
**НА
ВІЧНУ ГАНЬБУ
ПОЛЬЩІ**

СЕРІЯ: МАТЕРІЯЛИ Й ДОКУМЕНТИ ч. 2.

НА ВІЧНУ ГАНЬБУ ПОЛЬЩІ, ТВЕРДИНІ ВАРВАРСТВА В ЄВРОПІ.

Третє незмінене видання

Невинність — це незламна зброя непослабих проти злобителів. Не страшні вороги, що панують над нами, але небезпечні вороги, що згодяться шлях до нашого серця. Не той небільник, кого непослабих, але той, хто не чує своєї неволі, бо кого ж може нести неволя, не будучи ненависти до злобителів? Страшний злочинець той, хто хоче любити братів своїх, не нечовпачи так, що їм непослабих, бо любов його є отруйною заразою змороби невольництва.

М. Сажурь.

ГОВЕРЛЯ" В НЬЮ-ЙОРКУ

"HOWERLA" PUBLISHERS
238 EAST 6th STREET NEW YORK, N.Y. 10003

1978

ЗМІСТ.

I. ПОВІСЬСЬКИЙ ТЕРОР.

A. Описи діяючих оригіналів та звітів.

1. «Вандифікація» (Східної Галичини)	3
2. Погром українців у Жбаржечині	16
3. Вандальні вориари	19
4. Перше звітів	29

B. Протоколи очевидців, ліжаний побитих, лікарські свідоцтва, судові документи, інтерв'єли з єврейської та жидів, описи й петиції чужинців.

5. Облітки єврейська Бучка (пште о. Й. Чемрепський)	35
6. Іван Териллик про євоє побиття	37
7. о. М. Влоковський про євоє побиття	38
8. о. К. Мааллий про євоє побиття	50
9. Як я пережив польську «вандифікацію» (пште В. Починок)	52
10. Військовий карна експедицій в Гаух (з протоколів)	58
11. Протоколний віяпанна про вандифікацію (11 протоколів)	51
12. Судові документи про польську «вандифікацію» у Сх. Галичині	56
13. Лікарські свідоцтва (6 документів)	67
14. Віяпанна побитих, облідавших у «Народній Ліжничці» (20 документів)	69
15. Українські поети про євоє уявляння в Бересті	78
16. Інтерв'єли з єврейської українських поетів	80
17. Англійський отчети вєди про жєртия польських погромів (пште Mr. Voight)	89
18. Американець, жєртва польського звірства, про євоє досвіди	91
19. Д-р Деї про польські звірства	92
20. Траєтєна України (стаття «Менчестер Гардіан»)	93
21. Ведді в євоє Черте (пште П. Паллок з Перг-Амбай)	96
22. Мієє Шєніппє про польські вориари	98
23. Американський корєспондєнт про польські погроми	101
24. Американський корєспондєнт про «вандифікацію»	102
25. Англійські парламентарі в обороні українського народу	104

II. ПІСЛЯТІВНА АКЦІЯ ПРАТІ ПОВІСЬСЬКОГО ТЕРОРУ.

Англія, Америка, Бразилія і Франція (а) протєсти всєдиноких українських організацій; (б) походи, демонстрації, радє й вклади; в) акція чужинців, офіційні інтерв'єли та інтерв'єли; г) протєсти віча; е) англійська прєса в Англії, Америці і Бразилії

2. Чєдєловаччина	126
3. Вїєтнам	132
4. Франція	140
5. Бєлєгія	143
6. Італія	144
7. Данція	145
8. Литва	146
9. Авєстрія	148
10. Швайцарія	148
11. Рьєше	149

У євандії в дє вїєтнамкх пошїєтєнкх українських устанєв та побитєнкх людєв.

*Зі страху люди брешуть і зі страху допускаються
насильств.* *Т. Г. Масарик.*

I.

ПОЛЬСЬКИЙ ТЕРОР

A.

Описи ляцьких варварств та звірств.

Б.

Протоколи очевидців, зізнання побитих, лікарські свідоцтва, судові документи, соймові інтерпеляції та звіти, описи й петиції чужинців.

Ця книжка появляється за всебічною підмогою п. Ярослава Галатин .

В І Д В И Д А В Н И Ц Т В А

Книжка "НА ВІЧНУ ГАНЬБУ ПОЛЬЩІ" появилася була в Празі 1931 року, як видання Проводу Українських Націоналістів.

Перевидаємо її тому, щоб оця вічна та неперевершена ганьба Польщі, заподіяна в 1930 р. нам, українцям, збереглася в нас і в наших нащадках у формі цього документа, яким є книга "НА ВІЧНУ ГАНЬБУ ПОЛЬЩІ".

Це документ польської "гуманности" та "культури", яка притаманна лише жорстким дикунам темних віків.

За В-о "ГОВЕРЛЯ":

Д-р М. Сидор-Чарторийський

... *Gdy wielki wielkiego*

*Będzie dusić, my dusimy mniejszych, każdy swego,
Z góry i dołu, wielcy wielkich, małych mali,
Jak zacznem ciąć, tak całe szelmowstwo sie zwali,
I tak zakwitnie szczęście i Rzeczpospolita.*

A. Mickiewicz.

... *Nie dać świętej Polski, nie dać Lwowa, nie dać Poznania, nie dać brzegu morskiego, nie dać Wilna — Moskałom, Niemcom, Litwinom, nikomu, kto po ziemię nasze ręce wyciąga. Zasięć je na śmierć, a nie dać! Policaj, uzbrojony w narzędzie tortur, to jedyna ostoja Polski!*

S. Żeromski.

... *W ciągu akcji pacyfikacyjnej wojsko kwatowało w 117 wsiach, przyczem tylko w 8 wsiach zdarzyły się wypadki pobicia. Według meldunków stwierdzono, że pobicia były dokonane przez starszą ludność, mszcząc się w ten sposób za nieszczęścia, jakie na ich wsie ściągnęła działalność młodzieży. Według meldunków nie było ani jednego wypadku bicia kobiet lub dzieci...*

... *UOW postarało się o sporządzenie licznych fotografii osób pobitych wgl. zdemolowanych lokali. Według twierdzenia władz, fotografie osób pobitych częściowo były robione sztucznie a częściowo przedstawiają młodych ludzi, pobitych poprostu przez swoich ojców.*

(Komunikat Ministerstwa Spraw Zagranicznych o sabotażach.)

А.

Описи лядських варварств та звірств.

„Пацифікація“ Східної Галичини.

Ця стаття була друкована в «Розбудові Нації», ч. 9—10, 1930, Прага, та в різних українських часописах в Америці, Канаді і Бразилії. Рівнож заходом «Центрального Виконавчого Комітету Представників українських Організацій в ЧСР» вийшла вона на чужих мовах з певними змінами змісту враз із 20 знімками окремими брошурами під такими заголовками: 1) *Le Pogrom des Ukrainiens en Pologne*, 2) *Ausrottung der Ukrainer in Polen*, 3) *Extirpation of Ukrainians in Poland* і 4) *Pogrom proti Ukrajincom v Polsku*.

Уряд Пилсудського рішився за одним замахом ліквідувати українське питання в Польщі, способом, практикованим колись турками супроти вірмен, або царсько-російськими чорносотенцями супроти жидів. Він вислав на українські терени *карні експедиції поліційних відділів і кавалерії, які чинили страшні спустошення на землях Східної Галичини; нищили культурні й господарські надбання українського народу і люто катували мирне українське населення.*

Цей ганебний дикий погром українського народу польський уряд назвав «пацифікацією» Східної Галичини. Ота дика «пацифікація» зачала в половині вересня і з кожним днем прибрала що-раз жахливіших форм. Ті події викликають обурення й огиду в кожній культурній людині. Коротко справа виглядає так: 21. вересня вирушив відділ поліції, стягнений із корінної Польщі та з учнів поліційної школи в Мостах, числом 2.000 на «усмирнення» українського населення в повітах: Збараж, Бережани, Тернопіль, Підгайці, Рогатин, Бібрка, Львів, Яворів, Сокаль, Рудня, Самбір і т. д. Рівночасно залили українські села ескадрони польської кавалерії з 6. корпусу. І почалося кроваве живно...

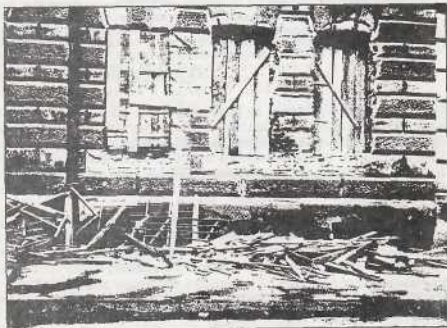
Вибрано насамперед ті повіти, села та міста, де українське населення національно найсвідоміше і де найкраще розвинена культурна й господарська діяльність. Туди впадали відділи поліції або кавалерії і пљундрували всі культурні та економічні надбання українського населення.

В кожнім місті та селі, куди загостила карна експедиція (тих сіл сотки) переводилося пацифікацію за такою програмою: відділ з 80 до 150 поліцаїв чи уланів оточував мале село, щоби ніхто з мешканців не втік, опісля командант відділу діяв своїх людей на окремі загони, що мали виконати призначені завдання. Громадському урядові давалося наказ протягом 2—3 годин скласти контрибуцію, а це від 5 до 200 і більше сотнарів вівса, або иншого зерна, кілька штук свиней, худоби, кілька десятків фір паші й соломи, та, крім того, для кожного жоввіра чи поліцаїя приготувати оскубану курку чи гуску. В деяких місцевостях вимагали ще кілька бочок лива чи инших напоїв. Коли у призначений речивеш село не встигне виконати того «замовлення», то за кару контрибуція зростає вдвічі, а вїята та громадських радних так побють, що вони й руши-

тися не можуть. По деяких селах накладали крім того також і грошеві кари. Найгостріші контрибуції, звичайно, накладало війсьکو; поліція здебільшого обмежувалася пивом, горівкою, забранням свиней, курей, гусок — словом всього того, що дасться спожити.

А тим часом окремих карний загін ловив усіх тих людей, яких імена позвала місцева поліція, або місцеві поліки. Тих людей заганяли до громадського уряду, або до якогось більшого приміщення і там виконували над ними страшний еказекуцію — жакливі середньовічні тортури. Це діялося, звичайно, під безпосереднім доглядом командантів відділів.

В число тих нещасних жертв попадали місцеві інтелігенти і найсвідоміші селяне, без огляду на вік і пол, що попри господарство чи інші

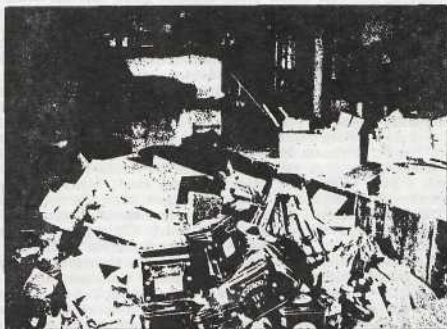
Українка Краєва Централь Кооператива «Центросоюз» у Львові на другий день по вибуху бомби 3/X. 1939. Погляд од вуз. Станція

заняття працюють також і культурно-освітню або економічну громадську діяльність, члени управлінадвірних рад кооперативів, читальні, диригенти хорів, оркестр і т. д. — словом — найкультурніша частина села була об'єктом нелюдських знущань.

Еказекуція відбувалася так: викликають вибрані жертви по черзі, здирають убрания й білля, кладуть на лавку, або на підлогу,кладають в уста мокру шмату, двоє людей сідає на голову, двоє на ноги, командант визначає кількість бучків — звичайно 25—50, а то і сто й більше. Коли нещасна жертва зімліє, то відливають водою й катують далі. Крім чисто фізичних мук, видумували оті модерні кати ще й моральні муки. Наприклад, за кожним десятком нагаїв прибувають жертві кричати: «Нех живе маршалек Шалудські», або співати «Біще Польська не згінела», то знову кажуть катованій людині цілувати «польську» землю і лаяти Україну Не пади. І навіть старців, напр., 57-літнього Матвія Мітрингу — продавця кооператива в с. Петрикові, пов. Тернопіль, побито в страшний спосіб,

змушувало танцювати та співати соромицькі пісні, й коли він того не хотів, то кольбами його так скатовано, що він впав без притомности і тепер бореться зі смертю. Шестидесятилітній Іван Панчишин, справник кооперативи в Наконечнім-Яворові, дістав 200 нагаїв. Побито страшенно 85-літнього Щєбиволока в Денисові, пов. Тернопіль, та ин.

Взагалі вимір кари залежить од дотеперішньої громадської активности жертви. Коли хто займав рівночасно кілька громадських становищ, то б'ють його за кожне становище зокрема. Напр., вїйт Гриць Береза в селі Гушанці, пов. Збараж, був виділовим споживчої кооперативи, молочарні, читальні «Просвіти»; ото-ж бито його за Україну, кооперативу, «Просвіту», молочарню і за сина, що втік перед побоями; за кожну оту «провину» по 25 нагаїв.

Магазин Повітового Союзу Кооператив у Тернополі по перенесенні польською поліцією речей.

На катуванні людей «праця» експедиції не кінчається. Інші уланські загони чи відділи поліцаїв ідуть рівночасно по хатах насамперед тих власників українців, яких взято на «індекси», і під претекстом пошукування зброї розшивають стріхи, розбивають вікна, образи, особливо образи українських діячів, поряють кожухи, подушки, виснажують пір'я, б'ють горшки, посуд, висипають муку та мішають її зі сміттям, пір'ям, болотом. Розбирають стіжки зі збіжжям і розкидають по цілому подвір'ю. А то й страшніми побоями змушують самих власників тяжко запрацьованого майна розбирати свої хати, розкидати збіжжя, рубати й зривати підлоги й т. д. При тому б'ють навіть жінок і дітей; у селі Швейкові, повіт Підгайці, побито жінку Василя Дутки, яка лежала в полозі.

Найважніші завдання має та частина експедиції, що йде робити «ревізії» по культурно-освітніх і економічних установах. У кооперативах найперше забирають задармо товар, який їм подобається, або де-коли

платять для форми по кілька сотиків за товар, що коштує десятки золотих, а відтак складають на купу весь крам і поливають його нафтою. Так, напр., у селі Купчинцях, пов. Тернопіль, ескадрона 9 полку уланів із Теребовлі нищила кооперативу «Надія» тим способом, що весь товар мануфактурний, галатерійний і споживчий скинуто на землю, полито нафтою, оливою й медом та все потоптано ногами. Тій одній кооперативі зроблено шкоди понад 100 тисяч золотих. Там же знищено доценту велику модерну масарню й молочарню.

Цілковитому знищенню підпадають насамперед товари, продукувані в українських підприємствах, мило Центросоюзу, паперці «Калина», цукорки «Нова Фортуна» й т. д. При тому обов'язково карна експедиція по боями змушує урядовців кооперативи палити або дерти всі касові книги. Опісля під претекстом пошуку зброї експедиція демолує всю обстановку кооперативи, розбиває вікна, рубає підлоги, двері, вивіски. Залежно від «настрою» урядових погромників знищенню підпадає навіть і будинок, де міститься кооператива чи читальня «Просвіти»; тоді розкидають стріху будинку і валять стіни. По тій «роботі» приговорюють до скатованих людей: *«Пропала ваша Україна!»* Така сама доля зустрічає кожну читальню «Просвіти», *при чому насамперед нищать до ґрунту бібліотеки.*

У той спосіб знищено доценту тисячі українських кооперативів, читалень «Просвіти» з бібліотеками, театральним приладдям, музичними струментами, словом — усю обстановку, не виключаючи самих будинків. Цю руйнівну роботу переводилося не тільки по селах, але також і по містах. Везде, де тільки був український памятник, експедиція нищила його. Вандальська рука карних експедицій зачепила також Союз кооперативів, і філії «Просвіти» по містах. Так, напр., зруйновано доценту повітвий союз кооперативів із усіма товарами, книговодством і урядженням і філію «Просвіти» з бібліотекою в Бережанах; подільський Союз кооперативів, філію «Просвіти» з прекрасною бібліотекою і друкарню в Тернополі; складнину повітвого Союзу кооперативів у Козовій та ін.

На допомогу карним поліційним і військовим експедиціям приходила «невідомо» рука, що підкладала під *охороною польської поліції* бомби під українські установи й висаджувала їх у повітря. Так ось висаджено в повітря українську приватну народню школу Т-ва «Рідна Школа» на Личаківі у Львові, читальні «Просвіти» в Монавві й у Данилівцях, пов. Зборів, читальню «Просвіти» в Збоїсках, біля Львова, кинено дві бомби військового типу до кооперативи в Радилічі, пов. Дрогобич, величезну військову бомбу до повітвого союзу кооперативів у Сокалі й т. д. 2. жовтня прийшла черга на красну централу українських кооперативів, т. зв. «Центросоюз», у Львові. *Вночі покладено в партері 2-поверхової камениці «Центросоюзу» кілька машину страшної вибухової сили, від вибуху якої дуже знищено каменицю і склад товарів.* Не уникла бомб навіть така установа, як український монастир о. о. Студитів у Львові.

Рівночасно з гуком бомб нищив українські установи та приватне майно українців вогонь, підкладуваний «невідомою» рукою, також під охороною поліції. Так, напр., спалено читальню «Просвіти» і кооперативу в Вокитчах, пов. Самбір, кооперативу в Микуличині, спалено маєтки о. Лісика в Деманолі, пов. Рогатин, о. Кочали в Лісниках, пов. Бережани, о. д-ра Юрика в Золочеві, о. Гординського в Чернелиці, пов. Городенка, й т. д.

Розбивання вікон і вітрин — це була звичайна річ, яка вже навіть не робила вражіння. Так, напр., у самих Львові на очах поліції розбито

пам'ятками кількакратно вікна й вивіски в молочарських крамничих «Молосковку» на вулицях Світги, Липчаківської, Костюшки й на ринку, вибито вікна в каварні «Народна Гостиниця» (і поранено пожеж порт'єра, що зловив одного погромника), в «Науковій Товаристві імені Шевченка», в кінгартні, в *каплиці* на Замарстинівці, здемольовано українську заохоронку, школу й кооперативу на Левандівці й т. д.

Цей спосіб «пацифікації» був загальною прийнятою формою нищення культурних і господарських надбань та здоров'я українського населення.

Однак не по всіх селах катовано людей по «списку». Було чимало сіл, де бито й руйновано все, що тільки попадало під руку. Так, напр., у селі Чернілів-руський, пов. Тернопіль, ескадрона уланів, оточивши з усіх боків село і виставивши на всіх дорогах кулемети, загнала на громадський майдан усіх мешканців села з жінками й дітьми. Опісля відлучила всіх дітей нище 13 літ, а також усіх жидів і поляків, і почалося страшне поголовне катування *всіх чоловіків, жінок і дівчат*. У селі *Розкошиниця*, пов. Збараж, військо зігнало всіх людей на майдан і перебито нагаями *всіх* людей!

У селі Мозолівці, пов. Підгайці, на 155 господарств знищено 110, здемольовано всю внутрішню обстановку, ліжка, печі, посуд, порізано одяжку, поворено подушки і розсипано пір'я, розібрано дахи домів, порозбивано образи, вікна, позривано підлоги, понищено машини й т. д. Не пощадили навіть криниць, до яких понасипаво всякого сміття, грузу з розбитих печей і пір'я. *Вили кожного, кого застали в селі, не виключаючи дітей; розлюченість експедиції дійшла до того, що побили навіть смертельно хорого старця Осипа Гальку, який вже рік лежить у постелі. По відході експедиції село виглядало як по страшній землетрусі.*

Про вибрики експедицій свідчить оцей факт: по знищенні дощевту села Купчинці, пов. Тернопіль, і скатованні населення, карна експедиція рушила до села Денисова. Для розселення товариства привязано мотузками громадського асесора Олександра за шию до воза й ударами нагаїв змушено його бігти разом із кінями з Купчинців до Денисова.

Маючи всюди таку необмежену «свободу», карні експедиції не відмовляли собі гвалтувати українських жінок. Так, наприклад, у селі Шилах, пов. Збараж, карна експедиція в разгарі руйнування майна села і катування поголовно всіх людей, довела молодих дівчат і загнала їх до замкнених приміщень, де їх дикунським способом гвалтовано.

Подібних картин тисячі.

Звіряче катування нещасних людей мало на меті не тільки застрашити українців і понизити їх людську гідність: *карна експедиція ходило і про те, щоби тими побоями позбавити раз на все здоров'я, а то й відправити на другий світ як-найбільшу кількість цінних українських громадських діячів, невідданих для польського уряду, а яких дорогою закону ніхто не міг ні карати, ні нищити*. Багато людей вмерло від побойів; а велика скількість людей із *поламаними* ногами, руками, ребрами, з внутрішніми ушкодженнями, і вони в скорому часі помираються з життям. До тих людей належать громадяно ріжних станів: священники, адвокати, вчителі, лікарі, селяне, робітники, студенти. Наприклад: од побойів згинув Грищина із Соховець, пов. Підгайці, адвокатський писар Бомба помер од побиття, зломлено руку і ребра вайтові Іванові Варениці з Денисова, смертельно скатовано лікаря д-ра Андрія Кожодинського, б. посла Яворського, інж. Андрія Туряньського в Новім Селі, пов. Збараж, й т. д.

Як переводжено езекуції свідчать такий приклад: у селі Данильчі, пов. Рогатин, карна експедиція зачала своє «урядовання» з биття началь-

ника тої громади Андрія Гривнаса, визначного громадського діяча та кандидата на посла до союму. Люто катовано його в хаті, де містилася канцелярія громади, а відтак приказано йому вилізти на горище, де ніби мала відбутися ревізія. Там почали його бити вдруде, аж нещасний втратив притомність. Тоді *скинули зімлілого віїта з горища на доліску*. Пізніше завезли його до сусіднього села і замкнули до сільського арешту, де він провів дві ночі. *Кожної ночі приходило п'ять поліцаїв до арешту і там його знову катовано*. В жахливому стані відвезено його до арешту в Рогатині. Побитий по тій «пацифікації» почав плювати й мочити кров'ю.

Така сама доля стінула віїта Михайла Герасима з Молошківч, пов. Яворів, що по скінченні університетських студій почав господарювати

М. Герасим, абс. гімназії, начальник громади Молошківч, пов. Яворів, побитий польськими уланами.

та провадив кооперативну й культурно-просвітню працю. Карна військова експедиція знищила все село й дуже злилася, що не застала віїта вдома. По відбегі експедиції поїхав Герасим до Яворова на сесію віїтів, скликану повітовим староством. По відбутому засіданні вийшов він зі староства, і тут на нього чекав десяток уланів 14. полку. Вхопили його, затягнули до військового тигарового авта й повезли на передмісті Наконечне, де стояла ціла скадрона. Привели його до читальні «Просвіти», роздягли, положили на підлогу, кілька жовзірів посідало на голову й ноги та, заклавши наперед в уста мокру шмату, дали відразу щось зі сто буків приговорюючи: «Ти, ск. с., хцеш України будоваць?» Скатований віїт хвилю полежав і прочувившися зачав помалу одгатитися. Тоді улани в крик: «А тобе то замало!», і почали катувати його подруге доти, аж зімлів. Тим самим способом закатували там таки абсольвента Фільософії Алексевича Івана; священик, що сповідав його, зімлів при погляді на скатоване тіло. Такаж

сама доля стрінула ученика 6. класу гімназії Остапа Лянду. І так без кінця.

Постійні нагілки польської преси на українських католицьких священників, масові ревізії й безпідставні арешти священників звичайні явища.

Карні експедиції не тільки нищили майно священників, але й знущалися надлюдьки. Так, напр., у Наконечнім, пов. Яворів, священника там скатовано, помазано йому голову маслом і висипано пісця на голову пірря. Побито також його жінку і примушено цілу родину того священника молотити в неділю збіжжя для війська. Над священником Мандзієм із Богатковець знущалися так: наперед били його кольбами й нагаями по спині; коли він зімлів, привели його зимною водою до пам'яті та перевернули горілиць; один із поліцаїв став йому ногами на груди, а другі били по животі й ногах, а руки пробивали багнетом; коли він удруге зімлів, знову поляли зимною водою, а відтак виляли на нього кипляче молоко, що його варили для себе поліцаї, та один баняк із гарячею бараболєю; вкінці кинули на нього 2 столи і з тим і дійшли. У Любліні великім, пов. Підгайці, люто побито священника Дедияського, при чому підчас екзекуції приказували йому співати: «Ще польська не згинела». О. Влозовського в Підгайцях побили тяжко в магістраті. Подібних прикладів багато.

У тій «війні» з українським мирним і безборонним населенням показала свою «високу техніку» не тільки поліція, але й полки польської кавалерії, на чолі якої стоїть «еліта» польської шляхти, синки польських дідичів, високих урядовців і магнатів. Оці старшини не тільки кермували цілою акцією й розкошували страхіттям невинно катованих чоловіків, жінок і молоді; вони простягали також свої «шляхотеські» руки по тяжко загароване чуже майно, яке не тільки рабували для військових магазинів, але себе й свої родини не забували. Скільки то пішло свиней, курей, гусей та інших ласощів до панської кухні! Скільки то вагонів вівса, паші, видертих під виглядом «контрибуції» з рук українського селянина, продано, щоб наповнити приватну кишеню шляхотських панів!

Для прикладу: в селі Підберіцях, біля Львова, улани 14. язловецького полку, нищачи й катуючи людей, не забули перебити в селі майже всіх гусей і курок, яких складено на вигоні. По відбутій «пацифікації» старшини наказали селянам повозити на вигін чисті подушки, бо мовляв, польське військо не звикло сидіти на голій землі. Розклали огонь, і зачався бенкет. Приїхали на той майдан з панями. До пізнього вечера бенкетувало весело оте товариство, а по селянських хатах стогнали від ран і плакали скатовані батьки й діти... Військо забралось, а з ними поїхали до Львова авта, навантажені свіжим дробом, а навіть і подушками...

Були й простіші історії: по «пацифікації» передмістя Яворова, Наконечного, стягнуто з українських селян на рахунок контрибуції один вагон вівса, якого зараз же 20 фір відвезли до військових магазинів на Личаків у Львові, та забрано масу дробу; над вечір приїхали зі Львова автом чотири польські майори і зараз же післали на село жовнірів, які стягнули зі селян три великих міхи качок і курок та кілька пак яєць. Те все склали до авта, яким старшини відїхали до Львова.

Подібних прикладів також багато.

Вже на підставі повищого стає зрозумілим, чому по деяких селах українське населення, відставши наперед звістку про прихід карної експедиції, тікало в ліси й очерети. Так почастило зробити мешканцям села Голоче, пов. Підгайці, які встигли сховатися в лісі з родиною й худобою.

Але таких щасливців було мало. Перед експедиціями люди рівнож утікали до поля й до міст, однак, горе тому, кого кавалерія дігнала!

Східня Галичина пережила різні страхоття за світової війни. Через ту нещасну землю по кілька разів переходили величезні армії — австрійські, російські й большевицькі, але це все ніщо в порівнянні з тим, що тепер там діялося. Навіть татарські напади не були такі страшні й жорстокі, як «паціфікація» польського уряду, бо татари переходили одні раз через якусь місцевість, а зловлених людей брали в полон і не катували. Теперішні карні експедиції не задовольняються одним нападом на село. Ті напади в одній і тій самій місцевості повторюються. Багато є сіл, де протягом двох тижнів було дві, три а то й чотири карні експедиції. Кожного разу інші відділи поліції й кавалерії. Наприклад, чотири карні експедиції були в селі Денисові, Кунчинцях і т. д. Багато людей чотири рази катувано.

Крім знущань над людьми та нищення майна, заарештовано тисячі українців, яких за браком місця в звичайних тюрмах, розміщено по військових арештах, навіть у військових казармах. Заарештовано головню всіх тих людей, які могли б вести виборчу акцію, некорисну для виборчої «лість» Пилсудского. Польський уряд старався деяким терором, масовими арештами, масовим катуванням невинних людей та вандалським нищенням громадського і приватного майна відбити в українського населення всяку охоту голосувати за українські списки. Карні експедиції по деяких селах змущували населення виносити постанови, що обов'язують усіх українців голосувати за списком Пилсудского.

Щоб назовні виказати вину українського населення, польська поліція при масових ревізіях вживала метод колишньої царської поліції або теперішньої большевицької чрезвичайки: підкидувала на місця ревізії обтяжливі матеріяли — незалежні видання і зброю, а потім розголошувала у пресі про «сенсаційні» висліди ревізії. Зокрема ці методи приміювала поліція при ревізії тих культурних установ, які уряд заздалегідь рішив ліквідувати. Ревізію переводилося тим способом, що до приміщення вдиралася 20—30 поліцаїв, вигоняли людей, і без свідків «господарювали» в установі, а опісля показували здивованим і зляканим людям «компромітуючі» матеріяли. Для прикладу: в с. Серафимцях, пов. Городенка, при ревізії в селянина Жугасевича, поліцаї загнали до одної кімнати батька й синів, заборонивши їм рухатися з місця, а самі почали перевертати в хаті все шкереберть. Один поліцаї вийшов на двір і, витягнувши зі своєї власної торби *льонт*, зачав кричати, що знайшов його під стріхою... Це бачила мала дівчина, донька Жугасевича, яка тоді була на подвір'ї, а якої поліцаї не зауважив. Дівчина зараз задала в вічі поліцаєві брехню. За те її так скатовано, що вона зімліла.

В приватній українській гімназії товариства «Рідна Шкзла» в Рогатині поліція перевела ревізію по клясах, кабінетах, у бібліотеці, і навіть на горіщі, нічогосінько там не знайшла, що стверджено і в протоколі. Помимо того, урядова преса писала про знайдення «багатьох обтяжливих матеріялів». Аж на третій день по тій ревізії вдирається до гімназії щось із 20 поліцаїв і по трусі йдуть на горіще. Директор гімназії і сторож хотіли бути при тій ревізії, але поліція їх худі не пустила. За хвилину поліцаї вже показують бомбу, яку ніби «знайшли» на горіщі. Небаром директор дістав повідомлення від львівської шкільної кураторії про замкнення гімназії на підставі рескрипту міністерства освіти з дня 24. вересня. Подібним способом розвязано українську гімназію в Тернополі.

Провокації польської поліції йшли так далеко, що за бомбові замаху на українські культурні, економічні установи заарештовувано українців під закидом, що це вони виконавці замахів. Напр., підчас вибуху бомби в народній українській школі на Личакові (Львів) на першому поверсі спав із родиною сторож тої школи Рудий. Бомба, що вибухла в партері, піднесла дошку на метр у гору і знищила ціле внутрішнє урядження тої кімнати. Чудом спасся той сторож од смерті. За десять хвилин по вибуху поліція заарештовує Рудого й пускає сенсацію до преси, що це він має бути співинуватцем того вибуху... Або за вибух бомби, підкладеної під читальню «Просвіти» в Боїсках, поліція заарештовує голову того товариства Гошовського.

Як формальну причину отої дикої «спацифікації» Східньої Галичини польський уряд подавав саботажі, що мали місце на українських землях і були звернені проти польської держави та польських колоністів і поміщників, яких підтримує польська держава, кривдячи тим українське населення. Ті саботажі приписує влада тайній «Українській Військовій Організації». Щодо цього, то треба завважити наступне:

Проти виразної волі українського народу, держави Антанти рішенням з дня 14. березня 1923. р. передали Східню Галичину Польщі, яка зобов'язалася трактувати українців нарівні з іншими своїми громадянами й забезпечити їм вільний культурний та господарський розвиток. Однак, Польща, не звертаючи найменшої уваги на міжнародні договори, перебравши владу в Східній Галичині, від самого початку послідовно й без-

Зелена, пов. Бучач, фільварок с. о. Вискалія. Здемольована кухня при ревізії.

пощадно нищать усі культурні й господарські здобутки українців: щось із 3.000 українських державних шкіл народніх, що їх мали українці під Австрією, обернено на польські, розв'язано численні українські приватні школи, ліквідовано українські високі школи та більшість середніх шкіл, українських учителів попереношено на коринні польські землі, зачинено сотні церков, переслідуються українські культурно-освітні, економічні товариства, головню кооперацію, кладеться непереробні перешкоди і для розвитку спортових товариств, зокрема «Пласту», сколонізовано десятки тисяч гектарів землі польськими колоністами, тисячі українців звільнено з державної служби та взагалі обмежено українцям вступ до державної служби, подібно як і до високих шкіл, заведено насильну польовізацію цілого краю, вичеркнено навіть назву «український»; українське друковане слово обмежено цензурою, здушено розвиток політичних організацій, переслідуючи їх та поодиноких діячів за протидержавну діяльність, взагалі заведено режим гнечу українства з метою цілковитого його знищення. Зокрема, без огляду на величезний земельний голод українського селянства, польський уряд спроваджує з колоній Польщі бушних воєнів і на державний кошт роздає тим військовим осадникам прадідівські українські землі, будує їм оселі, господарства, озброює їх, захоує колоністів тероризувати безборонне українське населення й розбивати українські організації. Чи може панувати спокій на такій землі, де горужане одної держави діляться на дві категорії: на людей з правами і привілеями та на людей без прав?

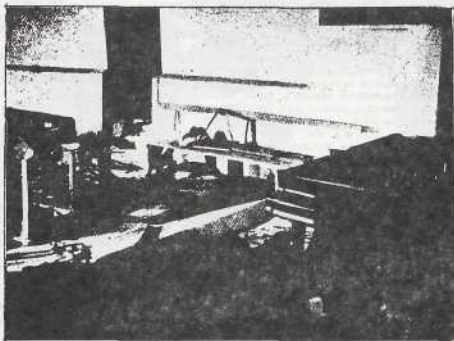
Оця задушлива атмосфера покликала до життя тайну «Українську Військову Організацію», яка на безправства й терор уряду й собі відповідає терором. Вже десяток років ця організація бореться з польською державою та, піддержуваною польською державою, колонізацією українських земель.

Однак, коли мова про саботажі, що тревали від червня 1930. р., то треба завважити наступне: за цілий час тревання саботажної акції ніде не зловлено ні одного члена У. В. О. на гарячім вчичку. Ще й поготів, польські урядові чинники (воевода Наконечнікоф) у своїх здогадах висловлювали думку, що тільки 50% підпалів можна уважати за діло УВО. З огляду на повище, навіть і при признанні самої УВО до саботажної акції, нема правної основи вважати підпали за акцію УВО, а тим самими когонбудь, кому не доказано *судовим* поступованям участі в саботажах, кари за неї.

Антім од самого початку саботажної акції польська влада переводила масові арешти тих, кого запідозрювала в приналежності до УВО та в участі в саботажній акції. І без огляду на те, чи закиди супроти арештованих були оправдані, чи ні, як рівнож чи були оправдані масові арешти багатьох невинних людей, всеж треба признати, що потягнення чи намагання потягнути до карної відповідальності *винних* у протидержавній акції відповідає законові, який є опертий на індивідуальній відповідальності за злочин. Ніхто не заперече права польському урядові потягати до відповідальності членів тайної організації, коли їх вину суд доведе.

А проте карні експедиції не були звернені проти людей, запідозрених у приналежності до УВО чи в участі в саботажній акції; й то *виключно проти них*, а проти *цілого* українського населення та проти його культурного й економічного добібку, а поголонне катування всього населення села, від дітей почавши, а на старіях і вагітних жінках скінчивши.

пасилування дінчат, рабування приватного майна українців, демольовання культурних і наукових установ, нищення кооператив, од рабуку товарів почавши, а на нищенні книговодства скінчивши, *не мало нічого спільного ні з законом відповідальністю за саботажі, ні з намаганням найти винуватиків, ні взагалі з законом.* Ба, той факт, що карні експедиції відвідували, й то по кілька разів, села, *де не було ні одного підпалу та ні одного саботажу* (напр., Чернілів Руський, пов. Тернопіль, Швейків, повіт Підгайці, та ин.), а далі та обставина, що карні експедиції продовжувалися, коли саботажна акція давно вже закінчилася, вказує, що «пацифікаційна» акція взагалі не мала ні законного, ні фактичного відношення до саботажів, а звернена була проти *органічної праці* україн-

Винники, коло Львова. Читальня «Прогресу» 13. X. 1930. Обстановка і всі музичні струменти знищені.

ського населення та її дорібку. Що «пацифікаційна» акція не мала на меті спацифікувати, отже, втихомирити відносини в Східній Галичині, завести лад і спокій, свідчать і те, що цілий край обернено в *воєнний* табір, що заведено не тільки фактичний *воєнний* стан, але й режим повного *беззаконня й безправства*, а що більше, випроковувалося відрухову *реакцію підпольних елементів* у вигляді нових саботажів. З другого боку — той маркантний факт, що карні експедиції проти українського населення зачалися напередодні *виборчої* акції, і продовжували свою роботу аж до часу *переведення виборів*, а нарешті, що карні експедиції вимушували од катованих людей, а то й од цілих громад заяви, що вони будуть голосувати за виборчим списком Пільсудского — свідчать, що урядові Пільсудского ходило не тільки про нищення українського національного руху та культурного й економічного дорібку українського населення, але і при *стероризованні українського населення з огляду на вибори*, про відстрашення його від голосування за українські списки.

Погром Українців у Збаржчині.

Нижче подіємо короткій описе одної парної ексцедції. Він є типовий зразок соти: інших подібних описів.

23. вересня приїхала відомий в ч. год. вечера варна поліційна ексцедція до Нового Села, к. Нізольничеськ, коло 130 поліціял, озброєних крисами, багнетами, револьверами та наймодернішою зброєю — палицями. По візках до місцевого постраунку, пішли поліціял партіями до місцевої корчми польня Біачорнського, трохи досяглися та наобрати куражу.

Коло 3. год. вечера, вже напідплатку зачали «ревідувати» хату за хатою, де жили українці. Ревізія, а радше погром, поляган у тім, щоб знищити все. Основну ревізію перевели в місцевій кооперативі «Народний Дія» там способом, що діле урядження ініціали, всі товари порозкидали та все полили нафтою. Крамаря, Володимира Ткача, збили немилосердно. В «Народній Домі», де містяться читальня «Пролетін»; сокирами порубали підлогу, крисла, шафи з книжками, всі книжки подерли, стіну порубали, куртини і декорації порізали, стіни залунали сокирами, всі портрети полишили, м. ин. великий портрет Тараса Шевченка, Франка, Мазею, Хмельницького і Шмигельського. Острашна руйна лишилася по ревізії.

Далі перевели ревізію в місцевій інтелігенції: в адвоката Др. Довида Сенника, агронома інж. Андрія Туринського, місцевого лікаря Андрія Ководинського, у Др. Льва Голінатого, заступника нотаріального, адвоката Др. Івана Калінина та його жоніцини Др. Грицини і в місцевого марша о. Івана Малуці. Др. Сенника Д., Др. Голінатого Д. і Др. Грицину страшенно побили при ревізії та ще ошлюли на дворі. Інж. Андрія Туринського взяли на поліцію й тяжко побили у присутності побитих раніше свідків, Ярослава Сокола, уч. VIII. кл. гім., і Григоря Сокола, селянина. Катуючи палицями та прикладами, викрикували поліціял: «ти кабане, ти бандито хщес України, ти будеш України, бандеш бутогом руського хлопца шпеція палесту польському, ти будеш палія стерти палець і розлапачь Сурми? ми тебе покажемо як паліць палець стерти! хщес України то марш за Зоруч! ми ці скатуємо же анць не бандит і не умжемо». В помещанні Др. Сенника розривали підлогу, копали й шукали ось так зброї, а в канцелярії зжонічили та подерли всі судові акти. У Др. Калінина цілком зламали машину до писання, порозкидали всі акти та знищили канцелярське урядження. Катуючи людей, викрикували поліціял: «кому ось терза поскаржени, себму нема ані послух ані сенатору, ідьте до пана бога на скаргеу. Адвокатуф вашіх і сендіоф тажжеosome як вибілі, терза не бандит тому вам скаргі робіть на нас».

Далі перевели ревізію в мандата др. Сенника, Володимира Весоловського, та сильно побили його. Підчас ревізії у крамаря кооператив, Володимира Ткача, збили його матір та сестру, Цецу Ткач, і його молодшого брата. Сестрі його порізали народний стрій на кусники. В о. Малуці розвалили всі печі та перевернули хату шперверть.

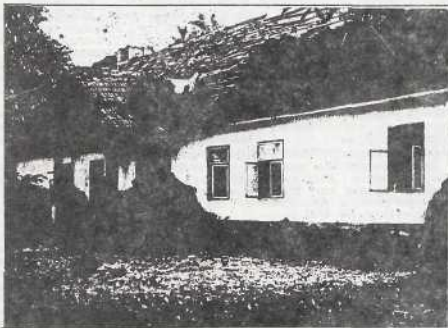
При ревізії ніякми майно селян безощадно, скидаючи все на оередню хату та топчучи ногами. Робили саламаху: шіря а порозпорюванях подупок, вишник, мід, мучку, крупи, порізали книжки, убрания — все це змішували, а хатню обстановку рубали. Хати та стодоли казали самим господарям розшивети і немилосердно били її при тім, стійски зі збіжжям казали розкидати і розтрясати сіні з снопом, мовляв, чи нема там зброї. Доц ошлюли все підмочити і зжигити: зерно поросло.

Далі побили селян: Івана Зубка, Петра Москалюка, якого страшенно побили за те, що має сына студента філософії, життя його писать на волоску, його шпербищу, Палімар, так побили, що стратила наслідком того розум та зачала малчати, і тепер бореться зі смертю. Далі побили трьох братів Подгурьських: Івана, Ярослава і Евгена; Москалюка; Северина Плогоаку; Маріана Коменду дуже збили на поліції за те, що був справником кооператива й секретарем «Рідної Школи». У Григоря Гуменюка побито його хору жінку, шпербищу та її чоловіка, латинника Юзюка, якого потім «перевосили»: на її шперкрен чепусь не мунів з почонту жесь поляга, то ці не пошкодзі жесь троку доспад, чегу оду з німі братами». Далі перевели ревізію в Ваваря Гуменюкової, Андрія Верегуна, якого побили з цілою родиною, замкнувши всіх у стодолі, а саме: жінку, двох синів, дочку та зятя; в Івана Мороза, Іцука Петра, Івана Гонтара, Григоря Сокола, Мірослава Сокола, Демка Кривака, Мавсюка Паламаря, Петра Теодика, Гната Головінського, Миколи Весоловського, начальнига громадї Миколи Шурана, і в громадського секретаря Верениги та його синів, Мірослава й Михайла, Миколи Обігчука, всіх їх при тім побили. Далі побили бібліотекаря читальні, Івана Ткача, його жінку, батька і тецу — Шуран, яка є головою «Союза Українців», при тім зламали її руку та забрали 10 американських доларів, які її випали з рука.

Ця масакра тривала в Новім Селі до 3. год. ночі. Декому, хто дуже кричав, затикали уста землею й так били далі. Підчас нищення кооператива били деяких членів

управі та вигрикували: «ми вам дами кооперативи, ти поя крен хлоне еден з другім, ти ошу бежеш до гандлю, тобе тшеба кооперативи, а жид бедни цю бендиз робіл, он ест до гандлю а ти поя крен маш працоваць на році». Другого дня по касарні рано два командант екседиції наказ, щоб усі радні айшлися до громадського уряду, і сказав до них: «тераз жейбсьце ведеди на кого маде глосоваць, як бендиз глосовоне шпастьє глоси маде одлаць на листеу паньствоу а ежети так не зробіте, то ми вам потем еше лешшоу лавьнеу справини! Свих бунтовнікуф адвокатуф, інженеруф і коендуф не слухайте, бо ови вас балакушоу!»

Рано 26, вересня підіхала карна екседиція до сусіднього села *Шельвак*, де і день руйнувала та катувала людей, без ріжницї полу, від тринадцяти літ у гору. Вечері те саме діялось і в Сухівцях, де день перед тим згоріли три павські стирги,

Зелена, пов. Бучач, Фільварок о. о. Василіян. Здемолювана хата. Вибиті вікна біля ганку (означені хрестинами) це вікна каплиці. Дах пірваній. Ніж на землі — це піра.

підпалені невідомою рукою, і справників місцева поліція не викрила. Коваль Грицину, з Суховець, який перший прибіг ратувати ті стирги, прибули улани, стаціоновані в Гиліцях, закували та скатованого забрали з собою до касарні, де далі катували до бештамі, будімо за те, що це він підпалив стирги. Ціле село перекатували і знищили весь селянський дорібок. 27, вересня переїхали до *Лисичинців*, де перевели ревілії в кількох селян та в відсутнього тоді управителя школи, Івана Юдишина.

Опісля відіхали до *Шимі*, де зробили отрашення спугошення. Хлопцям і дівчаткам назвали одягнути народні строї і примусили їх рачкувати через ціле село, немилосердно при тім катуючи. Місцевого управителя, Борак, збили страшенно та, копаючи його, зломали йому чоботами грудну квітку. Сина його, студента медицини, страшенно скатованого закували і на наказ літото старости Качковського, сина куцького шевця, відставляли до Збаража. Крім того, згада староста наказ видати двоох братів Пастушенків і Плакаду Трача, які спаслися втечею; наказ пей дістали їх родичі. В Шплах розгудані поліцаї справили собі бал, наказавши громадї доставити їм ві Збаража горілки *я лівері, тива, тютюну, ковбаси та шиню*. Негайно послали дві фіри, які все це їм привезли. Підчас ревілії літчо згвалтували та позаракунали 50 молодич та дівчат, які потім їдали скажистися до старости до Збаража. Недокінчений «Народний Дім» здемолювали, а крім того, залізи на стрих і батгетами пообробили та порівали кожний ліот блахи. Памятник Шевченна діловнотю зніщили. В кооперативі всі товари повякдавали на вулицю, що було лішшого, то позабірали собі, а решту потовкли та поклали нафтов. Катуючи людей, кричали також поліцаї: «клевунайце і шп-

світлиці, же од дівою бандою полица!» В Богдана Трача, замощного та дуже свідомого селянина, все хатне урядження порубали сокирами, не поминувши ані пісок, ані одірки, його самого так збили, що бореться зі смертю. Шаюди в одному томі селі заробили приблизно на яких 30.000 долларів ам. По відході їх лишилася руїна, бо навіть стіни в хатах кадали людям, бачи їх, вирубувати.

З Шваїм виїхала експедиція робити погром до *Добромірки*, де побила смертельно др. філософія Павла Косака, а Гушанок, що скінчив студії в Чехах, начальникка громади, Борезу Гринця, господаря Березницького та старого Кашвала, замість його зятя, Генуся Гринця, який спався утечею. Згвалтували багато молодців та дівчат, місцеву кооперативу адемонували, всі товари розкидали на кулу, позали олівню та нафтову, скеларку — дівчину — амантували, потім страшенно били і, роздачувши до гола, катували в казали качачись і тія митавні товари із олівню. Молочарю цікавоту адемонували, ціле урядження побили, понизили так, що з молочарів сліду не лишилося. Читальню «Проевіти» рівнож знищили, ціле урядження поламали, сокирами порубали сцену, вікна, двері, порізали куртіну, декорації, та полишили по собі руїну. Голову Читальні, Кальбу, побили немилосердно. Далі збили Михайла Марцінока, що бореться тепер зі смертю, а матір його, яка його боронила, так сильно скатували, що бореться тепер зі смертю. Перебито та зруйновано ціле село, а тих, що позачкали, довоті тепер місці, поціді та відлає в руки війська — улавів, які стоять у Гинлиних Великих, і там їх, закованих, жалким способом катують. Ось так із Добромірки забрали вже Генуся Гринця і сина Гринця Береса, начальникка громади. Решту селавть ще муни та каліцтво на ціле життя від побой диких улавів. Добромірка рівнож мусіла приставити пшва, тютюну, корякки, мяса.

З Добромірки переїхала експедиція 28. вересня через *Гушанки, Лолянку, Ободіку, Терпеліку, до Скорик і Медини*, двох сумешних сіл. Тяжко побили тут господаря Пачука Йосифа, знищили йому ціле господарство та ще дерли і рубали блаху з хати. Тяжко побитий бореться тепер зі смертю. Одну жінку в полоні збили на смерть, місцевого парока, старського і Красноперу, сильно побили та знищили йому ціле господарство. Ціле село скатували та все знищили.

В *Медині* діялося те саме. Одну жінку збили так, що від побой померла, як ствердив прокламаційний лікар із Півмолочиськ, Др. Фриданн. У Медині скатовано управителя школи, Смаїла Петра, і емеритонованого учителя, Янголу Миколу, так, що кілька разів сама поліція відбивала воду і далі біла. Скатованих учителів одлину повиланний лікар, Др. Фриданн, із Півмолочиськ, та спокостував тяжке ушкодження тіла від побой. В *Медина* скатували ще дуже селянина Резника та жінку в доньку селянина Осички, Госпоподарей Волод Шереметі розшили всі будинки та зацідили всю хатню обстановку, а він сам спався етечею. Продавця кооперативи сильно катували і при тім адемонували його селвнуги й знищили українську війську на кооперативі й повістят польськы. З кооперативи позабрали мясо річей, що ім були до внодобы. Катуючи людей, кричали дикі полица! «лаш ім України, жеби наментали».

Слід зазначити, що скатувала поліція навіть ті села, в яких зовсім ніяких пожеж ані саботажів не було, а де мирне селянство стереже панських стирт у день і в ночі та робить варгу по селі. З тих сіл слід зазначити: *Скорики, Климівці, Голошинці, Старомійдина* і багато інших; їх можна начислити на десятки. В *Старомійдині* складалась карна експедиція з війська та поліції, де все понизили та порубували як і по інших селах. У *Голошницях* була військова карна експедиція з Гинлинь Великих А. Х. п. р., яка страшенно скатувала обидві сестри Омережини, розшила хату Іванові Олійчуків і забрала його з собою до Гинлинь катувати, рівнож забрала катувати до Гинлинь молодого хлопця Омереку. Скеларя місцева кооп. страшно побили, забрала кавьку боржників та з нею ходили катувати тих латинників, які є членами кооперативи. Всіх людей видають бити тепер місцеві польські організації і поліція. Підчас експедиції були випадки по деяких селах, що улавні приназували хлопців до коней і так бачи гальмово водівляли за собою. Були випадки, що варварство поліції доходило до того, що хлопцям та дівчатам, які були повбрані в вишпанні сорочки, виривали балнетами вишпанні з грудей, так що при тім сильно калічили. В *Скориках* побили ще місцевого парока о. Красноперу та знищили йому господарство.

З *Медини* переїхали до *Бошак*, де на смерть збили народних учителів Леа посади, Адольфа Шевчука, який від побой другого дня помер, і Гринця Каминського. Всіх селян скатовано і знищено ім увесь їх дорібок. Кооперативу в молочарів адемонувано так, як і по інших селах. Далі поїхали катувати людей до *Гинлинь Великих*, де ще, крім того, є в касарнях війська. Там біли та катували й знищили все, що ім повало під руку. Підчас катування війська окружило село та нікого з села не випускали.

Села, що лежать безпосередно вздовж кордону, нарна експедиція тим часом омчала, щоб більшовики не бачили того з другого боку і не довідались, що по цім боці діється. Але тепер поодинокі заарештовані свідоміших селян та віддають уза-нам. З сіл: Шашівки, Плявчинець, Токів, Воробійки, Пеньковець, Просецькі та Доробіанки, а рівно всіх, що повтікали з тих сіл, де вже була експедиція. Патрулі усякі розвідать по селах та кицять далі помилшені ще українські напеси при доробках. В Новім Селі в білий день військова патруля роздирала військи д-ру Колодизькому, місц. лікарні, д-ру Данилові Сенякові. Д-ру Калиті та в антиці наказали аптекарні окунути український напес.

Тепер війська накладає контрибуції на села, ось так 29. вересня дали наказ Гни-личкам приставити для війська до Галиць Великих: масо зі 150-ти курок, 150 пачок «найшпеднейшого» тютюну і по пачці паперців та по 50 гр. для кожного воєка, на пиво. Подібні контрибуції та вичували безправства діють по всіх селах Поділля.

Вандали й варвари.

Докладні описи діяльності лядських варварів у кількох сотках наших сіл і міст заповнили бі кілька томів друку. По-даний зрештою короткий, але суцільний опис карної експедиції в Збаражчині, подаємо за чергою а інших описів тільки ви-тяги, що характеризують поведінку новітніх вандаль на украї-нській землі.

Бережани.

23. вересня 1930. р. шаль до канцелярії і мешканця Д-ра Михайла Західного, адвоката, 40 поліцаїв. У першій кімнаті анцидали дішоведство філії т-ва «Просвіти», зірвали зі стін, розбили і знищили портрети й образи, ушпелюючи рами, проривали віч, розбили шафу, бюрка з актами, подерли цілу канцелярську регістратуру а процесовими актами, документами, векселями, борговими скриптами; дерли акти на кусні. Мр. прав Володимира Логута і соль адв. С. Зільбера роздали голлем і, зипишени адвокату канцелярськ, погрозуючи багнетами, привешовали їх підписали незалежний друк, калучи, що протокол ревізії самі собі зроблять. Різночасно у другій канце-лярській перевали особисту ревізію у Д-ра Західного, розбили порудди Шевченка і Хмель-ницького, анцидали вазонки з квітами, адерли зі стін килими, розпорли фотелі, розбили бюрка, позамали крисла, поривали численні фотографії і стінні образи, зруйнували віч, розбили стінний годинник і подерли всі канцелярські акти. З цілого внутрішнього урядження другої кімнати зипишес цілим тільки телефонний апарат. — Зовсім зипи-щено повноту бібліотеку філії «Просвіти» в Бережанах. — Різночасно частина реві-зорів ревідували дві дальші кімнати в мешканні, у присутності Ангели Західної. Розбито люстра, креденс, столи, ліжка, крисла, софу, образи; рівно ж зипищено килими, ковдри і жіночу та чоловічу білизну, Сестричка Західних, ученица і, класи, вратувала тільки ляльку та буквар, бо під час ревізії тримала їх у руках. Напри-кінці ревізії заходилося зривати підлогу, і оден поліцаїв алавав при цьому багнет. Трьох поліцаїв вирішало: «арештовані Західного і даць му дупня». Почувши це, жінка адвоката, що вже втретя все рухоме майно, зімліла і впала на доліску.

24. вересня ц. р. перевела карна експедиція поліції ревізії в мешканні Д-ра Василя Возняка, канд. адв. в Бережанах. Зпочатку «шпелюванік» поліції завдава од Д-ра В. видчли вибухових матеріялів, збері й нелегальної літератури. Коли др. В. одмовив укр. мовою, що таких річей у себе не має, а тому не може їх видати, одні із поліцаїв кицнувся до нього і крикнув: «х... сину, ти ще не научилоси по польську. Це ти Україна чи Польська?» По тім інциденті проводир експедиції наказав: «шпелюванік» грунтовно ревізую особотіку і мешканя». Д-ра Возняка ревідувало так: одні із поліцаїв ватягува ножа й поров на лям одл. Відшоруючи копія кавав «прошеу силіць гласов, бо не одшовадам за нуж». Ревідували зі скрайнію безогладністю. Одні поліцаї кицнувся адрати образи, диваязі зі стін, інші викидали всі речі під ноги аї шаф, кубрів і посуд із креденсу; Кошній образ або колено багнетом, або дерто. Навіть ревізії фото-графії подерли. Подушки і матеріали порозривано ножем і кишено на середню кім-нати. Д-рові Вознякові попорото або порізано два одли, бунду, загортку. Навіть попо-рото диточі убрання. Зипишено і подерто бібліотеку. Білизну, викинену під ноги, кро-пив поліцаї атрагметом. По доконанні ревізії мешкання диллю собою образ зипи-щення. При відході оден із поліцаїв сказав: «а терза пан доктор може то себе одфото-графоваць». —

Резиші передані карнов еспедицію 22.—29. IX. 1930. року: Повітовий С. Кооператив у Бережанах (здемольовано), Кооп. Народий Дім у Бережанах (здемольовано), Др. Михайло Західний, адв. у Бережанах, — канцелярія і приватне мешкання (здемольовано), д-р Володимир Бемко — адв. канц. і приватне мешкання (здемольовано), Укр. Бурса в Бережанах (здемольовано ціле урядження в подорож подушки), кооп. у Бережанах, Адамівка (здемольовано), суддя Дзєрович, Василь Кошчох, урядник судовий (здемольовано), Оєп Станіщій (здемольовано), п. Марія Панківська (здемольовано), о. Е. Вачинський (здемольовано), О. Замошак (здемольовано), А. Гладш (здемольовано), Загуєвич, касієр Народного Дому (здемольовано), о. Черларчук, катехет (здемольовано), Рудольф Рівий (ревізія в склені, подорож матерії), М. Чуловський (зничено склад галітєстєрний), Антєн Крамарчук (здемольовано), Роман Якимів (здемольовано), проф. Тадей Смула (здемольовано), Метельський, емерит. учитель (здемольовано), проф. Бобяк (здемольовано), Відула, стелєр (здемольовано), Марія Маршицька (здемольовано), о. проф. Дубицький, Віленський, аптекар, др. Лаврівський, Константєн Чуловський, проф. В. Гусак, проф. Андрий Бойкович, настоятель бурси (здемольовано), Бажкова, господиня бурси (здемольовано), Михайло Пришляк (здемольовано), мр. Володимир Логун (зничено гардеробу), п. Євстєп, урядовець П. С. К. (зничено гардеробу), Маріяна Лада (здемольовано), Ярослав Стєпчук (здемольовано), Натірий, учитель (зничено річі), п. Кожурудова, емер. учит., Володимир Кізія, Михайло Шмутьоский (зничено), Марія Самоєрська, Боромайка, урядник судовий (здемольовано), радник емер. Кердуба (зничено), Лєшкєнєв, директор П. С. К. (здемольовано), Оєфєдн Кудрик, урядник П. С. К. (зничено гардеробу), Теологєн Перєсєдєлєва, учителька Рїдної Школи (здемольовано), Берєзовський, директор П. С. К. (здемольовано), Т-во «БОЯН» (здемольовано), Мішаньєна Читальня (здемольовано), канцелярія «Рїдної Школи» (здемольовано), і сад, де відбувається наука (6 саль) — зничено урядження в підлогу, Каос Позничєв «НАДЯ» (здемольовано), канцелярія «Сєвєлє Українок» (здемольовано), «Домївка Пластєва» (здемольовано), Кооп. «Вєлєрє «Сєвєлє Українок» (здемольовано), інж. Мацєльський, Євєгурович, бувшій старшина УГА (зничено), Сєлємон Зильбер, емер. суд. уряд. (зничено), Катєрина Перєсєдєлова (зничено), філія «Прєсєвітє» (зничено книжки і демольовано льєвалє), Петро Саєлєйдєвич (зничено), проф. Гриць Бобяк (зничено), Зєлєдєвська, вул. Зелєна (здемольовано), Зєвєрєтєв, урядник масє хорєж (здемольовано). Разєм — 64 ревізії, Школи на соткє тисяч.

Рогатин.

24. IX. 1930. р. Рєвізії почато з українськєй гїмназїї, кудї прїйшло 30—35 полїцаїв ще адєсвітє. Труєдєлє по всїх усєлах і зничєнє бєгато внутрішнього урядження. Булє найперше в управлєтєлє бурси ім. Тєрасє Шєвєченкє проф. В. Рєтєчєнє і в проф. Оєм. Вєчєвськєго. Потїм подєлєлє до канцелярїї «Рїдної Школї», де перевєрєнулє всє актї. З чергї перевєрєнулє всєх бурєактїє (бурєє в є будинку гїмназїї), полєромєлє сїєнєкє, модєшкїє в т. д. В одній кїмнатї зрєвалє підлогу. Кєлєм почєлє сєходитєє до школї учєнї і профєсорє, заходїлєсє і їх труєтє. Нє зняєнєнє нї в кєго нїчєго підєдрїєло, кїльох полїцаїв полєзєло на стрїх. Хотїв пітї з нїмї і гїм. стєрєж, алє його нє прєстєлє, а полїцаї самї. По кїльох хвїлєх вжє отєлє крїчєтє, що зняєнєнє бомбу в отворї кїмнє. Слїд зазначїтї, що 14. верєсєнє тї самї полїцаї перевєдєлєлє основнє ревізіє, м. ім. і вє тому сєзєком стрїху, алє тодї там нїчєго нє булє. Перєведєло тєжєкє удрує ревізіє в б. посєлє Кузнєкє: в нєгоє всє зничєно доєнтєчє, прїчє чєму його і сїнє дєлїчї роздїлєлє гольдєм. Пєслє того його заєрєнтєувєлє і відєстєнєлє до арєстїв мїсєчєго суду. Рєвізіє булє тєжєкє і в о. Т. Кудрїєвє, і адв. д-рє С. Гладшєго.

Лука Велика, пов. Тернопіль.

23. IX. 1930. р. Зєрєє по ревізії, нє подєлєчї прїчїнєнє, заєрєнтєувєлє полїцїє Сємєнє Лєхє, Іванє Полїщукє і Іванє Брїкєлєвє, зєкїх зїєлєлє на постєрєнку полїцїє в Мїшєнєвчєх, де всїх їх нєлюдєкє кєтуєлє. Одєн із полїцаїв сїдєлє на голєву, другий на ногї, а третїє бєлє по цїлїє тілї грубїєм буєм. Арєстєванєх трїмєлє на постєрєнку цілє добу тє що-кїлькє годїнє бїлє. Другєго днє тєжєкє побїтєх відєвєлє на полїцїє до Тернопєлє. Крїм того, побїлє полїцїє дєжє тєжєкє грємєдєлє, зєкї булєлє на лїварськєго оєлєдї Д-рє Фуртєкє в Мїхулінєцєх: 1) Сємєкє Лєхє, 2) Васїлє Зєвєрє, 3) Іванє Гладшєго, 4) Сємєкє Фєстєдовє, 5) Фєдєкє Зїєковє, 6) Іванє Полїщукє, 7) Марїє Брїкєлєвє — в усїх нїх стєвєрїлє лївар др. Фуртєкє тєжєкїє побїє.

Зєкєрємє пєбїлєлє полїцїє настєпнїх лєудєй (їх стрїлуєлє полїцаї на дєрєвї в сєдї): 1) Сємєкє Бєдрїє, 2) Іванє Грєськовє, 3) Іванє Фарїєнє, 4) Мїхєлє Рєтєчєнє, 5) Тємєкє Зїєковє, 6) Мїхєлє Грєськовє, 7) Іванє Грїбє, 8) Кїндрєтє Кємєрє, 9) Мїхєлє Гладшєго, 10) Іванє Зїєковє, 11) Пєтрє Брїкєлє, 12) Сємєкє Кємєрє, 13) Прєкєпє Брїкєлє,

14) Михайла Суходоляка, 15) Михайла Греськова, 16) Йосипа Греськова, 17) Івана Лучкова, 18) Веселя Зинькова, 19) Івана Комара, 20) Стефана Юськова, 21) Михайла Зейра, сина Федька, 22) Миколу Шенця, 23) Федька Брикайла, 24) Онуфрія Брикайла, 25) Степана Зинькова.

Крім того, побила поліція наступних людей по хатах: 1) Стефанів Брикайлоу, 2) Стефана Зимельського, 3) Михайла Брикайла 4) Ольгу Брикайлоу, 5) Давида Фостатого, 6) Отофанію Брикайліну, літ 8. 7) Семка Лучківа, літ 8. 8) Дашка Лучкова, 6) Телю Лучкову, 10) Михайла Брикайла, 11) Петра Схирицького, 12) Оленка Лаута, 13) Володимира Брикайла, 14) Катерину Брикайлоу, 15) Михайліну Ляхову, 16) Яндоху Орхівську 17) Мартина Романова 18) Івана Романова 19) Семка Комара, 20) Василія Цибуляла, 21) Теофіла Брикайла, 22) Марію Рогату, 23) Косюю Рогату, 24) Анну Рогату.

Катерину Брикайлоу поліція била коліями, воли та тримала маленьку дитину на руках. Коли Михайліна Ляхова зімліла від побоею, то поліція вишляла на всі ведро води в била далі. Семко під час биття лежав у ліжку в герачці.

Княгиничі, пов. Рогатин.

8. X. 1930. р. у всіх селен повибивано вікна, пощипано хатню обстанову, понеревертано місинки з посудом, порозвалювано печі, знищено керати (в Катерини Вихе і Глазів) та господарське знаряддя, подерто зображення, а головню — винижені сорочки

Читальня «Прогітві» в Коловій по «ревізії» ліхнів.

Княгиничі, пов. Рогатин. Читальня «Прогітві» адемольована ляхами.

і святочні строї. Перини в подушки розпорували й змішували зі соломю. Збіжжя силкали на кучу й мішали з вугіллям, бароболою, огірками й капустою. Горшки з молоком розбивали або вкидали до них кінський гній, часомися й т. д. До Катерини Емхе вназ сержант і, називаючи стару свю бабусю найпоганішими словами, як в... вхонив її за груди й термосьчи винищував про алта, Д. Кузюка. Селяне всі повтікали до ліса, а на господарстві лишилися старі діди та бабусі. Улади різали дріб, крали масло й інші продукти, які тут тали на місці і споживали.

Прошова, пов. Тернопіль.

29. IX. 1930. р. прийшла знова поліція, щось із 50 людей, і почала знова ревізю, починаючи з місцевого нароча о. Євгена Лопатинського. До хати о. Лопатинського увійшло

враз кількадецять поліцаїв. Повинкидали в шаф усі речі на землю, а відтак їх взаємно допалки ногами. Повинчили всі парохіальні книги та акти, а також і приватні книжки. Розбили першою рукою. Поламали цілковито фортеця та всю хатню обстанову. В парохіальній канцелярії пошрапали підлогу та пошкодили всі лішка разом із рамками. На об'єкті розшили стайню. Відтак порозкидали до самого стайку стирку шпички (сто двадцять кіп) і стирку ічменю (70 кіп). Саме тоді в цілу кіч потім був овня, і розкидане збіжжя цілковито переміло та загнило. В Михайла Тичинського поліцаї розшили всі господарські будинки, в хаті все пошпичили, а його самого тяжко побили. В Степана Тарка розшили господарські будинки, все молочене збіжжя перемішали, а хатню обстанову знищили. В Ільва Тичинського розшили хату, в хаті все знищили, збіжжя змішали. В Василя Вадюровського розшили хату, все немолочене збіжжя викинули зі столу на двір на дві, у хаті все знищили, побили обраби та розвалили печі. У Івана Крамара розшили хату та хлів. знищили збіжжя, а самого побили. В Михайла Овдаря, сина Адрія, розшили хату, в хаті знищили одяг, білизну та постіль, а молочене збіжжя, понад 30 кірців, перемішали.

Читальню «Просвіта» знищено цілком: поламали декорації, куртку, гардеробу та загалом усе, що можна тільки було знищити.

Дрогобич.

Масові арешти й ревізії та заборона вчителів в гімназії в Дрогобичі зробили закорот у цілому дрогобичському повіті. 26. IX. 1930 р. поліція перевела рівнож ревізію в усіх людей, селенських возах і в автомобілях, що відїждати й відїждали в Дрогобич. Всі заарештованих відвели в 12 год. ночі, кокутих у кайдани, пішки до стайні, віддаленої півтора кілоом., а коли директор гімназії, що був хорий, просив підвозити; поліція не дала. На стайні вели заарештованих, подвоє скутих, сто поліцаїв, озброєних на остро; коли вели заарештованих вулицю, то поліцаї не пустили на ту вулицю нікого, доки не знесли заарештованих на стайню. Влія стайні збиралося студенти й учні, щоб попрацювати зі своїми, але поліцаї нікого до заарештованих не допукали. Коли прийшов поїзд, і заарештованих поклали саловити до вагонів, то зібрана студентська молодь гуляла на честь заарештованих грнці «Слава». Тоді поліцаї почали розганяти студентів, бити їх кольбами від криків, колоти багнетами і стріляти до людей; багато людей тоді тяжко побито та покалічено. Заарештованих відвезлено до в'язниці в Самборі.

Яворів.

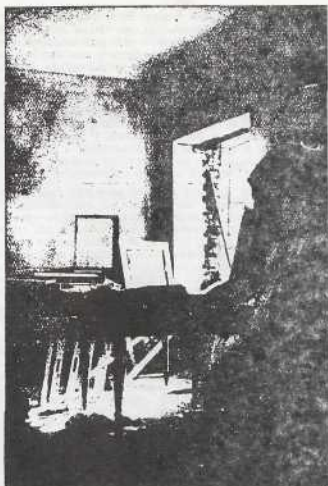
5. X. 1930 р. В ночі побито учня VI. кл. укр. гімназ. Горняк Лянду, який дістав 300 гумових палиць, і акцію зі свідченням лікаря др. Ст. Кушніре в безнадійному стані. Також побито його батька. Несторожі Кузичеві, уч. VI. кл. укр. гімназ., розбили голову й кашалі їсти гімназіяльну шпанку, малярнику, й з того він збожеволів. Той ж самої ночі схопили Степана Бузана, якому дали 150 гумових палиць. У понеділок у 8 годнині приїхали автом до Івана Алексевича, маїстра філософії, якого забрали й відвезли до читальні «Просвіта» на Ваконечному, де дали йому 150 гумових палиць, а після того неприємного відвезли до міста й викинули скривавленого під гурпарку. Рівнож пїмали кооперативного діяча з села Молошоківці Герасима, який приїхав до Яворова, і дали йому 150 бучків. Як тільки пронеслися по місті вістка що яке, мовдав, хашають і в місті, то все українське населення Яворова почало тікати до поближніх сієл.

Васючин, пов. Рогатин.

На хлопців, які повтікали до лісів, зроблено облогу. З поліційними воєми висукували парубків на деревах (там вони ховалися від поліції й улаїє), стали їх і катували нещадно. Їх захопили воєнками, стогонами, а з поля нісся реїт обсажнати. Тоді забито Михайла Мозуана. В селі святовано парокта та його жінку. Під час катування людей жінки старши та підручниця «обрали» в свої потрібний їм у господарстві дріб, масло, яїца, муку і везали, що пошло під руку.

Виноград Лісний, пов. Товмач.

10. X. 1930 р. постерушковий з Лицького Шляхоцького, повіт Товмач, Бартецько, прийшов у Виноград Лісний до хузи ковала, 19-літнього парубка, Володислава Саліта, і зі словами: «сам доу ітатику», катує його на землі. Коли перелаканий хлопець, не мочуваючи за собою яїляної вини, виврився спід поліцаїв й почав тікати до хати свого батька, постерушковий Бартецько цілком стрілом із харабину на віддалі 5 м. важко ранив хлопця в поперець; хлопець ле під годник своєма.

Т-во «Укр. Бесіда» в
Городенці, 6/X. 1930. р.
по здемолюванні по-
мешкання поліцією.

Нове Село, пов. Збараж.

25. IX. 1930. р. п'яні поліцаї налетіли на хати господарів і, не питаючи нічого, били людей де попало. Зімліаних відливали водою, одні постерушкові відходили, приходили інші й били далі. Тяжко збиті прохали не мучити їх, лише забити. Поліцаї наважали селішам в одну мить порозивнати хати і господарські будинки та порозкидати стільки своїх сусідів, обіцяючи за це заплатити; до оцінчених роботи платили вагами. По тій заприят наступила присяга, під час якої вказано людям кликати й повторювати такі слова: а с..... на Україну.

Гайворонка, пов. Підгайці.

20. X. 1930. р. поволудні уланці зробили збірку нілого відділу коло церкви і з сокирами, мотыками та бичагами під команду офіцерів і підофіцерів кинулися до церковного дому й почали розбивати двері, вікна, а відтак вдерлися до кооперативи, порозкидали все й понищили, а в молочарні порозбивали нові, шойно перед місяцем привезені, молочарські машини, кружляку, масничку, столову вагу й инше приладдя. В кооперативній пивниці розляли нафту й, кидаючи до середини ручні гранати, озанали. Ввечері уланці уладили забаву з музикою й танцями, на яку своломиць стигали музиків і дівчат.

Манастир, пов. Ярослав.

В суботу 13. вересня впали польські «отшельці» зі сусіднього села Налишковиц на село Манастир, Ярославського повіту. Було їх шість 30, озброєних револьверами, крісами і ручними гранатами. Навасилили почали на вулиці села стріляючи гострими

набоями, що тривали майже годину. Було це перед 9 год. вечера. Мешканці села це так налякали, що кожний ховався, де тільки міг, щоб уникнути бандитської кулі. Щойно коли дещо втихло, почали виходити люди на вулицю. За хвилину розалгали розпачливі зойки, де кричав Іван Петрига, що приїхав возом, щоб забрати з вулиці труна свого 22-літнього брата, вбитого «ствельцями», Михайла Петриги.

Мости, пов. Жовка.

16. X. 1930. р. у Мостах відділ жовківських кінних стрільців в. п. змасакрував реставратора Михайла Олійника, підстріпивши його перед тим; лікар д-р Чубачевський втратив надію вдержати його при житті. І досі Олійник не може розмовляти. Били його 2 старшини й сержанти (хор. Козловські).

Звенигород.

13. X. 1930. р. Нарешті зловили місцевого дика Киріла Читайла та ще Дмитра Поголеного (жоло 60 літ), запровадили до stodomi Марії Литвини і там їх катували. Крім того, коли наганяли людей з поля, то півмали учня в. класи Гімназії в Рогатині, Степана Дзюбана. Улан спочив на нього конем, колов ослесою; потім навів притомного відвезли до села. В середу вночі, по відданні карної ексцеденції, вибухла в читальничому будинку бомба, яка знищила цілу стіну, завалила поवाल і виступав зах. Будинок цілковито знищений, стоять лише стіни та в ті пошкоджені. Люде оповідають, що тої ночі надіхала в Гала фіра, спинилася перед читальницею, а потім швидко відхала в той бік, звідки приїхала. Шела цього, за яких 15 хвиль, наступив вибух.

Горбків, пов. Сокаль.

В Горбкові, де стало військo з дві (1.—4. X. 1930.), тяжко побито Марію Василевську, Петра Василевського, учня Володимира Василевського, Олену Василевську й Петра Василевського, сина, при чому жовніри намагалися агітаувати Марію Василевську, а коли вона боронилася обхопила руками стоні і цувно за нього трималася, збили її так тяжко, що вона лежить дуже хора; в небезпека, що вона збожеволіє. При тому Петрові Василевському, що він боронити Марію, пошкучували руки і так тяжко побити, що він лежить хорий із трьома ранами на голові. Далі тяжко побито Янку Цюру, Гаута Коханьчука, Марію Олесюкову й її дочку Катерину, Петра Г'ича, Темля Куріка, Павла Клеванця і ще кілька десятків людей.

Підсоснів, пов. Бібрка.

Побито багато людей і стягнуто контрибуцію. Люде, тяжко побиті карною ексцеденції 14. жовту уланів 10.—15. жовтня 1930. р., з громад: Сериньки, Ланці і Стоки (жольонія бобрцького повіту), приїхали 14. жовтє ц. р. на 20 фірах до Бібрки, на судовий огляд.

Приїхре було вряжників, коли тих 20 чоловік, обв'язаних, обшарпанованих й чорних, як земля, скривавлених лежали нинді на перинах і долунках, немаче трин якогось шпиталю їхав через місто. Ціле населення міське обступило їх, але місцена бібрська поліція почала розганяти глядачів та гровила побити кожного, хто наблизиться до фір. Відтак всі фіри з побитими заїхали до суду, але слідчий суддя Віттиер і предсідник суду відмовилися зробити судовий огляд, кажучи, що наказом прокуратора окружного Лівського суду заборонено переводити огляд, бо бобрцький суд, як цивільний, некомпетентний стверджувати побиття, що його зробило військo, а компетентний це робити лише польовий військовий суд. Ось так не могли побиті ствердити судово побиття і відхали назад доми.

Рівнож і приватні лікарі такі застрашені карною ексцеденцією, що відмовляються навіть подавати лікарську пораду побитим.

Комарів, пов. Сокаль.

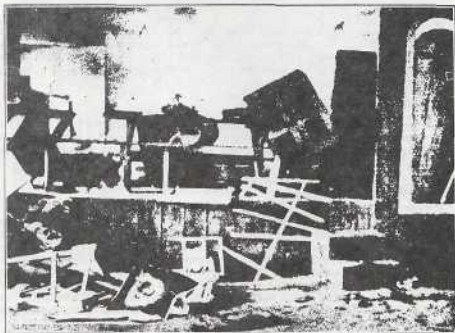
29. IX. 1930. р. В Комаріві уладив відділ кінних стрільців погром. Побито тяжко Михайла Антонова, Стефана Антоюрка, Павла Башука, Василя Костюка, Володимира Дідича, Стефана Купрешчука, Василя Ворону, Василя Костюка, с. Гавриля, Стефана Костюка, Мирослава Шурмяка, Івана Шурмяка, Михайла Кіндратюка, Петра Ребриня, Івана Цюводу і Омелана Начая. Найтяжче побито ехленаря кооперативи, Мирослава Шурмяка, зякому латвою від паряну з цвяхами, подрпанено в кількох місцях головою. Здемохвалив читальниче урядження й цілковито знищив читальничу бібліотеку, а це була одна з найбільших сільських бібліотек у повіті.

Боків, пов. Підгайці.

Уланів, що перебували в с. Боків, 4. X. 1930. р., вбили Зіновій Фурдей до ліса, щоб показати їм місце, де прихована зброя. Він, очевидно, не міг знати місця і повернувся до дому. Шістьма вечором його аноноув відвели до ліса, де він і загинув трагічною смертю від револьверної кулі, як це опісля ствердила судова комісія з Підгайць. Зіновій Фурдей, 19 років, мав 4 гімназичні класи, був світлим промінцем серед молоді. Керував аматорським гуртком і був дуже добрим матирем. 26. травня п. р. був заарештований разом із студентом Василем Галцим у ямизу з підпалами. Просидів сім тижнів у Бережанській тюрмі, звідки за кавцію (500 зол.) вийшов на волю.

Чижнів, пов. Львів.

15. X. 1930. р. в 9. год. рано приїхала ексспедиція 14. п. уланів, кількістю в 160 людей, під командою ротм. Тараса Валковського. На село наступали розстрілюючи та

Читальня «Провітні» і бібліотека в Чижнів, по відході ляхів.

стріляли на село. Люди почали втікати з села, а старшини і улани доганяли їх, били та везли їм руки. Пор. Адам Каліш підіхав на 3 кроки до Степана Паранька, хотів 14. витягнути револьвер і екстремом поразив його в живіт та в руку.

Селиска, пов. Бібрка.

12—17. X. 1930. р. Нахалли контрабанду і багато людей тяжко побили. Капрал 14. полку уланів, Владислав Родзінські, екстремом із карabinу вбив Дмитра Пілігрного, з Селісок, який утікав разом із іншими від карної ексспедиції.

Гинувичі, пов. Березани.

Староста Кочинські видав 11. X. 1930. р. розпорядок розкопати могилу січових стрільців, що впади в березні 1917. та 1919. р., а саме могили: Осипа Лесенька, Львів, вул. Петра Сварги; Онуфрія Ометанюка, з Коломиїщини; Степана Дьери, з Бабинець, пов. Рогатин; Чередушана, з Дрогобицьчини, й чотиря УГА, що авив 17. червня 1919. р.

Девятники, пов. Бібрка.

Командант постерунку поліції в Соколовіцях зажадав через громадського писаря в Девятниках, Антона Кубія, щоб громадська рада в Девятниках зробила постанову,

що розвинути в селі кооперативну, читальню «Просвіти» й «Дуг», шкільна прибуде ще раз карна експедиція.

Бережани.

У півторку 23. вересня в 1. год. 37 хв. по пол. прибуло до м. Бережани коло 300 поліцаїв. Перші свої «подинги» виявили вони на вулицях міста, побиваючи масово зовсім сміливих перехожих. Враз заповнилися вулиці виткачами. Всі бігли в напрямі торговлиць, де саме відбувався торг. За хвилинку впаля туди й поліція і не розбираючи масакувала кожного, хто попав їй під руки. Особливо масакувано тих, що мали на собі вишивані сорочки. Їм відривано кювіри від сорочок, силкомів виривано вишивані нагрудники, різно роздаючи тажкі удари. На торговлиць з'явився шалений крик і плач, та ще тьохі прутин вістку, що «горять!», і справді, над обрієм підніється важкі клуби диму. Повстала жалюва паніка. Все витікало домів як-найблизшою дорогою, по-падаючи під руки озвірілим поліцаям.

Косів.

10. X. 1930. р. переведено ревізію в кооперативі «Союз Промисловців Гуцульщини». І хоч поліція нічого не знайшла, всеж заарештувала жерманця Михайла Горбового. Простегуючи проти безправного арешту, М. Горбовий почав 16. IX. голодуку, жалаччи тим зльищення або допаду яни. Голодує вже 9 днів, бо суд летоважить його домагаша. Він уже готується до смерті.

Дрогомишль, пов. Яворів.

До Дрогомишля прийшла карна експедиція в четвер 9. жовтня 1930. р. Вже перед тим втікло багато людей до лісу; експедиція була всіх тих, які на селі пошали їй під руку. В кооперативі знищено цілковито товар, а вночі з четверга на п'ятницю знищено цілий будинок до підвалів.

Глещина, пов. Тербовля.

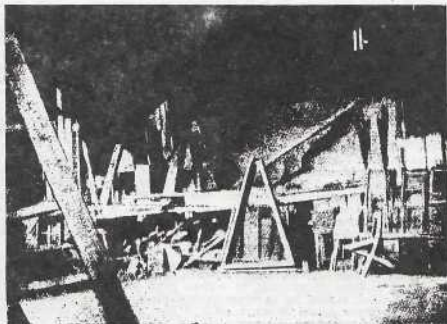
1. жовтня прийшли до Глещини дві екадрони 3. полку уланів із Тербовці, саме 3. і 4., під ком. пор. Войтовича і Юшака. Частина лід командою Юшака впаля до чит. «Просвіти», щовно виключеної (коштує їм понад 5 тисяч доларів), потім акцикли кооперативу, забираючи що можна, рещту ж — сіль, нафту, цукорки, перець, яйця — по-милости до купи і виллали туди оліву, одлет, чорнило й т. д. Шафи поломали, в касі сокирою побияли всі три замки, бо не було ключа під руками, а гроші забрали на очах громадських урядників (Вілошицький Федір). Як із тим покінчили, то заходилися коло вивон і повибивали в цілм будинку шпоби, з бібліотеки всі книжки порвали на шматки. В шафі, де були струменти церковної оркестри (16 струментів) зробили так: голіком, що коштував 60 ам. дол. порубали сокирою, з тенора і корнетами також побияли сокиров. бубон подерли. Вазонки з віллям побияли й повикидали, декорації подерли й поламали, всю садобу і образи побияли, лавки поламали, а погруддя Шевченка товкли о підлогу, доки не побияли.

Крива біля Козової.

5. жовтня 1930. р. о.коло 14,30 год. прийшли до хати Олександрі Наконечного впадоця Мазьскі і постеруновий Чулковскі. Вого жінка, ле прочуваччи нічо алого, відповіла, що чоловік пішов до села (Наконечні мешпають на мазузьскій кольшоні). Около 15. години стрілуу Наконечного в селі постер. Чулковскі з Кошох, придляння до слідчої поліції в Кривім, і сказав: «Прощу зі мною до читальні». Під читальню стрілули «впадоця» Пастернака, який намавав завести Наконечного до імпровізованого поліційного арешту, віддаленого яких 20 кроків од читальні. Там потрусив його поліція Чулковскі, шукаючи зброї і віддав під догляд двом там приютним поліцаям, з яких одия називався Войтех Островскі з Раю. Крім впаданых поліцаїв, були ще там: Петро Костів, студ. філософії; Михайло Гальса, абсолю. гімн.; Василь Орляк, ослінгін; Степан Володух, селянин, всі четверо з Кривого, і Атаманчук, селянин із Пенева, четверо останніх були дуже побиті, а за хвилину привели Івана Милитинина з Кривого, якого поліц. Островскі зарез же, як той увійшов, ударив в лице.

Тьохє дав знати жінкі Наконечного, що чоловік заарештували. Вона вибралася в дорогу до Кривого, довідатися, що сталося. Тим часом Наконечний побачив а арешту сусідського хлопця, що вивон до дому, покликкал його, переказав йому свою палицю й намавав переказати своїй жінкі, що він заарештований. Стригнувши дорогою впаданого хлопчину, Наконечна впаля з нього палицю. Коли вона прийшла до арешту, залізла

поліцаїтів: «Який із вас командант?» На це поліцаї відповіли: «Комісар є у читальні». Жінка подалася туди. Там вона побачила 3 «визволонців» і 2 поліцаїв і знова поспитала їх про комісара; вони вказали їй на «визволонця» Владислава Врубля, що це ніби комісар. Наконечна попрохала його пустити чоловіка до дому. «Визволонець» Врубль одповів, що йому не хочеться та що те все його не обходить, а решта поліцаїв почали глузувати, почим «визволонець» Маєвські вхопив брутально жінку за комір, впопив ногою і викликав за двері. Жінка, хора на серце й нерви, почала на вулиці плакати, а поліцаї, похитнувши з читальні на двір, глузували. Цю сцену побачив Наконечний і попросив поліцаїв Островського дозволити вийти і заспокоїти жінку. Одержавши дозвіл, вийшов, а з ним поліцаїв Островські з кріом як есорта. Коли поліцаї, що стояли від читальни, побачили це, то всі побігли до них; жінка обхопила чоловіка руками

Внутро читальні «Провітні» в Стрільчу. Знищення підчас релізії, 2/X. 1930.

за шия. Поліцаї і «визволонці» присвочили та одні почали Наконечного бити по голові, крижак і поплід ребра, а інші били жінку, намагаючися відірвати одне від одного, з того зчинилася метушня, і в тія метушні хтось із поліцаїв адитимв пальцєю з руки жінки і хотючи, вдарити нею Наконечного або його жінку, вдарив по голові «визволонця» Врубля, який по тім ударі сія на землю й почав гукати до рештки поліцаїв: «Беріть П, беріть П, інквізицію дайте». Тоді затягли Наконечного до арешту, де поліцаїв Островські вдарило його припадом у груди під саме серце, і він вимлів удруте; а поліцаїв Домгоєвсі з Березан, ухопивши жінку за глотку, затягнув її до читальні, гукуючи: «Ту рсіакгев курго, ја сі јуз дам!» Приволокши свою жертву до читальні, почав її бити п'ястком по голові, а відтак вирвав із її рук парасоло й бив нею де попало, але поки не поламав її, а тоді вдарив п'ястком межі очі. Жінка впала непригомна на землю. Поліцаїв Домгоєвсі, побачивши каляку крові, вийти із печі полету та засипав калюжу й ногами затер. Коли жінка лежала зімліла на землі, прибіг лашком поліцаїв Войцех Островські і вдарив її кріом по ногах, кажучи: «таз ту, рсіакгев, курго!», і вибіг. Омлілу жінку лишив поліцаїв Домгоєвсі в читальні, а сам вийшов. Коли жінка опам'ятовалася, сіла на лавку. В ту мить увіходить якийсь «визволонець» (молодий високий блондин), підходить до жінки, біля якої лежала її ручна торба, й, беручи ту торбу, каже: «та рсіакгев курга та геволгев», але, не знайшовши в торбі нічого, вдарив жінку в лице і в груди й вийшов. Потім прийшов поліцаїв Домгоєвсі знов, але взяв з калюжею, й почав жінку бити пальцєю жуди попало, найбільше по голові. Жінка впала непригомна на землю, а він був її далі на землі. Підчас того биття, виявився десь у читальні поліцаїв Василь Чулговські, вхопив нещасну за одну ногу, аадер її висою шпору, зачеркнув тою ногою шкколо, а потім кинув кажучи: «роєдери

сурву як жабу!». Від того дістала жінка кровоточу, а поліцай Домговські вдарив ще раз лежачу на землі палицею по голові, тоді жінка стратила притомність цілком. Коли спам'ятулася, то пішла до читальні ще 5 «визаводців», а саме: Владислав Врубель, Н. Мавєський, Ігнатій Пастернак і ще двох, всі вони кинулися бити жінку утретє. Били де понало, а «визаводець» Врубель ударив жінку палицею, у якому було щось тверде, у шлунок, а в цей мент поліцай Домговські ударив зраду жінку палицею по крижах так, що вона впаде горілиць і стратила притомність втретє.

Очутвшись, збита, знесилена, перестрашена, майже божественна, побачила вона сімох чоловіків (5 «визав.» і 2 поліцаїв), що сиділи коло отому, лямпа була засвічена: вона сіла, бо встати не мала вже сили, схилилася за голу руку. Тоді «визаводець» Врубель сказав: «Чи знаєте, що ви зробили? Ви зробили мені тяжке ушкодження тіла, ви перешкодили мені урядувати» й т. д. Жінка відповіла (клячучи), бо на ногах стояти не могла): «Я вас не вдарила». Поліцай Домговські на це крикнув: «Кажі, курно, що вдарила!» За хвилину частина їх вийшла з читальні, а залишилося 2 вивад., які оглядали бранців. Один із визаводців (молодий блондин) сказав: «Якби так вшкучувати й кулю до лоба» (при тому вказав очима на лежачу на землі жінку) і... необережно поводження зі зброєю... По цім обидва вийшли.

Тоді увійшов поліцай Домговські, сильним електричним рефлектором освітив лежачу на землі жінку, підійшов, нахилився над нею, і влітав утретє руку за пазуху і стиснув жінці груди. За хвилину ввійшов «визаводець» (блондин).

Вивад Пастернак запропонував Наконечній йти собі до дому, але жінка відмовилася, кажучи: «Я хора, збита, мій чоловік заарештований, вдома нема нікого. Ні! Коли збили ви мене й мого чоловіка, то приставте мене до Березань». 6. X. 1930. р. коло 8. год. рано приїхали фірми, вивесли Наконечну, покладав її та ще 5 інших заарештованих на фірмі і повезли до Березань до в'язниці. В тюрмі жінка почала гарчати й виле й залягчасталася Навес. Дарів, бо була вже дуже близька до смерті. А те міння її організм переміг, і її полекшало. А коли, на її бажання, прийшов лікар Л-р Лаврівський, то сконстатував у неї тяжке ушкодження тіла. 8. X. 1930. р. слідчий суддя Надавковський звільнив її з в'язниці. Вказ 8. X. 1930. р. відозвали Наконечного до тюрми. Він скотив, зімлів, коли побачив збиту і скагавану жінку: ціле її тіло було спухле, наче колода, а коли вона зійшла з фіякра, щоб з чоловіком привітатися, то підтримував її в'язник, бо сама стояти не могла.

11. X. 1930. прийшов до Наконечної поліц. Яськевіч із Кошової і сказав, що до читальні у Кривім прийшли слідчий суддя і просять, щоб вона туди приїхала. Вона, поїхала, але коли звійшла до читальні, то замість судді побачила всіх своїх катів-поліцаїв. Врубель жінці заявив, що на приворочення прокуратури в Березанях він має приставити її до березанської тюрми, а що в їх домі відбудеться основна ревізія, і так сталося. Жінку привезли до Березань до тюрми.

12. X. 1930. рано прийшло до хати Наконечних 4 «визаводців», 9 умундурованих поліцаїв і 16 людей, зімнаних поліцією із Кривого, і почалася ревізія, яка тривала до 6. год. пополудні. Дім із господарськими будівлями являв собою тепер образ цілковитої руїни. Гребінка з 20 м. стодолі скіншена, стодола опорожнена цілком, себто, коло 50 кіл соломи на дворі, окривку зі збіжжя поламано, а збіжжя висипано на землю, хлібну піч і комин розвалено шкент, подержи жіноче футро, кривомьку шалку, змішали всіляке маючийи горючихи а піррарі і сміттям, до керничі нахлалл терпентинки, лавкеру, олівки і ще Бог зна чого, 12 улічків поперевертали, рампцята поломали, і вощину знищили, шпідраче сиділо на візку веретяни ножем, на страху порубали глину, аж пошуквала стелі. Забрали далі 2 льорети, ліхтарку, залізний дрочок, електричний дзвінок і дрт до нього.

Коли Наконечні вернули з тюрми, то мазури, давав що-ночі обстрілювати гострими набоями їх господарство. Мазурські вигуки, стріляння, погрози можна було чути що-вечера. Нічодні ночі не було спокійної. Переглядали навіть Наконечному, що привідуть зі «Отшельцями» до дому та його застрілять. Наконечний ходив на постерунок зі скаркою, казав при нагоді поліційним патрулям, але це нічого не помагало.

4. листопада 1930. р. в 9.30 год. вечера напали на Наконечного 6 мазурських хлопців та його власним подіпрі, стріляючи до нього дзвіч з револьвера. Про це допис він судув, але хлопці як ходили, так і ходять, а смерком обстрілювалл дім далі.

Гірше звірів.

1.

Віжко, пов. Горобенка.

Переведено «ревізія» в Івана Коблякського, с. Гриди, дяка Жука, Осипа Семенюка і Петра Гевюка, с. Олевана. Останнього цілковито знищено, при чім поліція заступалася над ним, змушуючи його бити покломи і хреститися перед польським орлом та цілувати коня в зад.

2.

Звенигород, пов. Бібрка.

Відділ 14. полку уланів перебував на ослі протягом 2 днів (15. X. 1930). Стягнуто контрибуцію й побито людей. Тут зайшов такий випадок: ученик 7. класу гімназії, Отофан Дяубак зі Звенигорода, побачивши зарю ексцезидію, що обляжала орд Звенигорода, почав зі страху разом із Василем Закаликном утікати в поле. Кількох уланів, побачивши це, кинулися їх здогоняти. Тоді вони випрдали коня в фірті та почали тікати верхи. Але їм не пощастило це, бо один із тих уланів дігнав Отофана Дяубака й затримав його, а на Закалика змірився вже з карабіну, щоб його застрілити. Тоді Дяубак не допустив до стрілу. За це улан зі злости кинувся з витягнутою шаблею конем на Дяубака. Дяубак утік од роздратованого вожака конем яких пів години, аж поки знесилення не вивів до рова. Тоді улан вочлуп конем на нього і копичами потоптав йому голову, груди в ціле тіло, а відтак почав бити шаблею по голові й шийні тілі. вже неприятелюго привезли його до села. 3 дні він лежав несприятимий. Лікарі не мають надії на його одужання.

3.

Доброжирка, пов. Збараж.

25.—28. IX. 1930. у Маланки Олішнікової, 60-літньої жінки, робив поліцей своїм із конфігурами та казан старій жінці заголюється в мотятих конфігурами полові органи. Жінка зі страху це зробила, але це не подобалося поліцаєві; і він сам узяв сікач, набрав на нього конфігур і обліпши ними полові органи старої жінки.

4.

Лістники, пов. Бережани.

В Лістниках поліцей прискакав до Танчака, що той, мовляв, не має чистого сумління, бо не дивиться просто в очі, і за той «брак чистого сумління» бе його, Танчак тоді дивиться мово в очі поліцаєві, а той бе його знов, кажучи: «дипніться, він

мені погрожує!». Танчак звертає зір у степу. Поліція тоді пристає на драгину, каже Танчакові вертні діру у стелі, — «бо там щось мусить бути», а тим часом, як той вертить діру, поліцаєві товаришами обкладають його прикладами кірієв.

5.

Петриків, пов. Тернопіль.

Побито тяжко кольбами й колами 57-літнього смеритованого вахмайстра бушної австрійської жандармерії, Матвія Мітрінгу, крамаря кооперативи, якого примушувано на подвіррі співати соромницьких протукраїнських пісень і танцювати. Коли той, хоронитий старець, цього не хотів робити, штовхали його кольбами в полові органи. Крім нього побиті: Петро Барчинський і його жінка Анна, Михайло Стець, Василь Суєло, батько, Василь Суєло, син. Омелян Наконечний, Володимир Лучків. Теофіл Серєда.

6.

Гранки-Кути, пов. Тернопіль.

У Гранках-Кутах побити 24. вересня и. п. Михайла Вітровога. Казали йому: «то маш за «Ще не вмерла України!». За кожним п'ятим буюм він мусів кричати: «вех жие Польска! вех жие Пласудеви!». В тім самім селі видуртили одному господарєві руку, бо добровільно не хотів покластиєся на землю.

7.

Должанка, пов. Тернопіль.

Підводчиків із Домагорич, які привезли поліцію до Должанки, 24. IX. 30. та підводчиків, які вже чекали, щоб однести поліцію до иншого місця, поставила поліція в два ряди, обличчям один до одного, і казала бити один одного ваявно по лиці. Потім усталила поліція всіх в один ряд і наказала всім покласти на землю та лігти рачки до поблизької річки, при чому поліція била їх натаями. Під час перебування на підводах із Должанки до Петрикова поліція била підводчиків кольбами по голові та по шиях.

8.

Шляхтинці, пов. Тернопіль.

3. X. 1930. р. вісьво та жандарі побити Івана Шкуду (при тому жандарі казали цілувати себе в руку), Миколу Сердюка, Корнилового сина; било вісьво та казали кричати: «вех жие Польска!» Івана Сердюка, Степана Лабатого, Івана Чоловічка, Павла Музіля, Федька Плакує, Павла Ла-

багато, Степанового сина, літ 11, при чому казали хлопцеві молитися по польськы, а коли він не зміг, то бігли, Явдоху Балабан, літ 60, Марію Середюк, жінку Миколи, Михайла Гримана, Давида Малючка та ще багато інших.

9.

Кутківці, пов. Тернопіль.

25. IX. 1930. р. поліція тяжко побила Михайла Гайду, Федька Барцецького, Василя Тераза, Степана Струтинського (має поламани ребра), Костя Куткового, Гриця Зауля, Марію Кукуруду, Явдоху Гайда, жінку Олексю, та інших. Підчас нападу поліції на село дуже багато людей постікало до лісу, де дивовиля й почували протятю кількох дів Кооперативу й читально-вищидільні школи. Підчас свого побуту на селі поліція мала позакривані службові числа на шапках.

10.

Лозівка, пов. Збараж.

25.—28. IX. 1930. р. В Лозівці знищено рудами селян під ударами нагаля пам'ятник Шевченка, при чому змушувало селян казати образливі слова на Шевченка та Україну, а не оцинені пам'ятника поліція говорила гдузуючи: «Нема вже Шевченка, поїхала Україна».

11.

Добромірка, пов. Збараж.

25.—28. IX. 1930. р. Вітя Гриця Березу біго за Україну, кооперативу, Просвітну, молочарню й за сина, що втік од поліції, одіряючи йому за можливу іривилу по 25 бугів. Опісля тяжко збитого виведено в худобничий цвинтар. Поламани ребра свідчать про те, що має він дістати ще й кілька прикладів. Михайло Марцішок лежав також хорий. Приказано йому зібратися, виведено до кухні й біго. Мати побитого хотіла була ратувати сина, але і з нею зробили те саме. Рівкож побито і старого батька.

12.

Микулинці.

Проти ночі 30, вересня 6. р. незвідомі викали в повітря пам'ятник полагити українським стрільцям у Микулинцях. Вибух наступис у 8 год. вчора, а другий у 1.30 хв. ночі. Чотириметрову стіну пам'ятника рознесло на кусні, а статуу розбито молотами. Наступного дня знайдено від уламками кілька метрів завальною гістою від міни й кульки, що їх ті не відомі загубили. На місті чушено пістку, що грім знищив пам'ятник!

13.

Станиславів.

Першим ударом, а радше ластівкою ласифікаційної акції за станиславівському терені було тут замкнення народної школи ім. Шашкевича, гуртка «Р. Ш.», неа гарно розвивалася, бо, напр., цього року мала вона 270 учеників. І враж — наскок поліційного відділу, ревізія, конфіскація всіх шкільних актів, опечатання шкільного будинку, і діти розбрелися ш чотирь вітра.

14.

Дичків, пов. Тернопіль.

15. IX. 1930. р. на вигоні побили тяжко кольбами та бугами Івтора Павлуся, Богдана Пруса, Павла Пятківського, Дмитра Натку та інших. Усі, яких біли, дістали найменше по 50 бугів. Другого дня побито візьсько Омеляна Українця, 10-літнього хлопця, якого біли кольбами та бугами та видирали волосся з голови. Цього хлопця водило візьсько під хрест, поставлений у пам'ять 10-ліття повстання Польщі, і там знова біли та питали: «Чи хлещ Україна?». Крім нього побили також Володимира Павлуся, Василя сина, літ 17, Володимира Хомяна, Миколу Пятківського та інших молодих хлопців за те, що були членами місцевого «Лугу».

15.

Глецава, пов. Тербовля.

1. X. 1930. р. по виїзді уланів зі села двох з них вернуло назад та підкавал вогонь під господарські будинки Івана Родомилія, голови місцевого «Лугу». Це було в середу, і від середи аж до неділі що для горло у свідомих українців. Ось так була пожежа в Василя Накураша, Степана Подольного, Миколи Подольного, Івана Подольного та Ілька Михайлюка. Виїздяючи з села, забрало візьсько з собою 12 возів харчів: курей, гусей, качок, крупи, муки й т. п.

16.

Ходачків малий, пов. Тернопіль.

21. IX. 1930. р. перед полуднем, коли всі люди були в церкві, прибуло до села карна поліційна ексцедція в 60—60 людей. Всі поліція мали позакривані службові числа на шапках. Зараз від церквою, як тільки люди почали виходити, поліція почала бити людей. Тоді під церквою побито: 1) Захарка Стахова, 2) Василя Понова, 3) Михайла Віловуса, 4) Павла Селіва, 5) Василя Лиглика, 6) Василя Винчара, 7) Богдана Мокотка та інших. Поліція біла кольбами, шаблями та кулаками. Крім того, побила поліція тяжко тих людей, яких стрілула на торці, та

тих, у яких переводила реніції. Поліція брала всіх, хто мав тільки вишвану сорочку або червону гарусівку до «Народного Дому», там дарили сорочки та били. 22. IX. 1930. р. приїхала до села карна експедиція, а саме: уланів 9. полку з Терещівки, яких 150 людей. Військо мало готові списки тих, яких відтак тяжко били. Військо побито тяжко: 1) Мирона Томкова, 2) Павла Балабана, 3) Антона Недоштаня, 4) Степана Попельняка, 5) Петра Белза, 6) Василя Кузьму, 7) Андрія Водяного, 8) Михайла Чижка, 9) Степана Янцова та інших. Відтак усіх побитих забрало військо перед великою баврою біля «Народного Дому». В базарі було метер води, і побиті під загрозою нового биття мусли лігати в ту базру та довгати качки, що плавали по воді. Військо забрало 700 зол. контрибуції, одну свиню, 20 кірців віса, дві фіри конюшини та дві фіри соломи.

17.

Лісники, пов. Бережани.

В Лісниках трапилось ще одно зарварство, якого не повикидали навіть татарські кочовники. Поліційна орда впала до хати немічного старця, який із давніх давеш зовсім уже не вставав із ліжка. В тій хаті відбулася настушна сцена: один поліційний із лавського полку спитав старця: «Як вам живеться, дідуся?» «Та якось пхав біду», каже синий старець, «та де там уже мені старому про життя клопотатися». Тоді поліційні питає: «А як, дідуся, надале, буде Україна?» А дідуся широкі відповідає: «Вігзе, пане, буде». За ці слова старця скатовано. А коли його отутили, то на запит польського поліційного: «Чи буде Україна?», старець прошепотів ту саму відповідь, хоч знав, що його знова чекають муки.

18.

Тартаків, пов. Сокаль.

Піймали двоє студентів університету Самощого і Яхмозича та міщанина Тому Віру. Всіх їх страчено побили, а Віру шаблею рубували через лице і по голові. В парохіяльній уряді знищили (по-дерлі) метричальні книги.

19.

Комарів, пов. Сокаль.

29. вересня 1930. р. пішли ляхи до села, зігнали людей із поля і при допомозі «стешівцуду» сортували римо-католиків і греко-католиків, а потім зібрали способом змушували над молодими хлопцями. Побили 16 хлопців. Били навіть штахетами в цяхахми. Розваляли читальню, знищили цілком бібліотеку.

Денисів, пов. Тернопіль.

23. IX. 1930. р. Дуже тяжко побито начальника громади Івана Вареницю в селі мій урядовій канцелярії в Денисові, при чому поламали йому ребра і вправу руку. Лежить хорий у загальній шпиталі в Тернополі. Також тяжко побито Миколу Мазелу, а крім нього, побито вступника начальника громади Івана Рибана, громадського асесора Гриця Макового, Стефана Мазелу, найстаршого в селі, колишнього довголітнього начальника громади, 65-літнього Івана Шебешолона, Василя Кушніра, Василя Михайловича, Володимира Дусайківського, Зенка Дусайківського, Петра Самця, Тевлю Самця, а навіть 8-літню дочку Миколи Шебешолона.

21.

Купчинці, пов. Тернопіль.

22. IX. 1930. р. Дехто з поліції відумував особливіше способи репресії. Асесор громадський, Олександр Росляк, привязави мотузом за шию до воза, і він мусів був так бігти за возом аж до села Денисова, що дорогою мало не задушилася, Василя Пастуха вели дорогою і наказали йому голосно кричати: «я браці Україна! Скуруй сину не пали старця, а коли він, прихучений ударали козьом, кричав, то інші били за те, що в ночі кричить і не дає людям спати. У читальні «Прогреси», наказали голосно читати, Миколі Шнізівному, Тимкові Білому і Мирославі Конвалеві дерти і винити власними руками театральну гардеробу, а потім казали їм надіти на голосу театральні перуки, дали їм до уст диточі сентавки і наказали їм приставляти, посямарувавши їм перед тим лиця мастиком і пудром. Декому казали робити військовою руханкою вправи на аустрійську команду «ауф-вілер». Василя Якимшиня, що скінчив 4 гімназій, казали й недавно вернув із війська, били в хаті, в стінах і в коморі, при чім казали йому кричати: «я маю Україну в браці». А коли його стара мати пробі кричала, то її били козьбами.

29. вересня 1930. р. прийшла до села одна ескадрон 9. полку уланів із Терещівки. Знищено до тла кооперативу «Надія» та магазин разом із 2-ма філіями, скинувши весь мануфактурний, гадячий рійний і споживчий товар на землю, полито це все нафтою, однією й медом та перемішавши і потоптавши ногами. Шкода становить до 100 тисяч золотих. Управителі школи, Теодорові Гриньковичеві, наказано винести всі шкільні книжки в бібліотеку на одну купу, а відтак їх підпалено, той стіг книжок горів цілу добу. Того самого дня зігнало військо всіх чо-

ловків із селя на громадську назшу коло церкви (тих, що не пішли перед тим втікти), відділено відділя Лугоників, членів загального товариства, щось із 20 людей, і під проводом поручника побито їх немилосердно, виміривши їм од 60—100 бучів по голій спині. Крик і вереск битих кавказців хлопців чути було в цілій околиці. Екзекуцію почали з сина управителя школи Грицькевича, Богдана. Матері, які приглядались тому катуванню, вразли на собі волосся й уміливали. Відтак побитих поставлено в'язи і наказано їм робити гімнастичні вправи. Потім запроваджено всіх і замкнено у стайні діляча Дьонгарта, де знова всіх побито. Рано 30, пересели і перед вечером збито їх знова налягши по спині, виміривши деяким по 100 бучів. Докруги двора зібраних родичів кавказців та зчинили страшний плач та гомоніня, але всіх розігнано коцьбами. Майже всі побиті лежать у гарячці, лежучи поперявцю впросто тією так, що вони не можуть навіть удатися до міста до лікарів.

22.

Вербів, пов. Бережани.

20. IX. 1930. Дуже змушались над хлопцем Дмитром Хамарем, який належав до єврейду «Лугу». Шість поліцаїв стануло кілька кроків оден од одного й казали Хамареві йти до кожного й голоситися. Він з початку не хотів цього робити, але поліцаї коцьбами примусили його. Тоді він ходив від одного до другого й голосився. Від кожного дстав він кільканацять разів коцьбою або палицею. Михайла ж Семчичина, ще молодого хлопця, побили страшенно за те, що знайшли в нього різні вирізани з газет. Його били наперед палицею, а потім кинули на землю й били дубовою дошкою, а на пінці обухом сокири по плечах так жорстоко, що він не може ходити. Також побили жважливо Степана Іванчика й Настю Генку, жінку Миколи. До неї прийшли жандарі й питали, хто вона є? А коли вона сказала, що українка, тоді її вбили, а по тім питали знова, хто вона є і на якій землі мешкає? Але вона знова сказала, що вона мешкає на українській землі й що є україночку та рішучо заявила їм, що інакше не скаже, хочби її й били. Потім ще били її до смерті.

23.

Прильбичі, пов. Яворів.

4. X. 1930. р. Після побиття людей належно на Прильбичі контрибуцію: 100 корців м'яса, відповітну кількість курей, гусей та свиней. Все це вивезено кількома десятками фір через Яворів до Львова. В лоці напаласяв вєскочили до Тучая, де по-

бито в читальні хорнетів, що як раз мали пробу. Крім цього, в селі Прильбичах виллал на місцевого пароха напаласяв оліву, а після того вєсеннали на нього з родушки пірря. В неділю рано позаявили в цілого села жінок молотити євєс на пряходетві о. Котюва.

24.

Шили, пов. Збараж.

5. жовтня ц. р. прийшли на село відділя 22. полку уланів, обогнули село, а командант, прийшовши під дереву, казав до зібраних там людей «промову», в якій між іншим зазначав: «Ви ще терез сон вїбори! Курьє вапа маць, абєсьде вєдєвилі як маць глосоваць, бо іначє єще раз шїлїдєзємі» й т. д. По цій «промові» відділя чоловіків середнього віку, забрали їх до стодолі й кожному дали по кількадесть (до 100) палків. Звичешо памітник Шевченка. Виходячи з села, забрали 20 корців м'яса й багато дробу.

25.

Себечів, пов. Сокаль.

10. листопада 1930. р. Михайло Бас, сєлєнин із Себечова, пов. Сокаль, дєстав наказ негайно зєвєститися на постєркуку поліції в Мєшєві. На запит сєлєництва, по що влєчє його поліція, командант Гєйх одповів, ударивши його кілька разів по лиці, «Жєбєсь вєдєвал, як маєш. Польсьєнин шпановаць!». Коли Михайло Бас запитав, чого власнє хочє від нього поліція, командант Гєйх ще раз вдарив його по лиці кажучи: «Жєбєсь вєдєвал, як маєш. Україєнин будоваць, а терез можєш єєць до дому».

26.

Сїлєць, пов. Сокаль.

28. IX. 1930. р. В Сїлєці бєлєжєм тїмєко побєто студєнтє прєп Івана Кляємова, якоєго у громадєській канцєлєрії вєдєли до вєкруті й що-хвєлі влєгли на землє та бєли канчуками, аж поки не вїмєлі. Коли відділя його вєдєво, до поставили між двєма рєдєми жєвєнів і казали дєсєть разів прєєйти між тїми тудї й наєзд, і прєтїм бєли нагамїми, а коли він не хотів кричєти: «Нєх жїє Польсьєа — маєва наша», кїнуєлєсь гуртєм бєти його, та прє тому прєбитє йому бєгнєтєм чєло над сєми оком. Потїм зїмєвали йогоє руки й зачєли його єпусєкєти на днє студїї, а вїтєгнуєши, знова бєли нагамїми й понаєчєчили корєду. Завєдєли до арєштє, дє по хвєлєві прєдєшнїї казали йому танцювати, а відтак качали по цєментєвій долєвілі і поєвно наїмєрєтєво поєкїнуєли:

Таргаків, пов. Сокаль.

27. IX. — з. X. 1930. р. В Івана Віри, озброєного громадянина, що втік, забрано при трусі золотий ланцюжок, вартістю в 60 амер. дол., перстень, вартістю в 2 амер. дол., годиніку 80 зол. і, крім того, ріжні хатні речі: електричні ліхтарик, бритви, машинку для стрижки волосся і т. д. та портрет портрет Шевченка. На народівляльям уряді замінено (померло) частину метричальних книг.

Горьків, пов. Сокаль.

1.—4. X. 1930. р. До читальні «Просвіти» скляно людеі і змушено їх співати «Біде Польска не згінула» та замало під них, щоб вилучи діяльничих людеі, які сховалися, а саме — Івана Ковальчука, Миколу Овеська, Гриця Трохима, заступника міята, Микиту Седагу, Мислоу Ганікевича і Матвія Шака, кажучи, що, коли їх село впаде, екселенція забереться з села.

Копилів, пов. Сокаль.

4. X. 1930. р. Знищено читальняне урядженя, подерто бібліотечні книжки й портрети Шевченка і Франка. По знищенні читальні, установлено людеі перед читальню й змушвано їх кричати: «Нех же Шехудський!».

Лісники, пов. Бережани.

25. IX. 1930. р. Качала в Лісники, якому перед місяцем спалено вже господарські будинки, людеі втруталися з життям втечею через ліско. На селі поврештовано й побито бігато людеі. Особливо змаскровано 4-ох студентів, із них Таньчака й Демчишина майже до смерти. Іх бито за те, що вони подали свою народність як українську. Коли ж і на дальші заняті катів не зрівняли вони своєї народности, тоді здерто з них увесь одиг і бито по голому тілі. Помалых винюли внарешті до гнобня. Як прочунали, що знов питають їх: — «Отже, хто ви в власно?» — Українці — звучала й тим разом тиха відповідь — «Ви євний, що залетите в гнобні, кабени, курва наша маца». Напівпритомними в тілі гнобці їх і залишено. Оумнівно, щоб обидва вони видужали.

Конюзи, пов. Бережани.

В Конюзах військо в поліція бушували більше, ніж гяндев. Українським дітям, що вертали зі школи, казали поліцаї відчиняти рота й плавали ім в уста.

Роклинець, пов. Жовка.

13. X. 1930. р. Уланні з 6 н. кінних стрільців побили 16 людеі, потім їх загнали до річки, примушуючи падуритися з головою до води, а хто вставали голову з води, того били й топали ціднями. Також командували людеі у воді «доло!»; «вотати!» Найбільше побили Іллина Панчичина, тіло в нього відняло пматками.

Глібовичі Великі, пов. Вібрка.

11. жовтня 1930. р. побили тяжко 11 людеі у присутности поручника, команданта віддзлу, і польового лікаря. Між иним: го-літнього старця (батьку Короля, бувшого українського сільського комисара, бито його ціднями з жовнірів), трьох віддзлнх доо ділають і трьох знов били. З тіла його, повстала одна велика рана, відбито виври і повстан внутрішній-пронизали.

Гаї, пов. Львів.

Другим наворотом приїхала карна екселенція татарним авто, складена цим разом із поліції. Населення, почувши сплести й гуркіт авто, вилулося впротіч. А ті, що не встигли сповчасно втісти, сповдстали. Найтяжше побили громадянина Стефанкова, якого вже побитого завхали під авто, конали ногами, пустили мотор у рух та вваали, що переїдуть його. Сидники одиномі що краше, як його переїдуть і на смерть роздавлять, чим мають бити й так над ним зупиняться. Крім цього, побито Івана Басу, крамаря кооп. Луку Дмитриця та инщик. 16. вересня сільсько, віддзлнучи з села, вназало населенню похваритися у святочий одиг і з польських пралором випроводити їх туди аж за село.

Угринів, пов. Сокаль.

5.—9. X. 1930. р. В Угринів) дуже тяжко побито справника кооперативи С. Голяра, Василя Рудака, Н. Саву й ще 21 господаря, яких нависко ше не стверджени. Голяра, воєнного інваліда, людеі лежати у шпиталі в Сокалі, де йому вирізали одну яврку, приязвано до столу й бито чотирма наворотами прикладани від крисів, буками й нагами, та його так збито на шлім тілі заду й зпереду, також і польові органи, що шле тіло, особливо від грудей до колін одна чорна пляма. Голяр по побитті не міг рухитися і наслідком ниркової комплікації борется зі смертю. Телер перебуває у шпиталі.

Покропивна, пов. Тернопіль.

А Пазька і його братя Стефана то так били обох дома, що не можна було даятися, як їх били. Тоді як їх притаали до ванцелярії, то що були там радні, директор, війт, поліцей і писар. Их били обох і латляли Пазька: Що ти є? А він каже: українець! То знов б'ють. Тоді дали йому цілувати польського орла: не поцілував. То дали били. Потім знов дали йому шаблю під нос і кажуть: Чим вона пахне, чи польською? То він казав, що пахне шаблею. Тоді кажуть йому: Цілуй землю! і питають його: Яку землю цілуєш? Польську? А він каже: Я цілую українську землю! Тоді його били голою, а він хоч бы слово сказав. Потім взяли його за обі руки і волочили по розі, а вкінці шикнули на фіру як собаку. Як Івана теж так само били і питалися: Що ти є? То Іван казав: Я українець. Тоді його поклали на крисло та сплязло побали.

Луцьк.

Французький щоденник «La Volonte», 20. II. 1931. пише: «Луцьк є мале містечко на Волліні, яке має велику в'язницю. Йі заповнили перед виборами політичні в'язні, а в'язничий заряд із садистичними інстинктами знущався над нещасними людьми. Жінки були наразені на страшні муки, деякі з них марть попарені полові органи електричною струєю; чоловіки-в'язні мають рівнож порушені генітальні органи. Побудовано салю торгтур били кімнати слідчого судді, а допити відбувалися при помочі катів».

Тюрма в Луцьку.

Чеська часопись «Večerník Práva Lidu» ч. 31. в 7. II. 1931. пише: «У двстах, які соціал-демократи читали в соймі, обвинувачено поліційний персонал в'язниці в Луцьку а раду тяжких злочинів, поповнених на визнах і уязнених жінах, яких насилдувано в найбільш брутальний спосіб. В'язні були мучені, щоб признатися, й то найбільш авірськими способами. Ля-то їм до уст та до носа воду мішану з мочою та нафтою, як різном електризовано полові органи. В однім листі оповідає жінка, що була в'язнею а Луцьку, про жахливості, які допускалися на визнах поліційний помісар Заремба і його підвладні, так:

Мучено нас немозливими способами. Чоловіків бито гумовими паликами в по-

лові органи. Будуть калівами... Діачат насилдувано. Мене знасилдувало два рази. Розібрали мене до нага, налили мені до носа воду з п'ятилітрового дубника, й то два і три дубники нараз, а потім дали мені п'ятдесят до стя ударів у підшова. Це робили в кожним так доволу, доки не змусили його до зізнань. Не було нікого, що при тих муках не признався б до брехливого звинув шпідля. Один в'язень був за: узяний на смерть, його шикнули до Отирі. Називався Степан Войко. Потім умисно розголомшено, що він зтік. Мина Матульова при тім масовій інквізиції перерізали собі жилу, й є сьогодні в тюрмі в Луцьку. Івана Косара кровом обили по в'язнях. Білянку Косарю по відшовах так, що на ногах поветали великі рани, і він мусів бути омерзаний у шпиталі. Одне слово — перемінявся ми в жиних тюрні. Мене знасилдував «сиподовник» Тлачун і «Влодко» Постовіч. То було 25. листопаду між 11 а 12 год. в ночі. По різних прокльонах розібрали мене до нага, казали сісти на землю, звязали мені руки і ноги, через шкуру востромляли палицю, залаяли мені очі, і так мене підносили та положили на стіл і насилдували. Про катування знав також слідчий суддя, який допитував в'язнів у кімнаті, що суєдзувала а кімнатую, в якій в'язнів торгтуровали. Коли не був задоволеній допитом, переслав його та віддавав в'язнів катам. Крім згаданого Войка, померло ще 2 в'язнів насилдом торгтур.

Тюрми в Бібріці й Львові.

Перед судом прясляти у Львові 24. III. 1931., як подає «Діло», 28. III. — лідуний Мирослав Василік після прочитання акту обвинувачення признається, що він належав до ОУН. Український націоналізм є ідеологічним рухом, що протиставить себе не лиш польській державі, але й комунізму. Організація Українських Націоналістів це зовсім не те саме, що УВО. «Все, що я зізнавав на поліції є неправдою. До вини я признався, бо мене жорсткою били й торгтурували. На поліції в Бібріці мене бит постерунковий Павловський. Мене били по в'язнях і по грудях, вкладали між палці набобі і стискали руки, накинули мішок на голову і копали, а коли я зімлів, мене відливали водою. Перед тим мене розібрали до нага. Я був зімлів два рази, бо мене копали в жилі. Тоді я признався до всього, чого поліція вимагала. Мене відвели туди, де згоріли стирги і грозили: «Говори, що ти пали, бо заю тебе як пса!» І я говорив: У Львові мене били а п'яти».

Б.

Протоколи очевидців, зізнання побитих, лікарські свідоцтва, судові документи, соймові інтерпеляції та звіти, описи й петиції чужинців.

Об'їзд єпископа І. Бучка

слідками лядських погромів у Березанщині і Підгаєччині.

Український грецько-католицький Єпископ, Пресвітерський Іван Бучко, об'їжд разом із капеланом о. Ярославом Чернявським терен польських поромів над українським населенням у Березанщині і Підгаєччині. З того об'їзду прислав о. капелан Чернявський повідомлення в формі листа до свого товарища о. Михайла Мартинюка, українського католицького пароха в Україні, Порт Дажота. Це повідомлення було поміщене в «Амеріці», Philadelphia, Pa. З «Америки» (20. XI. 1930.) передрукували це повідомлення южні часописи в Америці, Канаді й Бразилії.

Львів-город 22. жовтня, 1930. р.

Любий Друже!

Може і добре, що Тебе тут нема, бо це, що а нас коїться, то нічим знищення світової війни. Коротко подам Тобі страшні звісти з нашої безгалавної землі, і якщо можеш, подай їх до відома всім українцям на землі Вашингтона; хай знають — яке лихо підійшло впадо на наш край і на нарід. Я вночний свідок цього, об'їздив, яко капелан із Пресвітерцем Кир Іваном села, навіщені карними владцями, що «замирють» населення а притовду саботажів і тероризують перед виборами українських виборців, щоб заломити одноцільовий фронт і терором окрижити урядовий блок.

Це Голгофту переживаю, що терить наш нарід. Ми були в селах березанського, підгаєцького і тернопільського повіту. В самих Березанях зачинан о. сов. Вроєбія Важицького, Українську Вугру, Весіду, Союз Кооператив, Українську Опілку, адвокатські канцелярії д-ра Бемца і Західною і українських громадян (катех. о. Дубицький, редикс Кордуба, Бородайши і інші). Як виглядало це акцишення? Отже, поламамі обради, столи, крисла, калаші з обдертими оберттими, подушки з повинуватим піррми, конфітурами обмазані стіни, фортеши із поверненнями кляшмиами, струнами, у спіжарках все змішане і влізте нафтою — ані вікон, ані печей, ані підлоги й т. д.

Це там, де а адміністративній властоті, а що на селі? Чи можеш собі уявити! А як були! Учнів, професорів! Те саме в Підгаєччях. Довіста мунду, що там позиція добре погуляла (поліційна карна еспедіція була силою з 1000 людей разом із 8 полком уланів із Теревовлі, 6. із Станіславовою, і 14. зі Львова).

В Березанях і там поліція робила перешкоди та аказала антам і фізикам везти нас, і ми муєли йти пішки на станцію.

В Підгаєччях побили тяжко о. Блазовського, бывшего посла Яворського, повітового організатора Даччува і багато інших громадян, влізте 66-літніх старців. Всіх катувало в маістраті, а відтак скрутих кидано до ямоху, щоб там очуняли. І там ішло одначасно знищення вшого майна українських товариств, бібліотек (усі книжки черев поперек полдерті), усталока та громадян. Годі собі це уявити. Я сам навіть те міг припустити шось подібне, колиб був не бачив.

У Вербові збили о. Содомору так, що він дістає чорну молочнолілю. Його жінку Ірену і дочку Маріянку також тяжко побили. В хаті руїна. Учителя Ромашкова пока-

лично багнетами, і skutого убрав в соляцьку шапку й бивду та skutого волочили по селі (тепер нема його біли!) Відаць же чесько-Українець!). В кооперативі подривали багнетами ближайши дах; зривали капалок і адемолювали цілим у середні. По селі у свідком людей порозкивали хати і перенели надобне лишення.

В Голочах о. Костова звали трьома наворотами та провадили голову кольбов. Його жінку, яка в полоні дескала, спускали з лізка, щоб перенести ревизи. Відтак на П очак адемолювали хату. Вона в полонній гарничі боретка зі смертю. З людьми та сама тригелді. Тут ундервала нас знову поліція, що хотіла Епископіві перешкодити своємуфункціонієні і своїм пірнани. Аж на рішучу постанову уступила.

В Мореніці свещеника Книжиневича пощадили, але село як по бурюві. В до-слітвом значині всі хати порозшити, бляха подривалена як решето, гоїтові дахи по-колені, дахика в чернях. Ні пікон, ні дверей, ні печей, узагалі руїна.

Люде по лісах укриваються, як за часів татарського лихоліття. В селі нема води, бо поліція спустила туди тлоїми і пірри з лодунок та перим. Майло розрабоване, стіжки порозкидували і змерлені. Готове збіжжя злите нафтою. Угвалтували 4 дичини, Спінні і толар зривали, курн постріляли.

У Зарванні о. Василей Головицькому відрховано 200 бунків. Кропи шлю, чето живий трун. Жінку в полоні морально потурбувало; напиріклад на П очак українського громадинина Гонті змушували спалати з даху на землю і під звуки скрипки, на яку він мушів був грати від удару бунків, танцювати. Головицького катували поліція ч. 602, Командував ними зомісар Грабський зі Львова. Знищено вантуганіи дім.

У Вишайшучі о. Чоніи мильне побито. Зате жінку його skutогово пенялосердію. Дочку *Лідю побито так, що в руці вистъ трісла. Довокінній лігарі, жели і полки, а наряду впади зіткнулися від будяної помочі українському населенню. У шпиталі в Підвайшух СС. Милосердіє заваляють скатоюванн і пораненн; це «одеть» на 1918, р. Пресвященній Кур Іван наву Чонішу взяв із собою, в пона з нами їхала фірою аж до Тернополя до лікарні.*

В Богатині о. Євгена Мандія скатоюано жаканннм способом. Має вісімнадцять утих рив багнетом. Жандарм сканав, чобітми йому на груди й таи його толочн. Об-лиги взо гарничі нареннм молоком, а відтак принальннн шафою, лишили. У хаті ніякої цілої річі.

Вандалам ліпшо тут до вершка. Хрести поламали. Образи побито і попробірано Ісуса Христа й Матір Богу багнетами. Ні цілої обстаної, ні яндріди, словом нічого. Валнеться поєводу куєні жалба від нової машини до шиття, з грамофону, цитри, скрипки, гітари, годинника стінного, начиння і т. п. Ні книжок цілих, ні метрик, — впадалі все змйване а сарьво а печей, еском, череням, збіжжям, мукою, крупою, своїями, твом і т. п. Богослова Явмля повалічено також багнетами. В о. Мандія по-трабовано багато річей, білизни, убрання, між тим і золотий дамської годинник (по-ліція). Знал, що рабували, бо на другім кінці села знаблено забулену пару білизну о. Мандія. Також скатоюано 11-літню дочку о. Мандія, Івану. Талсамо знищено і разрабовано та побито свідомих селян Богатисеєць. Не пошаноано і церквя, і там передсєво ревізію і збєнєнєно хоругви, головою вишнвали. Директора школи Ра-дєвського також побито.

В Кутківцях о. Михайла Кооріза потурбували, а село знищили, як і інші, ці-ковнє поламади оркестральні струменти «Пресвітері».

В Денжосні побито. Старих людей не шаноано. Молоді криються по лісах. По сєлах пустка. Віє нітег по дустях хатах, нема ні шиб, ні дверей, ні обстаної. Віє жорстоку пієна, а яку всдухується вєсь український нарід.

Протгом нашої цілєтєнєної їди, одні раз ми вєсто обїдали, бо не було що в хаті дати перекусити. А це тягнєтся в далі, і вшнєши дорозам. Бобєрччина, Ро-дєнєшчина, Сїдльшчина, Сокальщина, Збаранщина (дуже знєщені Шили, Доїтроїрка) і Львівщина. Це цілєх руїна, що годі в ресструвати все жакнєше, що вєтєтє.

Народня Лічница у Львові перенєнєна порєнєнєни та з поточєнєни ребрами або повїтанєуваннми кязамн.

Поліція й удани бють вольбамн при наскоку на село, криє, катують людей, а від-так: із списаннми, які задалєсїд карнини відїдлам дає стирство, ексєкуції перенєдуть на громадах. По Сїтї Іде жєнєчєннї грабунок і гулянка, що кінчєтся дїким гвал-том і криком гвалтованих дїмчєт. У Чижковї агвалтовано в одній хатї рївночасно матір і дочку, так що дочка збєбєрєвоїла. Багато скатоюваних помирало, та годі спи-сєти все, бо або почта не доходить, або й сєтєтєсь поєзавати люде не до плєма. Багато людей і постріляних, напиріклад, у Германоні, Коноухах і т. д.

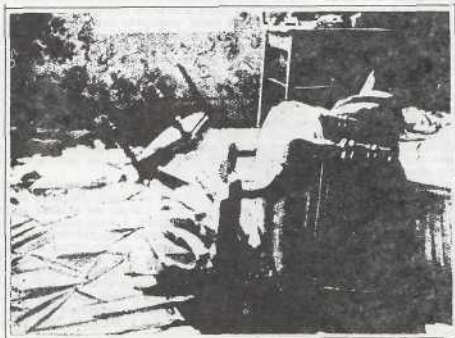
Пресвященній Іван бажав дуже людам дати слова потїхи. Спїшнє і до хат по-битих людей, а в церкві і до тільки збралєся люде крїви Іх цїлєннм словом і при-кладам Христа Спасїтєля. Його слова: Вєтуєуємо за Хрєстом на Голгофу, пієли неї вєдє Воскрєсїннє; нарід, що тернїть в дєчасному, в дєчасносєтї відїпрати муєтє за-

владу народу. До її вірності нема ще народу, тільки поодинокі душі. Та й кара Божа настигнула зверху тих, що катували церковних священників.

Так, це добре, що нас не розлучили від народу.

До того співфінансовано Пасторальні Лист Митрополита, що колон правдою в очі. Вистебні галети вилучити на нас ємоє громадянство, відбудити нашу волюську мольду. Наші інституції глибокими завданнями одна за одною змітають у повітря; горить наш архидієцезія і євдодні громадяне; летить пилби з наших інституцій у Львові, а польське духівництво пригнітається душоубійством, відоміається (як не було в Виницінці) з католицьких наших священників, аїїно і народу.

Прошу тебе тільки, ведиш це до відома євдодні, а як маєш знайомих, то хай це

Мешканець в селі Стрільчича в Стрільчу, знімає з. X. 1930. р. при «націфікації».

їди і переклади її до американських часописів. Я за тебе беру всю відповідальність і не маю страху, як і Єпископ.

Мене вже днічі відідували і заклали на припаді, бо хотіли, видно, вогатися поконфікувати, та не зміглось. Навіщо, прошу тебе дуже, що цікажить. В час у Львові вивадили нашу народню школу князя Льва в повітря. Чи не можнаб там розпочати збірці на відбудову цієї школи? Це було би скріпленням духа наших громадян у Львові. Також багато напиши про себе.

Іван Терпиляк про своє побиття.

Нижче подаємо листа *Івану Терпиляку*, уривателем дібр у Доброполі, біля Залариці. Лист цей був своєчасно друкований по різних українських часописах за кордоном.

Було це в четвер 27. вересня ц. р. Я мал по обіді трохи вільного часу та вирішив поїхати до Виницічина на пошту, бо давенько сподінався одержати від Тебе листа, якого даремно чекав цілий тиждень. При цій нагоді мал я також погодити телефонічно про деякі господарські справи з братом. Закінчивши листа до Тебе, мавшав я заарити коні, фіра підіхала, і я, перекинувши плащ через руку, мійшел із хати. Було рівно 4. година по обіді.

В цей мент надіхала зза закруту фіра з шістьма менаї зовсім незнайомими поді-

домни. Як тільки вони зіскочили з фіри, то сунулися мене — чи з не Терпилак. Я відвернувся і запросив їх до хати. Це були: поліцейний комісар, комедант і чотирьох шпичаєвих поїхали. Як лише ввійшли до хати, то почали мою рюшанню і слитали, чи маю я на неї дозвіл. Я показав їм потрібний документ. Тоді протюкнув до мене комісар число 813 і, зі словами: «Ти, собачий синку, хочеш Україну!», почав мене бити в лице. Другі поліцаї оточили мене і собі почали бити нащипами худі понало. Та було їм цього, набудь, замало, бо покляли мене на підлогу я бігли далі. Не тямлю, що ділявся зі мною, та коли перестали мене бити. Коли я отутився, то був я цілком мокрий, бо вони зливали мене водою. Той самий комісар число 813 показав мені естафі, вжитися та кинув мені стару обгортуку, щоби я оберся. При цьому не бракувало грубої мови, якою вони частували мене весь час. Коли я нарешті знесилив ліг до постелі, почали вони зипити несе, що понало. Побили шибя, розвалили печі в кімнатах і кухні, почали бити меблі, подерли книжки (не зялчварачи я польських), порозкядали білизну, одяги я постілі — усе, що понало під руку. Дерся це все багетом, зипили я топали ногами. Навіть востілі порохи, а ширя пороспнали. Одне слово — зипили все цілковито. Щастливим випадком не попали їм до рук два мої убрания, заховані під сінником: ліхта і чорна. Та проте найбільше потеріло мое хутро, бо суцню шцент порівали.

Коли вже все в помешканні поїхали, сіли на воза, яким я хотів їхати до Вишнівчана, та подался теть.

Коли мене біли, я голосно кричав. Почули це звде, що працювали на полі (рим. кат. — поляки) і повідомили поліцію в Доброполі, яка зараз же вислала вершників. Але вони не доїхали, бо на перехресті доріг стрінулися з бандою, що відїхала від мене. Порозумівались кільканаять хвилин, потім ті возом поїхали собі далі, а вершники повернули назад.

І це все відбувалося в білий день, у 4 год. пополудні в присутності 20 свідків, які або працювали при машині, або ламали хукуруду на городі. Всі вони що полію докладно бачили й чули. По шведодні я трохи озупав і зараз же наказав заїхати вони. Служивця відслала два мої щасливо зритувані одяги, а мене посадили на фіру, бо сам я не маю сил і верокнутися. В останній хвили давав я ще найпотрібніші розпорядження, я тоді стався щось, що не часто в житті буває, а що озоружило мене до гябину. Всі робітники з цілого села прийшли зі словами на очах проводити мене. Я потівав їх, що мені нічого не станеться та що за кілька день верну знову до них, але вони зібудли таким жалким плачем, що його згук прозавав мене аж до Пугача.

Ізда буда для мене дуже болоча, бо я сидів ніби на голках, але мусів був їхати, бо був певний, що коли зараз не відїду, то хто зна, чи зможу вертатися колибудь.

На мое щасті в Галзках до Залукки, худі прїбув я в 4. год. рано. Іхав я фіакром та не почував ще тоді таких великих боля.

Д-р Мурленч прїхав автом коло 8. год. і, оглянувши мене, сказала, що за весь час своєї лікарської практики подібного випадку побиття не бачив.

Про мій випадок повідомлено судового радника Шарского з проханням, щоб улаштував судово-лікарську комісію. В першій годині поїхав я в їаж. Дубаром до староства, де мене оглянув дуже докладно д-р Облер в присутності судової комісії, і з цього списаво протокол. Описав вернули мене до дому.

Залукка, 27. IX. 1930. р.

Іван Терпилак.

о. М. Блзовський про своє побиття.

23. вересня 1930. р. прийшла карна експедиція державної поліції ч. 8 до Шидавця, повітового міста. В 11.30 год. перед полуднем ішов я на годину ревісії. На вулиці задержав мене поліцей карної експедиції а товариств місцевого поліца я забрав з собою до громадського уряду. Тут комісар, що урядовав, заборонив мені відповідати моею рідною мовою на запити. Як увійшов я до канцелярії громадського уряду, випроводили на моїх очах старенького урядовця агенції «Дістєрс», потім почув я його крик.

Комісар ординарним способом накинувся на мене, чому я утік од ревісії. Очезидячися в мене до цього часу не було ніякої ревісії, про що незабаром сам комісар довідався, переїривши це через поліца.

Незабаром прийшло кільканаять поліцає, забрали мене я наказали мені вести їх до мого помешкання. В помешканні закадали видачі протидержавної літератури та зборі. Коли я заявив, що цього не маю, почали ревізію. Підчас ревісії зипили все, що було в помешканні. Книжки богословської бібліотеки порозкядали під підлогу. Все, що було в кімнаті зипили так, що за годину кімната виглядала на руйну. Нічого не зянали. Та, поминаючи це, підчас ревісії погрозували налками, прозивачи мене

У Бюрі «Сільського
Господаря» у Львові
а 3. X. 1939, по вибуху
бомби.

срдинарним прізвищами, як: «ти скис... сине, гайдамако, большевіку, подвійчучу, бандито» і т. п. — Забрали мені кореспонденцію, яку я рішучими складав, поклади до тежки я назвала мені її нести. Так забрали мене знову до громадського уряду. Тежку казали віддати комсомарові, а мене підвели до темної келії. За стіною келії відбувався евакуація — биття, я увесь час було чути страшні крики.

Коли стемніло, десь коло 5.30 год. вечера, прийшов до мене поліцай, засвітив електричну ламку впрот мені в очі я пошаму, як кіт, наблизився до мене, а потім почав мене бити по лиці, голові, від груди й конати ногами. Опісля залязв, що це ще не кінець, «спойдеш зараз на шпесухане еше». І справді, «шпесухане» те відбулося. Потягли мене коло самої години з келії моз злочинців за рукав і затягли до магістрацької шони. В шоні було кільказанять поліцаїв, кожний із палкою або нагаєм. Зі страшним гальсом і прокльонами стягнули з мене пальто. В реверенді вилули мене на землю. Кількох поліцаїв держали мене за голову й ноги, а решта біла. Били походосяки, вигукуючи «на маш Українен». Щоб я не кричав, один із поліцаїв застав мені рота. Били понад чверть години. Навіпритомного підняли мене в почали шарпати та штовхати мене один до одного. Відтак відвели мене назад до келії.

До келії приходили гуртами поліцаї, одні глузували, другі давали моральну науку. Між иншим казали: «Ти не панотець, а бандит. Перше твоє посвячення не дійсне, а ось сьогоднішнє, що його ми тобі дали, оце дійсне. До сьогодні Польща шанувала права таких громадян як ти, гайдамако, від сьогодні тих прав шанувати не буде. Польща є надто сильна й вкордону не боїться. До суду не звертайся, бо там оборони не знайдеш. А навколи ти те, що тут із тобою робили, розголосиши, то я перший передатнуся в цивільний одяг і пуцу тобі кучю до чорта. України ніякої не було, нема й не буде. Ти жереш, сучий сину, польський хліб, а мрієш про Україну». Поліцаї називували їх шпесухати, бо вони сторожі держави й «готові кожної хвили за вас «забрати» кров проліти». Ці моральні завваги тривали більше ніж годину. Зогиджували все, що є для людини

найсвітлішого. Всіх тих «наук» я не міг затаїти, бо тоді я був майже непритомний од страшного болю від побою.

Скатового привели мене пізно вночі до команданта карної ескадрилі, був він в односторонь державної поліції; і він кількома вище згаданими словами прийняв мене і сказав, як що я не змиюсь, то ще раз придуть і ще битимуть. Опісля віддав мені гоку з кореспонденцією і наказав йти до дому. Коли я проходив брамою громадського уряду, то поліція зробила кордон і рушничими прикладами била мене. І підчас ревізії, і підчас перегляду мого зистування нічого протидержавного в мене не знайшли.

В нашому довіті тяжко побили, крім мене, ще й отця Антона Содомору, пароха Вербова, якого ардосіта стягнули з діжка; отця Василя Костюка, завідувача в Голгоцах, якому по тортурах назвали землю їсти й пити: «чия це земля?»; отця Василя Голоніського, завідувача в Зарваниці, якому назвали по тортурах співати «еще молиться не згінела», а підчас биття кричали один до одного: «шукай за пирієм»; отця Євгена Мандзій, якому, крім нещодячого биття, кололи багнетами руки, а коли він умліваючи бігав домашніх дати води, розлучені кати вняли на него йпляче молото й винялчу картоплю, що стояла на кухні, чим його сильно попарили.

о. Блазовський,

о. Е. Мандзій про своє побиття.

23. IX. 1930. р. сидів я біля столу і писав метрики. Чув я вже про те, що до села приїхало 50 фір із поліцаями. Як раптом увійшли до моєї хати 4 поліцая й зажадали видати зброю. Я віддав їм револьвер (на ношення якого мав дозвіл од влади) і стару поламану стрільбу. Тоді поліцая зажадали видати машинювих криків. Я віддавав їм, що криків ніколи й не бачив. У відповідь дстав я удар колюбою в чоло. Біль од удару, а ще більше зневажа мене — священника — вплинули на мене страшною. Я спробував спликти напасників словами: «Як, ви бете католицького священника?» Але поліцая вняли в якусь скажену дугть. Троє з них почали бити мене по силі прикладами рушниць приказуючи: «А Україnę psiakrew budowałeś z łauszczycielami i chłopami!» Інстинктивно закривався я від ударів руками, в які четвертий поліцая колон мене багнетом. Били по голові, по лівій боці і грудях.

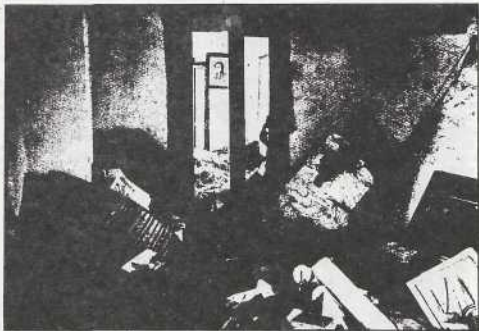
Приголошений болем і нечуваною зневагою людини представниками влади, впав я в якусь духову депресію, а боже підсвідомо рухався ударі колюбі і уколі штином. Всеж, скільки їх було всього не памятаю; я начислив щось із 30 ударів, а 7 глибоких ран од багнета на руках і 2 рани на чолі свідчать про працю багнетом четвертого поліцая. Ховаючися від ударів, дстався я до кухні. Кров мене залала, і я знесений упав під кухонну стіл. Присутні при тім побитті були: моя 60-літня сестра Євгенія Дуркала, 16-літній син Володимир, 11-літня дочка Іванна і 18-літня служниця Олена Петрик. До старенької сестри зверталися поліцая «Ту stara kurwo!» а підганяючи дітей, що хотіли мені побитому дати води, били їх колюбами і тростинами та гукали на них «Psi kupi!»

Коли я впав у кухні наівпритомний, посилалось на мене кухонне начиння, яке поліцая збирала з плити й кухонних столів. Так потовкли об мене: 40 тарлол, 10 горнят, 20 склянок і т. д. На мене падали баняки, бритвани, горники й инше. З плити видали поліцая на мене 2 великі баняки киплячих барабол, що зарилися для худоби, 2 самовари з окропом, горнець молото і решту страв, що зарилися. Було ще між: 9¼ і 10¼ годиню перед похуodem. Великий російський самовар плучив мене в голону і омавл не розбит П. Осє так, укривши мене черепками побитого посуду, перевернули вони на мене ще два кухонні столи, кинули подертий сніжок і подушки, а коли я, прядлушений цією кнувою, просив води, заборонили дітям подати мені напиться питукуючи: «Jeszcze nie zdeszczysz!» «Gdy psiakrew bez wody!» а дітям відганяли від мене колюбами. Наівізмилний чув я бряккіт розбитих шиб і тріск ломаної хатньої обстановки, яку знищили безощадно. На поміч до них прийшов новий поліційний відділ і оден з новоприбулих сказав: «Dajcie temu staremu wodę!»

Коли в мешканні було вже все поламано й порівано, крикнув до мене скатованого оден із поліцая: «Idź stary popie do stożków!» Я не міг рухнутися, привалений стосом побитого посуду, побитий, поколешений, а ще попарений окропом. Тоді відзначив другий поліцая: «Daj mi spokój! Jemu i tak niedużo się należy!» Вілтак звернувся до моєї 67-літньої сестри і, вдаривши її колюбою у груди, захричав: «Idź, stara kurwo, do stożków!» На не ввійшли до хати етолар Ян Урбанек і заступник оіята Тимоко Гуманюк. Дставши по два удари колюбою мусіли вони разом із дітьми й моєю сестрою розкидат стіжки до спідньої веретан.

Тимчасом до хати приходили що-раз інші поліцаї й довершували знищення. Я, спалюваний і попарений передежав під кулою лачиння коло 3 години. Страшний протят, що воствал дослідком шпитити всіх вікон, при відчиненнях дверей, пронизував мене. Поліцаї почали бенкет: вносили з лавиці вино й випили 34 фляшки. Післям п'ятки оден поліцай застрояив на багнет мою родинну пам'ятку, фотографію моєї бл. п. дружинки, і так носив її по хаті. Спіддружавши хату нечуваным способом і розкинувши стілки, забрали около 80 кг. уламків старих металених річей, що були призначені на доплату до ціни цукра церковних дивонів, кажучи: «Масіе доусь-дзюко-п'юв. Ведрієсіе зєбамі дзювоіє!» Наостанку розамалили ніч у кашпеларії парохіяльноту уряду й вихали з села.

Першу поміч подали мені мої діти й сестра, опієли собі на хантло сні підпамоці

С. Зелена, дов. Бучач, фільварок в. о. Василян. Знищення кімнатної обстановки при «ревізії» польськотоу поліцією.

фільварку, Лев Войцеховський, Євсанета Масляк, Вандя Рижчеська, Ін Урбанскі, Тимко Гуменюк — усі в Богатковець. Другого дня був у мене інквізитор мезоранічного бюра у Львові Богданскі.

Що поліцаї забрали біакутерію моєї дружинки може поспішити Ін Урбанскі і Євгенія Дуркало в Богатковець. По лікаря не було кого пісалти, бо всі болієли. Аж другого дня прихав із Струсова д-р Радіон Сліпий, який опієла сам до мене кілька разів приїздив. Свідомства лікарського не хоче мені дати, бо боієся стратити носуду. Перших шість днів по боітті лежав і в тяжкій боротьбі зі смертю. Пришла, д-р Сліпий вивинив мене, що міцка будова кістяку і здорові груди дають підстапу паліватися на відужання, але видко сам в це не вірив, бо другою динни питався, чи і ще живу. Не динно, що пішла чутка про мою смерть, Роанесли її місцеві козольєти.

На жаль мущу сказати, що смерть булаб мені легша за мої страшні муки, які перебув і тяжко хорий протягом пориних трьох місяців. На плечях, доволених і попарених, відірвались болючі рани. Страшні спомини нечуваної зневаги мене як старшої людини, а зокрема як священника, мучать мене донині, а хто їх не переживав, новаття не має про те страшно почуття упокорення. Смерть супроти нього ніщо. До фізичних і моральних терпіннь долучилося почуття безвихідної матеріальної руйні. В хаті вітер свяще. Вікна лоікто, рами віконні поламані, ів подушок поріванах. Уся обстановка поламаная: ліжка, казана, шафи, нова машина до шиття рообіт в кусні. Лямин, все столове й кухонне лачиння поієте. 2 парі чоіт, одіж, нове убрання — покравано; навіть полотво, призначене на білизну, порізано. Образи полєрті баієтати. Два стінні годинники і 2 металеві кишенькові рообітї, Оден із тих годинників має уже 130 літ.

Перебув п'ять років, із них і мексиканську, і все був цілий, аж тепер у час «снокою» розбила його на кусні. Усі записи на злиму: конфігури, 2½ копн яєць побіли, змішала з просом, а на верх виділяти мариновані гриби.

Знищили також ціле канцелярське уладження, всі урядові папери і приватні, окрім метрик. Перемішали всі папери зі шклом і прорям та поділила овочевими соками. Музичні інструменти: піану, гітару і вокаційний грамофон — ціною 75 дол. ам. — розбили на кусні й викинули через вікно. Навіть св. Хреста не пощадили. Скинули його на землю й поламали разом зі орґанними ліхтариками. *Забрала поліція з собою: 3 біжуртерні: Золотий ланцюжок дамський, чоловічий золотий ланцюжок із девізком Матері Божої, золотий дамський годинник, 5 перстнів із діамантами й рубінами, золоту чоловічу обручку з написом а середній Н. П. 1907, дві пари золотих зашплиць, 2 браслети золоті, 2 брошки й золотий австрійський дукат з 1800. р., і золотий хрестик з коралем. З канцелярського приладдя валили: золоте перо за 15 ал., олівцеві Койнор; далі: запальничку, тютюн, паперці, кілька метрів золотна на колірних сорочки, одні екзотні підштанці й нову чорну священничу камізацьку.*

Розквашені отіжки загинял, збіжжя встухало. Від відсованої каші вигнула мені молочна корова, а від стухлого зерна вигнула вся домашня птиця. Знищено збіжжя меші на 75%.

Гадать мені синясти шкоду й подати спарту. Кого і до кого спаркити? Робити донесення до поліції на туж саму поліцію... до влади на її представників?... Звернення у справедливості, змучений, зденервований, з пошаноюю хісткою у правій руці, не маю сил навіть прозірвати і списувати всю шкоду. Краще смерть, як таке життя, з тим увекоренням перед знемогою.

Я поночі зриваюся від морального болю, що мене так збівил — адптали мені людську гідність. А тут діти незабезпечені. Зруйнований матеріально музеї й забрати їх зі школи. Маю їх троє: найотарша дочка Марія, ур. 1912. р., уч. V. курсу учит. семінарії, син Володимир, ур. 1914. р., уч. IV. кл. гімназії, дочка Іванна, ур. 1919. уч. II. кл. гімназії.

*о. Е. Мамлізі, гр. кар. парох
у Богатківцях, повіт Пільгайці.*

Як я пережив польську „пацифікацію“

Автор цього оповіс — *Василь Почынок*, студент прав лівецького університету, по пережитій «пацифікації» втік за кордон. Пояснює подальше відписе протоколу, який зложив В. Почынок 12. XI. 1930. в Lauenburg — уперед німецькою поліцією, що придержала його на границі. Протокол підписали ризиком крим. секр. Висchau і крим. асистент Rother. Цей опис-протокол був друкований в українській пресі за кордоном.

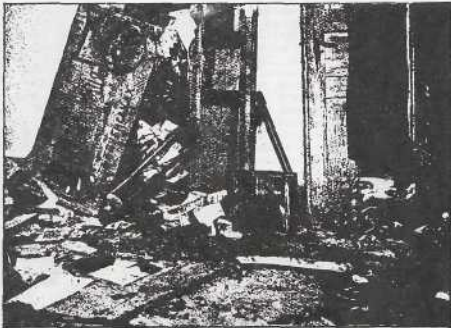
Свої отудії на університеті у Львові, на правничому факультеті, мів я так, що частину студійного часу проживав у Львові, а частину дома, бо на постійне проживання у Львові меші бракувало грошей. Саме тоді, як я був дома, завітала до підвільського повіту перша польська курна експедиція. Прийшла вона й до самого міста Підгаєць, звідкля і походжу й де я весь час перебував; хоч молодий та не дуже відомий серед ширшого громадянства, але мав я шість пошести першим до рук розлученої вроб польських похідів і знавати ту пацифікацію на власній шпирі.

Вони багало розводились про причини пацифікації. Їх уже козкий шрає. Полякам шлю про те, щоб винизити цілком українців на українських правдівських землях і тимж землями повністю заволодити. З цієї метою вони їдуть на все, а адебільша на те, що культурний сибє змыває за варварство. Цього літа послужил ім причиною до мисокрування українського населення жвава діяльність Української Військової Організації. Не маючи змоги шикити Укр. Військової Організації, властиво, не саму організацію, але таку, а її членів, що, пробуваючи в підпіллі, борються за волю свого народу проти окупантів, вони ринили помститися за не на мирному населенні Західньої України. Робота пішла за певним, згоря вже укладенням у Варшаві чи Львові, пажном. Колиб були предраді твердження поляків, що вони виступають лише проти саботажів, то на ділі пацифікація малаб відбуватися лише по тих околицях, де такі саботажі відбувалися. Фактично ж справа отойсь ніякля. Пацифікаційну акцію проводив польський уряд і там, де не було ажі одного випадку саботажу, Поліція і військові

пацифікують усіх, хто лиш під руку попаде, себто, хто не має змоги захватитися десь у лісах чи втрах, куди ще мала доступу ні поліція, ні військо. Пацифікують усіх без різниці віку, полу, заміття, стану, і пацифікують аж доти, доки село чи містечко не дасть своєї згоди та писемної заяви розозв'язати при виборах за опросом часом і, себто, за Шлуудским і його шатиєю. З цього виходить, що залучити до польських урядом акція не була протизакцією проти УВО, а планованим актом терором проти українського населення.

Тепер перейду до того, що сам переживав.

22. вересня ц. р. оголошено в Підгайцях стан облоги. Причиною до цього послужили саботажі. Якраз тої ночі призначено мене і ще двох моїх товаришів, Ярослава Сєну Я Володимира Данилюка, на варту коло «Народного Дому», що її повинні члени

Кооператива «Спільна Праця» в Кадубицях, пов. Брошів, зламана карною експедицією.

«Сокода». Сторожа мала завданням охоронити дім, щоб його польські «єстшельца» вночі не спалили. Завчасу прийшов я ще був до канцелярії товариства «Просвіта» і просив шефа, щоб він повідомив про нас урядово, що ми маємо повинні варту коло «Народного Дому». Він так і зробив, як я казав. Ввечері в 8 год. ми пішли на варту. В місті не було нікого видно, крім «єстшельцу» і міської сторожі. Міська сторожа складається виключно з поляків. Десь коло півночі прийшов до нас студент військової медицини з Варшави, Казимир Домбровскі, що тоді був на відпустці, і один нижчий урядовець, Бєлогорскі, і завадали від нас вказують, що ми маємо право вартувати. Я закликав, що нам не треба ніяких вказувань, бо в магістраті сказали, що від нас ніхто не буде ніяких вказувань жадати. Тоді вони заявляли, що вони в контролорамі варти, а тому мусять нас звернути до магістрату. Ми послухали й пішли. По дорозі прилучився до нас ще один урядовий, а саме екскурсор Бурковскі, що цілий час ховався десь поблизу, а тією мабуть, метою, щоб нас ловити, колиб ми спробували тікати. Домбровскі і Бєлогорскі пояснили Бурковському, що нас призначено тому, що ми не маємо легітимаций; коли ми прийшли до магістрату, то в початках нас стрінув якийсь, мені незнайомий, поліційний командант, із виглядом в'єтета і з 3 медалями на грудях. У руці тримав він грубу палицю. Він, увійшовши до кімнати, запитав присутніх дуже енергійно: «Де ті хлопці, що їх притримано?» Йому вказали на нас. Він зараз запитав, де арешт, що само собою означало, що він у туєшніх обставинах не орієнтується і тут уперше. В відповідь на це питання показав один із магістратських урядовиків на двері і зараз же ті двері відчинив. Од самого полідня чути було алькоголем, а його очі були взагалі не дуже ясні. Не знав, від чого це було: чи від надмірного їття, чи може з якої іншої причини, та в кожному разі очі його мали баранячий, заплям'ячений вираз. Він став біля дверей і

тукнув на Ярославна Сену: «Холод тутай, як сен називаш?» Сена назвав себе, а він на це йому сказав: «Дале». В той момент, коли Сена переходила через поріг, поліцейський паццю на другий кінець, відійшов вгору і замахаючись, щоб Сена ударити по голові. Паццю зачепилася об стіну, це зменшило удар, що понав на голову Сени, а на плечі. І він зник у темному отворі, похитуючись од удару. Тепер прийшла черга на нас двоєх, і ми по дорозі здержали що одному сильному удару по руках. В арешті згнаних він нас до кутка кімнати. І в нас на причі і сусиди. Поліцейський зачав бити нас паццю за чергою, раз мене, раз Сену. Сена мав грубий плащ і рукою відбив багато ударів од мене, себе і Давыдова. Биття було нещеперсе. Паццю дерали поліцейський охоча юрками за товщий кінець і при цьому стояв міцно на обох ногах, розставивши їх широко, щоб мати більший розмах. Я закрити собі був рукою нос, щоб він не понав мене паццю вухом і не бити на мій. Удары снадали на мою руку. Один удар дівав і в голону за рукою. Далі пацню він мене раз по правому плечі, а штак оброблю паццю вчесь час мене праву рами, що другого дни було зовсім чорне й набігле кровю. При битті поліцейський бачив, що його удари не дошхувають Сени, а тому зачав він бити його паццю по голові. Сена дуже кричав, і тоді поліцейський кинув його, зачавши за собою двері і пішов. Як це довго тривало, а не знаю, в кожному разі тривало як досить довго. Він нас бив, а ми страшно кричали. Дехто з тих, що вже були там замкнені, так настрашилися того, що зі страху не могли довший час говорити. Коли я озригався, то заставил маленьку електричну лампу, що її ми мали з собою на варті, і побачив, що келі була довгий маленька, може 3 на 2 метри. В одному куті на причі лежали троє роздягнених хлопців, а на поліцейській соломі лежали ще 4 особи. Разом з нами було всіх 10 осіб. В келі було покло воней, смішин, блох і великої нечисти, а до того багато пестеряна гаряч і задурне повітря. Ті три хлопці, що лежали на причі, були з Бірши. Их здержано як підварітих саботажників по дорозі до Зарванці, як вони їхали на відпуст. Троє із тих, що лежали на соломі, були валоючі підварілого типу. Четвертий, може, 15-тишній хлопець, був із Носолой, маленького села коло Півдасць.

Карна есенеліція прийшла до підласцького повіт 22, пересня 1930, р. і відразу зайшла до села Вербова, яке найперше сепарифікували. В селі відбувала індустріяція ірідійно так: — Колий дни обставлено 15 поліцейськи. Одна частина їх вивидла соломий дах на будинках, а друга кошила в хаті яму, куда соводала принесене вишимі поліцейськи об'явки й муку. Далі брати вони подушки, роздарили їх і на об'явки спинали пірри з подушок. Мелкі швишли, хатки привадили далами і все не сидили в ту яму. На це все писали бочку внашних отвірів, а тому, що йому вносили все коло печі, то на це все вперду завалювали пчі, і ось так засинали виконану яму. Няма частина поліцейських тим часом біла наседени. При хатних ревізіях у Вербоі знайдене в одного хлопця седи чи кілька малых кусцик запального шнуря, які ще до старих часів батько чи дід залившили, коли працювали в каменоломі. Виклали цього шнуря до заповнення вбулового матеріалу при присаджуванні скель у повітря. Хлопець зветься Дячак. Поліцейська біла малого хлопця так довго, аж ноги він не сказав те, що під нього виматала, а саме, що шнур цей він має для підмаля дворів. Далі поліцейська питала, чи не дали часом цей шнур йому студент, на що хлопець відповів, що як того й зомалася поліцейська шнур цей йому дав студент Мізерний, де знаочи в на думці, які з того будуть насидля. До цього ще довано, що студент Мізерний наладував малому хлопцеві палити цим шнуром люри. Та в тому велью не було ані сліди ірідиді. Але Мізерного заарештовано й біто, щоб признавася, що це він ті саботажі робив. Він про те нічого не знав. Тоді його змов били, при цьому він дичі ознівав. Очучали його, злучи на нього брудні помії. Про ці події були балачки в Підгайцях, але народ не хотів цього вірити, бо ніхто й не припускав, щоб щось подібне могло діятися за наших часів. Потім привезено Мізерного з Вербова до Півдасць. І вперва я зустрівся з ним у тюрмі проти ночі 23, пересня 1930, р., коли й мене заарештовано. Били Мізерного 22, пересня впоходили, а вперше перевели його до Півдасць. Його руки, ноги, плечі, груди, валаді ціле тіло, були сині від носов. На голові мал він рани та ціла голова була покрита гулим. 23, пересня 1930, р. пересняли його до сусидної в'язниці в Півдасцях і тут 26, пересня 1930, р. били його при відчисленю мій від 10 до 1,30 впоходили без переставки, хочаби тих змусили його признавася до підмаля. Його били раз-у-раз, бо він не хотів признавася до того, що в робив. Тепер сидити він ще в тюрмі, і йому прокуратура підготувала обвинувачення за держанню аряду, себто, хоче віднести під ставний австрійсько-польський 58, параграф. Це все я бачив на власні очі, а тому дуже зликався, а протє хотіла есеє вальє, що може загря мене випустять, що, можливо, нас заарештували номинково, та дабути, поминково й побили. Коло 6, години вперше прийшов до магістрату урядовець «Пресліг» Давыдов, щоб допідатися, що з нами ставлося. В магістрату він гостро балакав зі службовим урядовцем, і той направив його до комісаріату поліції. Я чув його голос і самого його бачив крив шнурку у дверях. Давыдов пішов собі, а ми, незвич ерсові доці, мусли далі чекати лєсь аж до 8, години, коли прийшов кінець нашої вельности, і ми

побачили, що все те не було помилкою, як ми собі думали. Як я тільки почув, що починаються дзери, то глянув крізь шпалару й побачив мого товарища Агстона Кучера, студента теології, без комірця, праватки, плаща і скарпетки, у черевках на босу ногу. Ноги були скривавлені. Тут я вже враз зрозумів, що а нам не швидко справу налагодить, і що нам прийдеться посподіти довше. І ось у ту хвилину почули ми страшенний крик знадвору, а рівнож і кілька стрілів. В 10.45 год. крикнув мені до келії поліцай: «Починку, ходи сюди». Я вийшов із келії і пішов за ним. Дуже нездобре мені було, як почув я карабінні стріли, бо думав, що то всіх заарештованих розстріляють. На подвір'ї побачив і кількох поліцаїв, як вони прочищали свої карабіни і від часу до часу стріляли в повітря, щоб тим заглушити крики ватаоланів. Рівнож прийшли я, що поліцаї на кожного перехожого кричали «скурний сину», однакото, чи був це свяще-

Магазин Союзу кооператив у Бучачі по відході поліцаїв.

ник, оскільки чи ще хтось. На жінок кричали «скура». Ватаолі кажуть, що поліцаї виводять свого лаян-варшала Шлаудського, який дуже часто при розмові висипав таких слів. Один із поліцаїв повів мене до шопи, де було приміщення огнєвої сторожі. Там був ще один поліцай, стояв він по середині шопи, заклавши руки за спину. Коли ми ввійшли, він запитав мене: «Як зветься, скурний сину?» Я сказав йому польською мовою своє прізвище. Казати українською було безглузда, бо всіх тих, що налажувалися так робити, поліцаї били вилло про не до смерті. Назвав я себе: Базилі Починек. На це запитав він мене, хто я з фаху. Я сказав правду, що студент прав. Він перешукав мої кишені й витягнув із одної мій запальник, у якому була польська конституція. Й я ще мал при собі, бо, як правдиві, мусів був я її знати напам'ять і при нагоді і раз-у-раз її перечитував. «Що це є?» — запитав поліцай. (Тут я примітив, що цей поліцай, як і багато інших, не вмів читати). На мою відповідь, що це польська конституція, він сказав: «Не бійся, ми її скоро знімемо. А скільки дворів ти спалив?» «Ані одного» — відповів я. Після тої відповіді він ухопив мене за волосся й кігнув об везло. Другий ухопив мене заду за руки та чавив їмти нагайкою. Нагайки ці були жовті, зі сталевими підкладкою в середині, а на кінці кожна мала олівяну кульку. Всього я дістав 25 ударів, а про в цілий час працював, то удари падали куди попало. Я дуже кричав, і тоді той, що мене тримав за голову, пустив. Я відійшов, але той поліцай, що бив мене ввесь час, далі першів мене нагамі, «Ти, скурний сину, хочеш на польській землі будувати Україну», — привадував він, сатокачи мене. По тому всьому відів мене той самий поліцай до келії, де я відразу звалився на прічку, бо ціле тіло снухло та боліло.

Над вечір почув я, як у сусідній із келією кімнаті хтось каже: «Принеси води.

приготов горнятко, русинки і лавку». Адесь волю п'ятої години почув і крики з шопи, де мене катовано. Крик цей тривав дуже довго, і не можна його було порівняти з тими криками, що я їх чув ранком. Від часу до часу крики ці замовкали, ледно, тоді, як змінлях катованих одливали водою, а за хвилино зачиналися знова. Було жалюди чути ті крики. Коло 7. години знова викликали Ярослава Сену. Незабаром його принесли назад, а повели мене. По дорозі питали мене всяку всячину, між иншим і проте, чи маю я вже домовину та чи я сповідався. На подвір'ї було щось із 100 поліцаїв. Всі вони були вже напідпитку і рвалися, як ті дикі звірі, до біяки. Навколо чутти було алькоголю. Поліцаї, про якого я вже згадував, що він мав вигляд агата, схватив мене за комір і потягнув до шопи. А що вже зовсім стемніло, то я думав, що оце мене під покривом темряви замордують. Я благав поліцаї, щоб мене не били, бо і вже двічі досереда дстав. Він запитав: «Що тебе бив? Я відразу сказав, що вночі пан...», на що він знов мене перебив: «Що ти, скурвай сину, калеш, що польське поліція бе? Ми тобі покажемо. Ти ще не знаєш, що русини й поляки лише цікуються (під словом русини розуміє він українця). Здіяма окуляри! — сказав він. «Родляглись, синку!», я родлягнувся. Все це відбувалося в темряві, лише ніколи де-не-де блимали чиясь електрична лампка. При світі лампки я бачив, що частина поліції мала нагаї, а решта паткии. Мене кинули на землю, розтягли руки, один поліцаї став мені на ліву, другий на праву руку, а третій поставив ногу на голову. І ось так зачали мене знова бити. Я дуже кричав, і тоді той поліцаї, що держав ногу на мойй голові, замах мені до рота кінець свого черевика, щоб я не міг кричати. Чи при цьому вони сиділи чи стояли на мойй ногах, цього я не знаю. Щось із 10 чи 15 поліцаїв оточили мене лежачого, і аж тоді почалася справжня езекуція з битьям та підрахунком ударів. Числяли вони поволі, за той час, як нараховували один, падало на мене 2—3 удари. Числено аж до 25 Кожен поліцаї хотів бити, та це до того хотів бути першим. По порці в 25 били на ступинка маленька перерва, а після неї наказав командант лати мені нову порцію. Ціє другої порції я вже не перетерпів повністю при свідомості. Я змінив. Згодом сповідав мені інші в'язні, які сиділи в пивниці під шопом, що я ця друга порція була такою повна, себто — 25 ударів. Як я вийшов із тої шопи, я цього не знаю. Пам'ятаю лише одне, що провадив мене той самий поліцаї, який увесь час мене обробляв, а дорозю бив мене якимось тонким паликом по зисках. Той крик, коли мене били, хотіла поліція вивести з келі Данькова, але він зохався був під прічу, і заміць нього вляз в келі молодого Хладю. Той малий хлопчик зі страху перед побоем сказав, що каже все, що від нього замовляють, щоб його тільки не били. Між иншим сказав він, що той чорний в окулярах — це думав він на мене — полер який папери й кинув їх у піч. Зараз же по тому закликали мене і один із поліцаїв крикнув: «Починку, ти полер, скурвай сину протидержавну брошуру і сховає — ми тобі зараз покажемо. Ти тепер налевно піде спати». Я сказав, що я полер папери, але це не були ні протидержавні брошури, ні щось небезпечне, а лише звичайні запрошення на збори, українською мовою писані А що за це дуже бить, коли в кого щось українською мовою писане знайдуть, тому і я полер, що мав, і кинув у піч. Поліцаї, що вміли читати, відчинили піч і повиятили всі кавалки папери, що я їх там кинув. Після цього командант наказав встати мені стільки, щоб я добре пам'ятав, а, може, й нішов би спати. Тоді відвели мене до якоїсь пивниці під шопом. За мовою пішло кілька поліцаїв, але не з нагаями, а вже з кара біяки. Я думав, що це вже прийшла моя остання година. Зі страху я зедля йшов, рудати руками й ногами було дуже тяжко. Тут мушу сказати, що сам Бог мені допоміг. В тому моменті почув я проливаний світ. Це світлів поліцейский комісар. Мене по вели назад. Один із тих поліцаїв, що мене вель, коштує мене кілька разів ногою в жи біт і сказав: ми ще з тобою завтра побавляємо. Десь коло 10. години, а може й 10.30 уночі, прийшов до келі бурмістер міста Підгачів і сказав до нас: ійть до дому. Не запит, чому нас так бить, він одповів, що нас вночі підмали коло хати пана Маліса якого ми ітін хотіли спалити. Треба сказати, що Маліє — це українець, і не був ніякої причиною йому щось робити. Ми зараз залримітали, що бурмістер оттак тільки собі повертеть, щоб щось сказати, якось викрутиться.

Як тільки нас випустили, пішов я з Сеною до його хати, бо до дому боявся йти щоб мене здруче не заарештували. Ранком одпривали мене один товариш до дому, як сам я вже не міг йти. Як тільки мене побачили знайоми жінки з моєї вулиці, зараз зачали були плакати. Опздальлися на мене й жидівки, як я проходив вулицюю. Настідою побоя на поліції і дуже змінився. Як тільки я прийшов до дому, то встав на ліжко і пролежав 14 днів. До мене доходили чуток, кого й як катовано. Розповідати мені, як в багатьох звайних арбено основні ревізії, а по ревізії їх заарештували і відвели до нового магістрату, що в поблизу старого. Нас тримали у старому магістраті. В новому магістраті всіх замикали до пивниці, що являя під тою шопом, де нас бить. Всі крики, що ми їх майже безпереривно чули, походили від тих людей, що були замкнені в пивниці. Іх там також катовано. Всі, що ще були замкнені в асдоринами, давали

мені знати про все, що діялось і що діється в місті. Найбільше поноєт магістрів права Яворського, бувшого софмового посла, священика Михайла Білашорського і д-ра ветеринарії Григорія Паріона та нотарського коншиліанта Кюгута.

Яворського заарештувано 23. вересня 1920 в 4. годині пополудні, себто, пізніше, як нас, але проте його дуже бито, безперервно, раз у північці, а вдруге в полні, в шосту насапкою, а в північці зарабіною колбюю. Крім того, він дістав ще багато ударів по латах, і його лялял останнім оловами. Його треба було декілька разів озучати. Так-само били я двоє інших в'язанних заарештованих, із тою лише різницею, що не так довго, а Кюгута бито, крім того, по животі так, що йому попукала шкіра на животі. Йх тіло було крите силками і поводи поцабіляла кров. На це я дуже багато сміявсь. Вагали всіх катованих можна поділити на класи. В'язанних вище собі не могла зачесати до нічної класи, бо їх бито надвичайно. До верхньої класи належали ті, що доставали денно по 3 порції бука. Вечеря поряд була дуже добра. В цьому відношенні найгірше було з родиною Головінських (6 чоловік), далі зі студентами теології А. Кучмов, господарем Корняком, реставратором А. Лозовським, 65 літ віку, в головою товариства «Просвіта» в Підляцях — Іваном Данильовим, Родиною Головінських катовано так недолго, тому, що алазувано її в командантом «Української Військової Організації», Головінським зі Львова, якого польська поліція пішло заду зустріли. Тоді як родина Головінських із Підляць не має нічого спільного з Головінським зі Львова, хіба що спільне прізвище. Польки думали собі напевно, що у Львові був лише один Головінський, а тут їх аж п'ятеро, тож треба їх взяти в роботу. Батька родини вконили польки на страху. Тамтани його зразу зачали бити, а потім, віднявши драбину, скинули його на дошкву. Щого було ще замало. Його забрали до магістрату і вислали йому з порції. Після того відвели до дому. Син його Борис також дістав 3 порції. Володимирів, другого синові, відбито лезем. Батьо я маленького Нікома, що ходить до школи і має тепер 16 літ. П'ятого в родині Головінських бито різнок з рази, при чому позривано йому волосся в голови. На виразний наваа полікяр мусів він «іти польську землю», набрати до уст піску, жувати його й ковтати. Антога Кучку били в його хаті по латах. Щоб при битті він не заривав ніт, підставляли йому під носі багнет. Восставя при битті він рукав носами, а тому поранен був собі о багнеті кося. Крім, що і в батька на його локот, як його привели до магістрату, була в тих раз, що він їх мав від острих багнетів. В магістраті били його ще треті.

Господари Корнаш били різнок треті, 65-літній Антін Ласовський дістав також три порції. Іван Давчик тожог такж дия, як він приходив до магістрату розпитуватися про нас, і звідти його відправили на поліцію, дістав також побія у філії «Просвіти» по переведенні основної ревісії. Його забрали були поліцаї, як тільки він прийшов до комсарівату і штов про нас. Потім відвели його до хати і там знова вислали йому одну порцію, а в магістраті дістав ще третью.

Так знова друга класи діставала дві порції в дод.-ом. До тої класи належали Іван Бакалч, директор кооперативної централі в Підляцях, Болнівський, урядовець кооператива, Ярослав Шпундер, урядовець кооператива, і Дмитро Сена, батько двоє синів, одного Ярослава, що був разом зі мною, а другого Вєслава, студента права. Далі дістали навагі Вохалч — востий інвалід без руки, урядовець кооператива, востий інвалід Овєснийський, без ноги, Володимир Муткевич, студент теології, і багато інших, прізвищ яких я не знаю точно.

Потерпіли люди від побоя дуже. Їм повідбывано лезем в ширки, і не дається в будуччині в знаки. Коли розпитати польські урядові кола про ці всі події, то вони, розуміється, про де нічого не знають, як де було все в Америці. Мергвих навіть і амбасадори не можуть воскресити. Коли кого побили вбили, то той мергвим залишиться назавжди.

Все те, що я тут подав, можу урядовою своєю повторити. Це я сам пережив. А тепер хочу дещо розсавати про те, що я чув та що мені доводилося читати. Фактом є, що українські часописи в Польщі все виходять із великими обліми плямами. Воєди, де лише були гробя українських стрільців, польки зганяли народ і наказували розкопувати ті гроби. Хто відмовлявся, того бито в місці так довго, аж доки він не годився робити те, що йому наказувало. Польська преса розписувала про нас всі різководні вгаданя, як ось, наптр., що в Вербоці знайдено два вози амуніції, та що їх віднесено до магістрату в Підляцях. Місцевий коваль із Підляць, поляк, задивя урядово, що на ці дві фіри він не дав би навіть і 5 грошів. Ця зброя була — кілька військовох поржавлєх лопат, декілька шестрілєх гільо од карабіновх набоїв і кілька поржавлєх обручів із колє військовох возів. Коли знаходили в когонубудь із наших людей воєнші для перетпання дроту чи зватали заліза, того зараз замкнули й били як зашпдорєхну у саботажі. Йому амволяли при цьому, що тимж носидями він перетпав телефонічні проводи. Ці речі є в нас ще в часів світової війни, бо кравя у нас проходила фронт-ова лінія.

Як виглядали ревізії по хатах, я вже описував. Найбільше побороно по «Просвітах» та по бібліотеках. Підчас останніх днів мого pobyту в Польщі я довідався, що польський уряд видав наказ як-найшвидше пошкодувати будинки та пошкошені експедиційними об'єктами, бо очікують якихось інтернаціональних комісій. Тим способом хотіли поляки застерти сліди нацифікації.

Я хочу навести ще декілька дрібних випадків з нацифікаційної акції, які схарактеризують її, йбже, найкраще. Десь у селі Посухів або Шибалин, точко не знаю, коло Бережана, один польський капіраль згвалтував українську дівчину, дочку лісового сторожа. Такі випадки під час нацифікації траплялися дуже часто. При цьому дівчина застріляла капірала. Польська преса писала, що капіраль поповнив самогубство, але все ж дівчину замкнули до в'язниці. В польській пресі читав я таке: В Чижикові один український (призачине вже призабув) мал кинутися на польського улана. Улан застріляв його. Як цей випадок виглядав насправду, можна собі уявити. Ревізію робили яких то чоловік. При тій скількості воєнків чи поліцаїв неможливо, щоб один чоловік кидався на воєнка, знаючи, що воєнків є десять чи скілька тиж. Виходить, що його собі просто застрілено, а історію з нападком вдумано для покриття злочину. Так само було і з Головинським. Ніяк не повірити навіть і мадежна дівчина в те, що командант та йно «Української Військової Організації» нічого нели через ліс лише 2 поліцаї. Виходить, що його впрот так застрілено. В пресі писали, що Головинський тжав, і його застрілено підчас утечі.

Коли я вже триний був після поборо очутився, то побіжав 8. жовтня 1930. р. до Львова. Це був якра речинець мого іспиту в університеті. Другого дня довідався я, що з підгачському повітї в тепер пільськова карна експедиція, яка арештує свідченків, полить їх до куляниц і бє. Крім того, ніби вона застріляла в лісі студента Фурдєн з Бокова і згвалтувала багатьох жінок.

По деякому часі довідався я, що в мене дома була ревізія, і поліція питала про мене. Не хотачи ще раз потрапити їм до рук, я знайшов штітки за хордон, що мені й пощастило по деяких трудношах. Тепер я перебуваю в безпечній місці, далеко від польських варварів, і хоч не легко мені житися, а всеж я здолелся, що живу між культурними людьми, що зі мною поводяться як із людиною, а не звіриною, як це було в Польщі.

В листопаді 1930. р.

Василь Помінок,
студент прав львівського університету.

Військова карна експедиція в Гаях біля Львова.

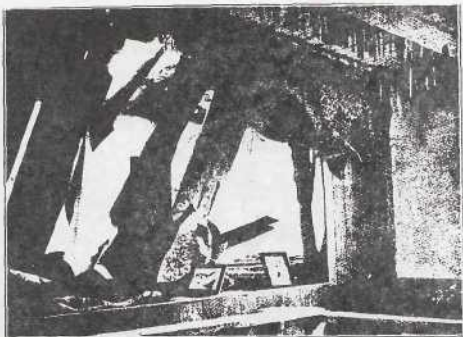
(Протоколярні звісння).

I.

16. вересня 1930. р. в 6. год. рано пішли до нашого села підділ 14. полку уланин. Це перед селом улани скатували нагаємн сезина, що їхали на поле, мовляв, за те, що не скидають шалок перед «штандарем» (шпалором). Коли пішли до села, то підполковник закликав до себе півта (заявились заступник півта, бо півта не було тоді на селі), і сиваал йому, що накладає на село контрибуцію, яку мають скласти протягом 2 годич. Колиб громада цієї контрибуції не склала то улани самі підуть обирати цю контрибуцію. І так зажадав: 35 кіршів півса, по 700 яєць на кожному з двох кухонь, дві свині, латюю по 200 кг., і одну річку ківку, 25 кг. пшона, а також 1,500 шпгарок, 10 пачок тютюну, 10 кг. солї та 10 кг. цукру. Громада, знаючи, що то значить, коли улани підуть по селі трустити, склали означу підполковником контрибуцію.

Риж, пшоно, тютюн і т. п. доставила кооператива, ренти селине.

Улани, розташувалися в селі, наказали господарям та жінкам чистити коні й абров, а потім зі стиску, присланого з собою, вивільняли поодиноких сезина до клупні Андрия Мельника, влати їх на лавку, один улани тримав за ноги, а другий за голову, і били так довго, поки не змілів, відкидали й били далі. Найтяжче скатували Івана Романовина, голову читальні «Просвіти», якого декілька разів відливали волю. Поимю контрибуції, брали улани все, що їм попало під руку: куря, гуся, качки й т. д. Треба замилити, що були улани, які нічого не хотіли брати від сезина, означе, підстаршини змушували їх до того. До місцевї кооперативи «Вудучість» зрившом підстаршина, владрил нагам скеларку, а керівником Михайлові Мелинському наказав, щоб зняв український шпальд та протасом двох годич примістив над скілем польський на-

Читальня «Просвіти» в Галі, коло Львова, 5. X. 1930., по адомольванні
II львівською поліцією.

пню червоною й білою фарбою. Керівник зміг написати, а вівсиз польської, писаний на папері, але за хвилину занісся старшина і заявив, що швидко має бути навісаний на дошки червоною й білою фарбою. Не помігши вмовлення, що в семі годі знати фарби. Старшина заявив, що коли протягом двох годин не буде відповідного напису, то але буде з цією кооперативом. Улань вигукували: «Колі хлопці добре, то він хоче щоб було ще краще. Тепер ви нас будете довгі пам'ятати».

17. вересня 1930. р. разом доглядав командант до себе вітя я навазав, щоб громадський поліцей омолодси детално, щоб усі молодіжці й дівчата поодиталися у святочні одяги й проводили відлія за село. Молодці й дівчата поодиталися і відпровадили уланив. Попереду йшов громадський писар і ніс військовий прапорець. За царником оказав командант відлію прощальну промову та додав: «Як будете палити, то знова повернемо я будемо з вами балакати внакше». Так було з нашої громаді.

Підписи: *Тимко Паньків, Андрій Мельник, Юрій Гель, Іван Романшич, Петро Кундра.*

II.

Ярослав Лисий (син Стаха), літ 21: — Я працював у клубі. Приходять оди жовнір викликає мене призивіце та вимагає від

мене, щоб я віддав рупніцю. Відпровадив мене до клубу Михайла Савки. В клубі я був щось із пів години, але мене там не били. З клубу Михайла Савки запровадили мене до стайні Андрія Мельника. Я рупніці жадної не мав, але воки сперлися на наклепні Романа Процишина. В стайні я був а годину. Зі стайні запровадили мене до клубу. В клубі злитувати мене старшина, де є кулемет, хто палити стирти і т. п. і хто до тієї організації належить. Я відповів, що а нічого не знаю. Після того казали покласти мене на лавку. Один тримав мене за голову, два за ноги, а чотирьох били по чому допало. По кількох хвилинах перестали бити та звернулися з тими самими запитам. Коли я відповів, що нічого не знаю, навіть коли малиб мене застріляти, зачали мене бити влуте. Коли я почав кричати, заехали мені уста піпсом (зерном), що було в клубі. По кількох хвилинах повторилося та сама історія з допитом утретє. Озатувавши запровадили мене а клубу до столоти. В столоті я був до самого вечера. Всечері поклепали мене й казали мені йти до дому, але на подвіррі стояло 8 жовнірів і били мене через ціле подвір'я аж до брами.

Львів, 15. вересня 1930. р.

Ярослав Лисий (в. р.).

Протокол

списаний із селян із Гаїв біля Львова, що були побиті карною експедицією 16. вересня 1930. р.

Потурбовані карною експедицією з. і 4. відділу 14. полку уланів Іван Романішин (син Юрія), Ярослав Лісей (син Отаха), Іван Шуудат (син Івана), Василь Романішин (син Івана) зголосилися в Народній Капцеларії 18. вересня ц. р. і визнають наступше: 1) І. Романішин: В той час, коли громада приготувляла овец на привіз війська, де саме робив і я, вирівалися військові на мого подвір'я під проводом поручника й вимагали видачі оagna, який, на підставі їх твердження, мав переховувати якийсь революмер від Романа Прощинна з Гаїв. Мого старшого сина Василя не було дома, бо був він у полі. Я сказав це поручикуві і він зажадав спровести його негайно до нього. Ідучи, військові зачали бити мого молодшого сина Івана за те, що не відповідав їм по польськи. Перший раз вдарив його військовий грабовим дрючком по руці. В той хвили сержант крикнув на мене, щоб я сам побіг по сина, що я вара же вчинити. Я знайшов сина Василя й привів його. Коли став перед ними син, приказали йому навіть революмер, котрий свого часу залізши у нього вище зазначений Іван Прощинна.

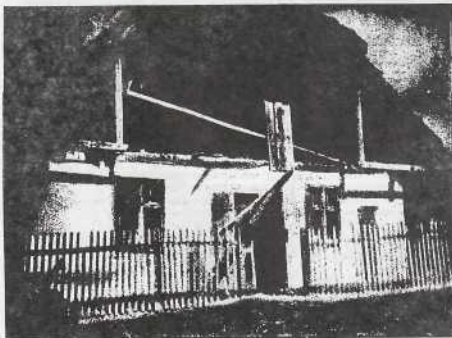
Сина Василя забрали в побой і повезли до Романа Прощинна на подвір'я, а відтак до стодоли Михайла Мельника, наказав-

ши йому перед тим виламати на себе дрючок з граба.

Передерзали його там якийсь час, де вже було кілька побитих, а саме: Микола Мандзевич, Йосиф та Роман Прощинни й інші. Мого сина Івана по зломує часі заборали на підводу Гринька Гатія й повезли до Звенигороду. Били його дорогою на підводі, а також і в Звенигороді били козлами в бік. В Звенигороді його тримали до вечера, а вечером знова повезли назад до Гаїв. В Гаїях зачали його бити в стодолі Андрія Мельника. Замкнули в ставні, викликали по одному до стодоли, кляли на лавку, одні із жовнівів тримав за голову, другий за ноги й били патинами, пальцями й т. п. (чотири на одного — значаюно підстаршини). Побили так тяжко, що більшість із них хорі. На крик моїх дочок, Софії й Катерини, і двох дочок сестри, Дарини й Марини, які почали кричати на гвалт, вибігли жовніри з стодоли й побили рівном і їх. По скзекунії над сином й іншими, накликав мене й питали, яке становище я займаю у громаді. Я відповів, що я господарюю. На це вони витягнули якийсь папір і, присвітивши ліхтарем, прочитали його, кажучи нарешті: «Отія, щось є від команданта». І почали мене бити, де пошло. Це відбувалося на подвір'ї Андрія Мельника 16. вересня ц. р.

Львів, 18. вересня 1930. р.

Іван Романішин (а. р.), Василь Романішин (а. р.).

Зовнішній вигляд будинку читальні «Просвіти» в Гаїях, коло Львова, по «ревізії» в. Х. 1930.

Протоколярні зізнання про ляцькі звірства.

1.

Карна експедиція в Яворові напередмісті Наконеччя.

14. Коли наловцях уланів прибув у неділю 5. жовтня п. р. в пів п'ятої год двома відділами з двох сторін і обійшли округив ціле передмістя. Росташувалися по хатах і оглядали людей, яких вважали їм місцеве дерев'яна поліція. Людей тих збирали в чистіні і по відповідним «шпемувачк» висилали по одному. Родина та були нагамаи. 6 днів, що ексекують виконували студенти техніки, перодитені в військомі уланські однострой. Намі шалили від 10. год. вечера до 4. год. рана. Прийшовши, улани засамперед запитали: де кооператива? — і зашціли П. Справник кооператива, 60-літній Іван Пагчишин, дістав 20 палків, Сенько Лалюк мігся побіти боретися зі смертю, склепар кооператива Степан Лизда дістав 100 палків, його син Михайло Лизда, уч. 7. класу гімназії П. Ш. в Яворові, 150 палків і раз дістав по лиці так, що ціле лице йому вачушло, ученик 7. класу гімназ. «Рідної Школи» в Яворові Лизди, що вже був раз заарештований і вивушений по переслухання на волю, вставши на голе ґало тільки 300 палків, на його життя не покладать ніякої надії, одне слово: коло 100 людей страшною скатовано. Учителі — дир. Мончко Андрій в Наконечного і Ванчик Михайло в Порудьська вітків, за ними дуже розвинуті. На гр.-кат. приходять заарештували пани «поручиків», заняли ділу хату, і родина парохів містяться в одній кімнатці... Катуючи людей да допитуючи їх, чи читали вони «Суризу», чи піднамовляли отяжки, казали: «Пшизнайсе, ск... сику, бо нам ваш ксьондз вшесте поведзая». Отже, мали на меті звернути некавоті парохів на свого парох, який заарє же по приході війська в парохі війхав. На приходітні аномолити весь ове і паншк, частиню порозкидали по подвіррі, частиню оспали коням. Худобу й коні парохів витягли зі стайн, а туди поставили свої коні. З громади передмістя Наконечного отягнуо один загон вієса контубуді і на 20 фірах одвезено його до військових магазинів на Личакові у Львові. Крім того, зрубали багато дробу. Автом зі Львова приїхало 4 палів майорів і зараз писали на село жонірів, які отиснули з селан 3 заступки зачок та курей та кілька пак яєць, все це поклали панам майорам до авто, і ті поехали до Львова. З Наконечного улани робили ескурсії до Яворова, там жили люди та спроваджували до Наконечного бгити. Так віт і Молошювич, Михайло Гарсон, кооператор, по оселі вітків вийшов до міста. Тут вхвалив його воля на авто, завезли на Наконечне і страшенно його скатували, а що він є директором Молочарської Районної Спілки в Молошювичках, то бачи його, притоворювали: «Маш сметанен, маш масло. Судно Савича з Яворова заарештовано. Все сндове громадинство в Яворова повітали і ховається. Умушдували кати розшукать про них та погрозують їх родинам, що хочби й місяць прийшлося їм шукати, то їх шймають і скатують. Все те знаю а реалій очевидців: п. Гриця Терещького, дідча з Милатич, та а листь моєї жінки.

Львів, 8. жовтня 1930. р.

о. Михайло Барилка.

2.

Село Вербіє, пов. Перемишляни.

30. вересня п. р. приїхало до села, як казав віт, 180 поліцаїв. Ототили село навроно, зайняли всі виходи й почали переводити ревіліі та зашкити людське добро.

У Степана Музачки зняли вікна і вдерли лутки. Його осямо і сина його (22 літ) побито. Вилн палачини. В Василя Кучого порубали вікна і двері, завалили ліч, а його осямо побито. У Дмитра Семчишина, Іванового сина, вдерли й повизнали вікна, двері, обдерли дах, порозкидали всі отяжки. В Миколи Гевки обдерто отріхи; попорозкидало отяжка, побито його жінку Анастасію. У Гриця Турчина здерли частину стріхи й побили дуже сина його Микола, побили до бгиттям. Бачи його в місцевій кооперативі, де він був склепарем. У Степана Турчина все знищено: побито начиння, притоворене на весілля, порозкидало отяжки, обдерто будинки, а його осямо а жінкою тяжко побито. Вітго селан: Микола Турчина (Федькова сина) та ще 6 диних.

Побитих селан забрала поліція з собою, щоб-ія помагали кидати кооперативу, В кооперативі виклинули й порубали вікна, завалили печі, двері порубали, підлоги заривали й поволови, склептое урядженя — шафи — порубали й пошмавали. З 4 шаф злихаюа з й без скла. Знищено тріер.

Людей били, кого тільки зустріли. В дуже багачьох селан вешували на купу все збіжжя та мучу, пошвали це разом а огріків або борцем та тонтали погами (Василь Кучій, Дмитро Семчишин, Грицько Вілорус і інші).

По приході до села командант-комісар наказав війтові, щоб оseo приготувано обід: по курці на дві особи. Зносила по кілька курей до господарів, і ось так ті варили обід.

У свідчення о. Василя Куширя розкинула стіжок і розшили верхи двох будинків.

В канцелярії повідомляли, що карна експедиція прийшла тому, що відбувається підвали і саботажі і що люди не живуть у згоді з урядом. Люди відповіли (між ними й Іван Турчин, радий), що вони згодні, споніають всі обов'язки і користають зі свого права. Читальні, кооперативні й т. д. — все це йому за аголом влади. Тоді один із комісарів (башкак укр. мовою) сказав: «Ви кажете, що ви згодні і слухаете влади. А хотів би я знати, куди ви підете при виборах? Чи ви підете разом із урядом, чи ви послухаете якого-тального, що прийде до вас і наговорить ціду купу дурниць, та підете за ними? Радні на це мовчали, а тоді комісар сказав: «Я не хочу вас мучити, бо і знаю, що ви на урядово листу не підете, а зробите, як хочете, але тим самим не маєте права казати, що ви слуханні і що все сповнаете».

Експедиція була в селі три години.

7. X. 1930.

Іван Турчин.

3.

Польські звірства в Васючани.

25. вересня н. р. в 6. год. рано приїхала карна експедиція, з двох компаній; оточили село, і коли люди почали втівати зі страху до ліса, то вони почали до людей стріляти. При тім стріляння обіто місцевого, несповна розуму, пастуха Михайла Мовчаня, який омеє пас на луці худобу. Факт цей ствердила лікарська комісія з Рогатина і свідки: Федь Мельник та Михайло Андрусів.

В розвалі цієї стрілянини розпочато т. зв. ревізії.

Спершу почали шукати в кооперативі й у місцевого пароха. Кооперативу значили віддати. Віддали із 16 людей найав на прихорство і з зайкою: «Ти, герше бандити, ск... сизу і т.-д... руки до горя», зробили особисту ревізію в парохі й рідні його, а опіода назвали парохів стати на «баччосьць» і тримати 2 1/2 години руки догоря. По вишнці всіго хатнього урядження, викинули на голову пароха пірра з подушки служанки, а тоді вже назвали розкидати ошони зі отирт. Те саме муслила була робити і старенька 67-літня мама і жінка пароха, а вояке собі кидали різкі дощени. Зареквіровано двру коней, вершину їх ав по двох днях ледви живих.

Щобі сканувти в себе відвічальність за згаданого шите обіто Мовчаня, спровадили популудні 2 нові відділи лехії та почали трює у лісі, кажучи, що його вбили ті, які втікали до ліса. Кого ловили, того немилосердно катували. Вважо побиті: молочар Гриць Постолки, скісар кооператива Стефан Іванків, громадяне: Михайло Левчицький, Олександр Мовчан, Анна Мовчан, Анна Левчицька, Іван Заєзанин, Федь Носик, Василь Баран і багато ще інших. Другого дня, 26. вересня н. р., почалися ревізії в усіх відділах громади, переведено тих ревізій понад 40. Окрізь порозкидали стогни, побурили печі, пошканили хатню обстановку, а ввечері скликали громадянську раду і склялиши їй: «То маєте вишнєто за молиткөн», відіхали. Треба додати, що зі в Васючани, ні в поблизькій околиці ніякого саботажу не було. Скаржали це село, мабуть, тому, що воно національно свідоме.

4.

Журів, пов. Рогатин.

В Підмихайлівці, Журові, Васючани і в Григоріві, новітні Рогатин, перевелила державна поліція так зв. «ревізії», «шукуючи саботажіста». При тім цілком знищили у згаданих селах кооператива, читальні, молочарні і каси Райфайзенки. Наприклад: у Підмихайлівці в кооперативі зірвали підлоги, стелю, товари змивали та ще й обіаляли нафтою. В Журові знищили цілком молочарню, шкода становить понад 1.500 зол. При ревізії в о. Давидяна поламано хреста, порозрізувано подушки, зі стодолні пошкандувано обіажи, одне слово: доковано цілковитой руїни господарства. Подібно мало місць в п. Берківі в якого ревізії робили дачі. Найхарактеристичніше виглядала ревізія в молочарні, де побито всі шклянні печі, заврано сірчаній квас, оливу й різні хемікалії, потрібні при виробі масла, ніби небезпечні. При цьому побито молочаря в. Якова Васюка і помічницю, дівчину Настю Бобик. Коли звайшли ошон, що його живають при злудті корів, зваламало його поліція за «шпирці для підпалів», і лише заллячи вишнєтою місцевого пароха, що асигував при ревізії, ошон не зникшено. Крім подібних чистеньких ревізій, у згаданих селах ноїто людей, зтокім виплих: у Журові — Кирила Берківі, Богдана Берківі, Петра Давидова і Тараса Ярошка.

Зразком, як біто людей, може послужити такий факт. Пана Василя Наконя звязали ланцюгом, руки дали потіди кобана, пласрили голову коном і нервервлячи були ланцюгами до стодла. Це повторювано кілька разів, і впливом ніч і вийшов ошон із цього скривачний та ледви живий. Тепер лежить тяжко хорий, і невелика налія, що буде жити. *Іван Берківі.*

Ставнина, повіт Горидок Лейптонський.

- 1) п. Микола Мороз (голова П. Р. Коопер.),
2) п. Степан Фікшан (півгодов. місц. кооперат.) з'являють:

27. вересня ц. р. прийшла до Отмечан карна ексекції уланів 14. полку та почали урядувати. Почувши, що в оселі творяться, не мав Фікшан відваги прийти негайно до оселі, а випровадив одного чоловіка, щоб той його повідомив чи скінчилися вже «урядування» уланив. Коли він довідався, що улани вийшли до сусіднього осела, то пішов до оселі і поклався до ліжка. Нагло вночі влягли улани під проводом поручника, схопили його з ліжка, звязали руки взад, вивели з хати і привязали його до дощодуба біля воза і так Ізиди з ним (він біг біля воза) від 12 до 3¼ год. При тім привели ще одного — Михайла Кулима, касієра кооперативи, привязали його до другого дощодуба і так тримали їх далі, випускаючи інших. Нарешті почався ексзекуція.

Трьох уланив тримали Степана Фікшана, а касієрові Кулимові наказали його бити. Коли він, на думку поручника, був за слабо, адарив його поручник палицею у лице так, що він скверваллятив улаз на землю. Фікшан був такій побитий, що втратив прикоміють, і дотепер не може ворухнутися. Коли скінчили катувати п. Фікшана, то наказали йому бити касієра. Коли ж він опинявся, почали його бити удруте, а з касієром самі собі дали раду.

Багато людей побитих невнимливо тяжко. Деякі з них діяють собор сквервалляту кушу м'яса. Мій ними багато таких, які борються зі смертю. Побиті: Михайло Пахом, Петро Куєнін, Іван Лісовий, Михайло Яріш (с. М'якоде), Н. Ділик, Павло Іматів, Іван Динько, Роман Івасик (Михайло Пахом борється зі смертю), Іван Небога, Павло Галамай, Михайло Гринешин і багато ще інших.

Підчас ексзекуції наказав поручник записати вивіску в кооперативі, яка була українською мовою, а на П місце дати відповідну польською мовою. Зробив шпід (як має виглядати) вивіска з польськими написом.

Ще казали стверджувать також, що під час ревізії позабірали в них навіть гроші.

Покропівна, пов. Тернопіль.

Володимир Криль, господар із Покропівної, так описує перебіг «нацифікації» в його домі:

Було це проти ночі 24. вересня 1930. р. Під мою хату прийшла поліція, і один із поліціантів затукав у вікно, та посівив електричною лампою до хати, гукаючи, щоби їм відчинили двері. Тоді ми з жінкою Анастасією зирнулися в вікно та пізнали, що то прийшла поліція. Але я не боявся, бо вже не раз перед тим приходили поліціанти до моєї хати, бо в мене містяться читальня «Прогресса». Приходила все поліція на якусь контролю, тому я думав, що й тепер так буде. Але було нам трохи дивно, що то було проти ночі, то я встав і відчинив сімні двері, а тоді поліціанти зайшли до хати. Один із поліціантів крикнув: «світ!» Я засвітив лампу і побачив, що біля порога стоять ще трьох поліціантів, і всі з грубими палицями в руках. І тоді вшало мені до голови, що то за мара, що поліція така озброєна та має з собою ще такі грубі буки. Але в тій хвилині прикинув до мене один із поліціантів і почав кричати: «Криль, від не чує, тільки давай амуніцію». На це я відповів, що я ніколи амуніції не маю. Та в тій хвилині всі три поліціанти почали мене бити з цілої сили грубими буками куди попало, а в тім страшний болю думаю собі, що може вразити себе, як буду кричати, щоб почув хтось із сусідів, а як сусіди пообізнаються, то поліціанти дадут своїм. Але це нічого не помогло. Били мене далі. Тоді один із них каже до мене: «давай Сурми». Я знова відповів, що я Сурми в житті не бачив. Тоді знова всі три поліціанти почали мене бити палицями так, що я впав на землю майже голий, бо сорочка та штани уже цілком подерлися. І чує в тім страшний болю, що кричить поліціант: «вставай!» Але я вже сили не мав, щоб встати.

Моя жінка зі страху сама не знає що я робити, але приступила до мене та хоче мене підвести зі землі, але в тій хвилині посилалася на її плечі ударити буками. Один із поліціантів підвів мене з землі та я каже до мене: «слухай, давай Сурми і амуніції, бо умиєш, і вшкото востане збужоне!» Тоді я сказав, що нічого не маю, а ви слухайте, де хочете. Тоді знов почали мене бити буками, а один ударив мене кілька разів грубою палицею по голові так, що ціла лице та груди залягла кров. Я почує у грудях отрашнів білу, і почало мені робитися слабо, так наче на сон збратася. Мене палили сильна опрага, тож я попросив води. Моя жінка подала води мені, і тоді стало мені трохи легше. Тоді чує голос якогось поліціанта, каже через вікно на дворі: «холов гутай, ходя, не буя се, он ож не уцелю». Тоді прийшла до хати ще чотирьох поліціантів,

а один із них почав мене зарік бити копитами. Другий із тих поліціантів залятив мене, хто я в. Я сказав, що українець, а тоді всі поліціанти почали мене бити, і я знова ліг на землю! На чомі поклали мене ногами та штовхали копитами, а також били палицями. Я страшно кричав, тільки чув димон крик сон, як кричала моя жінка, яку також били. Один поліціант взяв мою жінку і кинув її на постелі, а голову накрив перинкою, щоб жінка не бачила та не чула як мене катують. А моя жінка зірвалася з постелі, то тоді один поліціант почав її бити пальцею по голові та по лиці. Але жінка таки помогла мені підвестися з землі. Поліціанти почали до мене кричати: «то ти українець, ти на польській земі хцеш будоваць Україно», і знов били мене палицями по плечах.

В другій хаті через сіні чути було страшний крик, бо там замикували поліціанти мою тодішню маму та трох малх наших дітей.

Далі заважала від мене поліціан, щоб я подав книжки з читальні «Просвіти». Я відкрив шафу та почав викаладати усі книжки на стіл. В шафі були також мої власні книжки з моїм підписом, які я привіз із Канади. Тепер почалася ревізія по цілій хаті. Один перевертає сиринку, другий товчить по стриху на хаті, третій у сінях, а решта у другій хаті, де були діти й моя мама. Я знав, що в мене не знайдуть нічого небезпечного для польської держави. Але на велику радість поліціантів приносять один із них баняну скриньчку та, показуючи решті поліціантів, каже: «відійш до ой ма, то сот прох» На те, сказала моя жінка, що то не в жіночій порох, але насинив з пакути. Тоді той поліціант, що знайшов такий «порох», кинув ту скриньку моєї жінці у голову. Трохи згодом сказав поліціант до моєї жінки: «подай еще раз мне те скриньки», а тоді удруге кинув моїй жінці ту скриньку в лице.

Ті поліціанти, що переглядали книжки, знайшли один часопис, де були поміщені фотографії наших поселів, і тоді почали мене знова бити по плечах палицями. Як переглядали книжки, то ті книжки дерли та кидали ними в голову мені та моїй жінці.

Опісля один поліціант приступив до моєї жінки, та приказав їй, щоб вона приступила до мене та била мене в лице. Коли ж жінка того не хотіла робити, то почали поліціанти бити мою жінку по плечах буками, а жінка під побоями поліції почала мене і спирати бити по лиці, при чім поліціанти говорили до мене: «а она за це біє, отдай ей», і знова били мене буками по плечах та зноволовили мене бити мою жінку в лице. Її підняв руку та мусів був ударити легко мою жінку в лице.

Інші поліціанти, що перевели ревізію, знайшли портрет Шевченка, а відтак приволокли його моїй жінці до уст та говорили: «поцалуй го в серки». Казали також при тім опівати: «еще жие польска, україне насерматри». І ми мусіли то сповняти, бо нас знова били. При ревізії понизили та подерли цілкомно всі мої фотографії, що їх я привіз із Канади, за яких був я, моя жінка, наші діти, мої брати та рідні. Моя жінка почала просити, щоб не кидали фотографій, поліція фотографії подерла, а жінці сказали: «еще ці шляк графі». Інші поліціанти дерли книжки та все те скидали на куну.

Після того сказали мені, щоби я збрівся, бо піду з ними. Я почав одганятися, при чім помагала мені моя жінка, бо я сам не мав сил одлгнутися. Тоді поліціанти пораднично сказали, щоб я лігся в хаті, а самі відійшли. По відході новіш пішов я до другої хаті, де були мої діти та мама. Діти почали мене цілувати по руках та тішиться, що мене побачили. Я в хаті скинув волуха, і тепер побачили мене мої діти та мама налівоного, бо сорочка була за мені цілком подерта, а тіло мое виглядало так, якби було в суцно одганене. Цілі плечі та руки були сині та черні. А мама та діти як побачили мене такого озватаного, то відвернулися від мене, бо не могли на те дивитися. Зараз надійшла моя жінка і стягнула з мене решту сорочки, що була скріпалена, а відтак одгинула мене в чвоту та цілу сорочку, забрала мене та поклала до постелі. Рано був я такий слабкий, що не міг, лежати в постелі, сам навіть повернутися. Її кавав прилягати свяченика, щоб висловитися, бо аві я сам, аві ніхто з моєї рідні не думали, що я буду жети. Так перележав я три дні, а шобно четвертого дня почав я підводитися на постелі з великою паматор в болю. Я перележав в постелі два тижні, а шобно третього тижня пішов я до лікарні в Тернополі — Д-ра Івана Юзьорського, який мене оглянув та stwierdил ще сильні ознаки від роботи.

Тоді, як поліція била мене в моїй хаті та перевела ревізію, то зникла моїх власних книжок на квоту 30 дол. ам., фотографій на 36 дол. ам., помолки два ліжка вартістю 10 дол. ам., подеран подушки вартістю 10 дол. ам., та окремі подишки, ав злого я залятив 18 дол. ам., мобільшаюче сілго вартістю 3 дол. ам., та золоте перо до писання вартістю 6 дол. ам. Читальняних книжок зникла поцінка на квоту 46 дол. ам.

Поліція зникла під час ексцерції цілкомно нашу кооперативу «Бра». Всі товари, які тільки були в кооперативному селені, понизили, покладали всуцм на землю, а відтак ті всі товари поклали нафтою так, що вони стали зовсім до нежизноту.

Крім мене та моєї жінки, побіла поліція тяжко Івана Шугана, кооператора, та арештувала його без ніякої причини та відправила до Тернополя. Тут проєсін він пі-

сяць у судових арештах, звідки випущено його не переводячи ніякої розправи. Так само побала поліція тяжко Павляка Шугана, студента університету, якого також заарештували; він сидів більше, як місяць, у тернопільській тюрмі. Побала ще також Миколу Гураля, який сидів два тижні в арешті в Тернополі. Крім того, побала поліція ще Василя Гудза та Михайла Поворооника та багато ще інших людей.

7.

Гай коло Львова.

Мене забрали мяти воєн, що ними приїхав 14. полк на ревізії до Галя. Приходять до мене жовнірі й питають, чи я не Петро Вовк. Коли я завіш, що так, то зараз мене запровадили до стайні Андрія Мельника, а зі стайні по-одному виводили бити. Коли мене покликали, то питали про машинний кіс, а також про те, хто підпалює стирги в колонії. Коли я зазнав, що мені про це невідомо, кладали мене на лавку тричі, дали мені около 90 буків. По біжці ще казали «беґем» через брамку, де ще додавали палицями, опіска мене замкнули до шпаліра, перетримали там до вечера, а звечері випускали знова через такий шпалір крізь палиці.

Петро Вовк.

16. вересня 1930. р. заїхали до нас улані 14. полку. Мене заарештувало і відставлено до стайні Андрія Мельника в Галя. Опіска покликали мене до столови до протопола, де мене питали про машинний кіс. У столові були старшини й підстаршини. Коли я зазнав, що про машинний кіс я нічого не знав, поклали мене на лавку, 2-х жовнірів тримало за ноги, і голову тиснув у долоню, і там мені дано около 30 буків; потім підвели мене і сказали, коли я не знав, то вони мені скажуть, що у висушній студії в той машинний кіс. Потім мене знова бити. Скільки дістав а вдруге, не знав, бо стратив притомність. Опіска були втретє, а що я почав дуже кричати, то насилали мені повний рот віско, 9 разів кладали мене на лавку до ескучції, і коли я зімлів і знав, то мене боє ще копано ногами, штурнали бияками й питали з якої організації я беру гроші.

Іван Яковій.

8.

Підберізі, повіт Лєвів.

Сquadrona 14. полку уланів прибула до села 16. вересня ц. р. в 10. год. рано. Зажадали від віята 8.000 кг. віско і 3 годовизних земпрі. Показувалися коней по столодах, вояки завадили, що мають наказ стелити не солому, а овес. Громада дала коло 6.000 кг. віско і земпрі. Від кооперативи забрали 50 кг. ружя і 40 50. кг. цукру, і чучаю — на це дали квит і підписом «Польск». Пішли до спрашнина (мене), зробила ревізію, відпровадили до кооперативи і, запитавши його, чия то земля, та не чепачучи відповіди, почали бити. Ударили підпорушник і сержант 10 разів у твар. Крамара зі складу викинули. Потім запитали, де портрет Пласудского, Мосьцінского і «годо» і почали знова бити. Подрамали ніс, бо заткнули уста, щоб не кричав. Сказали познімати портрети українських діячів. «Від Хмельницького» розбили. Зажадали, щоб за 2. години були польські портрети, инакше бо буде знищена кооператива.

Стефан Москон.

9.

Журів, повіт Росатин.

У Підмхайлівці, Журові, Васючині і в Григоросі, повіт Росатин, державна поліція знищила цілком кооперативу, читальні, молочарні й квас Райфазенкі. Приміром: у Підмхайлівці зірвали підлоги, суфїт, а кооперативні товари вимішали та обділяли нафтов. В Журові знищили цілком молочарню, і шкода вносити понад 1500 зл. п. При ревізії у от. Давялдка поламаю кріса, фотей, порозрізувано подушки, зі стійодли повиякдувано абіжя, одним словом dokonано цілковитої руйни господарства. Подібне мало місце в п. Берція, в якого ревізії була дітчі. Найхарактерніше вистидала ревізії в молочарні, де побито всі шклянні предмети, забрано квас сірчаний, оліну п ріжні хемікалі, потрібні для виробу масла, бо, мовляв, небезпечні. При цьому побито молочаря п. Якова Василя і помічницю дітчину Настю Бобик. Крім подібних численних ревізій у агалюних селах побито багато людей, між иншими в Журові Кирила Берція, Богдана Берція, Петра Давидова й Тараса Ярошана.

Зразком, як були злодей, може послужити такий факт: Василя Якова звязали ланцями, руки дали понд коліна, накрили голову коном і перевертаючи були ланцями по стопах. Це повторювалося кілька разів, і вийшов він з того повервдений і ледя жиний. Тепер лежить він важко хорий, і мала надія утримати його при житті.

Іван Беркії.

Вишнічак, пов. Підгайці.

Я в жіночому греко-лат. священика, мал середню освіту з гімназійальною мату рою, мал з дітей. У вересні 1930, р. я мусіла піддатись операції, по якій у гарячці лежала в ліжку. В тім стані зостав мене зможаний день 25. вересня 1930, р., коли коло 10 години перед полуднем ашлясла у нас варна еседаринія польської держави поліції. На самім вступі відкомендував прибувший з нас старшина, що його титулували майором, 4 поліцаїв до нас, на приходотю. Поведіння тих осіблів, убробилз у лавки, була скрайню груба і нечовна. Двох із них із криком і зайвою розмовчало ревізію в одній кімнаті, других двох лишалося в тій кімнаті, де я лежала, переводити ревізію, причім обшуквали мене і присутніх дітей ординарними словами. Один з них звернувся до моєї 16-літньої доньки Лідії, учениці VI. кл. гімна. із запитом, чи вона є українка; а дітямши притакливу відповідь, показ у фурію, викрикуючи, що українці дістають тепер по... По переведенню ревізії, яна не дала пожаданого для них висліді, зібралася всі 4 сторожі публичного порядку і по хвалевій марші в синах, увійшли до моєї кімнати, щоб переести кімнечий акт своєї чинности. Щоби мати вільну руку, вказали мому мужові пальцю, щоби разом з дітьми удвася до сусідньої кімнати, замкнули двері, а для більшої певности, поставили одного зі своєї компанії на сторожі. Потім один з поліцаїв зняв зі стіни портрет Шевченка і поставив на столі. Наго встатку багнет наді мною, по чім розлученія добув багнетом портрет з рами і, держачи в одній руці портрет, а в другій багнет почав кричати «kto to jest?, kto wasz Bóg?» і т. и. Відтак подер портрет на кусні, входив рами і ударив мене кантом по голові. З обурення, переляку і болю мене хвалевю оглустила притомність, до якої прийшла на підлозі, на яку мене стягнуло, під ударами палок, які сигнальсо немилосердно на діле тіло від двох поліцаїв. Побит устали тоді, коли муж, почувши в другій кімнаті, що дітьою, намагався висалити двері до моєї кімнати, які підпер плечима поліцаї. Коли вдерся і станув в моїй обороні, один з поліцаїв зимахуючи багнетом кричав: «psiakrew, stuł ręką, bo ci wszystkie książki wkurzisz». За хвалю даяся чути крик у синах, де знова инша поліцаїя побивав доньку Лідію і другу 9-літню Марусю. По тих побоях, ачалося нищення всього, що було в моїй кімнаті, кухні і снікарні: і так розгромлявав поліцаї хвалюю всі вікна з рамами, ліч, шафу, крісла і инше, а в снікарні, поповровши міха, зсипали на кулу муку, крупи, сімя, мах, грно, пірля і прядиво, щоби все зробити неупоточним. Найменшій з наших дітей 7-літній хлопчик утік без памяті далеко за село в поле і доперва ніч привела його до дому. Коли я побита лежала наліп мертва, то і тоді мої побителі не найшли настільки людськости, щоби мене лишити в спокую, а до піанної ночі хітьо разів находили наш дім, глумилося над нами, погрожуєчи, що мене доправають. Коло піанної два рази приходили ліхаленць з громади, щоби прятотванти підлогу для поліції на годину $\frac{1}{2}$ з ночі. В голоді, холоді і найвищим роствору, сподівуюсь кожної хвилі поновних муж, перевести ми ту памятку ліч. В наслідок побитв дочка наша Лідія дістала ростворій нервів, а я довіл терплю на біль костей і на атаки серця.

Марія Чолєва,

голова кружка «Союз України» у Вишнічку.

Судові документи про польську „паціфікацію“ у Східній Галичині.*)

1.

До Суду повітового в Городенці.

«Народний Дім», кооперація, зареєстрована з відповідальною порукою в Городенці, до рук директора д-ра Теофіля Ожуневського, адвоката в Городенці, проти невинних винувників.

Внесене на обов'язчення доказів в цілі усталення вистоти шпиди, заподіяної Народному Домови в Городенці через невинних винувників 6. жовтня 1930.

Світлий Суде!

Дня 6. жовтня 1930 біля 8. години рано увійшли на подвірє «Народного Дому» в Городенці біля 30 узброєних людей і почали вилажувати в саль «Народного Дому», в любувало «Весіди» і в «Міщанольній Родни» вікна, двері і фуртурики і підлогу.

*) Прозвище оригіналі»

Над ганком так званої «салі театральної» зірвали бляшаний дах, знищили в ній цілковито сцену і фірмали куртину.

До тої «роботи» згонювали людей з дороти шпалами і нагайками.

Імена і прізвища тих осіб, котрі заповняли ті шводи, не може докладно Народний Дім подати, бо були це люди чужі.

Будівля «Народного Дому» не може в таких станах, в якім тепер знаходиться, надовше пошиттись, бо через затікаючий дах проливає завалення стель і мурів, а через отверсті вікна може, хто хоче, влізти та знаходячись там позоставити ще матеріал розібрати.

Супроти такого стану річей просить Управа «Народного Дому» в Городенці в ціли обмеження *Локаліє* на підставі §§ 384, 385 проц. цив.: 1) о *льокальну судову візію*

Народний Дім — Кооператива в Городенці, знищені в. Х. 1930. р.

ушкодженого будинку «Народного Дому» і його внутрішнього урядження; 2) о отазованні тих швід; 3) о переслухання свідків.

Яко знатоків пропонує Управа «Народного Дому» (тут слідують імена знатоків, а потім підписи Управи).

2.

На це подання дістала Управа Народного Дому слідуючу (в дні 11. жовтня 1930) *узгаду*.

Внесення «Народного Дому», зареєстр. кооператива з обмеженою портукою, до рук директора д-ра Теофіла Окуневського, адвоката в Городенці, проти незнаных виконавців на забезпечення доказів шводи, заповненої в будинку «Нар. Дому» в Городенці через незнаных виконавців дня 6. жовтня 1930, *відхиляється*, бо воно, має виразно *знамя політичної демонстрації* проти уряду адміністраційно-поліційных, котрі при переведенні поліційно-варних доказов в ціли викриття справленців саботажных замалів, проявляючися в формі масовых підпалів чужого майна у Східній Малоземлі, а також і в повіті городевським — зарядили на день 6. жовтня 1930. р. між иншим ревізію в *льокаль «Народного Дому»* в Городенці, яко *відоєрмілого*, котру через ормані Державної Поліції перевела, що в Управі «Народного Дому» в Городенці докладно відомим, бо та обставина є вторичною.

Твердження отже Управи «Народного Дому», немовби то в критичнім дні увійшло *бля 30 узброєных, незнаных людей* до *льокаль «Народного Дому»* і *зачирили* в тім *льо-*

каю вікна, двері, підлоги і дах — в свідохо неправдлив і носить характер свідомої політичної Демонстрації проти властей, котрі розпорядили і перевели цю ревізію.

З поваже наведених причин внесенню «Народного Дому» яко недопускаєме — відкидається.

Видра, (начальник Суду пов.).

3.

Відклик «Народного Дому», кооп. з обм. пор. в Городенці, проти ухвали повітового Суду в Городенці з дня 11. жовтня 1930, котрою відхилено просьбу «Народного Дому» в Городенці о забезпечення доказів в цілі усталення і оцінення шкоди, заподіяної в будинку «Н. Дому» в Городенці через невідомих викуватців дня 6. жовтня 1930. р. до Суду Окружного в Коломиї:

Високий Суде!

Суд І-ший відкинув просьбу о усталення шкоди з одногого мотиву, що просьба та носить явне знамя політичної Демонстрації проти адміністраційно-поліційних властей, котрі переводили дня 6. жовтня 1930. р. в «Народнім Домі» в Городенці ревізію, ректе (власливо) репресію.

Мотив цей стоїть в різкій суперечности з основними законами конституції, а передусім з постановою арт. 88, котра каже: «свідец валон не може замикати громадянськості держави судової дороти для доходження своєї кривди і втрати».

В данім випадку суд Городенський замикає ту дороту і не дозволяє під претекстом, що не тільки демонстрація проти адміністраційно-поліційних властей — доходити своїх прав.

Артикул 121 основних законів каже, що кождий горожанин має право доглядати шкоди, яку йому заподіяли органи державної власти через діяльність уряду, негідну з правом, або з обовязками служби.

Значить, закон конституційний допускає можливість незгідного з законом поступовання власти адміністраційної і ніч не уважає доходження свого права відповодання за якусь недопускаєму демонстрацію.

Сам п. міністер Складковскі заявив тевер і з пізурядових оривах і митрополитови Шептицькому, що шкоди, які власть поліційна при своїх репресійних астах — бо деж не була ревізія, але репресія — будуть пошкодованими винагороджені, а тимчасом Суд Городенський відмовляв своистетованню шкоди.

Суд І-ший мотивує відмову просьби о своистетованню шкоди саботажами «наших крив».

Алеж нікто не доказав, щобі Управа або члени «Народного Дому» занімались саботажами і підпалами і щобі ті устигові, котрі мають приміщення в «Народнім Домі», як «Народна Торговля», Кантарія, «Повітова Каса» і «Бесіда» мали якусь звязь з саботажами.

Що сама поліція не уважала своєї чинности за ревізію — свідчить факт, що проти постанови артикулу 149 процедури кариної візого з Управи «Народного Дому» не завідомила про цілі ревізію, нікто не вказала до присутности при ній а приступила вілразу до вирешення віком, дверей і т. ш.

Якжеж можна було зарати невинну інституцію тому, що хтось інший допустився десь злочину?!

Така «кругова відповідальність» громад або цілих націй практикувалась в Росії, але ніколи в Середній Європі і введення її в наших краях булоби знаменем цюбонья культури нашої до Азії.

В тім случаяу арештов не розходиться о признаняе або не признаняе відшкодованья — бо це буде рішати суд інший, і наразі в байдужним, хто зробив шкоду, і тому повинен буа суддя І-ший допустити по думці рішень Найвищого Трибуналу — забезпечення доказів.

Суддя І-ший закидує при кінці не без певного роздраження Управі «Народного Дому», що вона говорить неправду, що біля 50 узброєних людей увійшло на подвірє «Народного Дому» і виробили шкоду, бо арештів це була річ ноторіяна, що то органи воліції переводили ревізію!

Чи так переводитиме ревізію, як тут фотографія «Народного Дому» після гостяни воліції дня 6. жовтня п. р. показує — оцінити може свокійнішим суддя апелійційний, а суддя І-ший навіть домігався, змовляючи в Управу «Народного Дому», немовби вона знала тих 50 людей, котрі їй шкоди виробили.

Супроти постанови артикулу 121 (при кінці) конституції, що держава в Польщі за незаконні вчинки своєї воліції це не відповідає — приневолена в Управу «Народного Дому» докажется відшкодованню від водинок воліційців і тм, що їр вислали.

Товариство «Міщанська Родина» в Городенці, 6/X. 1930. р.

Треба отже знати доночче імена і назависка членів поліції, але передовсім усталити зносоту школи.

Отже закид свідомої демонстрації політичної в хибній і неслушній.

Супроти того вносоту Управа «Народного Дому» в Городенці на ухилення повної хвали і допущення переведення сконстатованія школи та одіняннє її.

За Управу Народного Дому в Городенці:

Д-р Т. Окуневський і тов.

4.

Представники культурних і освітніх установ Гроденського повіту внесли до окружного суду в Коломиї поданнє тут новіше донесення проти *Йосифа Збоженя*, команданта поліції в Станіславові.

Високий Суде!*)

Дня 2 жовтня м. р. заявився в селі Серафимцях під проводом буншого повітового команданта державної поліції п. *Йосифа Збоженя* відділ на вид держав. поліції з нумерами і без нумерів на шапках, узброєній крім акалої зброї ще в палиці, а між ними поліціантами ще кількох граничних стражників скарбових.

Той відділ поліції 30—40 осіб підійшов наперед до будинку читальняного в Серафимцях при головній дорозі на так зв. Вознесенськй куті, позваив перехожих людей з дороги і приказав тим послідним в читальній вяривати підлогу, вікна з футраинами, двері з одвірами, сцену, галерію, куртву, в кількох місцях черешня дач. поломив в селі

*) Правозко оригіналу.

лавна (бо в читальні містилася також одна яліска народної школи) і те саме зробив в кооперативі, котра знаходиться в будинку читальні Просвіти, пошкодвали товари в фосу.

Доказ: візія льокальна і свідки: Никола Девчук с. Івана, Теодор Буринад, Михайло Аліман, Теодор Курганевич, Іван Бабій с. Василя, Воюк Іван с. Олексія в Серафимцях.

Шкоди у самим будинку вносять 6.583 зол.

Відтак поділившись на дві часті пішов оден відділ поліції на обійсти найважливішого господаря в Серафимцях Николая Шлемкевича, котрого сини покінчили за границею університетські студії, побив його палицею, так само поломив двері, вікна з одірками, повисилася обійшла з мішки, змішав з сонячником і сімкам, породивав подушки, повиснував піра, поломив меблі в хаті, вивисав сміття до меду і квасного соку з маршляди, поросивдав скрині зі одіжжам це не молочними, розбив стодолу і порубав образя. Шкоди на цім господарстві заповідні вносять 850 зол.

Доказ: Никола Шлемкевич, господар в Серафимцях.

Таку саму чиняють перевів другий відділ поліції в хаті Василини Гуцуляк, де поліція робоями присидувала синів Василя і Івана Гуцуляків підиривати футриня від пілою, дверей та дошки, котрим хата була зашальована. Зігнані з вулиці люде муслия також лишити сокирами талок, курник, коншицю, залити печі, ломити, сирячяливші шкяду на 300 золотих. Так само в хаті сусідів Івана Алімана, Івана Мулярчика, сына Юрія, Михайла Алімана та Теодора Буринада, у которого пропало при тім готівкою 140 зол., в річах 615 золотих.

Доказ: Са. Іван Білоголова с. Юрія, Михайло Білоголова і Михайло Воюк с. Василя в Серафимцях.

Характеристичне іще, що поліція казала власничці дому Василині Гуцуляк перебігати хату на червоно білу краску, бо хата була помальована на синьо-жовто.

Доказ: Са. Василь Гуцуляк і Василина Гуцуляк в Серафимцях.

Замітне ще, що коли люде, котрим поліція кавала підиривати одвіря або підлоги — це хотили робити осторожно, щоб не поувати дощок, то поліція була їх за те, казючи ломати, колоти та розиривати дошки.

Доказ: Свідок Василь Білоголова с. Теодора і Марія Бабан с. Теодора в Серафимцях.

Третий відділ поліції зложених з 15 людей пішов на т. зв. Николаївський кут в Серафимцях і перевів таку саму роботу в читальні Просвіти і в кооперативі анідня повискадав усі товари, поломив двері і вікна, сцену, підлогу, лавки, бібліотеку і т. д. черев що сирячяливші шкяду на 4.094 зол. — як то свідчать протокол співаний в Серафимцях під І.

Доказ: візія льокальна, свідки Никола Лучницький, Теодор Гуцуляк, Теодор Лучницький, Василь Бабій, Яліко Петришин, Никола Березанський, Михайло Япан, син Івана і дальші свідки описані в протоколі з дня 21 падолота, 1930 р. під І.

Справдженого до цієї ревізії голову читальні Николая Лучницького, стріляла поліція словами: «Ти гайдамако, ти хоще стоиш фронт України будоваць — а ці дум України!» — розібрали його до нага, лиш штани на нім лишили. Яліко з читальні спино-могту явівсю з валником Читальні Просвіти а вписаво мавсю «у. Шкоудавого». Ця нальєв стоїть до тепер. Відтак удався відділ поліції до найважливіших і найважливіших у цім куті осяли як до умершого тепер агента «Дністра» Георгія Вачинського, так само у хаті Михайла Яківичка, де поліція садувалась висипати до скрині з бібліотекою сына, професора гімназіального Онуфрія Яківичка, вартуючи кілька тисяч золотих, бочку з огірками, та стара мати ледя оборонила, вилхиди за те воду на підлогу і вкинула в то одія. В хаті Николая Кабана шукали нікого за якимсь бачочком, відтак оден зломив десь пілов і арию в рукав бачочок, а коли жінка опитала, де вони його найшли, нічого не відповідали, зробили діру в даві, ялібил рушницями шибя, деремішали обійшла, за те яліспали бочку з квашоними огірками, посилали то цяхами і одія вилхиди в піра. Притім пропав весель з підлогою Николая Шлемкевича Михайла і Василя Яківичка.

Доказ: Свідок Василь Білоголова Теодора і Марія Кабан Теодора в Серафимцях. Шкода вносять 250 зол. Шкоди в такай спосіб доломані на господарстві Василя Курганевича заповідні на особній партії у висоті 1211 зол. 80 гр.

Того самого дня 3. жовтня, 1930. г. в помудля ялівися відділ тойж поліції державної в дорозі в Серафимцях до сусіднього Стрільча, знищив так само читальню в Стрільчі, вікна, двері, підлоги, столи, шафи, бібліотеку, з портрети, сцену, чим сирячяливші шкяду у висоті 3.228 зол.

Доказ: свідок Іліко Палушак, Іван Капаччук, Василь Дудла, Федір Рудий зі Стрільча. Шкяду офіцями записанені такосторі Іліко Іванчук, Леся і Іван Прощія зі Стрільча.

В домі міщанього пароха, декана о. Андрія Стрільчяка, ревідували подушки, повисипували піра, порожні футро і шапку і вмалявали в огна о. декана студента універ-

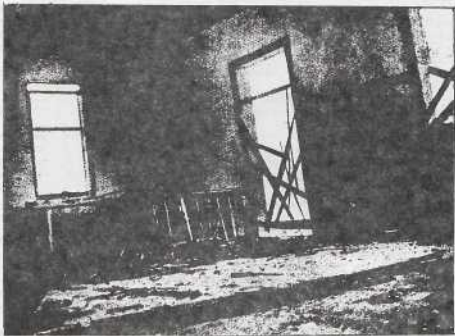
ситету, що у него наїшли якийсь бльочок з написом Ф. В., котрого ні декан ні син ніколи не мали.

Доказ: о. Стрільчик і син його Остап Стрільчик в Стрільчу.

В хаті Федора Рудика в Стрільчу дав знак до безшукту тайний агент, стукнувши мискою до стіни; тоді кинулась поліція і зігнані з дороги люди до лозавня вікон і дверей до розшивання хати і стодоли. Коли Рудик відповідав до знайомого йому постерушного Яковля, щоб понадивля його, то той дав відповідь: «Я тут не комендант, комендантом тут п. Зосженя». Інтелігентного секретаря гр. Рудика побито в лице, а відтак казано сілувати приклад від рушкнці.

Доказ: Св. секретар Рудик, Івах Маріаш, Павло Миронюк і Іван Грнчак зі Стрільча.

В читальні знищено сцену, куртку, кооперативу з товарами скляцаря Василя

Серафнці, кут Николашський. Читальня «Проевіт» (внутро), знищена 2. X. 1930.

Дудлева побяли, на товари склепної нафту подала. Портрет Шевченка і днр. Біліневича знищено. У Івана Маріаша, коли жінка мисла хліб, висипали муку на землю, на верх мукн вносили пачку кави, пудовку з перцем, висипали відтак отірки і перемішали з пірля з подушок. Шукали за якийсь бльочком, котрого господар не мав в руках, але поліціант показав йому в кулаці своїм.

Доказ: свідок Іван Маріаш зі Стрільча.

Справившись дня 2 жовтня 1930 в той спосіб з читальнями і їх сільськими провідниками в Серафнцях і в Стрільчу улазис поліціанти до Вербошці, Вікна, а відтак до Тшповець. У Вербошці завидис дня 3 жовтня 1930. р. рано розділилися на кілька частин, одна відділ зявився перед новим будинком читальні і кооперативу, по дорозі позовали людей і загнали їх палицями до читальні кооперативу «до роботи». Тут повиривали вікна, двері, підлоги, повалали комни у кооперативі, де було зібране збіжжя для погорільця (бо тут у селі згоріло перед тим до селян), розрізали ніжн, між тим 4—7 корців власність Тимка Павлука, висипали все на землю, помішали ногам дїтя, фарби, вивязли на то нафту, сиричинили через те в самій кооперативі шлюди на 3.000 зол. По селі чути лишь було гуання ооквр в будинку читальні і плач жінок. «Дяємає працують» говорили між собою поліціанти.

Доказ: Свідки Никола Бачук, Никола Ярема, Фелір Ярема, Іван Головінський с. Василя, Михайло Фуц с. Василя, Фелір Стефанюк с. Гната, Юрко Коропчук с. Ілька, Михайло Коркоза с. Івана, Петро Малирчук с. Николи з Вербовець.

У кооперативі побяли 1300 штук яець, поскидали в то товари, забрали лампки електричні, батерії, цукорки, чеколладу, пасту (свідок Петро Малирчук, дальше Фелір

Ярема, Василь Семенчук, Іван Семенчук, Федір Семенчук). Шкоди вносять в коопе ративі 2.800 зол., в урядівницю 400 зол., в готівці 54 зол. і в зливці 182 зол. В хаті учителя Маланюка являлися 4 поліціанти, один граничний стражник і один тайний агент. Тут перелели вобістю ревізію, подерли одж, котра вже тепер не до ужитку, а ставши перед шафою в діточю біжною кригнув один поліціант на голос до другого: «пачи сен як скрути сини доробля сен за польське пенсіяля!» подер діточю біжню, стражник граничний подер відтак постіль, ковдру, пошлупсукали шіра в подлужок. (Нумери в шалок поліціантів були підчас цієї ревізії пошлупсани). Коли поліція вваля учителя Маланюка на стриж, другий поліціант ввійшов нібито в хату зякись блочок в бумажам Ф. В., котрого рішучо перед тим в хаті учителя не було.

Доказ: свідок Михайло Маланюк у Вербізці.

На 73-літній мамі, мені учителя Францішк Молодій подер поліціант кожухок, а коли стара жінка просилася, щоб дали їй можливість побути в тім кожуху через зяму, то поліціант з криком «мілч бабо», ставив її на порозі, та вдарив козьбом до груди.

Доказ: св. Францішка Молодій у учителя Маланюка, Ілько Середи, Никола Фунь, Никола Бвчук, Стефан Перегінчук, Михайло Юрчак, Никола Войко, Іосє Марчук і Михайло Павлюк в Вербізці.

У подібний спосіб винищили Максим Остафійчука, казали йому шквотати на тризуб, та сальшо побили.

Доказ: свідок Максим Остафійчук з Вербізці.

В читальні Провітні в Вербізці знищено 6 вікон по 50 зол. т. е. на 300 зол., 4 двері по 100 зол. т. е. на 400 зол., залізну пліч вартості 85 зол., 2 лампи, два образи вартості 50 зол., сімку вартості 500 зол., куртинну вартості 50 зол., шафу вартості 50 зол., комінок вартості 50 зол., шальди на читальні вартості 200 зол. Разом на 2.312 зол. В Ільва Середи ушкоджено 5 вікон вартості 100 зол., 2 двері вартості 50 зол., підлогу вартості 200 зол., начиння кухонне вартості 50 зол., образи вартості 100 зол., 2 зеркала вартості 200 зол., шіра вартості 50 зол., шпензю в снапок вартостю 50 зол., шпензю в зерні розетали вартостю 50 зол., стодолу розшила, шкоди на 50 зол.

На вічілі удалися відділи паціфікаційної поліції до Вісна, де заліжи приїзятю, у читальні, на зробленю шкоди в самім будинку читальні і зооперативі. За те відшкодувалися поліція на господарстві Івана Кобиланського с. Гриня, за те, що постеруков в Вісні донесено, що незадого перед тим на весілію у него устроено приватну збірку на Імпаліді. За те розшила поліція хату і стодолу, вярвала з засад 3 вікна перемішаня сонічник, сімї і фасолю, порозкидала діточю святичю біжню і одему, змарнували жито, порозкизували снопи з третюю, чим спричинили шкоду на 800 зол.

Доказ: свідок Дмитро Березовський, Іван Поєреда, Іван Березовський, котрого змушено до розшивання хати і стодоя.

Відтак ушкодила господарство Федора Кинищука, котрий зааранжував був ту сьладку на Імпаліді в Кобиланського, де рійнок порозкивали будинки і винищили через перемішаня збіжжя, спричинивши шкodu на 100 зол. На одж, а особливо на кожухи виліяли яваші отірки.

Доказ: свідок Федор Кинишук і Микола Мідак з Вісна.

В Ільва Давимука порозкизували міхи, порозкидали шпензю, розшили стодолу, а самого господаря і жінку побили. Шкода вносить 200 зол. В Михайла Жукя подероля подушки, побили жінку. В Юзя Семенюка, зовсім біжною чоловіка, за те, що показався виборам, розшили хату, побили його та арештували. В Федора Гавюка повбирали в хаті вікна а фацилтами, через що спричинили шкodu на 800 зол.

Дня 4 жовтня, 1930 р. пішла паціфікаційна поліція до Тишківце, де свідоме господарство село побудувало собі на 4 кутах 4 читальні Провітне; у воіх 4-ох читальних, не питаючи ані за головою, ані за господарем читальні, винищили в читальні І-ІІ: стелю, куліси, 2 вікна, 2 двері, сьену, підлогу, куртинну, шалюнок, 4 образи, 10 криєса, кухню, одну кухню сьбіжжю, і лампу, 8 малн ламп, і ведро, мапу Польщі, 185 томів бібліотеки, 12 дахівок, 2 шальди, 1 двері від вихода, 2 шуфляди від столика і лавки, чим спричинили шкodu на 1.880 зол., що пошідчили таксатори і свідки Гр. Залчківський, Іван Дідяч, Федір Габруняк, Петро Петручак і Дмитро Тришівалюк з Тишківце. У цій першій читальні один поліціант посміхаючись з ковацьких стрів, знайденх в гардеробі, убрал одж такий стрій на себе, а відтак з другим поліціантом роздерся його на полонні. В другій читальні (голова Михайло Григорчук) знищено 2 двері, 4 вікна, стелю, два образи Шевченка і Франка, шафу від бібліотеки, рури від печі, куртинну, сьену з 2-ма гардеробами, 7 ламп, 4 довгі залки, перуки, театральні прибори, подушку від печатки, зелений шпір, чорилло, чим спричинили шкodu на 1260 зол. 75 гр., що отаксували Михайло Спідько, Василь Мвенк, Дмитро Паранчук, Михайло Ламак, Петро Берник і Василь Петельоха, а посвідчить Іван Дідяч всі з Тишківце. В третій читальні (голова Василь Глуханюк Семена) знищено шафу, стожик, куліси,

6 вікон, 2 двері, стелю, підлогу, куртину, шалюнок, 4 образи, 5 крісел, частину стелі (74 дошки), перегородку, вартості оціненої на 782 зол. Доказ: Василь Глуханюк, Михайло Давомбак, Петро Тришкалюк, Михайло Грималюк, Іван Скіцько, Стефан Лемко, Михайло Скіцько і Гнат Бандурка, с. Дмитра госп. в Тишківцях. Свідки ці потверджать, що поліція, зробивши шкоду у сусіда Семена Глуханюка на 882 зол., перемішала тут одягу і білля, виспала на те все 2 міхи сонячника і міх проса, і міх грісу і сім'я фасолі, позакладала те все залізаєм і виляла цебер з водою, а книги кооперативні при ція читальні кинули до керинні. В четвертій читальні (голова Василь Рощук) знищили 4 вікна з футринями, двері, суфіт, ганок, столик, усе вартості 90 зол. Доказ: свідок Андрій Давомбак, Василь Бабинський, с. Николи з Тишківцею.

Читальня «Просвіти» (внутро) в Героденці (Котиківка), 7/X. 1930. по вдемольванні її польськими видадлами.

Справившись в той особі з 4 читальнями валися поліцейсти до провідників читалень, згідно їх в нічмі не повинних батьків і так:

- 1) до батька голови 2-ої читальні Семена Глуханюка заподіраши вочу в домашній утварі, в крівлі, в вікнах, як вже повище згадано шкоду на 382 зол., причім не пощадили навіть таких річяч, як термометер, скринку і чоботи.
- 2) До родини Дмитра Паращука, бувшого полоненого в Росії, тепер студента університету (медицини), котрий на вакаціях читав людям лекції про заразні хороби, тут в його хаті замешкалій його женою, походячою з Подільської губернії, дочці православного священника, розбили скринку вартості 300 зол., забрали 10 ложок і 6 ложочок срібних, розрізали оден чобіт, забрали оден український рушник з коронами, 6 порцелянових тарілок, коффітури перемішали з мукою, кавою і цукром, полляли карболом, виляли карболом і на білля, 2 альбоми, забрали рукавички, і подерли шашку мужа. В брата мужа, що живе в однім домі, порізали ножом 2 нові сердаки вартості по 80 зол., кожух вартості 85 зол., козушок вартості 25 зол., порізали від гори до долини 2 пари чобіт, знищили 11 кірив пшениці, 20 літрів афіняжу. Доказ: Свідок Софія Паращукова і Петро Паращук в Тишківцях.
- 3) До Дмитра Давомбака, у котрого в домашній утварі і в господарстві зробили шкоду на 226 зол. 80 гр., що посвідчать свідки: Петро Тришкалюк і Андрій Давомбак з Тишківцею.
- 4) До Леся Григорчука, у котрого зробили шкоду на 61 зол. 75 гр. Доказ: Свідки Михайло Дідич, с. Онуфрія, Михайло Дмитренко, с. Грива, Василь Гудзик, с. Дмитра з Тишківцею.

б) До Юрія Вандурки, зробивши тут шкоду в озбижжю, в квінаї дахівках, горшках, фарбі і в повою на 745 зол. Доказ: Андрій Дзюмбак с. Івана і Петро Тришалак з Титківця.

Припадок хотів, що того самого дня 4 жовтня, 1930 приїхав зі Львова до Титківця ревізор від ревізійного Союзу укр. кооператив Іван Василук, замешкалий у Львові, вул. Словоцького 4. Поліція ухватила його, заволоділа громадського уряду і з криком вдарила його 4 рази кулаком в лице, а відтак двадцять кілька разів палицею по тілі.

Дня 5 жовтня, 1930 поліція прийнявши гостину від зверхности громадської в Поточисках полишила це село в спокою, та удалася до маленького села Колянки, котре ще не спромоглося на власній будинку читальниці. Тому обмежились тут нацифікація на бібліотеці читальні і на шкільній та мафи на книжках. Зайшли тут однак два характеристичні випадки. Поліція хотіла перепроводити ревізію в голови читальні Антося Чернецького та помилилася і перевела подібну як усюди ревізію в його брата. Тепер агроном постерунковий, що Антося Чернецького це не мине. До справника кооперативи Івана Кедина сказав перодотчи нацифікацію поліціянт: «Жид маєтися до склепу брата, а ти їди до палу». В господаря Івана Товарицького поробив відділ поліції дня 5 жовтня, 1930 слідує шкоди: розбив хату, стодолу, стайню, солому розкидав і перемішав з гноєм сім кіл ячменю, 9 кіл жита, 15 кірців пшениці, 6 кірців жита, 1/4 кірця фасолі і 1/4 кірця сімї перекишав з житком мукую, змішав з пошолом і тавною, стоділь отоларський поломив на кускі, 8 доржонів без пчл. Притім пропало 25 зол. го- тівкою. Шкода вносить 6.100 зол.

З огляду на те, що порозбивані вікна, двері, сцени, бібліотеки по сільських читальнях повикидували в кооператив товари, піхляти нафтою і повикидували у придорожні рови, поломані шкільні лавки, понищено поліцією навіть озбижжя призначене для погоряцця, — надто вже було ударяюче, а вісти зі столичного центра Варшавського поділи в польських газетах шпешляли, що власть центральна не хоче настигати культурних центрів українського народу, а мала намір лиш покарати винних саботажників (доказ волучена тут «Газета Поранна»). З огляду на те все явне протидіями кичних органів влади добусяються злочинів і надужити власти урядової і насильства публичного а § 83, 85, 93 і 101 карн. удалася провідниця Пов. Філії Пресвіта і Союзу Кооператив до Начальництва Суду в Городенці, щоб адержати ті надужиття. Начальник відмаався однак від цього обов'язку, заслонюючись акцією державною проти саботажу в край, котрий в рамя нападати не може, бо суд є в тім згляді під адміністрацією. Коли думаємо інтереснішою нашою щось освітнути, то маємо удатися до Суду окружного, а головню до и. Прокуратора при Окружнім Суді, котрий має стичність з цєю акцією поліції. З там ми відійшли.

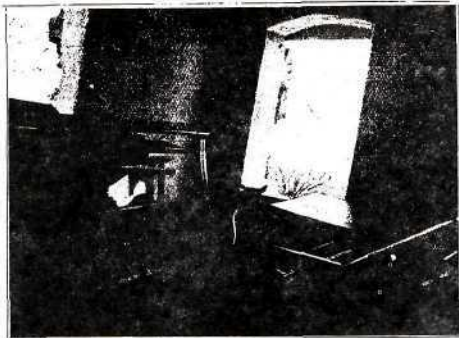
Доказ: Д-р Комаринський адвокат, Білинський інжнір, д-р Теофіл Окувевський адвокат в Городенці.

Та зараз слідуєчого дня, т. є. 6 жовтня 1930, з'явився той сам відділ поліції і стражників на подвір'ї Народного Дому в зам'ї Городенці під проводом б. команданта поліції Йосифа Збожена зі Станислава. Поліція позвалла тут при помочи палок переходячих попри Народний Дім людей і джгананням забранями в сусідній жидівських селянках приказала врявати та вивозити вікна з футринками, двері, сцену, куртани, підлогу, печі, часть більшаного даху, відтак так само в льокалі «Бесіди» вирвавши тут вікна, підлогу, двері, скринку від клавіатури в фортеп'яні, понищено бібліотеку. Так само зроблено в сусідній «Мітчанській Родині», де ще обпороти більард, так само в Бояні.

Доказ: свідки Анна Фудько, вдова по уторні в Народнім Домі, Володимир Вальчиленч, управ. Народної Торговлі, інжнір Іван Семків, Ярослав Курілюк, Корнелю Півчезевський в Городенці і Павло Малик та Федір Процентів в Дубок.

Оцінені в самім будинку Народ. Дому шкоди вносить 4.565 зол. Суд Городський назвав ту всю чинність поліції м'ямо того, що поліція проти постанови § 149 проц. цив. нікого з Управл. Народного Дому не вказала легально ревізій, як то свідчить ухвала з 8 жовтня, 1930 К. О. 486/30 а просьбу о опростовання цієї ухвали хотьби тому, що поліція не в 48 годинах, але пізніше о цілу добу просила о заствердження и, подаючи фальшиву дату, якоби ревізію переведено 7 жовтня, 1930 Суд Городський не углядавав.

Народний Дім в Городенці ніде просьбу до Городенського Суду до мисли § 85 проц. цив. о забезпечення доказу шкоди проти невідомим поліціянтам. Та Суд Городський відмовив чому жалдані. Проти цього рішення виле Народний Дім відляк до Окружного Суду в Коломиї, вказуючись фотографією вигляду знищеного Народного Дому — рекуроу цього Суд окружний на основі декрету надворного а 14/3 1806-ч. 756 не углядавав.

Читальня «Просвіти» в Городенці, кут Фільварковий (зутро), знищена 7/Х. 1930.

Поліція державна перевела ще такі самі ревізії на передмісттю Городенським в читальні Кутиновецькія і Фільварковій даліше в Незвиськах і знищили дім парохії в Корнені. В читальні Фільварковій переводила поліція «ревізію» в присутності господаря читальні Стефана Павчака, котрий сам ту читальню в 1927 р. будував. Коли той господар знаходився в другій кімнаті читальні «знайшов» поліціант під підлогою якийсь патрон з льонтом, будьтоби під підлогою, і то дало пригук до рубання підлоги. Заалармований тою подією Стефан Павчак казав собі той патрон подати, а оглянувши його знайшов, що патрон має на собі дату фабрикації 1930 р. а він прещінь підлогу вставляв 1917 року. Поліціанти замялися і здається цього інциденту до протоколу не вняли.

Доказ: свідки Стефан Павчак, Роман Бурик с. Стефана в Городенці.

Школи в поломанню, та виваженню вікон, джерий, столів та підлоги виносять 180 зол. В Незвиській читальні вибито 6 вікон, знищено підлогу, 2 дверей, 3 печі, 2 столи, 2 лавки, 6 метрові дошки, 6 крісел, 6 кулісів, 9 шабель театральних, театральні стріли, 60 пуків соломи з даху, бібліотеку, 2 портрети, 1 лампу, все рбзом на 620 зол. школи.

Доказ: свідки: Дмитро Максимів, с. Василя, Василь Максимів, с. Дмитра, Дмитро Гуменюк, с. Андрия, Онуфрій Ковбусяк, Дмитро Карач, с. Стефана, Дмитро Озарук і Михайло Кушніряк в Незвиськ.

Працюючи сь з робітниками, котрих змушено розбивати читальню, поліція сказала: «полєзничоваць лану комендантові, же вас пшпийона до роботи, а терая пйорунем розейць сен».

В Михайла Шинярука, бібліотенаря читальні роздерла поліція 8 міхів вартости 24 зол., 4 поволоки від подушок вартости 24 зол., чвертку огірків висипало в сонічник вартости 5 зол., 25 кг. пенпаку 9 зол., 1½ кг. шпона вартости 3 зол., 75 кг. сонічника, вартости 21 зол., 100 кг. пшениці, вартости 28 зол., 25 кг. ленуї, вартости 6 зол., 75 кг. жита, вартости 10 зол., 30 штук яець, вартости 4 зол. 50 гр., взяли бритву вартости 5 зол., 9 кіп ячменю 56 зол., 25 кіп жита в сногах, вартости 30 зол., розбили кошницю і перевернули її, вартість 5 зол. Доказ: свідки Дмитро Озарук, с. Федора, Михайло Кушнір, Михайло Праб і Василь Цалко в Незвиськах.

В Петра Рибіцького Михайла знищено 30 пуків 18 зол., робітники до направи 22 зол. 50 гр. Доказ: св. Іван Максимів, с. Грия, Іван Кавбасяк, с. Грия, Никола Войв і Никола Равлюк, с. Михайла в Незвиськах.

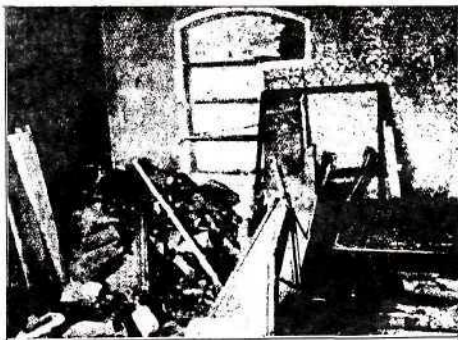
В Петра Рибцького с. Онуфрія, голови читальні, знищено хату до котрої направи треба 80 пухів вартости 56 зол., 10 робітників 30 зол., 30 клячків 15 зол. — 30 кг. макухи вартости 40 зол., 2 кг. локерни 4 зол., 1 кг. колендри вартости 2 зол., 36 штук дачівки 10 зол. 50 гр., з мечатки 45 зол., 50 кг. пшениці і 30 кг. сонічника 19 зол. і дьольна 4 зол. Домаз: свідки як вище.

В Проци Сенюка справника кооперативи знищили соломяні пухи за 36 зол., і порець жита 16 зол., дямін 12 зол., знищено 50 кг. мизи пшеничної 36 зол., 100 кг. рабової житної муки 20 зол., 25 кг. круп кукурудзаних 7 зол., 36 сп. денчі 8 зол. 1/2 корня грису 5 зол., чвертка огірків 5 зол., 38 кг. пшениці 11 зол., змішали сонічник зі сімям вартости 50 зол. До цих матеріальних отрат зволить Високий Суд доу чити ще моральне пониження почуття права і справедливости.

За бльочки з налісом Ф. В. найдримми лібито в хаті о. дєвана Отрільчика. Отрільчу, учителя Маланька в Ворбівцях, у Николи Шлемкевича, в хаті Николи Кабана в Серафимцях і т. п. пішло підведення через невдомих справців патронів, рупи ниць, за котрими зараз змалася поліція, зараз її знаходила і відтак потягала до віз вічальности людей, котрим і не спалося, що десь там підложив їм під хати або шоп російську рушницю. Михайло Паньків з села Корнева вчуз під вечер 21 падолости 1930 р., що коло хати заганяв його пес. За пів години заваляся вже у него вол хати поліція держакна і між околотами, котрі він учера до пошиття повзбирал, анав шли приложений рос. кріс. Михайло Паньків через те зробився заміним поліції що дия 16. XI. 1930 р. підчас сьомових виборів побив його приставлений до держакна. порадку при виборах стражник сьарбовий і він виніс з тої причини жалобу до полі тичної і судової власти. Поліційні органи пімсталися найперше за той рос. кріс, роз силвали фасолку, розкинули загату під хатою, зробивши шкodu на 25 зол. Командант Тшиповецького постеруку назав Паньковому, що одержав анонімний лист про ка рабин і тому зваляся у него на ревізію. Поліційні органи старалися найперше накла нити Панькова, щоб від ового зажалення відступив. Він того не зробив. От і зьявив: між його околотами російській кріс, а в слід за тим за пів години і поліція. Подібні авидлені кріси в Михайла Корчниського в Дубках і Федора Іренчука в Репужкицах

Підписани вносять Високий Суд зволить:

1) відісне цего письма уділати Прокуратурі в цілі вишукування провинившихся котрі попомчили вище поіменовані шкodi, а котрих крім Йосифа Збоженя зі Станисла нова підписані не знають;

Товариство Музично-Драматичне «Валя» в Городенці, 6/Х. 1930. р. по польськїй «ревізії».

2) по вишуканню провинившихся зовольні Хвальва Прокуратурія поставити внесення по думці арт. 2 пр. каря.

II. Описом просить підписати по мысли арт. 5 і 77 пр. кар. о забезпечення прав позонників, що тим конечнице тепер представляються, що управа пошкоджених читальць, кооператив і приватні особи мусять приступити до віднові понищеного майна, щоби не допустити до ще більшого знищення.

III) Що якби л. Прокуратур не міг внести оскарження проти провинившихся за ушкодження громадського майна, то звольні поітомити підписаних в цілі внесення субсидіярного до Апелляційного Суду по мысли арт. 7^о проц. каря.

(Слідують підписи).

Лікарські свідцтва.

1.

*Всіх лікарських наук д-р Іван Яворський.
Лікарське свідцтво.*

Шелюжницький Митайло з Куччинць, повіт Тернопіль, побитий карбовою експедицією 9. полку уланів з Тересполі. 29. вересня 1930. Оглядалий 4. жовтня 1930, при чім огляд виказав:

а) Плечі: на лівім плечі на внутрішнім борезі лопатки синяк коло 12×4 см. Під лопаткою синяк коло 5×3 см. Децю нижче пруг синій скісний коло $25 \times 1\frac{1}{2}$ см. На правім плечі синяк внутрі кінця лопатки завбільшка дитячої долоні.

б) Пово: пояс покритий численними синіми пругами числом коло 11. Пруги ці пробівають різними напрямками, довгі від 15 до 35 см., а широкі від 1 до $1\frac{1}{2}$ см. В пробігу пругів численні здертя нашкірка, покриті зсаохлими струнами.

в) Задок: на лівім задку в горі рана коло 7×3 см. Рана ця пробігає впоперек тіла. Друга рана пробігає впоодолож тіла завбільшка коло $15 \times 2\frac{1}{2}$ см. Треття рана скіона з перебігом з зовні до середини і з долгиці в гору коло 5×3 см. велика. Четверта під кутом яких 45 ступнів до попередньої, завбільшка коло 6×3 см. На долі задка рана завбільшка дитячої долоні. Всі ці рани покриті зсаохлими струнами. На правім задку в горішній частині рана коло $3 \times 2\frac{1}{2}$ см., нижче рана коло $5 \times 2\frac{1}{2}$ см., нижче рана коло $7 \times 2\frac{1}{2}$ см., ще нижче рана коло $13 \times 2\frac{1}{2}$ см., а ще нижче рана скіона коло $15 \times 1\frac{1}{2}$ см. Всі ці рани з нерівними берегами покриті зсаохлими струнами. На зовнішніх частинах задку і в горішніх третинах стеген великі синяки з численними видьвами крові під шкіру. Синяки ці завбільшка коло 10×15 см.

Постанова:

Всі ті пошкодження тіла завдані тупим знаряддям. Ведуть вони з собою 12—14-денну неадібіть до праці.

Купчинці 4 X. 1930.

Д-р Іван Яворський, в. р.

2.

*Wszech nauk lekarskich Dr. Karol Rosenfeld.
Swiadcstwo sądowo-lekarskie.*

Zgłasza się p. *Andrzej Tyczyński*, rolnik z Proszowej i podaje, że dnia 7/X. 1930 o godzinie 11-ej przed południem został pobity przez posterunkowego P. P. Koreckiego Michała na posterunku w Proszowej.

Wywód:

1) Na prawym policzku i dolnej powiece prawego oka liczne czerwono-sine wybroczyny podskórne, drobne.

2) Na prawem przedramieniu smuga sinozabawiona na $2\frac{1}{2}$ cm. szeroka, 7 cm. długa.

3) Nad lewym łokciem wyznaczenie podskórne krwi wielkości 5 zł.

4) Cały staw barkowy lewy nieco obrzękły, siny, przy dotyku tkliwy wskutek szerokiej wybroczyny podskórnej.

5) Tak samo cała lewa łopatka i boczna okolica pleców pod łopatką zajęte szerokiem wyznaczeniem krwi podskórno o rozmiarach 4 cm. szerokości i 10 cm. długości, względnie 15 cm. szerokości a 20 cm. długości.

6) Prawa połowa pleców i prawy staw barkowy pokryty 6-oma szerokimi smugami sino zabawionemi.

Orzeczenie.

Obrażenia powyższe przedstawiają łącznie lekkie uszkodzenie ciała, posiadające za sobą upośledzenie na zdrowiu i niezdolność do pracy na dni 8—10 a zadane zostały przez liczne uderzenia dłońmi ad 1) wlewni grubą pałką (2—6).
W Tarnopolu, dnia 9/X. 1930.

Dr. K. Rosenfeld, m. p.

3

*Всіх наук лікарських д-р Іван Яворський.
Лікарське свідцтво.*

Микола Потішній із Куччинць, повіт Тернопіль, побитий у Куччинцях 29. вересня 1930. р. карбовою експедицією 9. полку уланів із Тересполі. Оглядалий 4. жовтня 1930. Огляд виказав:

а) Плечі: на правім плечі по середній лопатці синяк завбільшка коло 6×1 см.

Під цією лопаткою синак зовбільшки до-
лони малої дитини.

б) Пояс: пояс легко слухлий і покритий
синаками а перебігом більш повздовжнім.
Синак на лівій частині попереку коло
15×1 см. великий. По середині і на право-
шість синаків один побіч одного завдо-
жки від 15 до 30 см.

в) Задок: на лівій задку прут коло
12×1 см., покритий струнами. На правім
задку прут скінний од середини вниз у-
скіє коло 7 см. довгий, покритий одно-
отайним струном. Нижче нього в віддалі
коло 3 см. прут другий, третій і четвер-
тий. Всі ці пруги коло 10×1½ см. вели-
чини, покриті зсохлими струнами. Цілі
задки засинілі. Синаки сяють аж на
зовнішню частину стеген, а на дні син-
чих пруги а сильнішим насиченням барви.
На правім стегні рана 1½×1 см. покрита
трубом струном. На лівій зовнішній ча-
стині задка і стегна численні дрібні здер-
та шкірна, покриті зсохлими стручи-
ками.

Постанова:

Всі пошкодження тіла завдані тупим
зарядом. Ушкодження ці ведуть із со-
бою 14-денну невідність до праці.

Купчинці, 4. X. 1930.

Д-р Іван Яворський в. р.

4.

Всіх наук лікарський Д-р Іван Яворський.
Лікарське свідчення.

Побитий карною експедицією 9. полку
дланія із Тербова.

Сінакович Федько з Купчинці, повіт
Тернопіль, побитий 29. вересня 1930. р. в
Купчинцях. Огляданий 4. жовтня 1930. р.

Огляд виказав:

а) Плечі: на лівім плечі прут у вну-
трішнього берега лопатки завбільшки коло
10×1½ см. На правім плечі в висоті се-
редини лопатки у внутрішнього берега П
здерта шкірна завбільшки ¼×¼ см.
покрите струном. Нижче лопатки прут
скінний коло 15×1 см. завбільшки.

б) Пояс: на поясі кілька поперекових
пругів.

в) Задок: Оба задки легко слухлі, за-
синілі, покриті пругами впоперек із силь-
нішим насиченням барви. На правім задку
на границі пояса прут скінний од се-
редини в гору в скіє коло 15×¼ см. по-
критий численними струнами.

г) Груди: На правій частині над груд-
ною боравкою синак завбільшки коло
5×1 см. В околиці грудної ямки два
здерта шкірна в 1 см. завдовжки і
¼ см. завширкі.

д) Голова: на правій щіці зовні здер-
та шкірна коло ¼×¼ см. завбільшки,
покрите зсохлими струном. На лівім оці
на горішній повісті синак од волоніти по-
віки на зовні.

Постанова:

Всі пошкодження тіла завдані тупим
зарядом. Ушкодження ці ведуть із со-
бою 10-денну невідність до праці.

Купчинці, 4. X. 1930.

Д-р Іван Яворський в. р.

5.

Львів 14. жовтня 1930. р.

Сьогодні добувся є мене п. Михайло
Мелічук із Десятки, повіт Вібрка, і по-
дав, що дня 9 жовтня 1930 р. був побитий
жовнірами й офіцером 14. полку кінноти.
В наслідок побоя не міг до сьогодні вста-
ти з постелі, два дні гарччував і окладав
побітї місяця хустаням, змоченими в воді.
Сьогодні добується з просьбою про по-
раду лікарську, тому, що має болі в ці-
лому тілі, з причини болів не може добре
ходити, коде його в правому огрудді, не
має апетиту, є дуже ослаблений та дуже
зденервований, не може нічї спати, має
заворотї голови.

При оглядинах стверждаю:

1) На голові в околиці лівій тімяної ко-
сти плоский натиск, болючий набряк ве-
лички малого пальця руки.

2) В околиці правого вуха кілька здря-
пань шкірна.

3) Синак в околиці правої лопатки ве-
лички долоні.

4) Тертя від сухого запалення олего-
чної по правій стороні в горі з переду.

5) Величкий долоні кровавий вплив ad
pates на правій стороні, а довкола синак,
який сягає до долішній поперековий грє-
бів від гори а до фалду долішнього pates
в долину. Ширина його виносить око-
ло 15 см., а довжина око-ло 20 см.

6) Потяг неврастотні у формі дрозань-
рук, язика і піджичених коліккових від-
рухів.

Усі наведені ушкодження і зміни є на-
слідком побоя перед 5 днями. Д-р Мирон
Паньчшин. 14. X. 1930 р.

6.

Д-р Кароль Розенфельд.

Тернопіль.

24. IX. око-ло 3. години пополудні за-
став Романа Швеца, літ 28, рідинка, в
хаті в ліжку. Шляй одг, а з окрема со-
рочки й лице скривавлені, Рваненій подде,
що побитий був якоюсь Кошпаком (по-
ліцаєм) та яшнїми поміцаїми.

Оглядити:

1) Побитий — білий, тенкота тіла 38.3,
жовчак 90.

2) а) на голові, над лівим тіменовою кі-
стою рана, що перебігає слабим луком,
7 см. довга з берегами, місяцями нерів-
нїми, що віддалені від себе на яхт 5 мм.
Дно рани виповнене великим синажм оки-
пом кровя; б) зараз за тою раню на від-

Гангрена! Одна із тисяч жертв польського звірства.

далі і $\frac{1}{2}$ см. мала рана в формі трикутника.

3) Над лівом лопаткою широкий підскірний вилив крові, що займає цілу лопатку.

4) На плечах багато червоно-сірих пругів та смуг.

5) Над лівим задком широкий підскірний вилив крові.

6) Різко ж над правим стегном по задній стороні!

Висновок:

Ушкодження, вище описане, становить легке ушкодження тіла, що позитивно за собою наслідком здоров'я і невідбієть до праці від 14 до 20 днів, а посталом наслідком сильних ударів тупим і твердим предметом.

Зізнання побитих, огляданих у „Народній Лічниці“.

1.

Лько Федина, дів сорок, бушник український стрілець, голова читальні і кооператива, моваль із с. Ужиків, пов. Львів, оповідає:

12. X. 1930. приїхали до села чотири постерушки жандармерії: з Вижник, Гайв, Борщівня і мисевня, та почали переводити ревізії. Зовсім знищили кооперативу і читальню. В його хаті побили дахівку,

завалили піч, порізали ковальський мих. В кооперативі всі товари висипали на купу, а озолонду обдали нафтою. В читальні побили вікна і всі образи, навіть і святі — Марію і Христа.

15. жовтня приїхав до села відділ 14. полку уланів — коло 130 людей. Обступили вранці — була щойно 7. година — село й почали стріляти в повітря. Перелякані люди почали тікати, і улани тоді

відрали оговя і по них. 15-літнього хворця Матвія Параньку постріляли в руку і в живіт.

Потім наловляли 24 чоловіка, водили їх по селі і замкнули до хліва. Зійся по одному викликували до другого хліва, винищували, а відтак коло нерпої голки в подушке почали бити.

І Федьку питали, чи в головою читальні і що там робиться — «Те, що дозволено. Читати книжки і часописи». — «Чи то правда, же збере се діти по дні на і година і учи се їх о Українці?» — «Так, рвать їх, як мають чесно жити, і нічого більше». — «Хто учил?» — «Ніхто, лиш я». — «А хто вчить дітей банитися в козаків і робить їм сирьокоті хоругонки?» — «Ніхто. Було кооперативне сплато і хоругонки остали з того часу». — «Хто веде «Луг»? — «Лугу нема». — Але десь тут збираться парубки і дітчата на сходки?» — «Не знаю». — Барз будеш знати. — Звиззали ноги, дехо держало за руки, швидко заткали рота, бидо шістох пальцями і бучками, виріаними в лісі — з коров і сучками. Дали до 200 палок. Потім казали встати і подпльувати. Звернувся до поручника, той кавав дякувати жовнірам. Жовніря вивернули і дали били. По другій серії бучки казали встати і вікати. Виззали до другого хліва, де на величкому просторі (коло 36 квадратних стіп) лежало на гною і соломі 17 непригомих, побитих. Аж десь в осьмій годині вечера явсь дівчина підвизжалася до них навітатися і закричала їх чаєм.

Учів побитих у селі було 25 (били ще й другого дня). З села забрали 100 корців пшса, кілька фір сіна й соломи, кількадесят міхів бульби і 5 синней. Курей і яцьд без міри. В ночі жовніря ходили по хатах і грабували гроші.

Казали, що бить за те, що «вітали від свого піська» і робить заколот у держани.

22 жовтя прийшла до села знов поліція. Робила поряток у кооперативі — затрари салди паціфікації — та всі товари були понинені. Тоді збыли ще 5 людей. Заповідали, що прийдуть на вибори.

2.

Павловський Іван, літ 44, господар, член кооперативу і читальні в *Чужиківі*. В нього забрали ще й безрогу. Звизжалсь над ним гірше, тому що він син полка, а сам свідомий і діяльний українець.

3.

Степан Рагушинський, літ 46, господар у *Чужиківі*. 22 жовтя кликали його поліція, щоб ішов до кооперативу робити порядок. Відмовлявся, кажучи, що має віднести коні а поля до стайні. За те по-

ліцій побив його по лиці і по плечах колами. Йому полилась кров із лица, і другий поліцій відсав його до хати пиятис.

4.

Степан Ничкало, літ 50, господар і мочочар із с. *Поруденька*, пов. *Ваврія*, оповідав: 3 жовтя прийшли до села улані 14 полку зі Львова і забрали його та Михайла Ничкала, громадського писаря, до сусіднього села Навоєчного, де була голюва квартира карної експедиції. В Навоєчнім були такі старшини і підстаршини, які були людей: майор Чайковскі, капіраль Погорелки, Лукуф, Олендрік. Били в тамошній читальні «Просвіти». Ничкала положили на стілець, мокрою шматкою заткали рота, чотирьох воєнів тримали за руки й ноги, а дехо било. Били глущками (тростинними) палицями. Нічого його не питали, ані нічого не говорили. Дистав 150 бучів, хоч і скаржився, що хворий на серце. Два рази відживали водою, як змілів, та не перестала, воки не дистав заповіженного чюла столядєсть. *Михайлові Ничкалові* дали 100 бучів. Побивши, викинули Степана на двір, де стояло більше воєків. Він узяв. Воки кинулися на нього з криком «оставай, ти ск... сине, хољеро, гайдамако» та почали його колати, бити пальцями і чим попало, вже «без рахунку». Тимчасом надхлала якась чужа фіра, воки скончили його за ногу, довели до фіри, викинули на неї і післали до *Поруденька*.

За кілька днів пішла по селі вістка, що улани прийдуць ще раз. Всі чоловіки потікали до ліса. За ними повозилися і обидва Ничкали, де на холоді, без їжі, на слоті, переховувалися два дні. Потім привезли Степана до Львова. В «Народній Лічниці» йому сипуєно рону. Побиті крижі зразу мали темно-синю краску. Потім тіло лігумерло й почало відшкелати. Тепер те місце виглядає як рана широка на три долони, а довга на пять долонь, глибока більше, як палець. Дно рани сіро-червоне, як мертве тіло. Нажке кривіть по лівою боці рана в вигляді ями величюною ма-лого пастука.

В сусідньому селі теж була експедиція з 14 полку уланив. Били гаратами, завдовжки дві-три стопи, зі шпірами, перелетеної дротом, і довгими тростинними палицями. На вістку, що улани йдуть, люди почали тікати, та саме в напрямку Яворова, звідки надходила експедиція. Їх переловили. Вісімнадцятилітнього хлопця *Нестора Кузича* побили гаратами по голові так, що стратив пам'ять і почав бігати, сміється й танцювати. Тоді воєки привели його до пригомоности, голову завязали, а потім зблал так, що змілів. В

том у самому селі гімназист шостої класи *Остан Ланда* дістав 300 палиць. По сьотні кімнат, відданих їм були далі. По другій ялову кімнат. Знов віддали, та всімці кімнат так, що не могли отутити, тоді викинули на вулицю. В цьому таки селі господар *Романець*, 63 роки старий, дістав 200 бубнів, другий п'ятдесятітний господар теж 200. Його жінка-розчещиця кільцанацьть гараній, а їх син-студент 150.

кольбами. Перед тим збили ще трьох людей, усе за те, що не зробили порядку у кооперативі і не затерли сліди польського погрому.

7. *Василь Роман, село Чернилова, повіт Яворів, робітник, 36 літ, трое дітей, бувши член української армії, Оновідав; 12 жовтня приїхав до села коло 150*

Іван Лисак, літ 62, з Чернилова, пов. Яворів, побитий лянцями варварами. (Світл. 30. X. 1930).

5.

Лисак Іван, с. Чернилова, пов. Яворів, літ 62, господар, дістав 150 бубнів трьома наворотами. Ввесь час кричали: «оддай гвер». Коли вже викинули за двері, дійшов лише до воріт і впав без пам'яті.

6.

Онуфрій Гнатюшич, 45 літ, господар, співробітник кооперативи в Чижикові, пов. Львів. 22 жовтня післали по нього чоловіка, щоб приніс ключі від кооперативи. Він сказав, що ключі має крамар. Попінаї післали до нього, і крамарева жінка принесла ключі. Тоді її післали, щоб він, Гнатюшич, конче прийшов. Як лише наблизився, поміцай спитав його, як називається, і кавав зробити порядок у кооперативі, яку знищили попередні карні загони. Завели його на читальняну салю, і тут три поміцаї — з постеруку з Гале і Вільник — почали його бити плетунами й

попкіп 14. полку уланів. Обступили село, одні з боку Яворова, другі від села Наконечного. Наловили коло 60 чоловіків. Загнали до салі огневої сторожі, звідки по одному викликували до читальні, де були. Роман дістав до 120 палиць. Було чотирьох а чотирьох тримало. Були по цілім тілі. Як вдарили по голові, то відразу бухнула кров. «Тераз належно бандзеш веліла, як будоваць Україне» — казали. Коли набігли, то ще потім копали ногами і називали набазом. Першу поміць дістав у Яворові, куди доволікся ще сам за 6 годни. Тепер (26. жовтня) у «Народній Лічниці» з синяками і глибокою ранкою на носі. Ходить лише з костуром.

З читальні ексцедиція повиклала книжки, з кооперативи товари. З села забрала 60 кірши забіяка, дві безрого, троє поросат і багато полотна. Ходили по хатах і домагалися від кожного-дому по 3 золоті контрибуції.

Максим Матвійшин, Підаркві, коопі Бібрка, господар, член читальні і кооперативи. Візнає: 19 жовтня прийшли улани і збили на селі 80 людей. Хто тікав з села, добили. Всіх зігнали до читальні, і тому часом біляка старих жінок. Дошугували: «Чи ходили до кооперативи?» — «Так». — «А до читальні?» — Так. «А що?» — «Івде йдуть, то і я, читаю газети». — «Яке?» — «Новий Час» і ви-

брали товарів на 225 золотих. Відіхали до Звинтерода і Селіск.

Восиф Черемис, село Гримів, коопі Бібрка, діт до, радний. Візнає: 11 жовтня приїхали на село карна есепеліція саме тоді, як він був на раді. Заарештували його й завезли до читальні, де було вже 13 людей, усі свідомих селли. Всіх присутніх послали до пивниці, звідси брали по одному до стадоли й били. Бити по-

Максим Матвійшин, з с. Підаркві, пов. Бібрка, Світа, у «Народній Лічниці», у Львові, 30. X. 1930.

ші». — «А карабін має?» — Ні не маю. — «А Сурмен має?» — Не знаю, що то таке. — «О? Он не ве. Язда з нім!»

Посередніні стояли два міхи бублиби, звязані до кунци. Шапкою заткали рота, звязали ноги, двох держали за руки, двох за ноги, один за голову. Півнольсом стояли кати з палицями. Командував сержант. Виле чотирьох — 100 бубків. Втрапив притомність. Віддали водою, копали, поставили на ноги. — «Маш карабін?» — Ні. — Знав били і знов відливали. Потім вигинули на двір і до пивниці, де лежали цілу ніч. Пополудні дозволяли родині забрати до хати.

На село наложили контрибуцію 100 кірців овеа, 220 курей (крім того, стільки ж украли), 2 безрого, 10 кільограмів масла, 6 кіп яєць. Масло громада мусіла буди купити в сусіднім селі. В кооперативі за-

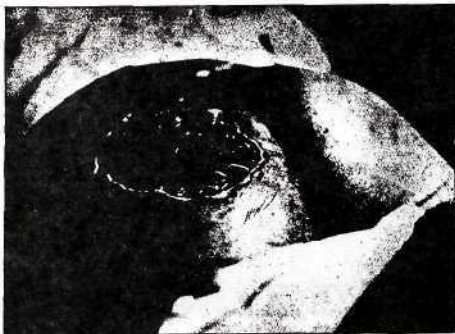
тали: «бенджен ходили на зебрания», і казали: «оддай бронь». По 50 бубках зімлів озутили й дали їм 60 павов. Збитого кинули до стаїні між сарні. Там пролежав кілька годин, після чого його перенесли до пивниці. В пивниці лежав до рана. Ранком улани завезли його фірою домів. З дому завезли його до шпиталі до Бібрки, де пролежав 4 дні. Тепер лежить дома і ходить лише до «Народної Лічниці» на перевязку. Має підкірний кровоизлив на внутрішній стороні лівого стегна, і можливо, що кризова кість передломана. Відіслали його до пересвітлення проміння Рентгена. З кооперативи забрали яєця, ліхтарки, тощо. З села вивезли 32 сотпарі віса.

Кирило Шпиря, Підаркві, пов. Бібрка, діт 46, зарібник, товче каміння. Візнає:

Як люде в неділю 12 жовтня почали виходити з церкви, надіхали улави і зігнали всіх до стодоли одного господаря. Тут домагався, щоб люде віддали «броню». Зі стодоли перетнали люде до хліва. Знізили по одному чикакали до стодоли, де були люде на колодзі ціпями. Він дстав коде 120 буків. У нього кинулась гангренна шкіра в околиці лівого «сидження, політичного залозі». Взели 70 цн ніоса. На другому піні сєла теж би-ли люде. Всіх побитих коло сетки. Як

12.

Казимир Венярьський, село Коцуріє по-зіу Бібрка, літ 36, член виділу читальні. Зізнає: в останніх днях пересна прийхала до сєла в більшому числі поліція — 30 фір, по двоє на кожній. Робили по катах реєстрів. Люде потікали з сєла в поля і ліси і кілька днів не вертали. У Венярьського поліція розбила в хаті шафи і скрині, порозкидувала одяг, папери і по-стіль. Розкинули стіжок сїна (10 фір) і в стодолі перемішали олес із пшеницею.

Кирило Шпіра, з с. Підарків, пов. Бібрка, побитий лядськими варварами.

ного пустили, то зімлів трічі, заки дійшов до хати.

11.

Михайло Гарасим, літ 35, студент. Зловили 6 жовтня в Яворові, завели до Накопечного. В читальні застав 10 офіцерів і кілька підфіцерів із палками. Спитали його «Веш, где єстесь?». Відповів — «Знаю», і зараз дстав палкою по голові. Потім заявили, що «за то, же хчєш будоваць Українєн, достанєш терез заплачен». Сказав, що він кооператор і політикою не займається. «Власьєн для того, же ту, на польськей земі хчєш будоваць Українє, ми даїсєй заплаамми». Казали розлягнутоє, прикрили мокрим радном і били. Дстав 100 палок. По екекуції — «убраць сєн і забраць сєн». Дві глибокі рани, по двоє тяжких лєдєн ходить.

11. жовтня прийшла в село військова експедиція — 50 люде 14 полку улави. Прийшли в полудне, обступили сєло зі всіх боків, зволяли 18 люде і замкнули їх у двірницї громадського будинку. Ветером вивели і пітали до сусіднього сєла Підгородища. Там замкнули в коморі господаря Мельника. Зідти брали по одному і водили до стодоли. Там був поручник і 6 жоєнірів, з білками від ціпів. Поручник мав у рукав список. Питав: «Як сєн називаєш?», потім «кладь сєн». Кинули на дошку, стягнули штани, ноги привязали до дошки мотуаком, двоє держало за руки, рот затикали шапкою, а голову притиснули до дошки. Бело чотирьох. Зрєау кричав, потім столєв. і врешті замовк. Тоді перестали, попробували дотиком побите місце, погляла водою й биби дєлі. Всіх буків 300. «Веш за досє

достав». — Ні, — «За вибори». Не міг встати, жовнір вдарив у кари. Підвісив. «Подзвонькуй папу поручником». — Звернувся до поручника і вивоза зі стодоли. Заручував на сусідню обору і там зліз. Жінки відругували його, покляли у стодолі й дали «плати дружині до Коцурова. По півночі приїхала й забрала фірму до хати. В хаті сам лікувався тяженьк кривавою рогою. Цілий час не міг іти на «сторону. Потім дістав дуже сильну

Іван Гриньків, Підарків, пов. Бібрка, літ 18, зізнає: побивав його в ночі 13. жовтня. Було 4-ох біваками, дістав коло 200 бивів. Казали віддати зброю. Побивши, виникули на двір, аж приїхала фіра і забрала до хати. Лежав в хаті до 26. жовтня, и рани витворилися рана, так що потрібна операція. Каже, що в селі всіх побитих казо 80, важко посьго сімох.

Іван Гриньків, із с. Підарків, пов. Бібрка, одна з багатьох жертв польського терору. (Світа. 30. X. 1930.).

гарячку і поклявав лікаря. Той принісав порожки на облизання гарячки. За тяжень лікар приїхав знов до других побитих і найшов у нього рогоу. Порадили йому їхати до Бібрки до шпиталю.

В шпиталі рана пропукла і кілька днів текла рана. По двох тижнях директор шпиталю, жид, казав йому забратися, бо казав, «мені не вільно нас тримати». Тоді переїхав до Львова. Рана відкрита шириною мужеської долони.

На село вільсько наложило контрибуцію 90 кірців ніса, 15 кіп яєць, 2 безроги. З кооперативи забрали без міри рижу, цукру і інших товарів. В читальні знищили портрети Шевченка, Франка і Коблянської, а на їх місце повісили образи Пласуджого, Месіцького і польського орла. В неділю 12. жовтня улані відїхали з Коцурова, а на ними сільські фіри повели пограбоване обїжжя до львівських касарень.

Іван Козак, Підарків, пов. Бібрка, літ 33, член читальні і кооперативи. Зізнає: 12. жовтня побивав його у стодолі три жовніри біваками від ціпа. Кілько разів дістав, не тимить. Говорили: «оддай гнер», та питали, чи ходити до читальні. Побивши, вкинули до вохної пивниці і новопобудованому будинку. Там на бульбі пролежав разом із іншими від 10. ночі до 1.30. полудня другої днини. Як були, то притворжжвали: «Ту має коляцієн, а вже доставце обїд, а потем пуйдеце на скарбен до пана бога». Як був у пивниці, то чув, як вартони глузували, що не мають вожарної сивакки, а то робали би «північєн» з побитими.

До 29. жовтня лежав дома. Цього дня прийшли його до «Народної Лічницї», протали рану й виникули рогоу. Ходити не може, лежить і гарячкує.

15.

Цесло Дуда, село Мишама, повіт Геродок, літ 36, радийні і член читальні. Зізнає: Першого жовтня в чоловіче приїхала до села одна ескадрона 14. полку уланів і обступила село. Люди почали втікати, та жовніри переловили і зігнали до читальні коло 60 осіб. Полківні випустили (село мішане), і залишили коло 20 людей, українців. В 3. годині по полудні почалася екаекція. В менші

яких підняли не було, ніяких стирт нема, а я так 20 вартівників що-ночі вартує». — «Кладь сен». Роздягли, авязали ноги, покладали, заткали уста, полили водою. Обабіч стояло двоє, один із чимось дуже важким. Били, зімліли. Віддали і питали: «Кто що злого мав на Польскей?» — «Не знаю». Били даві. Коли зімлів удруге, оилою відкрыли уста, влили туди трохи води і ще дали во бугіи. Потім вкинули до пивниці у школі, де продержали без їжі і води від

Гриць Артимів, с. Бориничі, пов. Вібрка, Світа, 80. X. 1930.

сали читальні поставили широкий стілець і викликували туди по одному. Голову притиснули до шпалки, держали за руки і ноги, тіло підляяли водою, двоє били. Били буюковими палицями і канчуками з дроту, обтягнутого шкірою, з металесою кулькою на кінці. Били до зімліня, потім відливали водою і дали їли. По другім зімліняні Дуду знова віддалили та заявили: «Тераз бендзеш будовал Українен». Мусів стати просто і вийти. На вулиці по кількадесятиох кровях влав несприятиний. Рапа ведичною а долею, решта — черний сніяк. Висока гарячка.

16.

Гриць Артимів, село Бориничі, повіт Вібрка, 30 літ (синий) кооператор, член читальні. З жовтня воики забрали його з хати і з иншими 13 людьми замкнули в коморі, а відтіля по одному викликали до сусідної столи. Питали, хто підпалював стирги. Відповів: «Не знаю, у нас ні-

яких вестри до невідлі повохудини. Потім випустили, і на фірах одезали їх до хат. По тижні прислали до «Народної Лічвини». На одній частині свідчення сніяк, на другій рана забільшили двоє квадратних дециметрів (32 квадратні палі). Ходити левин може і лише з костюрами.

З села забрали вола, онег для коней, 700 лішних сигарок для офіцерів, 700 гірних для жовнірів. Три дні мусів годувати ніясью, а крім того, мусів доставити до Львова 80 кірців ніяса. Брали сєт, що повало. Наслуували жінок і дівчат. Після відходу ніясья постерунок скликав знов людей і наказував голосувати лише на державний список. Коли б хто дєстав иншу партку, то мав її негайно віднести на постерунок і скаржати, від кого дєстав. Крім того, зажадали, щоб громада розмінала кооперативу, читальні і товариство «Сокіл», загрожуючи ще гіршою карою. Громада підписала чотире ніясью, предложене поліцією.

*Степан Сивенький, Мисака, пов. Горо-
док, літ 30, селянин, член читальні. Як
приїхала карна експедиція, він із ба-
тьком сів на полі пшениці. Забрали обох
до читальні. Улали пригтовляли лавку, на
якій його били. Рот заткали баранковою
шанкою, держали, щоб не міг рухатися,
одні сів на голову, щоб не міг кричати,
інші били, аж стратив пригтовність. Тоді
віддяли водюю, а як очунав, то далі били.
Потім майже депривного викликали на
вулицю. Тут чекала на нього жінка, яка
я завела його домі. Пізніше перевезено
його до «Народної Лічниці», де лікарі
ствердили гангрену шкіри на правім сид-
женні; завбільшки долоні.*

Крім того, в тім селі також побиті Петро
Масік, 60 літ, Микола Модза, 43 роки, і
ще вісім селян.

Вісью казало завести собі до касарень
на Лічачоці у Львові 14 фір збіжки —
пшениці і вівса. Крім того, понабрали собі
курор, яєць, масла. Також забрали по-
лотно, черевки, бляшки.

Читальню знищили, книжки з бібліоте-
ки повкидали, образи поламали, мальо-
вані стіни читальні помазали і позакли-
дували.

18.

*Андрій Ковалчук, село Дроговиці,
повіт Бібрка, літ 26, господар, член чи-
тальні і кооперативи. Зізнає: 2. жовтня
прийшла на село поліція. Він вийшов із
обори, і поліцей зачепив його, чому він
не вкладається: «Як я ідею, то маш мі
поведзеть: дзеньдобри» — і вдарив його
третью в лице. Перенели в нього особисту
ревізію і перетрусили все в хаті. Скриню
вивернули гори дном, викинули постіль із
ліжок, плахти і подушки позкидали в
околю, бульбу висипали у рідку, свіжо
вимішану глину до мазання. На полі роз-
пустили пірри, цибулю, мак, полону і
гречку, — і він сам мусів в наказу полі-
ції те все вимішати. Не дайшли нічого.
«Як впендзє так зробіти, то вам се одєдє
саботажуф» — казали. В селі ніяких са-
ботажів не було.*

4. жовтня прийшли на села улали —
коло 80 людей. Забрали з села 9 людей
до Борнич, завели до якоїсь комори, з
комори по одному викликали до стодоли.
Кожан мусів бігти туди і голюситися до
старшого. Питали: «Где броть?» — «Не
має». — «Кдазь сен». — Коли ввійшов
до стодоли, побачив сім екаекторів, що
стояли реєм, а руки тримали сховані за
спиною. Калешком заткали уста, один
держав за руки, один за ноги, а трьох ба-
ло. Дали 80 буків, потім ще 15. «Чи веш
за цюь достал?» — «Ні, не знаю». —
«Кдазь сен» — і знов 80 буків. Знову
питали, чи знає, за що дістав. Не міг від-

повісти і знав на землю. «За політикен,
за Лут» — казали. А потім «Везем марш»
— до пшениці. Відразу дістав вісюку га-
рчачку. В пшениці передевав на бульбі ра-
зом із иншими побитими цілу ніч, без
води і помочі.

19.

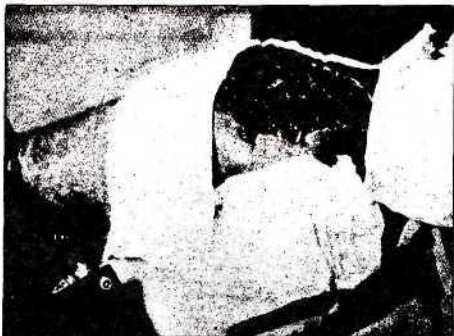
*Іван Грицан, село Прилбичі, повіт Яво-
рів, літ 35, заступник голови читальні, і
Федько Озямко, літ 32, член кооперативи
і читальні. Оба господарі, оба тяжко по-
биті. Про побиття Ф. Озіамко оповідає так:
Проти ночі 4. жовтня приїхало до села 150
жовніврів з 14. полку уладів. Пообступали
хати, світили ліхтарками до вікон і стрі-
ляли до людей. Сигнали до кооперативно-
го дому коло 20 семей, з яких 8 важко по-
били. Били тростинними палицями, за-
кутими на кінці. Двох було, один держав
за голову, двоє за руки, один за ногу.
Уста затвали, мало не залушнися. «Зна-
єш, за що будеш битий?» — питали. — Ні.
— «Абись не будувал Україну на поль-
ській земі». Дали коло 200 буків. Коли
просив, щоб трохі відіткали уста, то ли-
ше гукнули: «Задзє сен, к... сине!», і би-
ли далі. Коли побитий вийшов на ганок,
то жовнір його ще трутив і копував. Пит-
юот кроків до дому яшов піз годани, в
пропаєнці, злитий водюю. Під хатюю зім-
лів.*

З села забрали 100 кірнів вівса, кілька-
дєсят курор, снімю, дєсят літрів смета-
ни з кооперативи і товарів на 150 золо-
тих. Вивіску на кооперативі поламали.
Покрали багато курей, гусей і полотна.

20.

*Пилип Танчин, село Реклянець, повіт
Жовква, літ 30, господар, член кооперати-
ви. Одной частини сілження не має, лише
велику на 2 квадратні дециметри (коло
32 квадратних палів) руну з ропою, рєнта
все черний сивак (до двох тижнях
од побиття!). Говорити не може, на лиці
білий, як папір. Оповідає жінка і това-
риш. 11. жовтня приїхав до Реклянца 6.
полк «Отшельцф коуниж» із Жовкви. В
4 годни досвіта окружили село (забував-
чи про одну улицю, що вела за ліса, куди
багато людей врятувалось). В селі зчи-
нився рух і крик. Люде чули про звірські
кари жовніврів, завдані людяю у сусід-
ньому селі Отремні, і дуже перелзак-
лись.*

«Отшельцди» докликали вйта Михайла
Грубу і почали тарабанити на бубон, щоб
люде сходились. Всіх нотім сигналами до
громадського будинку і відчитали список
поляків і жидів, яких, як «воржондних
обивателів», відпустили домім. «Непоряд-
них» остало коло 120. Їх загнали до заго-
роди при школі, обставили військом і
двома скорострїлами, і по двоє заводили
до школи, де били.

Пляк Танчин, з с. Реклинєць, пов. Вібрка, побитий польським есепедієм

Віят, свідомий українець, та його товариші-радіні заявили, що це безправство. Коли на селі були які люди незлобими, то вже давно повітали до ліса, і коли хочуть бити, то повинні бити його першого. Йому поляки відповіли, що вони тут господарі, і зкинули його за двері. Казали признаватися, хто має зброю. Багато зголошалося і їх пустили, щоб зброю принесли. Ті, як пішли, то вже не вертали, а повітали, хто де міг. Тимчасом у школі переводили зі старими воляки глузливі «цвіччєня». Казали присідати, скакати, танцювати, ходити «жабом» — до перентомі. Побили також Паміла Танчинна, Антона Бала, літ 68, Івана Боката, літ 30, і інших. Били канчуками, які казали собі силести з дроту і обшивати полотном ше у Стреміні. Там до той роботи примусили місцевих дівчат. Било двоє, чотирьох тримало. Після биття кіле тіло було чорне.

Потім воїх завтали до річки. Люди воляклись останками сил. Тут казали стати в ряд над рікою і казали, що «тепер будуть другові вираван». Скомандували: «Впадній в воду», і люди мусіли лягати в мілку в тім місці річку, а потім обертатися на всі чотири боки. Всі були в одгах. Хто має при собі хвяти, листя, пале, рові гроші, годинник, чи що, то все пони-

щилось. Мусіли занурятися з головами в воду, бо поміж них уганяли «отшельца» на конях, і хто вихляв голову, той дістав по ній гаранинком.

Опісля вилізали і на наказ «отшельцу» мусіли всі посідати на плоти «сушитися». По яких 5 мінутах знов загнали всіх до води.

Коли війсьцо вренті вишикувалося до відіду, наказали селянам поклякати на землю, поклонитися і подякувати за відвідни.

По дорозі на присілок Черешня впали на господаря Ярка Пенюка, забрали в нього вепра і казали йти до Стреміня по гроші. На другий день привезли самі 54 злоті, хоч ціна вепра була понад 300. На присілку зловили теж Василя Лєскова і били до смерті. Жінка з переляку зімліла. Село мусіло дати «отшельцам» 400 курей, 320 кірців вівса, 1.000 яєць, 25 кілограмів масла (громада купила в сусідній молочарні). В читальні знищили бібліотеку, яку спалили на дворі, розлавиши ватру, поламали всю обстановку і сцену, а портрети Шевченка і Франка порізали. Доносц робив і есепедіцію спровадив місцевий учитель, поляк Вебер.

В селі також побитих 40 людей, легше 20.

Українські послы про своє увязнення в Бересті.

Нижче подаємо протокол із побуту у в'язничій тюрмі в Бересті, підписаний б. послами О. Висоцьким та Іваном Ліщинським.

Проти ночі 10. вересня 1930. р. коло першої години збудив мене крик «отвераць» і різночасно сильний стукіт до вікон і дверей мого дома на селі в Галях Дітковецьких. Думав я, що це бандитський замах, крізь вікно посачив я людей із револьверами в руках у цивільних, військових і поліційних мундурах. На мій запит — хто вони і чого вночі хочуть — відповіли: — «Поліція. Не гадаць, тільки отвераць, бо джні виважжми».

Коли я відчинив двері, ввійшли до хати: комісар поліції, 3-ох позіцаів, 2-ох цильських і 1 жандар. Поліцай привавав моїй жінці встати з ліжка, а до мене: «зобраць сен і пудядеш в намі. Кжж сконьчилосьеш вшисто, джужей Маршалек Пілсудокі церпець нас не бендэа». Коли я запитав, чи я заарештований, і попросив мене показати наказ про арешт, він одповів остро: «зобраць сен і не гадаць. Пудядеш пан з намі, то там пану покажемь цо в панем бендэа». Я зобразив новолі, тоді комісар сказав до мене: «елюлі пан не убеше сен до двух мінут, то тутай нава аащешен як пса». Одягнувшись, хотів я з жінкою попрощатися, бо був певний, що мене десь убуць (поліцаї мали нумери на шапках позимані і не будя з місцевого постерунку). Але попрощатися комісар мені не дозволяв, і мене брутально силоміць із хати вивихали. Жінці не дозволено вийти з хати.

На дворі прилучилось ще двух поліцаів — отже, разом їх було 9 чоловіка. Вели мене два кілометри до авта, яке там чекало. Дорогою і комісар, і поліцаї вигукували різні образи, глузували з мене та поштурхували мене. Наказу про мій арешт мені не показали. Посадили мене до авта, і в 2. год. приїхали ми до Бродів. Тут змінили авто. Зі мною сіли до авта: комісар із шофером, по один бік мене поліцаї, а по другий жандар. Вікна в авті були позасонтовані, світло загашене, номер авта закритий. З Бродів вийшли ми на Радзівилі (Волинь) через Кремязець, Дубно, Ковель, до Береста. Дорогою запитав я, куди мене везуть, на що мені відповіли, що до Варшави до розпорядження Пілсудюкого, а він що скаже, то зі мною й зробить. Коли ми приїхали до твердині Береста, я побачив, що мене везуть до слідчої в'язничої тюрми, бо такій був напис.

10. вересня ц. р. я опинився в канцелярії тюрми в 6. год. вечере. Тут, у присутності двух офіцерів, жандар брутально перепів у мене особисту релізію, силоміць відірвавши з мене убрання і штурхаючи кулаком. Присутні офіцери з тою посміхалися. По списанні генералій один із них одчинив двері й гукав: «марш, світло українська!» — і шхув мене у двері. Привели мене до пустої келії. Цілий день ні в авті дорогою, ні в тюрмі не дали мені їти.

По кількох годинах самотнього сидження в келії перевели мене до келії ч. 7, де зостав я посла Вітоса. Цей слідч блідий і аленерований. Він розповів мені історію своєї арешту, підчас якого з ним не краще поводилися. За хвилю відчинилися двері келії і в них появилися капітан жандармерії зі словами: «Вітос, браць кібель і виходзіць». Я, як молодший, узяв кібель і хотів йти, але капітан крикнув остро: «позьдадем Вітос, то Вітос!». Вітос забрав кібель і вийшов. За хвилю почув я крик з вихода — «файдані» і другі назви. Коли Вітос вернув, то розповів мені, що капітан зляв його і хотів бити, коли ж Вітос на це сказав йому, що він безборонний, то той його не вдарив. Була вже пізня ніч. Обидва ми з Вітосом полагали спати, бо були змучені і не стали попередньої ночі. Тоді збіг капітан із жандарем і почав кричати, мовляв, що дозволив нам лягати. Відтак наказав нам встати й одягтися, а коли ми одягалися, то він наказав: «розобраць сен і спачь!». Сказав, що ми в в'язничій тюрмі, і все чистю мусимо робити на наказ.

Другого дня, коли ми вже поклалися спати, збудив нас десь коло 11. год. в ночі офіцер, а жандар постяв із нас коци; наказали одягтися й по одній мілюдили нас до канцелярії, де був суддя, прокуратор та кількох офіцерів. Суддя спитав мене, чи признаюся до вини: «одерваня ценсі од цілосьці». По повороті до келії наказав нам офіцер йти спати. За яку годину знову нас збудили й наказали одягтися. За хвилю ввійшли до келії — суддя, прокуратор, позимник і офіцери та доручили нам «постяговени арешту тмчасового» з підписом судді Деманда. Знову казали нам йти спати, а за годину знову збудили нас утретє і наказали доручені нам «постяговени» віднести до канцелярії, де побідирев їх од нас капітан жандармерії. Носили ми їх поодиці.

Ось так минали дні. Робили ми все на команду. Перед офіцером мусіли сплатити «на бачность». Наша кімната мала 2 × 3 метри. Ліжко було одне над одним, у два

поверхи. Вікна не вільно було відчинити, хвіба на команду раз на день, коли ми виходили на півгодинний прохід. Часто проходили не було. Одного разу, коли полковник приходив питати нас, чи не маємо якої просяби, я попрохав, щоб дали нам трохи покітра крізь вікно. Ми відмовили. І так сидів я в тяжкому нонітрі і смороді від кібля, дарешті мусів був зголоситися до лікаря, бо дійств страшний біль і завороти голови. При огляді лікар заявив: мені, що біль голови не хороша. При тім був полковник. Коли мене повели від лікаря, то вартовий капітан почав мене на коритарі штурхати і бити революьєром по плечах, вигукуючи: «ти, сьвіньо українська, скуриш сини, файдан, а ці помаркюреви». А потім сказав ще жандареві: «вахмішу, дайце му так, ажеби венцеї не згашал сен до лекажа, аби тутай здежа в кримінале». Вас біли келії жандар почав мене бити, а клошник витягнув революьєр і сичав «іцо». Коли я прийшов до келії, то розповів про це Вітосові.

Що-кілька днів припадало кожній келії замітати маленькою шіткою на кучках коритарі, чистити виходки й мити ільвачки, що були для вжитку офіцерів і тюремної служби. Така робота була дуже тяжка, втома і огидна. Одного разу чув я, як посол Прагер мусів був замітати коритар кілька разів, при чому жандар брутально гукав і лаяв його. Коли Прагер прохан офіцера, дозволю трохи відпочити, то той не дозволяв. Така робота тривала понад дві години.

Страла наша складалася з четвертого втр. черстоного хліба, обіду найчастіше з напівзвареної моркви, буряків, або кашети та трохи пісної барабози, вечері з барабозної суши або ячмінної каші та сиданку з гіркого чаю. Що-тяжва відбувалася ревізія.

В суєднів кімнати сидів Целевич і Цюльмош. Одного разу чув я з Вітосом, як капітан забрав Целевича до темниці за те, що динився крізь шпору у дверях. Капітан лаяв його при тім: «бидлен, файдан, скуриш син» і т. д. У дальшій кімнати сидів хворий Ліберман. Чув я, як він просився кілька днів до рапорту й до лікаря і довго не міг допроситися. Потім чув я вже, що лікар ходив до нього. По виступі Пласудекого у пресі, почали офіцери підлещуватися до Вітоса. Давали йому в канцелярії читати та інтервю, а полковник казав, що тільки його одного і хвалить Пласудекі та пропонував йому поєднатися з Пласудеком.

Через місяць забрали від мене Вітоса. Його посадили з Керніком, щоб порозумілися з ним щодо зречення кандидатури. Мене забрав жандар і привів до канцелярії до вартового маюра, а той сказав, щоб мене відіти на дошки до келії в пивниці та забав другого заарештованого з пивничної келії — ми обидва мали почистити всі кіблі в келіях у пивниці. Коли клошник і жандар привели мене на дошку, там з одної келії вивели посла Корфанто. Він був дуже білий, а-нервованій та мав спухлу ліву щоку. Обидва ми повинисли по 20 кіблів по жовірах на гору до вихода, помити руками кіблі, які страшно смерділи. Відтак обох нас посадили до келії ч. 17. Тут розповів мені Корфанті, що капітан жандармерії побив його по лиці в виходку, колав ногами, а до того на ніч посадили його до келії в пивниці.

По двох днях з 12. год. з ночі збудив нас вартовий офіцер, одвів до келії на дошку, де брутально переведено ревізію. До келії вшукали по одному, і там один жандар, без свідків, переводив ревізію-екзакуцію. По ревізії передано нас вже до келії ч. 6., і там наказали нам спати на чужій брудній постелі. Я спав тепер на постелі Керніка, а Корфанті на постелі Вацьмагі. По 5-ох днях забрали від мене Корфанто, а дали Пучка, який сидів із Лішицьким. Він оновідав мені, що його намовляли офіцери, щоб погодився з Пласудеком, а коли він odmовився, то всадили його на два дні до зячної келії в пивниці, де він і захворів.

14. жовтня забрав мене вартовий офіцер і привів до канцелярії до полковника. Цей свитав мене при кількох офіцерах, чи я хочу кандидатити до соїму і на якуму списку. Я відмовив, що хочу на список українсько-білоруський. Тоді дав він мені підписати декларацію і сказав: «маршалец Пласудекі згодил сен дотусьціце Вас до кандидованя». Підписану декларацію лишив я в канцелярії. Потім одвели мене до келії ч. 2. до сидів посол Попель по своїм побитті. Він розповів мені, що його побив капітан, і я сам бачив на його тілі знаки від побиття. Він говорив мені також про побиття Лібермана, з якого він сидів. Коли я сидів з Попелем, то з вечері, то одній ревізії, яка відбувалася в пивничних келіях, побив мене капітан по лиці і колав ногами. Бачив це Попель, як мене колаво у дверях келії. Ввійшовши до середниці, той самий жандар шпав мене, чи я не Кернік. Окрім нас двох у келії більше нікого не було. При ревізії штурхав мене кулаками, пошікався, прозивав, роздягнув голицем, і я мусів у холоній келії отогти перед ним напояір. Коли виходив уже з келії, то другий капітан шпав мене сильно у плечі.

З Попелем я сидів коло місяця. Підчас описаної вище ревізії побито теж Керніка, про що він мені оновідав.

15. листопада по ревізії забрали мене до авта і разом із Личинським вивезли до Львова. Іхали три авта з українськими послами. В Раві Руської поліція, на чолі зі старостою, адержала авта, бо вони були без ліхтарів, а числа позасловлявані. Наша сторожа не хотіла легітимуватися кашучи, що їм цього не вільно робити. По довгих короводах виїхали ми далі до Львова. Бригідки. 20. грудня 1930. р.

О. Вислоцький.

Бувший посол Олександр Вислоцький сидів у Бересті з такими послами: з Вітогом 4 тижні, з Корфантом тиждень, з Путетом 4 дні і Попелем 4 тижні. Тепер у Бригідках сидить уже 6 тижнів. У Бересті був два рази побитий офіцером і заарештований; вперше коли зголосився до лікарських оглядів, яко хворий, побило його каштан ремольвером, про що він тоді зараз же розповів Вітосові, удруге — сховав його і побило по лицю офіцер, а це бачив посол Понька (свідок). Крім цього, в келії побив його жандар куланями, роздягнувши перед тим голицем. Вигуків «свіньо українська, файдан, скурви сини, пшекленги українці» і т. д. були на дорядку деякому. Вислоцький бачив слухав лише і побило у Корфанто, рівнож бачив знаки від побиття на тілі Попеля. Вже 4 місяці, а не був переслуханий.

О. Вислоцький.

Бувший посол Личинський сидів у Бересті з такими послами: сам один сидів 8 днів, відтак із Мастоком удвійку 3 тижні, опісля утрійку з Мастоком і Путетом тиждень, а з Мастоком і Керніком 10 днів, з Вагінським і Дібуа 2 тижні. Був каранний одним днем посту насамоті (хліб і вода) за «опеш»-жосель» при зам'ятанні коритарів. Був раз побитий за зломлення хворим до лікаря на коритарі капітаном в окулярах, про що зараз же розповів Мастокові, а той бачив, як дхнули його силомиць до келії з вигуком: «свіньо українська» і т. д. Один із майорів схищав його при зам'ятанні і прозивав «пшекленги українці», а ці дам Українці». Був не у присутності Мастока. Лікар одмовив йому хворому дати ліка, навіть за його власні гроші. Ревізія передовий жандар без свідків у пивничних келіях, при тому роздягав його голицем і поштурхував. Тепер сидить у Бригідках в тижнів, разом із Вислоцьким. Переслуханий між 3 і 15 грудня ц. р.

Іван Личинський

Інтерпеляція клубу українських послів.

Нинче подаємо декілька уступів із інтерпеляції ч. 6. *Клубу Українських послів* до міністра військових справ у Варшаві.

...Крім того, улани карної експедиції робили навіть на власну руку до оповинних сід, а зокрема до Переволок, де допустилися цілої низки грабунків, впадати з багнетами на гостро до помешкань, відбирали людям готівку, наслідком чого вже відбулися 9. і 13. XI. 1930. р. карні розправи перед військовим судом у Львові.

... 15. XI. 1930. р. поручик Заремба разом із 20 уланами прийшов коло 10. год. до помешкання повітового Союзу кооператив у Бучачі, щоб перевести ревізію, і тут улани в його присутності цілковито знищили магазин, кімнату для сортування товарів, і канцелярію Союзу, при чім зривали підлоги. Спричинена тим шкода приблизно на 25000 зл. п.

Підчас биття людей особливо визначилися підфіцери Аргасінські та Пванік, які власноручно були заарештованих. Відділи тої карної експедиції знищили такі українські установи: кооперативу «Правда» в Пшиквіцях, (шкода коло 500.— зл.), кооперативу і дім читальні «Просвіти» в Трибухівцях (шкода понад 200.— зл.), кооперативу в Сномородах (шкода понад 750.— зл.), кооперативу в Медведівцях (шкода понад 550.— зл.), як рівнож урядження селі т-ва «Міщанське Братство» в Бучачі (шкода понад 250.— зл.). Карна експедиція вимолотила та забрала все озброєння у селян. Ізляріона Лущинського, а крім того, в сусідніх селах стягнула контрибуцію в розмірі щонайменше по 20 м. віноса; те озброєння селяне мусяли були віднести власними підмодами до військових магазинів у Терехові. За озброєння та підводи нічого не заплатили. Крім того, знищили цілу низку селян подібним способом, як у селі Отарі Петликівиці. Селяне мусяли дармо годувати уланив, які замовляли собі отрави, насамперед курей та ще з білим піррив, бо, мовляв, з чорним це шкідить здоровлю, казали купувати да них пшарки, горілку та пиво. Карна експедиція примушувала селян підписувати декларації; зміст тих декларацій вряджує мету, з якою вони написані. Ось така декларація: «Пшиквіці, 13. X. 1930. р. Декларатія. Нинче підписали селяне села Пшиквіці підтвер-

жуть що зрікаються будь яких протидержаних товариств і організацій, таких організацій, як «Шпаст», «Луг», кооперативи «Просвіта», а також У. О. В. А рівнож ручаються, що не буде в околиці ніяких підпалів стирт ані пожеж. Зрікаються рівнож різних зустрітів протидержаних і саботажів. Заручають рівнож членкувати безпечність полякам, які мешкають у селі Пашківці. Це все заручають своїм майном і життям. Бомо чолом Річпосполитій Польській, Ясновельможному Президентові РПосп. Польськ. Ігнаціеві Мосемішному, Маршалкові Шлеускому. Рівночасно підтверджуємо, що мешканці села Пашківці не будуть мати ніяких претензій до квартирового відділу війська, як рівнож і до державної Касни». Слідують підписи. —

Треба зауважити, що по тих селах, де була варна експедиція, за винятком одного випадку, до цього часу невисвітленого й дуже загадкового, саме в Петляківцях, не було ніяких підпалів.

Повіт Підляцькі.

В Підляцькім повіті оперував від 28. IX. до 13. X. 1930 р., відділ 9. полку з Теревобці під проводом ротмістра Томашевського, поруч. Заремби та підфіцерів Горювця й Гута в селах: Ольце, коло Підгалців, Вербів, Голочі, Заставче, Носів, Ліса, Рудники, Боків, Мурилів, Кутулів, Гайворона.

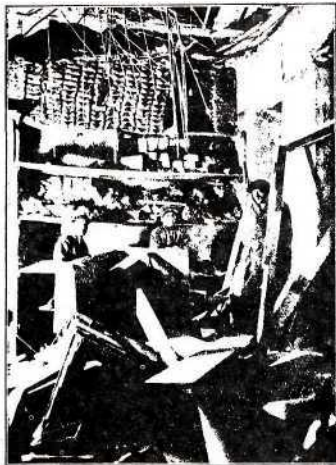
До села Сільце, коло Підлявця, прибув той відділ 28. IX. 1930. р. та розташувався лише в українських господарях. Розташувалися казали уланя українським мешканцям частити та пойти коні, при чім примушували до цього також і жінок. Коло 9. год. вечера вертався уланя до помещкама Дмитра Колодичного, де відбувалося весілля й розігнали весільчак, а якийсь підфіцер почав питати за «молоду», бо він «хоче її розпочати». Й «молода» мусіла бути втілі. По розгові весільчак, забрав з собою уланя весільну музуну і зі співом та краком пішли під дім «Просвіти», де містилася тутешня кооператива. Покидали директора кооперативи й битям примушували його, щоб одчинив крамничю кооперативи; коляж він усею не хотів одчинити її, побили його уланя карабінами, розбили замок у дверях, вдерлися до коопер. і наказали музичі грати. Під її звуки знищили та зрабували товари. Товари, непотрібні їм, мукку, сіль, збіжжя й т. п., зсипали на вулу, змішали все разом і на останку поляли нафтою. Потім пішли уланя до помещкама читальні «Просвіти» і, наказавши музичі грати біля дверей, знищили під звуки струментів ціле урядження читальні: декоратції, образи, фіранки й т. д. Після того наказали музичі грати жалібного марша і під той марш пішли аудіянці села до одної хати на кінці села, де влаштували собі забаву з танцями. Підчас якої ходили по хатах, будили селян, шукаючи дівчат. Селянне, в яких квартирували уланя, кіби на наказ коменданта відділу, мусіли були давати кожному уланові горілку, дві печені курки, дві лачки найліпшого тютюну, п'ять злотих готівкою та 100 кг. віса для двох коней...

...Після уланя казали возити їх з музиками по селі, при чім виспівували соромничких пісень. Команданти відділу не тільки не заборонили тих виборків, але навіть один із офіцерів увірвався вночі з воляками до помещкама тутешнього вчителя, Евстаха Вороневича, і з вигуком стріляв із револьверу до портрету Шевченка, що висів на стіні...

...Під проводом польового жандарма вдерлися уланя до дому Петра Прешляка, страшено його побили і знищили ціле хатне урядження, убрання, білля, перини, подушки, дереві, візна, шафу, софу, столи й навіть маслосібок, опричинили тим усім шкоду на 1400.— зл. Подібним способом знищили Івана Скіру (шкода на 200 зл.), Васкля Дідуряка (шкода на 600 зл.), при чому забрали два годичники і 200 кг. віса, і примушили купити для уланів валовів на 72 зл. Нарешті забрали його разом із сямом Володимиром і страшено їх побили, при чому примушували батька, щоб власноручно бив нагайкою свого сина, після чого їх обидвох зблиз тах, що аж зімліли. При тім були присутні поручник Заремба та нахмістер Горювці...

До села Боків прибув відділ кавалерії 9. полку уланів 4. X. 1930. р. і перебував там 6 днів. Наочній свідок, а рівнож і жертва пацифікаційної акції, Васкль Галій, уч. VIII кл. гімназії, так описує свої переживання підчас перебування того відділу на селі: «4. X. 1930. р. коло 4. год. рано збудили мене і мого колегу, Дмитра Мирона, що тоді в мене гостив, згукм карабінових отрялів, гранатових вибухів та кулеметів. Миттє прозрів я, що та стрілянина означає, бо вже від кількох днів доходили до нас чулки про те, як поведуться варні експедиції по сусідніх селах, а тому ми швидкоенько вдялися та вибігли на подвір'я. Тут побачили ми, що багато людей зі страхом утікають на городи та до лісу. Вігли бої, розлягнені, без шалок, одне слово — хто тільки в чім зірвався з ліжка, при чому розпачливо кричали: «Боже, що то буде?». Ми а моті

товаришем побігли чим дуж до лісу, бо звідти, звідки втікала люде, було чути як та лемет. По дорозі прилучився до нас мій товариш Сусурій Когут, і ось так у трійку вбігли ми на подвір'я господаря Йозефа Жендяшовського, забігли за будинок і роздлалися як би дістатися до лісу, що був у 5 хвилинах дороги. В ту мить побачили ми Микоду Бронівського, який з протилежного боку вбіг на город перестрашений і рівнож втік до лісу; ми на хвилину спинилися, бо хотіли побачити, чи це йому властяться. Ввесь час ми чули страшні крики, плач, благання рятунку. Нарешті побачили ми, що за Бронівським, що вже був посеред городу, женеться 4-ох уланів із витягненими шаблями; з криками: «Отій ск... сину», улани догнали його та почали бити. Зпочатку він кричав, але потім крики затихли, і було лише чути звуки ударів. Ми думали скоротитися до того, що увага уланів була звернена на Бронівського, й хотіли втікти до лісу і вже були перобігли через перший город, коли в лісу вискочили улани на конях і почали на нас стріляти та гнати за нами. Тоді мої товариші сховалися в будинках, що були поблизу, а я кинувся назад, у напрямку дому Йозефа Жендяшовського; улани тисли за мною й увесь час на мене стріляли. Але улани, що були Бронівського, перебігли мені дорозу. Я скинув плащ, перескочив через кільчастий дріт, вбіг на подвір'я господаря Йозефа Жендяшовського, який стояв на порозі своєї хати й дивився на все те, і вскочив до його хати. За хвилину ввійшло до хати двоє уланів із карабінами, преготованими до стрілу, та запитали мене: «Чому, кабана, втікasz?». Я мовчав. Тоді вони вивели мене на дорозу, сіли на коней, і погнали мене до села. До них прилучився капраль Майка, який підчас погоні за мною скочив конем через кільчастий дріт і розвіз собі об дерево голову. Зі словами: «Бачиш, гайдамако, що я зробив собі через тебе?», ударив він мене кільцанадіть разів по плечах і наказав уланам запровадити мене до пана ротмістра. Мене запровадили до ротмістра Томашевського, який зі словами: «Плассун, гайдамака, підпадовач!» почав бити мене грубою тростявою палицею по голові й по грудях, що аж мені в очах поторніло. Нарешті віддав мене уланам, зі словами «маєте його!» Улани, що зіскочили з коней, почали так сильно бити мене кольбами по плечах та по під груди, що мені аж дух захопив. Ротмістер і собі ткнув мене за волосся й бив так, що я впаав. Я знав ніць, а ротмістер став мені зоботом на голову й наказав уланам бити мене кольбами та палицями по шлїм тілі. Я втрапив притомність і вже не знав, як довго мене мучили. Коли прочуївся, то вже не міг підвестися. Тоді ротмістер ухватив мене за волосся, підвів і почав знова мене бити по лицю з обох боків. Тим часом наділав поручник Заремба (родом із Підляськ) приїздив мені до голови револьвера і сказав: «Пане ротмістре, я того кабана застрілю, бо він кинувся на мене під лісом» (свідок цього — Микода Петяровський, син Павла). Значачур, що пор. Заремба перед тим я виводив й іде не бачив. На те ротмістер одповів: «Це пішніше!», а уланам наказав одвести мене до решти заарештованих. Улани сіли на коней, штовхнули мене у плечі й погнали поперед себе, підпалючи списами. Збоку йшов ротмістер. Я ледви тримався на ногах, але думка знесь час працювала над тим, як би врятуватися. Враз мені впало на думку слово «конфідент». З думкою, що ротмістер мене пустить, я звернувся до нього: «Пане ротмістре, прошу вас на одно слово». Але ротм. на це відповів: «Ти, кабана, мене на одно слово? Мовчи, бо тебе смердить із губи!» Коли ми прийшли на майдан, то я побачив там таке: багато людей стояло боєм, без шапок, у два ряди, зявлянені шпурями, між тими рядами бігали улани й били кожного, де пошло. Люди страшенно кричали від болю і благали помічи та милосердя. Селянина Тимка Кабана повзали на колуду й десять уланів били його немилосердно. Зі всіх сторін вели улани звязаних людей і страшенно били їх. Люди від тих ударів падали на землю, а коні доплати їх. Мене привели до решти заарештованих, а капраль Гут так сильно мене окував, що руки вийти почорніли, а шкура так набігала кровю, що це й до сьогодні маю на руках знаки. Відтак знова катували мене немилосердно. На наказ пор. Заремби ходили улани між людьми й усім витпнали в сорочок випинки (народні), дерли штани, а пор. Заремба зі сміхом витпнував бриту й, кажучи: «Завтра неділа, отож треба кабану підгодувати!», почав жалюток голити всіх, при чому порівав кілька разів кожному обличчя. Ротмістер ходив поміж заарештованих і всіх бив, знавзуючи не відхиувати, через що заарештовані мусли тримати ввесь час руки на устах. Коли ж хотіли іти на землю, то ним вже сидкувалися улани й били лані. Тоді так збів Івана Турчина, с. Олесів, що й до сьогодні нога не залоглася. На запити мусів відповідати лише польсьовою мовою, бо киякше били. Руки мені так окували, що я їх уже не чув і з того майже умирав. А капраль Гут, що стояв поруч лише глузував із мене. Тоді я прирлякнув його до себе і сказав, що знаю його з Підляськ, і попрохав його, щоб він перекавав пор. Зарембі, що я конфідент, і щоб мене звільняли від кайданів. Тоді він увільнив мені трохи кайданів та запитав мене, що те є конфідент. Й йому показав, і він пішов до пор. Заремби. За хвилину прийшов пор. Заремба і став проти мене, відвлякчався мені в очі. Я рівнож дивився на него очима, понизив олів. Він запитав: «А може ти й конфідент, але з другого боку?» Я сміливо йому відповів: «То пан

Галитерійний склен
«Центросоюзу»
у Львові по вибуху
бомби.

переконатися!» Він запитав мене, як я називаюся, і коли я йому сказав, то він витягнув записки, подивився до нього і зі словами: «Та ти головний проводир тутешніх саботажників! Вратіку, буде сьогодні тишитися хороба, бо тобі буде кінець!» — почав бити пальцем по голові й копати ногами. Тепер уже кожний жовнір, який тільки приходив, бив мене де й як хотів. Там я зімлів тричі. За деякий час привів пор. Заремба жінку голови т-ва «Союз», Евдокію Почитайлову, почав її бити в лице й копати ногами та кричав, щоб сказала, де сховався її чоловік, бо внакше її заб'є. Рівнож привели вітя Омеляна Пащака. Його скували, били по лицю та казали, що в його селі були саботажні, а він вживатися не зкрив; але трохи згодом його випустили. Нас, щось із 50 людей, звязалих шнурками, запровадили до якоїсь хати, де знову били по цілим тілі. Сюди також привели місцевого пробоща о. Петра Кабляка, на порозі конули його і сказали: «Марш, попе кабануф, до кабануф, там усіх бунтує та не забудь їх виповідати, бо сьогодні буде всім кінець!» Потім прийшов до мене капраль Гут, показав мені гранату й запитав, чи я знаю, що то є. Я відповів, що знаю, бо ще як був учнем, то належав до підготовки військової в Бережанах (польське — «Przysposobienie wojskowe»). Він усміхнувся й одійшов. За хвилину вилетіли всі шмиди від гранатного вибуху десь за будинком. Люди з перестрашу налякати оден на одного і благать Бога. Рівночасно вбігають до хати р-ти. Томашевські і пор. Заремба і починають усіх нещадно бити та питати, хто кинув гранату. Що ніхто з арештованих не міг кинути граната, може посвідчити Демян Пащак, бо це зробив хтось інший, хто був перед тим на подвір'ї, де капраль Гут показав йому гранату і сказав, що тим, хто в хаті, буде варез кінець. Як тільки Гут пішов за хату, почув Д. Пащук вибух. У хаті підійшов до о. Петра Кабляка, який молився, штабовець Гороніч, ухилив о. Кабляка за голову і, дивлячись йому в нічі, сказав: «О, як я єгомосця кохав, тільки в єгомосця очі злодійські. Єгомосцеві не священником бути, а хамом, злодієм, злодієм...», і почав співати до уха о. Кабляка: «Господи помилуй, господи помилуй». На це дивився ротмістер із поручником та реготалися. Так нас біли і глузували зі священника до 12 год.

Тоді пішли всі на обід, а нас лишили під вартою уланів, які плювали на нас, а коли хтось із нас просив дозволу вийти, то того копали ногами. У другій годині прийшов військовий жандар (імя невідоме), і почали відчитувати та деякого прускати на волю: увільнений мусів був проходити між двома рядами уланів, що стояли в снігах, тоді улани його били до погано. В хаті лишилося нас п'ятнадцятеро, разом із священником. Священних завели під отодолу (ми це бачили крізь вікно), де наказав капр. Гут всім клякнути й молитися за здоров'я ротмістра, «щоб довго жив і прокаталася кабануф бия». Там само наказував молитися, «щоб мій пана ротмістра добре їв та здоровий був». Чуде і справді, змушені любовою, так молилися. Підчас того оден улан із британцю, а другий із машинцю, виготрювали та литолушали всім, молодим і старим, нас через голову. Це все бачив сільський постерунконий Смак і лише глузував із того. Потім усіх вигонели і поострижених завели до хати Єміля Кірмана, звідки по одному викликали до клуні. Кожна мусів їти між двома рядами уланів, які били кіями. У клуні кляли кожного на заву, оден улан сів на голову, а чотири інші били доті, доки він не отрачував притомности. Онуфрій Когута і Дмитра Марона кляли двічі, бо ті забули подікувати за побиття в гарньому вилонитися. Відтак усіх пустили до дому ледви живих. Штабовець Горювіч (жива) знова вивів нас на дорогу, наказав опити Петрові Кабанюві стати попереду, а нам дійшми за ним. Там ударило він мене знова залізною палицею по голові й розбив мені голову. Члуні, П. Кабанюві наказав комалдувати, а нас бив до головах і плечех та примушав співати «Еще Польска не згинела». Сам співав соромницьких пісень. Так під командою священника П. Кабаня яшли ми селом зі співом. Що-десять кроків, на наказ Горювіча, мусів ми разом зі співч. сідали на землю, при чому Горювіч нас бив по чому погано. На це все дивилися місцеві колонієсти й тільки підміхалися. Свідок — Михайло Галія, с. Олексі. Так завів нас Горювіч до сільської хати, де всі мусів роззутися й поскладати обуви під одною стіною, а самі посідати під протилежну. Горювіч казав, що в усіх кабануф різні ноги, й він по підшивах усіх варварським способом. Врешті плюнув і вийшов із хати. Лишилися лише сторожа за дверима. Всі були збиті й такі перестрашені тим варварством, що ніхто не міг промовити і словечка, тільки чути було тяжкі відлехи й болем переривані слова молитви до Бога про поміч. Деякі жовніри, а навіть і сторожа, від часу до часу входили до хати, били нас і плювали на нас, бо моляли, ми — польська плювачка. Вчечері прийшов Горювіч, вигнав нас босях на купу каміння, наказав клякнути й молитися до місяця за здоров'я їх коней і так нас бив, що ми мусів були це вживати. Потім наказав вівати, що ніби ми спимо і хроніти так, щоб аж коні позночилися, по стайнях. При тому Горювіч, раз-у-раз нас бив. Ратком гунав, що летить аероплан, і ми мусів ховати голови до каміння, бо дуже бив, потім нагло казав вставати та сідати, а було між нами ще кількох залучих. Хоч усі вставали дуже швидко, а поск бив він усіх немилосердно, і дехто від тяжких ударів не міг уже й підвестися. Нарешті закомандував: «До середини бігцем, марш», і ми мусів бігти, а він нас бив залізною палицею і завертав кілька разів. Наприкінці на наказ: «Бігти до халуші!», всі так швидко побігли, що підняв натовп збівся у двірях, і ніхто не міг дістатися до середини. Тут вже було справжнє пекло, бо били нас почім погано. А люде з поспіху пообдирали собі шкуру на ногах. Уночі ще приходили жовніри до хати і катували нас. Так мязув перший день і ніч.

Другого дня прийшов польовий жандар і покликав мене на пересудування. Рівночасно покликав трьох сержантів і, як я підлядив, коли обернувся, подав їм рукою знак, щоб мене добре вибили. Як я йшов за ними, то був вже приготований на все, тільки думкою благав Божою поміччю. Запровадили мене до хати Івана Крижосова, де мене всі обступили, а жандар сказав: «Скажи всю правду, а тоді дістанеш напір від п. ротмістра й підеш собі до дому». — (У нас у квітні і травні були два підвали: постерунку і колонієсти). У авану з тим заарештували мене й мого товариша, Зіновія Фурдея й одвели до Бережан, де ми пересідали два з польовим мілці. Суд звільнив нас обох, із того криміналу я вийшов здоровий, але мій товариш Фурдей обомовили. Що він і справді був хорий, це може посвідчити зярид в'язниці, а в часів роки — родина, ціле село та навіть дідар, д-р Явняк із Підлясьць. — Військовому жандареві я відповів, що буду говорити правду про все, що знаю. Він запитав: «Хто підлядив постерунку і колонієсти?» На це я відповів: «Я сидів заарештований, але суд, розглянувши справу, звільнив мене». Потім він сказав: «Слухай, ти! Ти жовнір, а я також жовнір. Даймо собі руки, бо ти належиш до У. В. О.» Це я заперечив. Тоді він: «Припустимо, що ти не підляшовав, але ти ж знаєш, хто це робив?» Я відповів, що не знаю й на нікого не можу заговорювати, бо з тими справами не маю нічого спільного. Якби навіть за кого наговорив, то це був би жалко. Сказав йому, що може мене навіть забити, то я тоді нічого не скажу, бо нічого не знаю. На це жандар одповів: «Ми тебе не забемо, але так тобі догодимо, що сам одохнеш». Тоді прешкочили до мене сержанти і змушували мене роздигнутися, але я не хотів. Сержанти силою здерли з мене одит

і поваляли на лавку. Один сіє мені на голову, інші тримали за ноги, а чотирьох били мене так, що я отратив притомність. Коли я опритомнів, то не мав сили навіть відвестися. Тоді хвилю мене оден із них за волосся і підвів. Військовий жандар сказав мені: «Шкода тебе, скажи правду, і ми тебе пустимо». На це я відповів: «Уже раз сказав, що нічого не знаю». Підчас того биття поломали на мені 4 палиці на кусники. Потім поставили мене під стіну, приклали до голови револьвер і почали чхислити: «Раз, два...». Я заплющив очі. Сержант крикнув, щоб я відкрив очі і дивився. Я відкрив очі і сказав: «Що чхислити, можете мене відразу забити, бо я вам нічого не скажу, бо не знаю». Тоді схопив мене жандар за руку, зажав мені між пальці три олівці і так стиснув мені руку, що аж пальці трімали, і питав мене, чи скажу. Я на те нічого не відповів, лише кричав од болю. Тоді він мене дустив, наказавши зняти я засвітити лампу, а інші поваляли мене знова на лавку, а він почав мені ламкою пекти ноги. Пришкав доти, поки я не зімлів. Мене прочутили водою і знова запитали, чи скажу. Я не об'являвся. Тоді жандар почав мене так бити по плечах колькою, що я аж впав на землю. Решта били мене палицями і штовхали так, що я не міг уже навіть відчихувати, і мені впадалися язик, якого я навіть не мав сили етагнути до уст. Тут прийшов Горювіч і наказав покласти мене на лавку і знова катували. Коли я з болю кричав, то Горювіч зеткнув мені до уст палицю. Знов я зімлів. Це повторювалося кілька разів; били і зпалали мене водою й до того випитували, чи оповім усе. Але я вже не від'являвся. Горювіч схопив мене за шия і почав з лютю дунути, аж я поспів, а крім того, товк мене колінами повід груди. Нарешті стягнув мене з лавки на землю, і всі пльвали на мене. Сказавши щось військовому жандареві, Горювіч звернувся до мене: «Слухай, най буде, що ти не винний і нічого не знаєш. Довідався від Михайла Когута, чи ти він піддавався, а рівнож хто ще з ним те робив, а завтра нам це розповісти. Тоді тебе звільним». Я згодився, але він запитав мене, як я про те довідався. Я відповів: «Слухай, Когуте, скажи, чи ти піддавався, бо мені наказали, щоб я від тебе про те довідався; тоді мене випустять, а ти, може, дістанеш яких два місяці». Тоді Горювіч ударив мене в лице і сказав: «Хаме, хто так по дурному питає? Питай так: слухай, бачиш, як я дістаю, але все таки не признався. Лише скажи, хто то піддавався, щоб я принаймні знав за кого терплю». Я згодився й поцрочав, щоб до нас ніхто не приходив і більше нас не бив, бо інакше ніхто не зможе зі мною розмовляти. Горювіч приобіцяв, що ніхто більше не буде нас бити, наказав мені одягнутися й навіть допоміг. Коли я одягався, то побачив, як лопувала в мене шкіра. Він взяв мене потім руку й завів до товаришів нашої пелюди, а що я не міг переступити через поріг, то наказав двом уланам, щоб мене перекинули через поріг. На переслухання покликали ще Микола Кривоноса, але його вже не били, тільки наказали прислухатися до того, про що я буду говорити вночі з Когутом. Рано він мав їм те все оповісти. Кривонос, вернувшись з переслухання, про все те мені розповів. Я знав, що ніхто нічого не зазнав, а тому нікого з товаришів не розпитував. Протягом пополудня й цілої ночі вже ніхто нас не бив. Проте рано мене покликали знова й запитали: «Що нового?» Я відповів, що ніхто нічого не знає. Мене знова роздігли й били так, що я аж чотири рази зімлів. Протягом слідства не опитували, бо, мовляв, а, як член У. В. О., нічого їм не скажу, коли тверджу, що нічого не знаю. Мене так збили, що я не мав уже сили вернутися до товаришів, і мене туди мусіял приволокти.

Подібним способом катували Михайла Когута, Степана Сабата, Омеляна Боднарчука, Михайла Пашака, Тимка Калаша й Михайла Почпугала. Вкладали навіть пальці між двері і стискали.

Так нас катували чотири дні й безпощадно випитували, де подівся Зеновій Фурдей. День перед тим родичі сховавши його в суєдівім селі у крених. Одначе, він, умово хоряк, утік вночі від крених і, вернувши до дому, ліг у клуні спати. Рано воляк, шукаючи людей до чинення кошей, знайшли його, як він спав у клуні, і вибрали до той роботи. Як його провадили, то один мішевий воляк сказав волякам, що то власне й є той, кого довог шукають. Його закували і привезли на переслухання. Тоді саме переслухували Михайла Когута. Його миттю викинули за двері і притупили до переслухання Фурдея, Когут, що стояв за дверима, чув частинку зізнання Фурдея. Зпочатку він нічого не відповів, а коли його збили, то він почав зізнаватися, що всі піддали робив він і навіть ягід хресті він опалив. Воляк одвін Когута з сіней, і він уже більш нічого не чув; лише пізніше розповідали воляки, що Фурдей зізнався, що головним командантом нашого села є я і що в лісі маємо 130 схованих карабілів. Фурдей перетримували цілком окремо від нас. Одн воляк, що стояв на варті коло Фурдея, оповідав мене пізніше як доповідав Фурдей. Він звернувся до того воляка: «Слухайте, дайте мені ту лавку (карабін)». Колиж воляк запитав його, пощо йому та річ, то той одповів, що хотівби ходити так само з карабіном, як він. Нарешті приобіцяв оповісти фаяку хаяку, але яку перервав пізніше співом: «Чуєш, брате мій?». Як він сів до заарештованія, не давали йому їсти. Когуту повели його до ліса шукати оті згадані ка-

рабін, де його я застріляв. Дістав, здається, револьверу кулю впаду до голови. Забиття мотивовано тим, що, мовляв, Фурдей намагався втекти. Ось так згинув умово-хорий Зеновій Фурдей.

Так нас катували чотири дні, а взагалі військо було на селі сім днів. Вояки загибли людей (навіть 60—70-літніх) на роботу: чистити коней, молотити для них овес, а коли коли були нагороджені, мусіли всі кланятися і молитися за їх едорвала, при чім немилосердно всіх біли (тяжко збила Михайла Галія, с. Онуфрія). На селі примушували вояки людей кланятися перед ними і молитися до них. Доказ: Пилип Гуда, а рівнож і його батько Олесь. Вночі волючилися вояки по селі й забирали в людей гроші й годинники: напр., в Анастасії Почигаїлової, в родині Затварницьких, у Феді Боліновського. Справоджували людей до потоку і заставляли бігати навколо. Крім того, вояки вимагали, а люди мусіли давати по 15 фляшок пива, літру горілки і по 10 ал. на рукавички для кожного вояка. Свідок: Анастасія Криковіч.

Господар Кирило Безпалко, 60-літній, дістав 90 кілв за те, що його син десь ховався. Подібно нищили й маєток людей. Наприклад, у мене знищили молочарню, січкарню, кірат та інше господарське знаряддя. Нищили урядження дому, розкидали стріхи, підпалювали деревляні стовпи в домах, перевертали стіжки, дівали багнетами блишні дахи, одне слово — залишили по собі руїну. Господар Палаа Когута примушав жандар порубати цілу підлогу, нібито шукали зброї. Подушки й дернина порубали, а шпіра пукали в вітром, ніби то шукали сховані набої. Нарешті привязали господарів Павлові Когутові на шю мотуз і примушували шукати підкоже дерево, на яким би могли його повісити. Але відповідного дерева все не було: одно за-тонке, друге за-низьке, третє за-високе й т. д., мета одва — водити того господаря на мотузку. До помещанив тутешнього пробошна с. П. Кабзак сировали музику і влаштували забаву, при чім по селі лозили дівчат і змушували їх танцювати. І тільки на інтервенцію місцевого римсько-католицького пробошна, забрали ту музику а пошівота. Штабовець Горювіч ходив од хати до хати, розтинав вишиває білля, янщів ціле урядження і навіть робив собі в хаті виходок: змушував дати собі тарілку, куди я випорожняваєся, а потім господаря мусіла на нього нагатаги слонити. Яко свідка цього факту показ тутешнього господаря Віктора Почигаїла.

Ось так заспоковали нас невинних військо, лишачки по собі страшне спустошення, матеріальне й моральне.

... Відліл, що квартирував у Букові, робив навіди до сусідніх сіл, а поведінку таких екскурсантів у селі Великі Шумляни описує Антін Сютник: «8. X. 1930. р. а 3 год. вечера окружили мій і мого батька дім улани 9. полку під командою двоох офіцерів. Віхали на подвір'я, розбіглися по цілому об'їзоті: одні до курники, другі до стайні, треті до моеї хати й до батькової хати, інші зяова на пасіку й шумали Бог відав чого. Пса, привязаного на ланцюг, забили, як рівнож забили в курнику свиню. Прийшли до мого батька, який саме тоді розвішував на подвір'ї тютюн, і почали питати його, як він називається. А коли він сказав, що Томко Сютник, то вони наказали йому лягти на стовп, що лежав на землі. Дідо зачав просити, щоб його пустили, а вони запитали його, чи він поляк, чи русин. Батько відповів, що поляк, але реаліст греко-католицької: тоді одек вояк крикнув: «Врешет, руська морло, бо кождо ти був поляком, то говорив би по польськи», і зачали його бити. Оден вояк тримав батька за шия, а другою рукою тримав біля голови револьвер і грозив, що забе, якщо він буде кричати, а двоох інших вояків його біли палками. Присутній офіцер, що вже йшов до хати, звернув і наказав: «Пустить йому кулю в лоб, най аложе, як той пса, і відійшов. А вояки продовжували далі бити мого батька. На крик батька вибігли з хати моя мати й оестри та почали кричати. Оден із вояків вхопив мати за руку, підвів її до батька, якого біли, і, помахаючи коло носа палкою, загрозив, що як буде кричати, то дістане як батько. В тім часі прийшов мій брат Степан Сютник, що працював у сусіда. Коли він ішов до дому, то зустрів його якийсь капраль і, запитавши як зветься, прийів до ротмістра. Ротмістер запитав його, де подівся його брат, себто, я — Антін Сютник, а коли брат одповів, що не знає де, то ротмістер звернувся до вахмістра й наказав дати братові 50 палок, бо тоді наленює слаже, де я ховався. Брат мій почав проситися кажуци, що нічого не знає, що він швидко перед трьома тижнями вернув із війська; але не не поможо, поклалі його на той сам стовп, де біли й батька, й дали йому 50 палок. Та знов біли й батька, якому одміряли ще 50 палок. А якийсь вояк ударив його кілька разів у лице й наказав іти шукати мене. По побиттю почали улани випитувати брата, де бандити. Я казав йому, що який він був нірні! Польші, то бубня тих бандитів явилонів, припровадив до них і за не діставби навіть нагороду; а що він тих бандитів не вловив, то дали йому ще 50 палок і питали про брата. Потім почали його розпитувати, де він служив при війську. Коли ж він сказав, що в п'ятім полку пол. артилерії у Львові, то вахмістер сказав йому: «Я тебе не питаю, де ти служив, але дай мені тих бандитів!»

І за якихось бандитів дали йому братові ще 50 палок. Потім наказали йому братові стати і вклонитися ротмістрові аж у ноги, а коли брат не міг підвестися, бо був дуже побитий, воєнки вирішили, що він не хоче ротмістрові вклонитися, і дали йому четвертих 50 палок; після чого брат, змігшись над силу, почав кланятися ротмістрові, але робив це неграбно, за що улани дали йому п'ятих 50 палок, що аж споділі на нього розвалилися. Потім ротмістер наказав прив'язати його до коня. Я так залесті до лісу, щоб він показав, де сховався його брат, себто, я. Колиж брат почав проситися важучи, що не знає, де я можу ходитися, то воєнки завели його до хати, а коли він попросив шклянку води, то вони не дозволили матері дати йому води, кажучи, що не здохне, а ротмістер, сказавши: «То ти ще хочеш води?», наказав воєнкам дати йому ще шостих 50 палок, «але гарячих!» По виконанні цього, наказав йому ротмістер стати перед ним зорі та почав таке говорити: «Ти анаеш уже, що то є псалух і дивеннячина, бо був три

Григорівія, пов. Рогатин. Знищена читальня «Просвіти».

місяць, тож скажи, де є безпалок?». Тут почав його ротмістер так бити кулаками по лиці, що розбив йому уста та розірвав ухо, що брат аж замкнувся ввесь. А далі ротмістер почав б'яти, що якби він був вірним злопом, то привівши того бандита, свого брата, за що одержавши нагороду в 1000.— zł. Дальших слів побитий уже не чув, бо зімлів. Тим часом улани повиклидали зі скрині полотняні убрания, нібито шукаючи зброї; не знайшли нічого, а лише забрали бритву і 4 яйці, розвалили піч, виваюли з ліжка солому та з шафи убрания, при чому присутній при тім офіцер наказав все не спалити. Колиж улани запитали його, де не мають зробити, то він одповів, що треба б цілу мою родину замкнути в хаті, щоб усі спалили і подушилися, а тоді наказав уланами замкнути їх у хаті, а самим вийти. Улани, які вже були вийшли на двір, про щось пораднилися, п'ятох з них вернули знова до хати заарештували мого брата і посадили на фіру, що стояла біля воріт. Поручник, що був із уланами, прийшов до хати, положив на стіл 5.— zł., ніби за забуту связку, по чому улани забрали ту связку та ще одну качку, посиділи на воях, де вже сидів і мій брат, і відікали до Воєвжа. Брата, що потім дежав два місяці тяжко хоряк, лікував Др. Гвоздецький із Липиці.

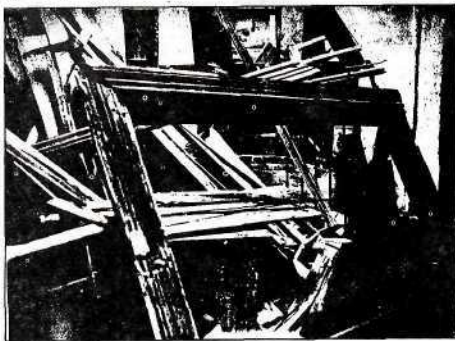
Коли були мого батьва, прийшов до хати один із офіцерів, що були з відділом, і почав питати мою жінку Аяну, що була в хаті і тримала на руках шесторічного сина, який плавав, чого син плаче. Колиж вона відповіла, бо ліда його бать, офіцер її вдарила і питав, де є її чоловік. Коли вона відповіла, що пішов у поле конати бароболо, то офіцер закричав: «Знаю куди він пішов, бандити ви одні, большевики, бунтівники, п'яні, ви собі думаете, що тут під лісом маєте свою державу, думаете, що Польща не

має війська. Ми приїхали тепер, щоб навчити вас, як маєте жити, і ми вас навчимо, ми вам покажемо. Ви такі поділи, що вас уже і в Варшаві знають». Потім казав жінці покласти дитину спати, а сам почав зближатися до неї. Кольки перестрашена дитина вхопила мати обома руками за шию і почало ще гірше плакати, то він струсував дитину і крикнув: «Мочка, руська мордо!», а жінці наказав миттю покласти дитину. Кольки вона не хотіла цього зробити, то він штовхнув її в бік і крикнув: «Я тобі кажу, щоб покласти дитину, бо дстатеш 25 палток!» Жінка відповіла, що не має за що дстати 25 палок, бо нічим не завила. На що він одповів: «Я тобі скажу за що!» А потім, уклауучи на ліжко, сказав: «Сьогодні це ліжко має бути наше. Отже, лише дитину! Чуєш, чи ні? Бо я хочу..., розумієш?» Після чого почав тязнути її за ніс. Жінка зрозуміла, чого офіцер хоче і почала його переконувати, що тепер вона вагітна. Офіцер ударив її в лице і вийшов із хати, а вона, скораставши з того, що ударили тоді били батька і брата, втікла з хати. Вони, що прийшли потому по неї, не застали вже нікого в хаті, тоді повбивали жінку та порозкидали віск. Зробили тим шкоду батькові на 168.60 зл., а мені на 162 зл.

Мому зауважити, що в селі Шумлянах не було ніяких саботажів». —

Оригінал лікарського свідчення, складеного в повітовім суді в Бучачі, каже: «Повітовий суд у Бучачі. Ч. Кв. 1724/30. Протокол судово-лікарського огляду, списаний 13. X. 1930. р. в повітовім суді в Бучачі. Присутні: повітовий суддя Геннер, протоколянт Сербенскі, знавець — Др. Блютрайх. Візнає Евстах Гук, мешканець Старих Петляківців, і подає, що 5. X. і 7. X. 1930. р. побили його, незнані йому удари, розкватировані тоді у Старих Петляківцях. Свідками події були: свящ. о. Володимир Гук, Евгенія Гук, і Роман Барановський зі Старих Петляківців.

Повіданням судовий знавець, лікар др. Блютрайх, по пригадді йому на складену ним присягу, по огляді та дослідженні подає наступне: Вислід огляду: 1) Над правою бровою знак 1½ см. довгий, покритий шкіркою рожевої барви; 2) горішня повікна правого ока трохи посиніла; 3) на назерній частині правого стегна великий синяк; 4) в околиці правого коліна лінійне злєртя нашкірка, приблизно 3 см. довге, покрите кривавим струпом. Висновок: поранення легкі, спричинені: до 1) гострим знаряддям, чи з гострим каятом, до 2), 3), 4) — тупим знаряддям, і тязнуть за собою відірвання здоролля та нездібність до фахової праці на 5—10 днів. Це подано до відома суду в далішнім переконанні та сумлінні. Суму в 5. зол. одержав Др. Блютрайх, р. в.; Геннер, р. в.; Сербенскі, р. в.:

Вигляд у внутрі (роздільні товари) Центросоюзу у Львові по експлозії бомби, 3. X. 1930.

Др. А. Хальфен, міський лікар у Бучачі. 7. X. 1930. р. Свідчення. Нижнішого дня я ствердив у п. Романа Варановського такі поранення: 1) На обох боках задньої смуглясті синаки, довгі 8—8 см. (число — 14—16); 2) на плечах з правого боку подовжний синак і спухлина; 3) на хребті лівої руки синак і алертя; 4) на правім коліні рана від ударів 3 см. завдовжки і 2 см. завширшки; 5) в горішній частині лівого ramens синак, довгий 10 см.; 6) на лівій долоні алертя нашкірна, різном; і на пучках пальців лівої руки; 7) на 4. пальці правої руки рана від ударів. Др. Хальфен, в. р.

«Повітова Каса Хорих. Бучач. Лікарське свідчення. 15. X. 1930. покликано мене, як лікаря Каси Хорих у Бучачі, до члена тої Каси Онуфрія Пендза, який лежав тяжко хорив. Стверджую, що в нього цілковито мозила задня частина тіла, і численні синці різної форми та величини на наверхній стороні обох ніг; стая пілгаричковий та катар олегочної. Бучач, 13. XI. 1930. р. Др. Голігер м. п.

«Повітова Каса Хорих. Бучач. Лікарське свідчення. 15. X. 6. р. покликано мене, як лікаря Повітової Каси Хорих у Бучачі, до члена тої Каси Шепелявого Степана, в якого я ствердив кілька синяків на задній частині тіла. Вище згаданий страждяв довгий час від деформаційного запалення суглобів хребту (спондиларіітетес деформане). Бучач, 10. XI. 1930. р. Др. Голігер, в. р.

Англійський очевидець про жертри польських погромів.

Англійська газета «Manchester Guardian» вмістала в числі з 21. XI. 1930. статтю свого кореспондента Voighta про польське погроми в Галичині під заголовком «In the Ukraine. Peasants Beaten and Killed». Стаття писана у Львові 14. листопада на основі того, що кореспондент бачив на власні очі. Нижче подаємо частинний переклад цієї статті.

«Львів, Східня Галичина, п'ятниця.

Одинацять українських селян, переважно жахливо побитих поляками, лежать тут у малому простому українському шпиталі. Це лише кілька з багатьох жертв того, що урядово називається «пацифікацією Східньої Галичини». Треба бути цілком щирим у відношенні до одного з найбільш жахливих звірств новітніх часів. Тих одинацять селян були так змасакровані по голій задній частині тіла, що мясо було буквально одною посіченою масою.

З почуттям жаху і слабости, але й рівночасно з виправданням, що я не можу жахнутися перед цим остаточним безсумнівним доказом, я звернувся з проханням до ввічливих духівників, які доглядають покатовані жертви, щоб вони показали мені їх справжні покалічення. Тоді усунено бандажі і підкладки з вати, і я побачив на власні очі зсиніле живе тіло, збите перед чотирма або п'ятьма тижнями в одну безобразну масу. Я маю фотографії тих покалічень.

Цікаве те, що коли польська влада тут у Львові довідалася про існування тих фотографій, тоді перешукано не тільки український шпиталь, але й помешкання всіх українських лікарів. При тому польська урядники не питали, хто ті одинацять жертв. Поляки заперечують, мовляв, не було ніякого побою. Все, чого вони хотіли, це тільки знищити докази, себто, фотографії. Справді, дивні заходи, щоб польська публіка в Польщі і цілий світ не довідався про те, що сталося на українській землі.

По селах селяне були перелякані і не відважувалися говорити. Кожного, хто пробував випитувати їх, арештовано або не допущено. Хто тільки пробує дійти до правди, за тим ступає як тень шатія польських шпиків, які вистояють під його готелем і слідують скрізь за ним, як треба, то й автомобілем.

Містер Фарсон, кореспондент «Шикаго Дейлі Нюз», і я сам були переслідувани добірною бандою шпиків, яку ми швидко навчилися розпізнавати. Між ними була одна жінка в гумових чоботах, яка переважно частину свого часу сиділа в передпокою готелю Жоржа. Містера Фарсона *придержала поліція в селі Гаї, де були повновісні деякі з найгірших польських звірств, де скатовано багатьох селян, а один побитий коняв од ран.* І рівночасно та сама поліція буде вам поводитися супроти такого дослідника з безмежною гладкою чемністю і *буде втепляти його з підслесливою ввічливістю, що там взагалі не було ніякого побоя.*

Головні факти про «паціфікацію України» були опубліковані в «Манчестер Гардієн» перед кількома тижнями. Ці факти *тепер знові потвержені. Жертви, яких я бачив особисто — а саме, тих одинацять тут у шпиталі — це тільки кілька з дуже великого числа.* Окрім тих одинацятьох є у Львові коло п'ятдесяті жертв, які настільки видужали, що можуть ходити. Вони приходять щоденно до шпиталю для зміни биндажів або нових пластрів. Повне число побитих невідоме. Правдоподібно воно становить багато соток. Тих, що були побиті аж до тяжкого покалічення, мусить бути велике число, а таксамо неможливо сказати, скільки було вбитих. (Самі поляки признають, що були їх п'ятьох, одначе кажуть, що трьох із них вбито при спробі втечі, а двох згинуло, бо були слабі).

Але кількох згинуло таки від побоя. Наприклад, Михайло Петрушка, що жив у селі Мости Великі, втівав з переляку, був зловлений і побитий. Тоді він знов вирвався, але його зловили. Він помер наслідком побоя 25 жовтня. Селянин Тютко, якого побито в Газах, помер після того, як його ціле тіло сморіло від ударів.

Доконувані звірства були дуже різномодні і таксамо дуже різні були велитенські шкоди, вчинені головою 14. полком польської кавалерії, Багато молоденьких офіцерів того полку відпочивало в готелю Жоржа після гаких вправ у катованні селян. Раз-по-раз можна чути одно оповідання від селян з тих численних сіл, що були «паціфіковані». Кавалеристи або улани приходили, селяни нападав переляк, дванацять, двадцять або й п'ятдесяті зпоміж них вояки зганяли до стодоли або до громадського будинку. Тоді кожного з них ловило по черзі кількох вояків, клали на стіл або лавку і били тяжкими палками, поки він не змлівав. Тоді обливано його водою і як він очунював, наново били. Також старших людей не щадили — один селянин, що має 62 роки, описував мені, як його побили таким самим способом. Другого молодого чоловіка били трьома наворогами, а потім кинули до річки.

Иноді військо стріляло до селян, як вони втікали до ліса. Жінок і дітей теж побивали. Багато таких, що все ще цілком знесилені побоем із перед кількох тижнів, лежать по власних хатах *без відповідного лікарського догляду, тому що українським лікарям не дозволено відвідувати такі села. Села є так бережені польською поліцією, що всяка санітарна допомога неможлива.* Таксамо розсліди щодо кількості вбитих і покалічених, розпочаті самими українцями, тепер не можливі, бо *хто спробує робити такі розсліди, того попросту арештують і, коли це польський підданий, запроторюють у тюрму.*

Всі покатовані селяне, яких я бачив, цілком невинні. Навіть поляки не підносять проти них ніякого обвинувачення. Били в таких повітах, де не було ніколи ніяких піддаль. Останніми місяцями українці підпалювали стирти і господарські будинки польських дідичів, але *нема ні-*

якого доказу, щоб хто з тих чоловіків, жінок і дітей, що були побиті, мав щонебудь до діла з тими випадками підпалів. Поляки перевели сотки арештів і може бути, що між заарештованими знайдеться дехто такий, що винен у підпалах. Але поміж підпалами і катованням нема ніякого дійсного зв'язку і напевне нема ніякого порівняння».

Американець жертва польського звірства про свої досвіди.

Редакція «Свободи». Джерси Сити, Н. Й., оголошує в ч. 263. з 11. XI. 1939. звіт із розмови з Юстином Федоричином, жертвою польських звірств, що приїхав із Галичини. Слід зазначити, що в справі Ю. Федоричина американська амбасада в Варшаві вручила польському урядові вербальну ноту. Нижче подаємо передрук статті із «Свободи».

Юстин Федоричин, американський громадянин, родом із села Сарники, бобрецького повіту, в Галичині, перебував постійно в Детройті, Мінсгені, приїхав був до рідного села 4. червня цього року. Зараз по приїзді на село гр. Федоричин зголосився до уряду, як того вимагають польські чиновники, до місцевого уряду й старосту, дав дві фотографії, і так далі. Побувши шість тижнів у рідному селі, він виїхав до Великого Любина за Львовом, щоб лікувати ревматизм ніг, який гр. Федоричинові не дався змоги ні працювати, ні брати участі у громадському житті. Одиноким громадським діяльником, у який він брав участь, це була поміч при стеленні підлоги в читальні в рідному селі. У Любінні Великим побув він від 10. серпня до кінця вересня, після чого вернувся до рідного села.

Підчас його несприятливості в рідному селі державна поліція зробила ревізію в хаті його батька. Розбили багетними шафами й забрали кілька чисел журналу «Червоної Калини», хоч він дозволений польським цензуров і продається публично по кіосках і по клясарях. Рівнож зроблено тоді ревізію в хаті улюбленого студента торговельної школи Володимира Василяча та заарештовано його. Підчас ревізії поміщено збіжжя з сіном і впроблиено інші записні школи.

За який тиждень по повероті гр. Федоричина до рідного села погоріли в сусідньому селі три стирні сіна. Пова тим навколо не було чути про ніякі інші саботажні вчинки.

У четвер, 3. жовтня, коло п'ятої новоздудні, до села віхало 130 уланів. Жовніри обставили село й пускали людей тільки до села. Хто виходив з села, запертали назад, били бияками, відчепленими від цівів. Уланів розташовано по селі. Старшина, ротмістер, поручник і в'єтконові, приїхала до громадського уряду та зараз розіслали по селі жовнірів із списком, щоб арештувати селян. Двох жовнірів, озброєних карабінами й револьверами, заарештували гр. Федоричина. Вони зараз же запальтали його, чи він називається Федоричин. Діставши притакливу відповідь, вони наказали йому йти з ними. Коли гр. Федоричин сказав їм, що він є американський громадянин, жовніри почали його грубо б'яти, як це вони звикли зводитися до українських селян, та наказали йти з ними. Привели гр. Федоричина на подвір'я одного селянина та штовхнули до хліва. В хліві вже було 4 селян. Разом із гр. Федоричином і иншими з ним заарештованими було 13.

Коло 8. години вечера почалася езекуція.

Хлів сполучався зі стодолю дверми. Через ці двері викликали поіменно одного за одним до стодоли. Заарештовані в хліві чули криків стини накази команданта по польськи: «Лгай! Вста! Лгай! Лгай!» Чули гук побіва та стогони.

Гр. Федоричина покликали п'ятим. Увійшов він до стодоли. У стодолі було 8 жовнірів, коло дверей же 4 на варті. В кутку сидів поручник, Федоричин звернувся до нього та спитав, чого він хоче від нього, подаючи йому американський паспорт. Поручник подивився на паспорт та сказав по польськи: «О, то ти американець. То ми будемо тебе бити по американськи».

Трьох жовнірів обкочили гр. Федоричина, зв'язали йому ноги шнуром, ухопили за руки, стягнули штани й звалили на приготовану бочку. Відтак заткнули йому уста йматом та почали бити бияками. Було трьох жовнірів, рахуючи: раз-два-три, як це молотять збіжжя у трійбу. Командант гукав на жовнірів: «Лепей! Лепей го!»

По якومусь часі гр. Федоринши змілів. Коли очутився, був він цілий обдіятий холодною водою. Жовніри знова вдали його на бочку та били наново. Командант кричав: Дати йому ще разів сто.

Гр. Федоринши змілів знова. Знова очутився, знова відданий холодною водою, яку один жовнір черпав знутрею з приготованої бочки. Там його били тричі.

По третьому такому боюю гр. Федоринши опинився в пивниці одного крамаряжиди, де вже були інші побиті селяни. Там держали їх до 2. пополудні другого дня. Всі страждали страшенно від мук, спраги й голоду. Рідні жертв приходила, щоб дати їм їсти або пити, але вартові жовніри відганяли кожного, не даючи навіть ближче підійти до пивниці.

В 2. години пополудні 10. жовтня поручик заявив їм, що вони вільні. Вісьмох із них підвелися і спираючися на палиці, пошлятали домів. П'ятох не могли підвестися власними силами, і їх відвезено домів підводами.

Прийшовши домів, гр. Федоринши ліг на ліжко і пролежав чотири дні, не можучи не то що встати, але навіть обернутися. В неділю 12. жовтня гр. Федоринши упросив одного селянина, щоб той поїхав до Бібрки по лікаря, але лікарі відмовилися їхати, щоб не бути свідками. 14. жовтня всіх побитих вівзано до суду, де з них карний суддя списав протокол. Двох побитих лишилося у шпиталі в Бібрці, а гр. Федоринши наняв собі селянина, щоб той поміг йому доїхати до Варшави.

15. жовтня гр. Федоринши зголосився до американського консула в Варшаві. Тут два американські лікарі перевірили й описали побиття. Тут він задриснувся зізнанням про побій. Звідси його відіслано до американської амбасаді, де йому сказано вийти готель та зазвонити до амбасаді на випадок нового клопоту. Гр. Федоринши поселився в готелі.

17. жовтня секретар амбасаді заявив гр. Федоринши, що він поїде з ним до рідного села. Вийшли 17. жовтня з Варшави. 18. жовтня приїхали до Львова, де вже на них чекав шофер із авто. Вийшли зі Львова до Бібрки гр. Федоринши і секретар амбасаді. В Бібрці заїхали до старости. Секретар амбасаді пішов до старости з документами гр. Федоринши, паспортом і посвідкою реєстрації. По півгодинній розмові вийшли до села. На селі секретар сказав гр. Федоринши зібратися протягом години до виїзду з села, а сам пішов до вїїта, де питав, чи гр. Федоринши замельдувався своєчасно у громадську старшину зі своїм паспортом.

18. жовтня привіз секретар амбасаді гр. Федоринши до Львова та виправив його на залізницю в дорогу до порту. З Берліна гр. Федоринши мав пакувати йому картку на знак, що переїхав границю без клопоту з польським урядом. Йому припоручено зголоситися в Вашингтоні в Департаменті Стейту.

Гр. Федоринши, домагаючися відшкодування, посивав Польщу.

Д-р Дей про польські звірства.

Канадійська газета «Manitoba Free Press», Winnipeg, 24. XII. 1930. оголошує статтю п. з. «Dr. Dey tells of persecutions in Galicia», в якій канадійський лікар Др. Дей, що вернув із Галичини, описує про свої переживання підчас «нацифікації».

Д-р Вілліам Фредерик Дей із Карльсбаду на Чехословаччині, який гостить тепер у Форт Геррі Готелі, розказував сьогодні про галіцкі умови, що панують тепер у Галичині, де українці, як він свідчить, терплять переслідування від поляків.

Д-р Дей практикував у Вінніпегу підчас великої війни і останніх чотирьох років перебував у Карльсбаді, славному європейському лічничому місті. Він прибув сюди, щоб одвідати своїх старих знайомих з загоди Рідва й Нового Року.

В місяці жовтні, 6. р., зявлялося імя д-ра Дея часто на сторінках усієї передової проси Центральної Європи. Він оповів нині історію свого прославлення місцевим журналістам, зазначаючи, що подія, яка стала основою того, була найцікавішою пригодою його цілого життя.

«Підчас одної моторової прогулки по Галичині» — говорив д-р Дей, — «я звернув увагу на нелюдяні відносини в тому краю. По многих містечках і селах згнали поляки місцевих українців і катували їх нелюдськи без цілої якимись причини».

«Я вибрався десь на лікарську практику. В одному селі знайшов я п'ятнадцять скатованих українських селян. Польські лікарі відмовили їм лікарської допомоги, а українських лікарів, які пробували їх обслужити, не допущено до них. Я заходився їх лікувати разом із чотирма іншими медиками, але підчас цієї праці нас усіх заареш-

Читальня «Просвіти»
в Книглицях, пов
Рогатин.

товано, заборонено до криміналу й обвинувачено у шпіонажі. Нам не дозволено порозумітися з собою взаємно ні з адвокатом».

«Зроблено спробу закінчити нам революційну роботу, німецький шпіонаж, російський шпіонаж і удальцанна висланців Ліги Націй. По 24 годинному в'язненні усеж таки нас вичущено наслідком заходів британської амбасаді».

«Тимчасом передано ревізію по наших домівах, розуміється, без ніяких вислідів. Очевидячки, ревізії мали метою знайти папери, якіб доказували нашу революційну діяльність. Ця пригода принесла нам багато розголосу по часописах центральної Європи, але ми зважали себе щасливими, що нас оминула доля інших, які заплатили життям за подібні вигадані провини».

Д-р Дей добре відомий у нашому місті. Підчас війни був він невольником на службі канадської армії та певсяйного борду.

Трагедія України.

Англійська газета «Manchester Guardian» із 14. X. 1930. отодосила статтю н. з. «The Tragedy of The Ukraine a Polish Terror». Статтю цю передрукували чужинці й українські часописи за кордоном. Навче подяємо її переклад.

Польське насильство на Україні набрало тепер більшої сили, ніж щось подібне бувало колись в Європі. Україна стала краєм розпуки і знищення, яке ще більшу увагу звертає на себе тим, що права України запо-

ручив міжнародній трактат, а Ліга глуха на просьби й аргументи, і дальший світ нічого про все те не знає, або не клопочеться...

В відносинах, які на Україні існують, насильство є по обох сторонах, але насильство поляків переходить всяку міру. Українська робота позначилася підпалами і нищенням телеграфічних дротів, і про це польська преса пише, але про польські звірства, що є пляновими і на ширшу міру не згадує цілком.

Тероризування призьильників самоуправи.

Українці хочуть самоуправи і добивалися її різними способами. В тій їх роботі випадкові насильні виступи, що є майже завжди викликані польськими арештами або засудами на смерть українських в'язнів, мають мале значіння. Українські провідники їх не схвалюють, і цілого загалу не можна робити за них відповідальним, але тепер проте завдають терпіння цілому народові.

Польські «карні експедиції» звернені не проти одиниць, але проти цілого народу, головнок проти кооперативних молочарень і інституцій — загалом проти цілої народньої культури. Які б вибрики одиниць не були по обох сторонах, є фактом, що польська поліція й кавалерія вживає масового насильства, а його жертвами є звичайні люде, непричетні до української чи польської політики.

Наведені факти вибрано зпоміж великого числа інших, яким навіть тяжко повірити. А хоч такого матеріалу набиравась сила-силенна, а все ж це не охоплює всього насильства польських експедицій, що «заспокоюють» Східню Галичину.

Селян мого бою.

14. вересня відділ 4. польського полку кінноти прибув до Гусятч, пов. Бібрка. Від людей забирали велику скількість збіжжя, ярини, хліба, яєць і молока без ніякої заплати. Серед ночі зажадали від віята, щоб сказав імена тих селян, які мають зброю. Коли сказав, що не знає, 5 вояків його забрали і дали 50 бучів. Подібно побили 8-ох інших селян.

В ночі 14. вересня відділ кінноти побив нагайками около 30 осіб у Старім і Новім Яричеві. 18. вересня кіннота прибула до Гаїв коло Львова. По дорозі захопили селян, що йшли в поле на роботу, і побили їх немилосердно. Забрали також багато поживи й худоби. Брали чоловіків, жінок і дітей і били по черзі, доки ті не умлівали. Тоді обливали холодною водою, а коли побитий опам'ятовся, то инколи й далі били.

Івана Романишина і його сина та дочку так побили, що ті тепер у жахливому стані, а таксамо двоє дітей віята. Даміана Пруса так мучили, що зламали йому ногу. Знищили кооперативну крамницю й побили нагайками крамарку. Повибивали вікна в читальні. Подібно робили в Підберіцях коло Львова того самого дня. Знищили кооперативну крамницю і побили багато селян. Там побили хлопця, Петра Бубелу, так, що той бореться зі смертю.

В селі Курівцях, пов. Тернопіль, забрали багато поживи й побили багато селян. А одного з них, Олексу Політача, гнали крізь село і примушували кричати: «Многі літа маршалкові Підсудському!» За ним бігло кількох вершників і били весь час.

Побиті на смерть.

27. і 28. вересня відділи кінноти напали на села довкола Городка Ягельонського. Страшенно пограбували селян і багато людей побили.

Оці побиті на смерть: Олекса Менсаль у селі Бартатові, Микола Мороз і Стефан Сікташ у Ставчанях, Антон Шандро в Керниці і Гринько Шмагала в Любині Великім.

На 22. і 23. вересня відділи озброєної пішої поліції завітали до села Купчинець, пов. Тернопіль, знищили кооперативний склад, читальню і музичні струменти, які належали до сільської оркестри. Багато селян побито. Селянин Теодор Чайковський у селі Довжанка побитий на смерть. 23. вересня поліція прийшла до Покрошиної (Тернопіль). Багатьох селян схопили і змушували цілувати «польську землю» та вигукувати образи проти «Матері України». Володимира Кріля так тяжко побили, що його життя в небезпеці. Багато селян були такі покриті кров'ю і синяками по побиттю, що тяжко було їх пізнати.

Села понищені.

Сільський учитель, Микола Антоняк, його дружина Ганна, як рівнож декілька селян (імена їх я маю) були дуже тяжко побиті. Жінку Михайла Шкільного примусили співати польський національний гимн тоді, як її били. Сільський склад знищено. Товар зложено на купу, полито парафіною і підпалено. Молочарня і бібліотека читальні знищені.

Подібне було й по інших селах (я маю записаними імена яких 30 чоловіків, жінок і дітей, які були так потурбовані, що їх здоровля в небезпеці).

В селі Журів молочарню цілковито знищили, навіть машинерію, хемікалії і фляшки знищили. Робітників молочарні немилосердно били нагайками — одна дівчина, Настя Бобик, у жахливому стані. Міст також не оминули — між іншими — Нове Село, Рогатин, Бережани були навіщені відділом поліції. Українські кооперативи, читальні, бібліотеки та

Галатерітний склад «Центросоюзу» у Львові по експлозії польської бомби.

інституції понижені, столи, крісла, книжки, горшки, кухні, начиння і піяна поторощені, дошки в помостах (підлогах) порубані, одіж і постелі потяті ножами. В Тернополі знищено бібліотеку в 40.000 книжок.

Знищення культури.

«Пацифікація» (успокоєння) України силою тих карних експедицій правдоподібно найбільш руйнівничий напад, який був коли зроблений на будьяку з національних меншин, і найгірше порушення угоди щодо меншин. І справді, цілу культуру, і то високу культуру, знищено протягом трьох минулих тижнів. Кооперативи, школи, бібліотеки і інституції побудовані українцями протягом довгих років праці, пожертв та ентузіазму, майже виключно на їх власні засоби, при величезних труднощах. Вони відчувають утрату цих своїх здобутків майже так само, як свої надлюдські фізичні терпіння.

Повинні безсумнівно опублікувати звичайні урядові заперечення. Негативне і безстороннє слідство на місці трагедії, з додатком охорони свідків од переслідувань, є наголою konieczністю.

Події в селі Черче.

Автор, очевидець лицької «пацифікації», оголосив подібні інформації в українській пресі в Америці в листопаді 1930. року.

Назваюся Петро Палюк, уроджений у Петр-Амбон, Н. Дж., в 1907. році. Чотирнадцятию дитиною батьки забрали мене з собою назад до Галичини, де я проживав у селі Черче, рогатинського повіту аж до 23. вересня цього року. Того дня виїхав до Америки і живу тепер на 530 Ют Шюванатій вулиці в Нью-Йорку.

Проти ночі 22. вересня коло 2 години люде в уніформах польської державної поліції обступили Черче і до 4. години пополудні нікого не пустили ні в село, ні в сиза. Було їх вісімдесятять, стільки обидв замовили собі в купельній ресторані, і можна було порухувати, як випадки; деякі поліцаї були з рогатинського постерунку і вже давніше робили службу по селах, але більшість була чужа. Значків і номерів не мали, тільки зброю і уніформи, до яких, очевидно, не зникли, і взагалі вели себе не як службові жандарми. Між селянами була потім мова, що це варшавські і львівські «батари», спеціально найняті для карних експедицій.

Вночі збудив мене гавкіт собак; вийшовши на подвір'я, я побачив, що по селі ходять турки поліцаїв, від трьох до восьми в гуртку. Коло пятої години рано забрали з хати і повели босого до громадської канцелярії Петра Дачишина, бухгалтера місцевої кооперативи. За ним пішли сусіди, і я пішов подивитися, що має бути. Незабаром привели також Василя Галату, касієра кооперативи, і Василя Заливку, робітника в кооперативній молочарні. Що в канцелярії з ними говорили, я сам не чув, бо поліцаї нікого до середини не впустили, але вони потім оповідали таке: Поліцаї переглядали книжки кооперативних організацій в Черчі, дякуючи, що книжки ведені українською мовою, і прозирали, що як не буде польської мови в книжках і польського орда в портрету П'ясудового в читальні, то всі установи поєкривають. Галату і Заливку пустили до дому, а тільки при виході поліцаї вдарли їх кілька разів прикладом. Дачишина водили з собою по хатах, які трусили аж до 3. години пополудні.

Поліцаї, здається, мали список господарів, яких треба трусити, бо казали себе водити на означені адреси. Між ними були: гуртками по кілька, в Петра Дачишина, Івана Іванчишина, Василя Тіцького, Грицька Тіцького, Михайла Стека, Степана Гладуна, Михайла Курца, Йосифа Левіцького, Федька Кучого, Михайла Дачишина, Михайла Левіцького, Йосифа Левіцького і Федька Лисого.

Трує відбувалося так, що господаря викликали на обору в п'яти, чи не має яких «військових річей». Може в кого лишиться старий багнет або вистрілина патрона, що їх дехто приніс із війни, але ерештою кільких військових річей у селі нема, і господарі так і говорили: «То ми будемо робити ревізію» — казали поліцаї і зарва починали ревізію. Розкидали стіжки які розрівняли своїми, молоточне збіжжя вносили з мішків на землю й мішачі докупні різні роди збіжжя, або з землею і в тіслом, а вників опи-

дали сіно й що там було, розбивали скрині, перенесли в хаті все шкереберть, книжки й листи брали з собою.

Дивлячись на занепащення всього збіжжя на господарстві, жінка Петра Дачичина звернула увагу поліцаїв, що не буде що їсти на зиму. Поліцаїй одповів:

— Ти ми на те й ревізію робимо, щоб не було що їсти.

При ревізії приговорювали, чому в хаті лише українські книжки, чому нема портрету Шилуєвського, і грозили, що приїде ще друга ревізія і навчить ліпше, як будувати Україну. Кляли поганими словами.

Коли з години рано поліцаї завели мене на обійстя Йосифа Левіцького й наказали розрізувати снопи. Я залпив, що то буде кризда чоловікові, і поліцаї ударив мене кілька раз прикладом так, що я шав. Коли знов замірився бити, я згодився розрізувати. Один поліцаї вивіз на стіжок і скидав, а я розрізував. Але він підіривуєт, а я втік.

Того самого часу на оборі другі поліцаї вивезли з хати Йосифа Левіцького і біли прикладами. Зпочатку дуже кричав він і просився, але потім замовч, відійшов від пам'яті. Дивлячись, як чоловіка мучать, жінка зімліла, і її залесли до хати. Йосифа Левіцького потім заарештували і споварого взяли з собою до Рогатина. Так само побити й заарештували Федька Купого. Бачив я ще заарештованого, але, злякшись, не побитою Михайла Дачичина.

23. вересня я виїхав до Львова, по дорозі до Америки. Переїздивши через село Оспичи чуж од селки, що там вже була друга карна експедиція, військова, і що улани дуже любили, питаючися, «шка це земля», і на відмові, що українська, казали землю цілувати і повторювати за ними, що польська. Їзди також дівчат, які не змігли по польській сівати.

Вже в Америці я читав листи з Черчі, що по поліції там теж три дні стояли улани і дуже мучили людей.

Ще додаю, що я підчас першої ревізії в Черчі поліцаї вели виборчу агітацію за списком номер першим. На кого буде голосувати, говорили, коли вже всі українські кандидати під арештом. Мусіте голосувати на Шилуєвського, який вам їсти дає, а як ні, то будуть бити і нема вже кому спаралитися, хіба Господу Богу.

В селі Черче нема ніжного поляка і нема великої земельної власності з дітьми чи філіварями, а тому не було й не могло бути ніякого підягу і, очевидно, польські терористи не карали за саботажі, але металюли за громадську свідомість і праць на селі.

Петро Павлюк.

Міс Шіпшінкс про польські варварства.

Жінка Інтернаціональна Ліга Миру й свободи» вислала до Галичини для перевірки відносно на місці своїх генеральку секретарку міс Mary Sheepshanks у супроводі австрійки Н. Орпенгейм. По повероті міс Шіпшінкс інформувала про польські авістрва відповідальні чужинні чужинки та ширше громадянство різних народів, оголошувала статті відчитувала реферати, тощо. Нижче подіємо звіт із поїздки міс Шіпшінкс, надісланий до провідючих секцій Ліги.

Диктатура в Польщі та терор у Східній Галичині.

(Особисті переживання).

Українці зі Східньої Галичини, а зокрема жінки, звернулися з нагим закликом до кількох міжнародніх організацій і прохали їх, щоб вони вислали самостійну й незалежну слідчу комісію для розсліду мови, уживаних польською солдатською й поліцією при «пацифікації», що тривала від жовтня аж до виборів, які відбулися 15. листопада. У відповідь на ту просьбу виїхали недавно дві жінки, австрійка й англійка, з метою відвідати ту країну; і хоч уряди робили їм значні перешкоди та намагалися унеможливити їм збирання якихбудь відомостей, їм всеж пощастило зібрати цінні свідцтва з вірогідних джерел про терпіння соток селян із тих околиць, куди завітала польська поліція або польське військо.

В Східній Галичині живе коло 5 мільйонів українців або, як їх по-ляки радше називають, русинів; ті громадине ризяться від поляків і расою, і мовою. Мають свою окрему культуру й, хоч є вони католиками та визнають папу, й ним признають, мають свою окрему церкву з літургією, подібною до православної грецької церкви. Їх митрополит, граф Шенціцький, людина високоосвічена та вчена, він один із головних оборонців українського народнього ідеалу та проповідник громадських прав того народу. Уряд skonфіскував його, виданий у жовтні, пастирський лист, в якому він протестував проти польської «пацифікації». Як показало переведене слідство, причиною гострого карного поступовання, вжитого владою, були позаякі конші, сіва, роблені учнями, що роздвкали на роврах країною. Замість того, щоб покарати винних, постановлено стероризувати ціле населення. Українці домірковуються, що гострі урядові зарядження не були виплатою за підвали, а що вони мали залаякати населення, щоб воно підчас виборів, що наближались, голосувало за урядовим списком.

Розслід тих випадків безмежно утруднений наступними зарядженнями:

«Уступ I., параграф 1. Кожен, хто умисне подасть чужинцям яку-небудь відомість, вибуде якимсь документ'чи щось подібне, що мало б бути в інтересі польської держави захищено від чужих влад, буде покараний п'ятилітньою в'язницею».

«Уступ V., параграф 1. Кожен, хто б умисне й без дозволу збірив відомості й документи, про які згадано в першій уступі, або хто б лише спробував подібні відомості збирати чи ховати, буде покараний трьохлітньою в'язницею».

Де кілька осіб і справді ув'язнено лише тому, що переховували докази та мали відомості про помету проти поодиноких осіб і їх майна. Поліція переводить часто хатні ревізії у приватних осіб, а населення так страждає від терору та живе в такій постійній небезпеці нових репресій, що наврод хто наважиться оповідати, бо це могло б потягти за собою нові муки чи в'язницю. Та всеж така ми мали нагоду розмовляти з кількома селянами й робітниками з різних сіл, що ще терпіли від страшних ран, одержаних при «пацифікації» перед двома місяцями. В усіх випадках був усей той самий вплив, а це ясно каже, що напад ішов зверху. Іноді напад на село робила кіпшота, а іноді поліцейні відділи. Ті наступи починалися звичайно вночі. Зі всіх боків оточували село, розставляючи поведи скорострільні. Потім висилали кількох воєнів зарештувати в кожного господаря певну кількість харчів, збіжжя, а деколи і грошей. Решта воєнів примушували селян нищити свої читальні, бібліотеки та кооперативи. При тім забороняли їм уживати якогонебудь знаряддя, а наказували працювати голими руками, погаліченими і скрієваленими руками, на яких часто були рани аж до кости. Далі мусіли селяне підписувати заяву, що це знищення перешло з власної свободної волі. А тимчасом третій відділ війська винищував найвпливовіших людей села, сільських звичайно вже мали з собою, нагамиверд директора кооперативи, голову читальні й інших чоловіків, між ними і вчителів, і священників. Тих нещасних загнали до стодол, де їх роздвгали, привязували й били суровими нацидями й шибками. Били їх так довго, аж поки вони не вмлівали, тоді їх відливали холодною водою і продовжували бити. Часто давали двіста, трьохста ударів таких, що тіло на тім місці було страшною подалічене. В чоловіків, що їх ми оглядали, були

по двох місяцях ті рани ще незагоєні. Одла селянка нам оповідала, як бачила як бито чоловіків із її села; як жовніри намагалися змусити одного парубка признатися, що він має вдома сховану зброю, і як той нещасний, цілий зтортурований, нарешті сказав, що має під стріхою схованій кріс, щоб лише уникнути биття. Вояки пішли шукати зброю, коли ж її не знайшли (її й не було), то затовкли по повероті того парубка на смерть.

Ця сама жінка нам також оповідала, що бачила на власні очі, як якогось зтортурованого чоловіка вслокли вулицями привязаного ззаду до самоходу старшини. А селянок змушували жовніри одягати святичне вбрання, роздобувати для них вина та проводити їх громадою до найближчого села. За той час були скатовані чоловіки, зімлілі і скривавлені, запроторені до арештів, де їх полишено двадцять чотири години без медичної допомоги, ба, навіть без краплини води.

Було кілька випадків скатування й жінок, дітей та старців. Ми бачили тринадцятилітнього хлопця, якому жовніри зломили ногу: кістка була така розторощена, а рана розятрена, що напевно вже він не видужає. Бачили ми також і шістьдесятитрилітнього старця, що був вже десять гижнів недужий наслідком ударів, що їх він діставав.

Жахливе було те, що жертви позбавлено лікарської допомоги. Лікарям заборонено виїжджати з міста й одвідувати села, а селян, що пробували дістатися до міста, до лікаря, завертала поліція назад. В багатьох випадках кинулася на поранені частини тіла гангрена, й жертви помиралі або ж будуть каліками до кінця свого життя.

Як це й завжди буває, коли безборонних селян одкають на ласку озброєних свавільних вояків і поліцаїв, дійшло й тут до найрідкісших жорстоких вихваток. Священик о. Мандзів дістав наперед двіста бусів у задницю, відтак його відлили водою й обернули горлиць та поліцаї топтали його ногами по грудях, били в черво й по ногах. В смертельних муках просив він дати, щоб його добили стрілом із кріса. Тоді поліцаї, що саме варили собі вечерю, набрали гарячої їжі й висипали її до ран нещасної жертви. Незабаром по тім оповістива польська преса про його смерть, але на нещастя для нього він животів й досі в найжахливіших муках. Сестру його, що з ним мешкала, рівно ж побито, а дім-порох зруйновано.

В іншому селі жив лікар жид, що хотів тим людям перевязати рани, але йому це заборонено. Польські шпиталі відмовлялись приймати жертви терору, а в багатьох випадках місцеві лікарі повтікали зі страху перед арештом, бо численних їх товаришів із фаху уязнено за те лише, що хотіли помогти раненим.

Лікарі подали нам докази тих фактів, і ми маємо в руках єпис найрідкісших випадків поранення з вказівкою імен, віку і місцевостей, звідси походять жертви; були це випадки гниття розторощених костей, кровотоку, пробитих вух і гангрени.

Щоб унеможливити українським лікарям подачу якихбудь вісток, переводила поліція ревізій в їх мешканнях по містах: шукали і в слонх зі звареними овочами (конфітурами), і в шафках із діточими забавками, де думали знайти документи й фотографії. Рівнож адвокатам заборонено заступатися за своїх клієнтів. Деякі поранені та ті, що їм вояки зруйнували та рознесли майно, звернулися до тернопільських адвокатів. Але тих (адвокатів) зараз же заарештовано, а їх помешкання арештовано лише тому, що вони робили собі замітки з оповідаць клієнтів. Заарешто-

вано тоді п'ятьох адвокатів. Жінку одного з них, що помагала чоловікові, як секретарка, валісувати дані його клієнтів, відвели на постерунок поліції, де її прилюдно перед поліцейями роздягли. Протягом двох місяців тягали її відтак по в'язницях, аж поки вона з розпачу не зачала голодівку. Тоді тільки її випустили на волю.

В іншому випадку наказала поліція дружині одного священика, що лежала тяжко хора в ліжку, негайно встати. Вона не могла того зробити, тоді її витягли силою з ліжка та збили так, що вона зімліла. Рівночасно побили й її доньок, 13—17 літ віком.

Окрім биття, роблено ще й матеріальні шкоди. Розграбовано доми багатьох священиків, знищено урядження, книжки й т. д. Систематично нищено сільські читальні, бібліотеки й кооперативи.

З особливою ненавистю поводитися поліція зі священиками. Єпископа, що відвідав 16 сіл зараз після нападів або ще під час грабунку, заарештовано, а випущено на волю щойно тоді, коли він показав свій єпископський хрест. Станиславівський єпископ, довідавшись, що до близького села має завітати карна експедиція, удався до тої місцевості, відслав пароха у своїому возі, а сам заступив його місце. Коли прибули жовніри, щоб забрати пароха, заявив їм єпископ: «Тепер я тут є парохом». Його не наважилися диткнути. В численних випадках примушувано жертви биттям і муками, співати польський гимн і кричати: «Хай живе П'лсудскі!».

Коли експедиції по якомусь часі повторювалися, то населення втікало до лісів, як лише чуло, що військові відділи знова зближаються до села. Там ховалися звичайно кілька днів, а часом і тижнями. По деяких селах примушували воюки селян здирати дахи зі своїх хат або самі їх тим способом нищили. Розбивали всі шибки, розкидали печі, нищили господарські машини й начиння. В кількох випадках завечичено криниці або випущено з них воду. Розуміється, що при всіх тих наладах найчастіше турбовано жінок. Маємо списки імен тих, що їх ріжним способом мучено, а також точні відомости, де й коли це сталося.

Це все потвердили нам і інші свідки: жінки, членкині ріжних жіночих організацій, адвокати, послы, священики, а головно єпископи, що їх не наважувалися чинно зневажати, і які були в тісному звязку зі священиками та селянами. Мусимо підчеркнути головно кілька точок. *Перше*: що так звану «лацифікацію» переводили з жорстокістю, яку можна хіба порівняти з чинами башибожуків на початку 19. стол. на колишній турецькій території; *по-друге*: ці насильства не були карою за певні провини, їх роблено без суду, масово, на цілому населенню; *по-третє*: ці насильства роблено на наказ влади за певним пляном, і не можна їх уважати вибринами нижчих установ; *по-четверте*: жертв позбавили якоббудь лікарської помочі; *по-п'яте*: влада зробила все, щоб унеможливити зіставлення точних справоздань чи статистичних дат щодо карних експедицій. Число зруйнованих сіл становить 500—800, і не можна сказати точно, скільки саме селян і робітників потерпіло, але певно були їх сотки, коли не тисячі. Арештування відбувалися на велику скалю, а коли арешти були повні, примушувано в'язнів по військових бараках і інших будовах.

Але, коли ціла ця справа є сильно переборщена, як це твердять обо-ронці Польщі, то дуже дивно, чому влада відмовляється подати точні факти.

Я відвідувала Польщу ще в 1913. р., коли частина її була ще під російським пануванням, та я переконана, що відносини там тепер куди гірші від колишніх. Цей мій погляд потвердили мені й деякі поляки, з якими я балакала. Кажали вони мені, що росіяне принаймні обинувачували й судили, а сьогодні карають людей без суду. Я відвідувала перед війною також і Галичину й бачила спокій та добробут, у якому жили українці. Тим трагічніше виглядає порівняння сьогодні, коли відносини в цій країні так погіршилися.

Публична опінія західних держав повинна б уже з огляду на інтереси Польщі висловити своє обурення щодо метод цієї нової диктатури. Навіть прихильники партії Пілсудского кажуть, що їх може врятувати від поведлення жорстоким військовим деспотизмом лише публична опінія Заходу і протест чужих влад. У противному випадку військовий деспотизм запусить коріння і примусить тих, що не схотять йому підлягати, або вимандрувати або робити революцію. Одначе, дуже небезпечно, щоб Схід Європи попав до революційних рук, або спровокувавши меншини ріжних пограничних країн, призвів до військового конфлікту, громадянської війни чи навіть до війни проти Німеччини або Росії. Кинуло би це знова, хочаб тільки Східню Европу, до кровавої колотнечі.

Mary Sheepskenks, Helene Oppenheim.

Американський кореспондент про польські погроми.

Нижче подяємо з малими скороченнями переклад статті американського кореспондента John-a Elliot-a з «The New-York Herald Tribune» з 16. X, 1930.

«Режим терору, що не має собі рівного в Європі від часу, як уряд Лойд Джорджа (в Англії) вислав відділи славних «чорних і бурих» до Ірландії, пагує тепер у Східній Галичині, де польська військова ескадрилья карає українських селян за небажане палення вогнем багатьох фарм польських властителей...

Хвиля підпалів приписується терористичній організації, що сподівається відправити Східню Галичину від Польщі та злучити її 3,000,000 українське населення з українською совітською республікою в Українську Імперію.

По українських селах Східної Галичини польська кіннота і поліція б'ють брутально священників і селян нагайками (нагайки зроблена з гострих шпірачних ланків, обвитих дротами, щоб добре краяти тіло), насилують галубо жінок, здирають солом'яні стріхи з селянських хат, закривають школи; грабують кооперативні крамничі, п'ящать бібліотеки і руйнують населення реквизиціями харчів.

Заданням війська в адміні терористичну кампанію, розпочату тайною українською організацією, яка підмавляла студентів палити стирти і стодоли польських землевласників. На жаль, виконуючи цей обов'язок приверженці порядку, польське військо карає без розбору новинних з винними і розпалює тим духа бунту і відплата поміж українцями Східної Галичини.

Пандифікаційна система польських жовнірів полягає на рейдованню сіл, підозрілих у тому, що вони замішані в справу вичищення фільварків польських землевласників. Передових людей з села — віята, священника, голови кооперативних спілок, провідників спортивних і просвітних товариств — кличуть перед команданта польського відділу. Від них вимагають, щоб вони дали інформації щодо підпалів і видали всю зброю. Коли їх відповідь видається неввотачаючою, — в так випадку буває, — їм дають по 60 або 90 нагайок, яких уживали в Польщі тільки яєславці російського царя. Коли жертва відліє під ударами, її часто приводять до пам'яті, поливаючи холодною водою, і биття починається наново.

Польські жовніри не мають ніякої пошани перед жіночим полом і в багатьох селах відбуваються такі самі звірські побої жінок. Часами, шукаючи за зброєю, жов-

пирі зривають соломинні стріхи з будинків і потім відходять, лишаючи нещасних мешканців на злеку долі.

Народні українські стріи і українські вишивки понижені всюди, де їх побачити польське військо по селянських хатах, тому що цією польських військовоїх командантів є винишувати безощадно всі озброєні української національності. З той причини порубано українські кооперативні крамничі і молочарні, читальні і бібліотеки. Свої цвиняки пригнущують кричати голосно «Хай живе Пасудельня!» і «Хай живе польська республіка» під загрозю любові.

Коли військо входить до села, воно репріує збіжжя, молоко, хліб, яйця і городоцину, очевидно, без жалости. Громада, до якої придуть такі «гости», мусить платити і платки за харчі і напички, але ще давати на «тютюн». Деякі нещасні села були рейдовані військом по три і по чотири рази. Українці говорять мені, що страхиття, як вони перебули за останніх чотирнадцять днів, — польські війська почали свої карні свенелитії при війні зросія — перевишають всі лиха, яких вони знали підчас світової війни або підчас російсько-польської війни з 1920 року.

Польська мілітарна акція була пометов за систематичну кампанію терору ведену українськими кооператорами проти польської приватної власности. Ця кампанія почалася у червні місяці ц. р. але досіла найважливого розвитку в серпні та вересні. Подекуди не позити характер впрямий подібности до виступів проти англійських земельних власників в Ірландії у 80-тих роках минулого століття.

Становище українців — каже кореспондент — є ще тия некорисне, що хоч вони творить найбільшу національну меншість в Європі, вони не мають нікого, хто боронив би їхніх прав перед Лігою Народів. Німецька національна меншість, наприклад, що живе на Швещу або в польським коридорі, може рахувати на Німеччину як заступника своїх справ перед Лігою Націй. Але українські жалоби до Ліги Націй постійно опікювалася ш коші, тому що нема нікого в секретаріаті Ліги в Женеві, хто займався б якнебудь цими людьми. Можливо, каже кореспондент, що ця нездібність українців адобути в Лізі Націй послух для своїх жалоб, а також віддалення Східної Галичини від західної Європи додали відраги польським військовоим лідерам, що вони можуть доукаватися безжарно насильства в цій провінції.

Ніхто не може робити закиду польському урядові з того, що він вислав чотири ескадрони кавалерії до Галичини, щоб поборувати тероретичну кампанію, коли показалося, що шпівна влада не злізна авести порядок. Але варшавське поведення жовітів підчас їхньої «нацифікації» обурює почування українських селян до такої міри, що в цілі Східній Галичині панує небезпечний дух неспокою. В теперішній часі хвилі жарів аршинена, за винятком окремих випадків одного-двоох повіт. Але незалежно до польської влади зросла тепер серед українських селян насмітком **таких** варшавських методів до того, що не буде легко її усунути».

Американський кореспондент про „пацифікацію“

Negley Farson, кореспондент кількох американських часописів, розповідає в нью-Йорським тижневиком «The Nation» з 7. I. 1931. р. про свої вражіння з побуту в с. Гай, біля Львова, та з поліційної станиці у Львові. Подаємо переклад частини статті.

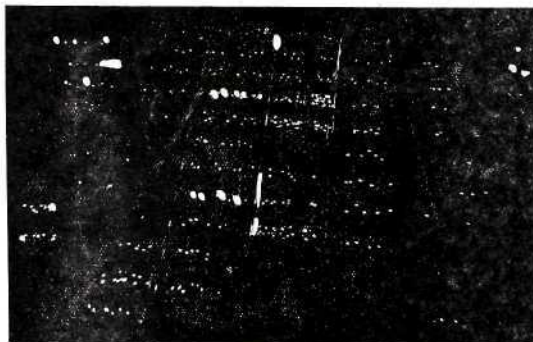
«Все вийшло з того, що я легковірно скористав із запрошення польського амбасадора в Вашингтоні, який сказав, щоб кореспонденти американських часописів самі поїхали, коли хотять, до Східної Галичини і переконалися як мало правди є в повідомленнях про польські звірства підчас «пацифікації» української меншини.

«Це прийняті запрошення впакувало мене на поліційну станицю, де я перебув п'ять годин муки політичного переслухання, яке, хоч ведене в вишуканою чемністю, скінчилося на тому, що мене від тої хвилі не покидали шпигуни. Між ними була одна погана дівчина, яка лазила за мною по вулицях Львова і сиділа перед дверми ресторану, коли я йшов їсти. І псувала мені весь апетит».

Далі пише він про те, що бачив у селі Гаях, під Львовом.

«Багато селян було на дворі загортаючи свої хатки в соломиці «заверковти» (загату)... Розмовляв із ними. Так, жовніри були на селі. Збили багато народу. Хлопці втікали з села й ховалися в лісі, але кавалерія виполошила їх як переляканих. Знів були. Одного, Тютька, вбили».

«В селі Гаїх зібрав я докладну історію про замордування Михайла Тютька, який помер 18. жовтня під побою польськими кавалеристами. Мене заарештовано, бо, як поділи казку, «оставлено під нагляд», в селі Гаїх, ойшли перенезано на простому возі з соломою до головної дороги і під постійною eskortою навід до Львова, де наступного дня, коли

Діах близнявий, подіралений багнетами (світл. знутри). Фільмарок о. в. Василія у Зелений, пов. Бучач.

власти вже знала, що я довідався про правдивий стан річі щодо замордування Тютька, — potwierдили його смерть, але сказали, що він помер од «серцевого удару». «Я маю докази, що це одна особа померла від побиття, в поблизкій окорузі».

«В розмові зі мною Митрополит Шенцицький, голова уніятської церкви у Львові, якого Пастирський Лист польська влада сконфіскувала 16. листопада, сказав, що найменше трьох селян згнуло від нечуваного бруталного побиття польськими солдатами.

«В Юрському шпиталі у Львові, охороненому мурами, як належному до митрополитанського церкисного подіря бачив я одинацять селян, яких тіло було змасакровано на іматві. Ці жертви лежать уже пятий тиждень, а коло них ходять милосердні сестри».

Кореспондент описує далі ще українських селян переслідують наче диких звірів, і те як б'ють селян, а навіть жінок і дітей священників. «Було лише небагато з багатьох сел, щоб до них не «завітали» жовніри. Один чоловік шістдесяті двох років розповів мені, як кавалерія віхала до його села женучи селян перед собою мов худобу. Селян загнали до клуни, де

двадцять чоловіків покладали через лавки та били грубими палицями. Деякі з них дістали двісті ударів. Коли хто зомлівав його оживлювали зимною водою та дали батожили. Ще п'ятьдесят селян приходили до цього шпиталю на лікування своїх ран. Сотки інших лежать по віддалених селах, не маючи змоги користуватися медичною допомогою, бо українські лікарі, які пробували прийти до них, були арештовані. Так фактично стоїть справа».

Своє оповідання Фарсон кінчає словами:

«Фактом є, що проти всіх тих людей немає ніякосінького обвинувачення. Їх Польща лише паціфікувала».

Англійські парламентарі в обороні українського народу.

Петиція в імені української меншини в Польщі.

До п. Sire Eric Drummond,
головного секретаря
Союзу Народів,
Женева.

ВІІ. П. — —

Ми, підписані члени британського парламенту, просимо вас предложити Раді Союзу Народів наступну петицію щодо порушення та небезпечки дальшого порушування договору, підписаного Польщею, Центральними та Союзними Державами 29. червня 1919. р. та загарантованого Союзом Народів.

З огляду на наглість справи, ми пропонуємо, щоб негайно скликано Комітет Трьох для розгляду змісту цієї петиції, згідно з третьою резолюцією, прийнятою Радою Союзу Народів на 51. засіданні.

Далі закликаємо вас зажадати безстороннього розсліду цих фактів.

Нові події:

Беручи під увагу останні події у Східній Галичині, ми уявляємо право та konieczність для польської влади вдержати порядок у межах своїх кордонів, але ми хотілиб звернути увагу на факт, що, згідно з доказами, яким, на нашу думку, годі знебуць закинути, карні експедиції вислано щонайменше до 700 сіл, яким, здебільша, не закинено ніякої терористичної чи протизаконної діяльності; що сотки чоловіків, жінок та дітей скатовано (побито), деяко побиття були такі тяжкі, що жертви їх були протягом тижнів фізично знищені, деяких із них зруйновано на ціле життя, а деяких забито на смерть; тисячі населення ув'язнено; та що багато книгозбірень, домівок (клубів) та кооперативних sklepів зрабовано та знищено. Зокрема 14. полк кінноти, здається, був кинений на села, щоб бити селян не розбіраючи.

Ця акція проти української меншини є порушенням 8. точки, що каже: «Польща перебірає на себе забезпечення повної та цілковитої охорони життя та свободи всіх мешканців Польщі без ріжниць походження, народности, мови, раси чи віря».

Докази тої діяльності можуть бути приложені в разі потреби як додаткова петиція.

Краєвий командант
«Української Військо-
вої Організації», соти.
Ю. Головінський, за-
стрілений без суду по
заарештованні його
ляцькою поліцією 30.
IX. 1930. під Вібрком.

Громадянство:

Підчас нових виборів українців тероризовано, щоб вони не могли віддавати своїх голосів. У Львові стверджено, що фактично всім українцям відібрано голоси, бо наказно їм подати документи, включно до свідцтва про хрещення та карти тотожності, окремій комісії, щоб перевірити, чи є вони громадянами польськими. Та комісія урядувала одну годину денно протягом трьох днів — для 18.000 осіб — так, що небагато кому пощастилося потвердити своє право голосу. В багатьох випадках неможливо було подати якогонебудь документу, бо багато їх пропало за часів війни.

Така діяльність є порушенням 7. точки, що каже: «Всі народности в Польщі будуть рівні перед законом та будуть користати з однакових для всіх громадських та політичних прав, без різниці раси, мови чи віри».

Виговання:

У 1920. р. було 3.662 українських шкіл на Україні. 1. XII. 1925. р. згідно з офіційною статистикою міністра шкільництва було 1.055 державних і 19 приватних українських шкіл. Це значить, що між 1920. і 1925. р. українці стратили 2.607 шкіл.

Всіх народних шкіл було на Україні 1. XII. 1925. р. 25.336, з того 22.996 (84%) були чисто польські; 2.257 (8,3%) утравістичних, а 2.093 (7,6%) мали иншу викладову мову. У 1927—28. р. було лише 771 українських шкіл. З 1000 українських дітей — 71 ходить до українських шкіл, а 929 до польських або утравістичних шкіл.

Ці і багато інших фактів, що їх ми маємо до розпорядимости, є порушенням 8. точки, що каже: «Зокрема будуть мати рівне право закла-

дати, управляти та контролювати, власним коштом.., школи та інші виховні заведення з правом уживати своєї рідної мови».

Кольонізація:

Стверджено, що 200.000 гектарів орної землі у Східній Галичині та таку саму площу на Волині та Поліссі приділено польським кольоністам. А що місцеве українське населення рідко коли посідає понад $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ гектара, а перенаселення села узнано дуже поважною проблемою для тих країв, ця польська кольонізація є в основі неправильною.

Існує 3.000 сільсько-господарських організацій на українських землях та, тоді як польські сільсько-господарські організації одержали цього року 79.000.000 золотих, яко підпору від польської влади, — українські організації не дістали взагалі нічого.

Ці факти є порушенням тої частини з 8. точки договору, підписаного Польщею, що каже: «Народности в Польщі, що належать до расової, релігійні чи мовної меншини будуть користати з однакового відношення та забезпечення, на основі законів, як і інші народности в Польщі».

Ми віримо, що ця петиція в імені української меншини в Польщі зверне на себе повну увагу Союзу Народів, що є законним опікуном меншин та єдиним існуючим органом для додержування (переводження в життя) меншинових договорів.

Підписати:

John Arnott, Walter Ayles, James Barr, G. Benson, J. W. Bower, A. Fenner Brockway, C. Brown, A. G. Cameron, William Carter, G. Dagger, Rhys Davies, F. W. Lindley, Fred Longden, Gordon Macdonald, Cecil Malone, S. Markham, S. March, James Marley, F. Marshall, Geo. Mathers, James Maxton, Charles Dundan, Robert Forgan, Peter Freeman, A. G. Gosling, Duncan Graham, H. Graham-White, D. R. Grenfell, T. Griffiths, Somerville Hastings, W. Hirst, P. G. Hoffman, Jack Mills, Ralph Morley, H. B. Morgan, G. Muff, H. T. Muggerridge, G. H. Oliver, W. Paling, M. Philips Price, Ben Riley, F. F. Riley, Daniel Hopkin, J. F. Horrabin, J. H. Hudson, F. Lewellyn-Jones, J. M. Kenworthy, J. Kinley, Arthur Law, Will Lawther, Jennie Lee, Wm. Lewis, Arthur Shepherd, Bennie Smith, J. Toole, James Welsh, Wilfred Wellock, Wilfred Whiteley, Ellen Wilkinson, R. S. Young, W. G. Cove, W. J. Brown, A. W. Haycock.

...Тактика шкодження противникові всякими способами і всякою ціною дуже обоюдна і нерас буває, завдає більші страти тому, хто її уживає, ніж тому, проти кого вона обернена.

II.

ПРОТЕСТНА АКЦІЯ ПРОТИ ПОЛЬСЬКОГО ТЕРОРУ

1. Англія	8. Бельгія
2. Америка	9. Італія
3. Канада	10. Данціг
4. Бразилія	11. Литва
5. Чехословаччина	12. Австрія
6. Німеччина	13. Швайцарія
7. Франція	14. Інші країни.

Любов також наближує, але щоб ціла громада стала як оден муж, це може зробити тільки спільний ворог.

R. Rolland.

На дні серця переслідуваних є сто разів ясніше, ніж на дні серця переслідувачів

M. Maeterlinck.

Є такі злочини, яких всюди й завжди, згідно з всіма можливими законами, від початку світа уважається без ніякого сумніву за злочини, й їх будуть уважати такими так довго, доки людина буде людиною.

T. Достоевський.

Понад почуттям всесвітнього братерства, ми ставимо пошану абсолютного права, без якого нема ніяких можливих зносин ні між одиницями, ні між народами.

Кард. Мерсе.

Усі народи повинні пригадати собі стару правду, що «історія повторюється». Вони повинні зрозуміти, що подібні помилки і провини неминуче ведуть до подібних наслідків, та що тільки усвідомлення собі цієї правди може зберегти людство від повороту «темних віків».

Г. Ферреро.

ВСТУП.

Польський терор над українським населенням при «пацифікації» Східної Галичини поставив враз всіх українців у всіх країнах світа на ноги. Протестна акція, яку поведено *одночасно* у різних державах, це перша протестна акція українців у світовій маштабі, а зареком небувало досі пропаганда визвольних стремлень українського народу. Як ще неважко сотки саботажні української підпольної організації виступали поповові звертати очі цілого світа на відносини у Східній Галичині, так з черги сотки протестних телеграм та меморандумів до різних чужинних осіб і установ, сотки віч, походів, демонстрацій по різних країнах, викладів, радіових доносень, тисячі статей у всій світовій пресі, летючок, брошур, розмов та інтерв'єв інформували світ про наше незавидне положення під польською окупацією, підравали престиж ворожої держави і нації та вадивали нам симпатії цілого світа.

І як із одного боку слід ствердити небувало досі заінтересованія українською справою у цілому чужинному світі, який найшов тільки слова гоотрого осужденія польського терору, так з другого боку треба піднести факт одноосайного, спільного протестного фронту українського громадянства, де б воно не находилося, і небувало досі напруження у веденні протипольської акції та в заступництві людських прав частини українського народу, що находиться в польському ярмі.

Зокрема всі органи ОУН від найнищих до найвищих були безпереривно заняті по різних країнах протестациєю акцією (ініцювання протест. комітетів, статті, бюлетені, віча, інформованія та інтерв'єв у чужих офіційних та півофіційних чинників, тощо). Чотири пресові бюро українських націоналістів доставляли чужинцям постійні інформації про кравні події; крім того, референт внутрішньої пропаганди ПУН тримав зв'язок з 13 редакціями українських часописів за границею, 5 пресовими бюроми, кількома кореспондентами чужинних часописів та різними органами ОУН по різних країнах; всім їм виставляв матеріяли про «пацифікаційну» акцію для використання у внутрішній та зовнішній пропаганді.

Нинче подявемо огляд протестациєно-пропагандивної акції в різних країнах.

І. АНГЛІЯ, АМЕРИКА, КАНАДА І БРАЗИЛІЯ.

Ще заокеанські українці не закінчили протестної сації, яку вели проти засуду польського суду в процесі за замах на «Таргі Веходна», коли прийшов із Європи заклик розпочати протестну акцію проти польського терору в зв'язку з «пацифікацією» Східної Галичини. Заокеанські українці приготували до плявової та широко закресленої протестної акції: крім поодиноких організацій і товариств, що вислали протестні телеграми до різних міжнародних чинників, організовано по різних місцевостях масові віча та демонстрації в поході, на яких промовляли, крім українців, також і чужинці; з віч тих вислали також телеграми до міжнародних чинників із домагаємим вининити на негайне припинення польського терору та вислати міжнародну комісію до Східної Галичини для перевірки справи на місці; українська преса за океаном заповнена оригінальними матеріялами з польського шекла, при чому деякі статті писані англійською мовою; крім того, численні відомости подає чужина американська преса: з одного боку — повідомлення своїх кореспондентів, що були свідками польської «пацифікації», а другого — статті визначних публіцистів, що займають позицію до польського терору, повідомлення про протестну акцію українців, тощо.

Заокеанські українці підходять до акції протесту, яку ведуть, без ніяких івацій. Так, напяр., «Сеобода», орган «Українського Народного Союзу», з 13. X. 6. р. в ч. 238, зазначає до розпочаття протестної акції, нинше:

«Протести — це робота, обчислена на далеку мету. Ні Вашингтон, ні Ліга Націй не зроблять цілком певно ні одного кроку, щоб припинити переселювання українців з боку Польщі. Українському народові під Польщею великої користі з того не буде. Та вони всеж таки підкопують довіря до Польщі в її престиж як держави, а це сплине Америку давати Польщі більш позички, хіба таку жерлицину, як тих 3 мільони, які вона має тепер дістати. До того треба виматати, що всі ті протести будуть ваяті коліс під розвою, коли справа наша стане більш актуальною на міжнароднім ґрунті. Та найбільшу увагу треба звернути на те, щоб вусьди, де тільки відбуваються віча чи листопадні свята, були помішувані в американських газетах згадування про те, що

іється на наших землях. В той спосіб повіримо пронаганду за українське ім'я і наші державницькі змагання».

«*Народні Воля*», орган «Українського Робітничого Союзу», в числі з дня 13. Сі. пише:

«Вона наша телеграма, кожен лист, кожна стаття чи замітка в газеті, не крім протесту, передусім інформація, пронагада, безастанний крик: от дитється, що там дється! Треба тільки, щоб цей крик дійшов як найдалше: до уряду, до сенаторів, конгресменів, чужих посольств, прес, організацій і в багато інших місць, що творять ромбидьку думку в тій країні. Булись десятками років так само протестували ті самі воляки проти царського режиму. Не обаяли ж тог того, щої чужі держави перешкодили царському урядові поновлювати Польщу, але здобули соїм в цілому світі славу амученого, вилученого народу, якому дється ганебна крихта. Прийшов час — світова війна — і нікому з рішачючих політиків, починаючи від американського Вільсона, не прийшло на думку сумніватися, що все, чого бажає собі цей покривджений, лицарський світ, мусить бути вилучене і справедливо. У відповідний час протести оплатилися пошлем сторінок. Своєю пронагандиною акцією ми перший раз пробуємо тепер підняти для себе світ. Тут байдуже, що відомість на те нині Оттисон у своїй урядовій відповіді. Чиня більше ми своєю акцією потратимо надієрбити в публічній опінії моральний престиж Польщі, чим більше вдеться нам розвіяти в культурнім світі, переконання про законність польського панування над українськом землею, тим більший буде наш успіх».

1. ПРОТЕСТИ ООДИНОКИХ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.

— *Ліга Визволення України* в *Пітсбургу* скликала з. Х. 1930. перші протестні збори проти ласького терору, які закликали всіх українців в Америці до протесту проти польського насилля. Зібрали на активну боротьбу 300 дол. — Рівночасно в «*Народнім Слові*» в *Пітсбургу* оголошено заклик до заокеанських українців п. з. «Хто живий, вставай!»

— «5-ий Конгрес Об'єднання Українських Організацій в Америці» вислав 23. X. б. р. великі телеграми до 1) Генри Стімсона, секретаря стейту (міністра закордонних справ) у Вашингтоні, 2) Е. Дрюмонта, генерального секретаря Ліги Націй у Женеві, 3) А. Бріана, міні. закорд. справ у Паризі, 4) Р. Менк Доналда, прем'єра в Лондоні, 5) Апостольської Столиці в Римі, 6) до редакції час. «Ді Менчестер Гарліан» у Менчестері, Англія. В телеграмах домагається інтервенції в справі припинення польських знущань, поновлення над українським народом, і назначення міжнародної комісії для безсторонного розсліду причин і наслідків польського терору в Галиччині.

У телеграмі до Ліги Націй між иншим правиться: «Постановили ми запляту Лігу Націй, чому вона не робить ніяких кроків в справі припинення терору в самій середині Європи, в державі створеній аліантима, якого допускається польська держава над безборонним українським населенням. Чи хтось підносить у Лізі Націй, що військові і жандармські ескспедиції ломлять у мелявській спосіб дітям руки, вислідують на вулицях жінок та забивають на смерть нагаями селян і священників? І як може мати місце в Лізі Націй така держава, як Польща, яка толерує погроми на українські школи, де висаджують у повірті українські кооперативи, шкільні будинки, читальні в бібліотеки? Як може Ліга Націй тихо сидіти й у такий час удавати, що радить над замиренням Європи? Тисячі й тисячі доларів вилдали ми тут в Америці на оплату телеграм, висланих до Ліги Націй, яка має діяти про мир і виконувати державами міжнародних зобов'язань. Всюди в Америці загалом думають, що шкода видавати гроші на телеграми до Ліги Націй. Мнмо того англомо ще востаніє до Ліги. А коли і з того нічого не вийде, протестуватимемо перед американським світом не тільки проти Польщі, але й проти Ліги Націй, яка захищає естерміанційну політику Польщі супроти українців».

У телеграмі до Апостольської Столиці правиться: «Кореспонденти американських газет, що останніми часами відвідували Галиччину, доносять про страшні польські звірства, доконувані на невинним українським населенням. Осободлюбні американці твердять, що вони ніколи не чули про такі варварства, яких допускається Польща над українцями. Жертвою того польського дикунства падає між иншим й українське католицьке духовенство. З найбільших радіових стацій в Америці подають імена католиків і на смерть нагаями побитих невинних українських священників. І от тому звертаємось до Апостольської Столиці з проханням вплинути на католицьку Польщу, щоб вона не застосовувала супроти 8 мільонів поневолених нею українців большевиських метод кривавого терору».

У телеграмі до Бріана правиться: «Сама Франція заважила головою на відданю Галиччини на поталу Польщі проти виразного протесту мільонів українського населення.

з Франції пішла армія Галера, що загартала Галичину. І тому Франція відповідає перед гуманністю і справедливістю за ту всю екстермінаційну політику, яку застосовує польський уряд проти українців. Чи за те позляти американські жовірни українського роду на французьких полях, щоб їх батьків, сестер і братів на смерть побивали на галях жандармів польської держави, себто, тої, яка повстала з ласки альянсу? Хочемо вірити, що французький уряд не піддержуватиме далі такої держави як Польща, якої уряд толерує виводження в повітря українських коонератив, шкіл і бібліотек та розстріли без суду. Ми заряджуємо в цілій Америці на всіх містах масовий протест проти польських звірств у Галичині. А Вас просимо заанітиса в ім'я гуманності за негайне припинення польського терору в Галичині і за призначення міжнародної комісії для безсторонного розслідування причин і наслідків останніх кровавих подій у Галичині».

— «Український Робітничий Союз» вислав довшу телеграму до держ. секретаря Стімсона, прем'єра Мек Доналда та до Ліги Націй, в якій між иншим правиться:

«Ми примушені авернути Вашу увагу на режим терору, що панує в українській Галичині, яка тепер є під польською владою. Війсьво залило села, тисячі невинних людей арештували, ще більше катують, біють і піддають найбільш брутальному знищенню. Українські школи, бібліотеки і освітні установи закривають, кооперативні крамничі граблять, збіжжя і харчові продукти реківірують без заплати, селянські хати і маєтки руйнують. Як організації, що об'єднує 15.000 американиз українського походження, ми підносимо рішучий протест проти насильства, доконуваного над нашими рідними, і в ім'я гуманності просимо Вас, щоб Ви зробили все, що лежить у Вашій силі, щоб спинити безпопаллий терор польської влади».

— «Український Народний Союз», Джерси Сити, що об'єднує понад 25.000 українців, вислав дня 25. X. б. р. велику телеграму до секр. Стімсона, Вашингтон.

— «Український Демократичний Клуб» в Нью-арку вислав протест до конгресмена Hartley-a, а копію до губернатора Sarson-a і маюра Нью-арку Congleton-a.

— *30 українських організацій у Скрантоні, Па* вислали 22. X. б. р. до Вашингтону та Ліги Націй довшу телеграму, в якій правиться: «Польські жовірни і жандарми виводять українські села в Галичині, катують до смерті селян, нищать їх збіжжя, саджають тисячі невинних людей в торня. Українські школи й товариства розлязані, їх майно знищене або висаджене бомбами. Переслідуване нещасливим способом українське населення втікає з своїх сіл і ховається по лісах і очеретах».

— «Товариство Жіноча Поміч» у Скрантоні, Па, вислало 26. X. б. р. телеграми до Стімсона, сен. Бора та Ліги Націй.

— «Американсько-українська політична Ліга нов. З'яваній», Скрантон, Па, вислала протест до Вашингтону, Ліги Націй та сен. Бора.

— «Український Допоможевий Комітет», центральні 12 укр. товариств, вислав 25. X. б. р. телеграми до Стімсона, Ліги Націй, Мек Доналда, Вріна, Р. Бордена в Канаді. Протест вмістили всі місцеві американські часописи.

— Телеграфічні протести вислали до Стімсона такі українські товариства (кожен окрема):

«Товариство американських горожан «Міллсвіля», Нью-арк; Н. Дж.; *Тов. «Борьтоба»*, Клівленд, Ог.; *Тов. «Згода»*, Мінн.; *Відділ «Оборони України»*, Вунсакет, Р. Ай.; *Відділ «Українського Робітничого Союзу»*, Сент Джансвил, Н. Я.; *Тов. ім. Шевченка*, Кемден, Н. Дж.; *Братство св. Михайла*, Кемден; *Відділ «Провінція»*, Кемден; *Відділ У. Р. Союзу*, Кемден; *Сестринство Непорочного Зачаття*, Кемден; *Братство Серця Ісусового*, Кемден; *Греко-кат. церква Михайла*, Кемден; «Український Просвітний Клуб», Кемден; *Відділ «Оборони України»*, Бостон, Масс.; *Українська Православна церква*, Пасейк, Н. Дж.; *Відділ УРСОУ в Гінсдейлі*; *Відділ УРСОУ в Матані*, Масс.; *Українська греко-католицька церква* у Пітсбурзі, Па.

— Телеграфічні протести до Стімсона та Ліги Націй вислали такі українські товариства і організації (кожен окрема):

«Союз Української Молоді», Нью-арк; «Українське Жіноче Заповоже Товариство», Шінато, Ілл.; *Українська греко-католицька парохія*, Скрантон, Па.; *Відділ УРСОУ*, Голийок, Масс. (поміщено в місц. амер. часописі: «Голийок Дрїлі Транскрипт»); 8 українських товариств в Тейлор, Па.; «Український американський горожанський клуб», Нью-Броневик, Н. Дж.; *Відділ «Оборони України»*, Філадельфія, Па.; «Січ» та інші українські товариства в Шінато, Ілл.; *Відділ «Оборони України»* і *Відділ УРСОУ* в Шінато-Борисейл, Ілл.; *Відділ УРСОУ*, Іст. Пінаго; «Товариство бостонських українців» у Бостоні; *Українська греко-католицька церква*, Скрантон, Па.; *Українська народна церква*, Скрантон, Па.; *Українські організації в Елмайра Гейтс*, Н. Я. (про про-

тест писали місцеві американські часописи); «Українсько-американський горожанський клуб» у Вест-Вервик.

— Телеграфічні протести до Гувера вислали такі товариства (кожне поодинокі): *Відділ УРСОУ*, Брідж Порт, Конн.; *Греко-католицька церква*, Карнеджі, Пен.

— Телеграфічні протести до Ліги Націй вислали такі товариства (кожна окрема):

Збори об'єднаних громадянських і церковних організацій в Кемден, Н. Дж.; «Український американський клуб», Ром, Н. Я.; «Українська Громада», Френклін, Па. (писала про це місцева американська преса); «Українська Громада» в Матапан.

— Уряд «Провідіння», Філадельфія, Па., великого залогового укр. товариства вислав 17. X. 6. р. протест до Гувера, Вашингтон, сек. Бора, депр. секр. Стімсона, та амбасадорів В. Британії, Франції, Італії, Японії та Німеччини.

— *Єпископ І. Теодорович*, в імені української православної церкви в Америці, вислав протест до Ліги Націй і секр. Стімсона, а далі листи до єписк. Менінга в Нью-Йорку і до кантерберійського архієпископа, прimate Англії.

— *Греко-католицька церква у Спол. Держав* вислала до Апостольської Столиці, Рим, телеграму, підписану всіми греко-католицькими священниками в Спол. Держав.

— *27 українських товариств у Вилкс Бері, Па.*, вислали телеграфічний протест до Ліги Націй, Вашингтону і Лондону.

— *Греко-католицька парохія в Ангстаун, Ог.*, вислала протест до Вашингтону, Ліги Націй, Риму, і правительств В. Британії, Італії та Франції.

— *Українські товариства в Сисеро, Ілл.*, вислали збірний протест до Стімсона, Мек Довада та Ліги Націй.

— *Греко-католицька парохія в Гартсфорд, Конн.*, вислала 1. XI. 6. р. телеграфічний протест до Ліги Націй, Апостольської Оголиці та до урядів Спол. Держав Америки, В. Британії, Франції, Німеччини, як рязкож до польського амбасадора Фяліновича. Телеграма до польського амбасадора кінчиться так: «Вільного озвірення людини в середній Європі в ХХ. ст. не можна собі уявити, але, на жаль, моєму Польща находитесь тепер в тім нещаснім стані, чого доказом є українські трупи від польських кулі і багнетів, знищені польською владою, гуверами, кошиками та уличним польським мотолохом і, на жаль, інтелігенцією українські культури імотигуції, переповнені українськими мучениками польські тюрми та варварське знищення українських земель під польською займанщиною. Закладаючи рішучий протест на Ваші руки, Пане Амбасадор, проти безардонного нищення українського народу на його землях, побоююся, що наш протест стріне така сама доля, що в попередні протести, але паляк, яка бе тепер український ларід, може обернутися грубшим кінцем на його катів». Телеграма написана українською мовою.

— *Збори об'єднаних товариств і братів в Сент Луїс* вислали 26. X. 6. р. телеграми до Стімсона, Ліги Націй та Мек Доналда.

— *Виконавчий Комітет «Українського Робітничого Союзу»* вислав 13. XI. 6. р. протестну телеграму до конгресу організації «World Alliance for International Friendship through the churches» у Вашингтоні.

— *14. Народній Зїзд «Союзу Українських Самостійників» в Елмонті (Канада)* ухвалив протест проти польського терору.

— *Греко-кат. парохія в Мелісон, Ілл.*, вислала 8. XI. протестну телеграму до Папи, Ліги Націй та Вашингтону.

— *Українська громада в Рудсон* вислала 16. XI. телеграму до Гідденбурга.

— *Українські товариства в Геркімер* вислали протест до Стімсона та Ліги Націй.

— *15-ий Відділ УРС у Голібок та 116 Відділ УРС в Іст Шикаго* вислали протестні телеграми до Стімсона та Ліги Націй.

— *Учасники митрополитового свята в Сисеро, Ілл.*, вислали 2. XI. телеграми до Вашингтону, Мек Доналда та Ліги Націй.

— *Т-во українсько-американських горожанок у Філадельфії* вислало протести: 1) до амер. держ. секретаря Генрі Л. Стімсона, 2) до амбасадорів Англії Франції й Польщі та 3) до Ліги Націй.

— *«Українське жіноче залогове Т-во» в Шикаго* вислало протестні телеграми до секретаря Л. Стімсона й Секретаріату Ліги Націй.

— *«Комітет українських виборців» та «Український Союз» в Бразилії* надіслали протестні телеграми міністрам внутрішніх справ Бразилії та до Ліги Націй.

— Протести вислали різкож наступні українські організації у Бразилії:

— *«Український Національний Союз» у С. Павло, 16. XI.*; *«Т-во ім. Шевченка» в Жагоді, 21. XI.*; *«Т-во Просвіта» в Трес. Баррас*; *«Т-во ім. Т. Шевченка», колонія*

Вера Говарні, 23. XI; Школярі української школи в *Жанголі*, 20. XI; «*Т-во ім. М. Шапкєвича*» в *Кораліно*; *Флія «Українського Союзу»* в *Трес-Баррас*, 14. XI; та «*Українська Громада*» на *Вллі «Україна»* — *Куриґаба*, 15. XII.

— «*Українсько-Американський Клуб*» у *Беноні* вислав протести до сенаторів штату *Нью-Джерсі*.

— «*Братство Петра в Палла*» у *Бриджпорт Коли* надіслало протест до Вашингтону, зокрема — до президента Губера, як* почесного голови Американського Червоного Хреста.

— «*В. Відділ Українок в Америці*», *Принкс*, вислав протест 26. X. 30. Л. *Стімсо-ноні*, та прем'єрам Великої Британії та Франції.

— *Парозія со. Микола в Рой, Нью-Йорк*, вислала 14. XI. протест до Ліги Націй.

— *Українці в Десслаж, Мо* вислали 5. XI. протестну телеграму до секретаря *Стімсона*.

— *Українці з Вест Нютон, Па.* вислали протест, телеграму до *Стімсона*.

— «*Ліга українських Жінок*» у *Клівленд О.* вислала протест до *Стімсона*.

— *Учительська конвенція в Саскитуні* вислала 7. XI. протест проти польського терору. Подібний протест вислала *Українська православна церк. громада у Бруксбі Саск і Т-во ім. М. Грушевського в Бедфордлі.*

— *Збори 139. Відділу УРС* у *Бриджпорт* вислали 8. XI. листа до Губера та Червоного Хреста.

— *Учасники листопадного сніга в Беранк, Па.* вислали 16. X. протест до *Стімсона* та Ліги Націй.

— *Громадяне Т. Полівка, С. Шенчук та Д. Ковальчук* із *Вест Нютон* вислали телеграму до Вашингтону.

— «*Провідіння*» та «*Американський Комітет Визволення України*» вислали 19. I. телеграму до Ліги Націй.

2. ПОХОДИ, ДЕМОНСТРАЦІЇ, РАДІО Й ВИКЛАДИ.

— *Радіова станція WIZ у Нью-Йорку*: *Ловел Томас* з «*Літерари Дайджест*» подав дня 19. X. точні відомости про арешти в Галиччині, а зокрема що забито пам'яками українського священика.

— *Радіова станція WHAM у Рочестері*: 1. XI. 6. р. про польські звірства говорив по радіо *Миротлав Січинський*.

— 23. X. М. Січинський говорив про краєві події перед американською публікою в «*Rerth Kodesh Temple» в Рочестері.*

— 2. XI. 6. р. українці в *Асторі* устроїли величавий протестний похід містом, який гягнувся 1 1/2 год. — Січовики виступали в мундурах. По закінченні походу устроєно протестне віче.

— 15. XI. 6. р. в *Нью-Йорку* відбувся протестний похід; участь брало 15.000 людей із *Нью-Йорку* й околиць. По середині походу їхав живий образ, який представляв польських уланів і жандармів, як знущаються над українцями. Після походу відбулося протестне віче.

15. XI. 6. р. в *Провіденс, Р. Ай.* відбувся протестний похід, поділений на діточу, жіночу та чоловічу дивізії; брало участь 4.000 людей. Потім відбулося віче.

— 15. XI. 6. р. в *Детройт, Мич.* відбувся похід та демонстрація перед польським консулатом; участь брало 7.000 людей. В поході українські жінки несли таблиці з такими написами: «Польські жовніри насилують безсоромно жінок», «Польські жовніри катують українських дітей», «Польське військо руйнує українські школи», та ині. Між чужинців розжовіло дитячки, що інформували про польські звірства. Потім відбулося протестне віче.

— 15. XI. 6. р. в *Клівленд, Ог.* мали місце демонстрації українців, в яких брало участь 10.000 людей. Потім відбулося віче.

— 2. XI. відбувся протестний похід у *Карнежі, Па.* Взяло участь понад 1.000 демонстрантів.

— 16. XI. в *Лорейн, О.* відбувся протестний похід, у якому взяло участь 1.500 демонстрантів.

— 23. XI. влаштувало похід у *Вонгаставі, Ог.* при участі 3.000 осіб.

— 30. XI. у *Філадельфії, Па.*, відбувся протестний похід, у якому демонструвало проти польських звірств 15.000 людей, в тому й 300 литовців.

— 14. XII. у *Вінніпегу, Ман.*, відбувся протестний похід.

— *Радіова станція WCFL в Шикаго*, 15. XII. дала реферат в англійській мові про події в Галиччині.

— 2. XII. 1930. *Я. Макогін*, українець, американський громадянин, що був свідком польської «нацифікації» мав реферат про події в Галичині в будинку англійського парламенту.

3. АКЦІЯ ЧИЖИНЦІВ, ОФІЦІЙНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ ТА ІНТЕРВ'ЄЛІЦІЇ.

— Департамент стейту у Вашингтоні оголосив, що американській амбасаді у Варшаві поручено перевести дуже солідне доходження в справі Юстина Федорюшина, американця українського походження, якого побив польський жонієр. Доходження має перекладати Джек Вилей, американський плезіпотент у Варшаві. Зазначено, що коли вийде на верш справдіше побиття американського громадянина, то уряд піднесе протест.

— В англійським парламенті вніс з. XI. 6. р. посол Е. Мелон інтерполяцію до державного секретаря закордонних справ, «чи дістав він яке доносення щодо поводження з українським меншістю в Польщі і чи зогляду на право, доручене розд. 12. меншого-стегого пакту кожному членові Ради Ліги Націй, звертати увагу Ради на порушення чи небезпечку порушення зобов'язань, накинених пактами, уряд Його Величності має намір розпочати акцію щодо цього?». Секретар Заг. Спран п. Гендерсон відповів: «Ті доносення, які я досі дістав, не дають мені змоги витворити остаточний погляд щодо недавніх законотів, про які безперечно доповідає мій шановний приятель Мелоні. Саме тепер дістав я новіше доносення від Амбасадора Його Величності у Варшаві. Муту проте заявити могому приятелю шановному, що коли відбувається порушення меншого-стегого пакту, то відповідна меншість має право звертатися зі скаргою до Генерального Секретаря Ліги Націй».

— Польський амбасадор у Вашингтоні Філіпович у відповіді на статті в американській пресі про польський терор, писані очевидцями, заявив, що «в Галичині нема ніяких нападів війська й поліції на села та що ніхто не побивав селян, а коли і були які замішання в Галичині, то вони були інспіровані совітами».

— В половині жовтня інтервенював у справі подій у Польщі англійський амбасадор (враз із французьким) у Пизускокого.

— 20. XI. 1930. р. п. Дальтон, підсекретар для закордонних справ В. Британії, повідомив писемно посла Бара, що англійський амбасадор у Варшаві дістав припоручення подати урядові в Лондоні звіт про положення на Західній Україні.

— 26. XI. 1930. р. посол Мелоні запитав Гендерсона, міністра закордонних справ, чи він уже дістав звіт од британського амбасадора в Польщі про поведінку польських урядників із українським населенням, та який звіт одержав і чи уряд думає щось у тій справі робити. Мин. Гендерсон відповів: Так, я щойно дістав рапорт од амбасадора у Варшаві. Рапорт відімує про події у Східній Галичині. Цей звіт уряд тепер студіює.

Пос. Мелоні питає далі міністра, чи він дістав яку інформацію про арешт д-ра Вилея Дев, британського громадянина, якого заарештувала польська влада 23. X; чому його заарештувало та чи знає міністер, що польський уряд не дав Дейові порозумітися з британським консулом. — Мин. Гендерсон відповів: Так. Мені подано до відома факти цієї справи і я доручив амбасадорові в Варшаві внести відповідний протест до польського уряду.

— На лист «*Союз Українських Самостійників у Вінніпегу* (Канада) з 27. X. у справі польського терору на українських землях, висланий до канадського департаменту закордонних справ у Лондоні, прийшла відповідь з департаменту закорд. справ в Оттаві з 20. XI. 1930. р. в якій є між иншим: «Як Вам відомо, на основі Версальського Трактату з 28. червня 1919. р. між Британською Імперією, Злученими Державами Америки, Францією, Італією й Японією із одного боку, і Польщею з другого, польський уряд зобов'язався надізнати певним прямим і привільним расові, релігійні й мовні меншини і адопсіє, що ці зобов'язання мали бути загарантовані Лігою Націй. На основі загальної процедури для забезпечення меншин, яку прийнято Лігою Націй і яку частинно змінило за ініціативою Канади тоді, коли Домінія була членом Найвищої Ради, українська меншина в Польщі може вносити до Ліги для розсліду скаржу щодо порушення зобов'язань, забезпечених певним трактатом. Найвища Рада Ліги має в додатку до права слідства, забезпеченого певними трактатами у справі меншин, також можливість для переведення певного усебічного слідства, яких не може мати жодна країна, коли б хотіла робити це сама про себе. — З належною повагою О. Д. Скельтон, підсекретар Департаменту Закордонних Справ.

— *Експресий Відділ Т-во Ліги Націй в Англії* ухвалив резолюцію проти польських звіртів; ріночасно в ній просить англійський уряд вжити заходів, щоб статут Ліги Націй у частині, що стичить національних меншин був змінений так, щоб у майбутньому не могли повторюватися подібні польські звірства супроти меншин.

— За починком мієс Джейм Адамс, внесла «Жіноча Інтернаціональна Ліга Миря і Свободи» протест на руни польського консула з Шянаго проти змуцань, яких до-пускаються поляки над українським населенням. Протест підписала мієс *Л. Мас-рих Ллойд*.

— На аудієнції у през. Гувєра, подібно як і в шефа східного відділу Келлея, був гр. кат. священик о. Н. Волощук, щоб піддержати українські протести проти Польщі. Крім того, говорив він у тії справі з сенаторами Дейвісоєм і Рідом.

— *62 послы англіїського парламенту* (з того 60 з робітничої, а 2 з ліберальної партії) внесли до Секретаріату Ліги Націй формальну петицію у справі переслідування українців під Польщею. В петиції вказується на те, що Польща порушила договір, підписаний нею й державами антанты 29. VI. 1919. р., який гарантований Лігою Націй. В петиції пишеться: «З огляду на нагальність справи пропонуємо, щоб згідно з третьою резолюцією, прийнятою Радою Ліги Націй на 61. сесії, була скликана негайно комісія з трьох членів для розгляду цієї петиції». В петиції вказується на гарні ексцеденти в 700 українських селах, на те, що Польща порушила навіть 7. артукул польської кон-ституції, яким забезпечується рівня прима всім національностям, що заселяють Польщу. Петиція кінчиться: «Віriamo, що ця петиція у справі української меншини в Польщі зверне повну увагу Ліги Націй, яка є правним оплукном меншин і одиноким існуючюм устаною, що має догляд за виконанням договорів».

— Ті самі послы звернулися з писемною заявою до мін. Гендерсона, щоб він вплинув на польський уряд, вказуючи, що «бритійський уряд має безпосередню відпові-дальність через свій відіток на договорах щодо охорони національних меншин». Далі є такий уступ: «Далі, ми просимо Вас звернути увагу й піддержати кожну відповідальну петицію щодо української меншини». — Гендерсон відповів, що до української мен-шини, то він знає, що до Ліги Націй подано петицію з додержанням потрібної форми, та що Генеральний Секретаріат Ліги Націй пильно простудує її та знає Польщі. Він певний, що польські заяви будуть подані вчас, щоби їх розглянути на засіданні Го-ловної Ради Ліги Націй у січні».

— Польський консул у Канаді Звольскі дав у вінніпегських часописах «*Трібюн*» і «*Фрі Пресс*» з 29. XI. інтерв'ю, в якому заперечує існування польського терору.

— 16. X. 1930. американська амбасада в Варшаві вислала вербальну ноту до Польщі у справі побиття Ю. Федоричина.

4. ПРОТЕСТНІ ВІЧА.

1) Дня 12. X. 6. р. відбулося віче в Трентон, *Н. Дж.*, з промовами виступали: і Моро-озко, О. Гривієвський, д-р Мандуга, І. Бородайкевич, І. Кушпір, В. Гасія, М. Кіамма. Внесено протестні резолюції. 2) 19. X. 6. р. відбулося віче в *Порт Амбой, Н. Дж.*; із промоваи виступали І. Дацишин, М. Ляска, О. Гривієвський, Д. Галичак, Н. Бугало, І. Веверчак. Протестні резолюції вислано до Ліги Націй, през. Гувєра, сен. Бора, секр. Стімсона, та амбасадорів В. Британії, Франції, Італії, Японії та Німеччини. Зі-брано 126.30 дол. — 3) Того самого дня відбулося віче в *Вофало, Н. Я.*, на якому про-мовляли Децук, Д. Бругуєв; внесено протестні резолюції та зібрано 62.70 дол. — 4) 19. X. 6. р. відбулося віче в *Торонто, (Канада)*, при участі 600 людей; протестні резолюції вислано до різних чужинних урядів. — 5) 26. X. 6. р. відбулося віче в *Він-ніпегу (Канада)*; промовляли: М. Стєцишин, прот. Ов. Савчук. Резолюції вислано до департаменту закордонних справ у Оттаві, до міністерства заграи. справ у Лондоні та до Ліги Націй. У тих резолюціях говориться: «Одинокя справедлива розпязка укра-їнського питання в Польщі є можлива через затєвнення українцям права національ-ної незалежності, яке можна освітнути тільки через завоювання української національ-ної держави, котра обіймала б українськю територію, яка тепер є під Польщею». — 6) 26. X. відбулося віче у *Рож, Н. Я.* Промовляли О. Гадз, О. Гривієвський, М. Му-ранко, о. М. Насєнчук. Зібрано 69.87 дол. та внесено прот. резолюції. — 7) 19. X. було віче у *Фінксєві, Па.*, на якому промовляли Д. Грабовський, д-р Галан та М. Дар-мограй. — 8) 26. X. на вічу в *Арнольд, Па.* промовляли о. Сєньчук, А. Василік, П. Па-стершак, і Гзубиш. Вислано телеграму до Вашингтону (Стімсон), сен. Бора і Ліги Націй; про це віче писала американська преса. — 9) 26. X. відбулося віче в *Петерсон, Н. Дж.* Далі 10) *Фол Ривєр, Масс.*, 11) *Рож, Н. Я.*, 12) *Маганан, Масс.*, на яких внесе-но протестні резолюції та вислано їх телеграфічно до різних чужинних установ. — 13) 19. X. відбулося віче в *Детройт, Мич.*, на якому говорив М. Стєцишин. — 14) 26. X. на вічу в *Бруклин, Н. Я.* говорили Г. Бардак, В. Кедровський, Ю. Павчак, о. А. Ло-тович. Зібрана 200 дол. — 15) 26. X. віче в *Пасєйк* вислало телеграфічний протест до секр. Стімсона. — 16) 26. X. на вічу в *Палмертон* говорив От. Корпан; вислано теле-грами до секр. Стімсона та Ліги Націй. — 17) 26. X. відбулося віче в *Скретон, Па.*, на якому внесено протест та вислано телеграфічно до Вашингтону та Ліги Націй. Зі-

брано 137,20 дол. — 18) 26. X. на вічу в *Клівленд О.*, промовляв о. Левницький; вислано протестні телеграми до Ліги Націй, великих європейських держав та до Вашингтону; зібрано 103 дол. — 19) 24. X. Збори «Українсько-американського громадського клубу» в *Нью-Бронксвік, Н. Дж.*, вислали протест до Стімсона та Ліги Націй — 20) 31. X. віче в *Лейсинг, Мич.*, вислало телеграфічний протест до Стімсона та Ліги Націй. — 21) 31. X. Збори 27 товариств у *Вілаке Верм* вислали телегр. протест до Вашингтону, Ліги Націй та англійського амбасадора. — 22) 1. XI. Збори 7 Відділів УРС-Союза в *Шикаго* вислали протест до Ліги Націй та Стімсона. — 23) 1. XI. віче в *Бейтон, Н. Дж.* вислало протестні телеграми до Ліги Націй і Стімсона. — 24) На вічу в *Клівленд*, дня 2. XI. було понад 3.500 людей; промовляли д-р Галаа, а по англійськи д-р О. Малицький, старшина амер. армії Гасина та о. Л. Левницький; віче організував комітет із 29 товариств; зібрано 1.100 дол. — 25) На вічу в *Нью-Йорку*, дня 2. XI. б. р. було 3.500 людей; промовляли М. Стівеньський, д-р Л. Цегельський, соц. кандидат на конгресмена *Нормен Томас*, проф. коломбійського університету *Тредвел Смит*, предидиця німецько-американської федерації *Черлз Обервігер*; вислано протести до Ліги Націй та американського уряду; зібрано 730 дол. — 26) 2. XI. по демонстраційним поході відбулося віче в *Асторі*; головним боїшином був д-р Л. Мишуга. — Того таки дня відбувся протестні віча в 27) *Вілмінгтон*, де говорив ред. *Кедровський*, 28) *Бейтон*, де говорив ред. *О. Ревюк*, 29) *Нью-Гейвен*, де говорив *Д. Галіччак*, на яких зібрано гроші на рішнів край та винесено резолюції протесту та вислано їх міжнародним читинням. — 30) На вічу в *Пітсбургу* було 4.000 людей, а промовляли О. Гривівський та *Джеймс Джан Делмас*. — 31) Віче в *Нью-Бритен* ініціювало в організації, промовляли *Мерешак* і *Каліва*; вислано телеграми до Стімсона та Ліги Націй. — 32) На вічу в *Сават Бруклін, Н. Я.*, 2. XI., говорив д-р *Демидчук*; вислано протест до Стімсона. — 33) На вічу в *Сиракузі, Н. Я.* 2. XI. говорив о. *Сидорак*; вислано протест до Вашингтону, Ліги Націй та Парижа. — 34) 5. XI. Збори «Запомогового Товариства Жінок» вислали телеграми до Стімсона та Ліги Націй. — 35) 9. XI. відбулося віче в *Вінніпегу (Канада)*, на якому говорив д-р *Т. Дацкін*, та винесено протестні резолюції. — 36) 9. XI. віче в *Флінт, Мич.*, вислало телеграми до Стімсона. — 37) 9. XI. на вічу в *Вонкерс* промовляв *Д. Галіччак*; протест вислано до міськ. установ. — 38) На вічу в *Балтимор* промовляв д-р *Галаа*; телеграму вислано до Стімсона та Ліги Націй. — 39) 9. XI. на вічу в *Порт-Джервіс, Н. Я.* промовляли о. *Д. Микитяк* та *Я. Прохара*; протест вислано до сен. *К. Бавмеса*. — 40) 9. XI. відбулося віче в *Скрентон, Па.* при участі 2.000 людей; промовляли по англійськи *Джан Моран* з *Дюкін* університету в *Пітсбургу*, *Мек Доналд*, війний діяч, та д-р *І. Кульчицький*, а по українськи о. *Каюдицький* та ин. Зібрано 456,44 дол. — Того ж дня відбулося ще віча в 41) *Вінгетоніон Н. Я.* та 42) *Портгемтон, Па.*, які вислали телеграми до Ліги Націй та Стімсона. — 43) 15. XI. по протестним поході в *Нью-Йорку* відбулося віче, яке винесло протестні резолюції. — 44) Того ж дня відбулося віче в *Скрентон, Па.*, на якому говорив *М. Настисівський*. — 45) Віче у *Вілаке Бері, Па.* з 16. XI., вислало протест до Ліги Націй та Стімсона. — 46) 15. XI. по демонстраціях в *Клівленді* відбулося віче, на якому говорили А. Віліньський, проф. *Павловський*, а по англійськи адв. *О. Малицький*, амер. полковник *Гасина*, д-р *В. Галаа*, *Л. Левницький* і о. прот. *Хоміцький*; вислано телеграми до Стімсона та Ліги Націй; зібрано 900 дол. — 47) 15. XI. по протестним поході в *Провіденс, Р. Ай.* відбулося віче, на якому промовляли д-р *Галаа*, о. *В. Каськів*, а англійською мовою о. *Я. Скрюцький* та *П. Грудянівський*; резолюції вислано до Стімсона, Ліги Націй, *Мусоліні*, *Мек Доналда*, *Бріяна*, *Апостольської Оттоліці*, та редакції «*Менчестер Гвардіян*». — 48) 16. XI. на вічу в *Міннісоте, Па.* промовляли ред. *Хандога* та о. *Волочук*. — 49) Віче в *Вераяк, Па.*, вислало 16. XI. резолюції до Стімсона та Ліги Націй. — 50) По демонстраціях в *Детройт, Мич.*, 15. XI. відбулося протестне віче. — 51) 16. XI. на вічу в *Майнсерсеа, Па.*, організованим православною громадою говорили о. *Я. Язечко* та *В. Кедровський*; винесені резолюції вислано до міжнародних установ.

52) 26. X. відбулося віче в *Провіденс, Р. Ай.*; промовляли: д-р *Мишуга* та *В. Ревітур*; зібрано 134,04 дол. 53) Тогож дня відбулося віче в *Норкесі, Саск. (Канада)*; промовляв д-р *Цапрук* 54) 28. X. відбулося віче в *Монтреалі*; зібрано 200 дол. 55) 30. X. відбулося віче в *Торонто, Ont.*; промовляв в. *Свистун*. 56) 1. XI. відбулося віче в *Україні-Гарлемі*; промовляли: о. *П. Мартинук*; резолюції писано до державного секретаря *Зедвіаних Штатів*, до Ліги Націй і до *Варшави*. 57) Тогож дня відбулося віче в *Бразилі* *Алросі* (Бразилія). 58) 2. XI. відбулося віче в *Мерілен, Конн.*; промовляли А. Маланюк, *М. Саламандра*; вислано протести до Стімсона в Вашингтон, до конгресмена *Джана Тімсона* і Ліги Націй; зібрано 54 дол. 59) Тогож дня у *Філадельфії, Па.* 3 промоваи вступили: *Стенч*, *Свистун* та *В. Тятанч*. Зібрано 152,26 дол.; протестні телеграми вислано до Ліги Націй, до премера *Веллжі* *Британії* і до Стімсона. 60) Тогож дня — у *Форт-Віліам, Ont.* (Канада); промовляли *С. Цибульський*, о. *С. Гребенюк*, *О. Гавричівський*, *Л. Погорецький*, *С. Пуляк*; зібрано 43,50 дол.

61) Тогож дня було віче в *Мені, Ман*; промовляв о. А. Бернік; резолюції надіслано до департаменту закор. справ в Оттаві та до Ліги Націй. 62) Тогож дня було віче в *Арбакі, Ман*; промовляли: Мандзюк, Онисько та о. Грцица. 63) Тогож дня — в *Вайта, Ман*; промовляли: пп. Мачула, Гринько, Подольський, Бондарчук, Мандзюк, Онисько, Кудачковський, Жероцький та о. Грцица. 64) Тогож дня — в *Саскатуні*; браво участь 700 осіб. 65) Тогож дня — в *Воек, Саск.*; промовляв о. Галицький; присутніх біля 300 осіб. 66) Тогож дня — в *Роблін, Ман*; промовляли: Гриньчук, Іванчик і Цяшко. 67) Тогож дня — в *Стриво, Ата*; промовляли: пп. Квічченко та Шеметик; на вічу було біля 200 присутніх. 68) Тогож дня — в *Вагтерфорд, Онт.*; промовляли п. Мех. Доляжко, Михалецька, Залуцький і Литвин. 69) Тогож дня — в *Вінгеттоні, Н. Я.*; промовляли: Ст. Лех, А. Натюк і Віднер; протест надіслано до ледж. секретаря Зелених Держав, Ліги Націй, амбасадорів та до головного бюро ветеранів. 70) Тогож дня — в *Кенорі, Онт.*; промовляли Цукорник. Зібрано 80 дол.; протестні резолюції надіслано до секретаря Ліги Націй та до Мек Доналда. 71) 3. XI відбулося віче в *Форт Френсес, Онт.*; промовляв п. Ковталюк. 72) 4. XI відбулося віче в *Ошаві, Онт.*; промовляли: о. І. Хрустанка, Мостовський; присутніх 1.200 осіб. Прот. резолюції писано до Ліги Націй, Лондону, Парижу, Оттави і Вашингтону. 73) 6. XI відбулося віче в *Су Лукаві, Онт.* 74) 7. XI відбулося віче в *Віндзор, Онт.*; промовляв п. Свистун. 75) Тогож дня відбулося віче в *Рочестері Н. Я.*; присутніх 1.500 осіб. 76) 8. XI відбулося віче в *Семкові, Ман.*; промовляв о. Грцица. 77) Тогож дня — в *Джерсі Сіті, Н. Дж.*; промовляли: о. Лотович, п. О. Гривіський, д-р Демидчук та п. Вдовля. Зібрано 259,35 дол. 78) Тогож дня — в *Ансоні, Конн.*; резолюції протесту вислано до Стімсона та до Ліги Націй; зібрано 145,78 дол. 79) Тогож дня — в *Шкаго, Ілл.*; протест вислано до президента Губера, Ліги Націй, до Мек Доналда, до редакції часопису «Менчестер Гардієн» та до польського амбасадора в Вашингтоні. Зібрано 638,12 дол. 80) Тогож дня — в *Гленстембурі, Конн.*; промовляв о. Пристай. 81) Тогож дня — в *Толстой, Ман.*; промовляли п. Буґера та о. Грцица. 82) Тогож дня — в *Вонда, Саск.*; промовляли: о. Кусий та п. С. Друал. 83) Тогож дня — в *Мічап, Саск.*; промовляли: п. Бабій, Н. Вілянський, Томащук. 84) Тогож дня — в *Зорі М.*; присутніх біля 200 осіб; промовляли: п. Пуцаївський та М. Ситник. 85) Тогож дня — в *Гемтон, Саск.*; промовляли: Семко і Брисякевич. 86) Тогож дня — в *Севін Лейн, Саск.*; промовляли С. Цібак, О. Луціячук, о. Сенета та Ягольницький. 87) Тогож дня — в *Сідней, 88) Тогож дня — в Флінт Мун;* промов.: С. Мостовий і Гульва. 89) Тогож дня — в *Мек Еду, Па.*; промовляв о. Додгович; присутніх понад 600 осіб. 90) 10. XI відбулося віче в *Акрон, О.*; промовляли о. Довганяк, В. Курячак, о. Я. Ганяк; протест вислано до Ліги Націй та до секретаря стейму в Вашингтоні; зібрано 78,70 дол. 91) Тогож дня — в *Мішокові, Віог.*; промовляв В. Свистун; протести вислано до Стімсона та до сенатора Влейна. 92) Тогож дня — в *Косу, Н. Я.*; промовляв п. Р. Слободян; зібрано 218,53 дол. 93) Тогож дня — в *Гевора, Саск.*; промовляли: С. Мисак, Походзіло, Шкляляк. 94) Тогож дня — в *Бері, Па.*; присутніх до 1.800 осіб. 95) Тогож дня — в *Мек Еду, Па.*; зібрано 800 дол.; промовляли: о. Улянський, о. Струтинський. 96) 16. XI відбулося віче в *Ньюарку, Конн.*; зібрано 2.700 дол.; промовляли п. Січильський та п. Каський. 97) Тогож дня — в *Майерсеці, Па.*; промовляли: о. Ялечко, Кедровський. 98) Тогож дня — в *Венд Брук, Н. Дж.*; промовляли: п. С. Дембійська, К. Лисвк; зібрано 219,34 дол.; протести вислано до Вашингтону п. Ліги Націй. 99) Тогож дня — в *Елизабет, Нью Дж.*; промовляв ред. О. Ревюк; протести надіслано до департаменту закор. справ стейту та до Ліги Націй; зібрано 600 дол. 100) Тогож дня — в *Честер, Па.*; промовляли: п. Гривіський, Дарморґай і Кулчинський; протестні резолюції надіслано до Вашингтону та Ліги Націй. 101) Тогож дня — в *Рочестер Н. Я.*; промовляли: о. Турула, Боден Мур (проф. Рочестерського університету), М. Мурашко, Росовський, П. Совнар (літовець); зібрано понад 300 дол. 102) Тогож дня — в *Гудсон, Н. Я.*; промовляли п. Марія Попія, Р. Слободян, О. Заяць; зібрано 151,30 дол. 103) Тогож дня — в *Лудлов, Масс.*; промовляли: п. П. Голєнза, о. М. Прещи, І. Вапринґи та М. Федорів; протести вислано до секретаря стейту у Вашингтоні та до Ліги Націй. 104) Тогож дня — в *Нью Гейвен, Конн.*; промовляли: п. Жирас (літовець) та д-р Машуга; резолюції протесту вислано до секретаря стейту Стімсона та до Ліги Націй; зібрано 105,4 дол. 105) Тогож дня — в *Акстердамі, Н. Я.*; протести вислано до Вашингтону я до Ліги Націй. 106) Тогож дня — в *Централі, Па.*; промовляли: о. Улуницький та п. Кедровський; резолюції вислано до Вашингтону. 107) Тогож дня — в *Карнеті, Па.*; промовляв о. Волощук; зібрано 100 дол. 108) Тогож дня — в *Філадельфії, Па.*; промовляли: п. Гривіський, Дарморґай; резолюції вислано до Вашингтону, Мак-Доналда, Ліги Націй та до Кельгога. 109) Тогож дня — в *Міннеаполісі, Миск.*; промовляли: В. Свистун, д-р Грановський та М. Гаврилук; зібрано 175 дол. 110) Тогож дня — в *Лорейн, О.*; промовляли: п. Малницький, Пол. Етне (командант америк. ветеранів) та

I. Денега; зібрано 158,76 дол. 111) Тогож дня — в *Оліен, Н. Я.*; промовляв: Д. Мішанець та Сенюк. 112) Тогож дня — в *Картерет, Н. Дж.*; промовляли: о. С. Сидленкович, п. Галачини, Ковальчик; протест вислано до Вашингтону; зібрано 131,78 дол. 113) Тогож дня — в *Школи Шекспір, Алаб.*; промовляли: І. Семенов і Корчанська; присутніх 200 осіб. 114) Тогож дня — в *Егмонт, Алаб.*; промовляли: я. Кузак і Палів. 115) Тогож дня — в *Кеннон, Алаб.* 116) Тогож дня — в *Свелден, Алаб.*; присутніх біля 200 осіб. 117) Тогож дня — в *Вінфайт, Саск.*; резолюції протесту надіслані до уряду Канади та Ліги Націй. 118) Тогож дня — в *Ретнер, Саск.*; промовляв о. Ф. Галицький, присутніх біля 200 осіб. 119) Тогож дня — в *Мирнак, Алаб.* 120) Тогож дня — в *Габард, Саск.*; промовляв: о. Подольський, Микитюк, Пронюк. 121) Тогож дня — в *Алейна, Саск.*; промовляли: О. Сешко, п. Гаврин; резолюції протесту вислано до департаменту закорд. справ в Отаві; зібрано 11 дол. 122) Тогож дня — в *Вунсбетт, Род Айленд.*; промовляли: В. Галап, о. Скродський, Грудяняський, Г. Вольх, о. В. Каськів; зібрано біля 400 дол. 123) Тогож дня — в *Порті (Бразилія).*; промовляли: В. Кунт, Г. Пришляк; протест надіслано до Ліги Націй і президента Бразилії; зібрано 208,50 дол. 124) Тогож дня — в *Джонстаун, Па.* 125) Тогож дня — в *Пірінг, Па.*; резолюції протесту вислані до держ. секретаря і до Ліги Націй. 126) Тогож дня — в *Ленчестері, Н. Я.*; промовляли о. Шо (римокатолицький парох), Ю. Гуро і о. Квізці; зібрано 79,25 дол. 127) Тогож дня — в *Ембридж, Па.*; промовляли: о. д-р М. Коначук, о. В. Козарів, М. Мадяк, М. Фук; резолюції вислані до Вашингтону, Ліги Націй і до польського амбасадора; зібрано 50 дол. 128) Тогож дня — в *Мелтсоні, Ілл.*; промовляв о. Меренкін; резолюції протесту вислано до Ліги Націй, до Папи Римського та до уряду Зедланних Дермав. 129) Тогож дня — в *Лорей, Ог.*; промовляли: о. М. Левницький, В. Мурник, І. Денега, І. Мандицький; вислано прот. телеграмки до през. Гувера і Ліги Націй. 130) Тогож дня — в *Бреддон, Ман.*; присутніх 80 осіб; промовляв п. Ковтанюк. 131) 23. XI відбулося віче в *Нюбергу, Н. Я.*; промовляв о. Д. Микитюк. 132) Тогож дня — в *Вонгстаун, Огайо.*; промовляли: о. М. Дьянолович, Дж. Вен Керк, О. Кульчицький та о. М. Кучер; зібрано 537,71 дол. 133) Тогож дня — в *Гартфорд, Конн.*; промовляли: п. Вредстрит (директор бюро для посадишкільної освіти вихованця), п. Ліроне Вардет (проф. коледжа) та п. О. Ренюк; зібрано 170,83 дол. 134) Тогож дня — в *Мілвін Н. Дж.*; промовляли: Д. Отечик та В. Азраменко; резолюції протесту вислані до Вашингтону і Женев; зібрано 73,85 дол. 135) Тогож дня — в *Масачусеттс, Па.*; промов.: п. Аліна Воїна, Д. Галачини, о. Пелехович, о. Грушевський, о. Туряняський та Д. Гайдамака; зібрано 407,20 дол. 136) Тогож дня — в *Спрінг Вельс, Н. Я.*; промовляли: А. Кашиняський, Галагін, Цаловський, К. Ільків, протестні резолюції вислано до Вашингтону та Ліги Націй; зібрано 37 дол. 137) Тогож дня — в *Стемфорд, Конн.*; промовляв д-р П. Митиуга; зібрано 318,70 дол. 138) Тогож дня — в *Бріджпорт, Конн.*; промовляв п. Слободян; зібрано 198,93 дол. 139) Тогож дня — в *Силвер, Ман.* 140) Тогож дня — в *Россборн, Ман.*; промовляли: М. Гаушка та Г. Тамчук. 141) Тогож дня — в *Семлі Лейк, Ман.*; промовляв о. Беряк; зібрано 10 дол. 142) Тогож дня — в *Даррим, Ман.* 143) Тогож дня — в *Уголі, Саск.*; промовляли: о. Возоухатюк та В. Вайдак; зібрано 30 дол. 144) Тогож дня — в *Вюфорд, Алаб.*; промовляли: Пирч, В. Стяшно та П. Аламець; зібрано 9,06 дол. 145) Тогож дня — в *Крыдор, Саск.*; промовляли: п. Гуляв, Мартович; зібрано 550 дол. 146) Тогож дня — в *Ст. Джуліен, Саск.*; промовляли: С. Михайлюк, Гриняк та о. Кусий; зібрано 13,70 дол. 147) Тогож дня — в *Бобало, Н. Я.*; промовляли О. Слотюк (амер. овашенник), Генрі Шоу, М. Церашевський, Гуря; присутніх було 1.500 осіб; зібрано понад 800 дол. 148) Тогож дня — в *Тейлор, Па.*; промовляли: В. Левницький зі Скрантону, о. В. Клодницький. 149) Тогож дня — в *Гартфорд, Кон.*; промовляли: Гельнда, проф. Преслі і проф. Борнік; зібрано 706,40 дол. 150) Тогож дня — в *Нью Йорку.* зібрано 800 дол. 151) Тогож дня — в *Порто Алегро (Бразилія).* 152) Тогож дня — в колонії Іраці (Бразилія). 153) Тогож дня — в *Круз Машала (Бразилія).*; промовляли: А. Чорнобай, В. Гуцало, П. Булик, І. Рева, О. Станічиня; надіслано протести до Ліги Націй. 154) 17. XI відбулося віче в *Гарра Окла.*; промовляв: п. Ружицький, Ростюк та місцевий парох; зібрано 72 дол. 155) 21. X. відбулося віче в *Тарнополі, Саск.*; промовляв о. Кусий; присутніх було 180 осіб; зібрано 20 дол. 156) Тогож дня — в *Прісбейт, Саск.*; промовляли: о. Возоухатюк, М. Райчуба, І. Мясик; зібрано 36,10 дол. 157) 23. XI відбулося віче в *Завалля Сочеві, Алаб.*; присутніх понад 300 осіб. 158) 25. XI відбулося віче в *Форт Франсес, Онт.*; промовляв п. Сосняк. 159) 26. XI відбулося віче в *Пасейк, Н. Дж.*; промовляв М. Січківський; зібрано 91,06 дол. 160) 30. XI відбулося віче в *Лінден, Н. Дж.*; промовляли: п. Муоро, Дембницький, Каптанюк, Заліць, Баркус; зібрано 113,25 дол. 161) Тогож дня — в *Вирсайд, Чикаго, Ілл.*; промовляли: Т. Ткач, О. Драняк, Ю. Неберт, Т. Рибак; надіслано протестні резолюції до Вашингтону та Женев; зібрано 214 дол. 162) Тогож дня — в *Фен Ривер, Масс.*; промовляв: І. Чорний, О. Скродський. 163) Тогож дня — в *Винчипегу* відбулося жіноче протестатійне віче; промовляли: пані д-р

Дима, д-р Гулян і п-і Мензі, голова англ. жіночої організації в Канаді та п-і Дик, голова «Гом Велфр Ассоциєшн» у Вінніпегу; зібрано біля 100 дол. 164) Тогож дня — в *Пітсбург, Па.*; промовляв о. В. Козоріз. 165) Тогож дня — в *Чагап, Онт.*; надіслано протестаційні резолюції до Ліги Націй, уряду В. Британії, домінінального уряду в Оттаві. 166) Тогож дня — в *Вредоні Ман.*; промовляв: О. Н. Дрогомирецький, О. Мушій; зібрано 100,55 дол. 167) Тогож дня у *Філадельфії*; промовляли В. Галан, др. Л. Мишуга, а з чужих адвокат Р. Кроскей (ветерин американської армії) та лейтенант Г. Лісерман; на вічі були присутні репортери філадельфійських часописів. 168) Тогож дня — в *Борнсайд і Пулман* (біля Шикаго); промовляли: Ю. Небор, Л. Рибак, о. В. Дранак; зібрано 214 дол. 169) Тогож дня — в *Кембел О.*; промовляли: М. Дзидлович, Д. Стецьків, Я. Тлаченко; зібрано 85,30 дол. 170) Тогож дня — в *Kotzee Na.*; промовляли В. Кедровський; надіслано протестну резолюцію до Секретаря Сейту (Отмосна. 171) Тогож дня — в *Джерсі Сіті Н. Дж.*; промовляли п. Галиччи і В. Гела; зібрано 1.001,80 дол. 172) Тогож дня — в *Бруклім, Н. Я.*; промовляв д-р Цегельський і Ш. Слободняк; зібрано 53,45 дол. 173) Тогож дня — в *Вермон Е. К.*; промовляв: о. Волохатек. 174) Тогож дня — в *Венкувер В. К.*; промовляли п. Мельничук, Жарий, Салчук. 175) Тогож дня — в *Пайн Ривер Ман.*; промовляли п. Лютак, Г. Кравчук, М. Гушин. 176) Тогож дня — в *Вилер, Саск.* 177) Тогож дня — в *Кондіак, Саск.*; промовляли п. М. Кушнір, П. Леськів, А. Шипляк. 178) Тогож дня — в *Січ Колонія, Алта.* 179) 4. XII. відбулося віче в *Микола, Саск.*; промовляли: п. Стратічук, Герасимук, пані Черевик; присутніх було біля 150 осіб. 180) Тогож дня — в *Раджінг, Саск.*; промовляв о. Улян. Присутніх було понад 100 осіб; зібрано 39,45 дол. 181) Тогож дня — в *Скейр Гм. Саск.*; промовляв п. Горбай. 182) Тогож дня — в *Грасемі (Бразилія)*; промовляли: В. Гевло, М. Шенчук, І. Горачук, В. Гучок, М. Задорожний і інші; зібрано 241,50. 183) Тогож дня — в *Рочестер, Н. Я.*; промовляли: О. В. Туруза, Я. Брантуш, Вольден-Мур; резолюції надіслано до президента Зедвічних Держав, держ. секретаря Сейту, президента сенатської комісії закорд. справ. 194) 7. XII. відбулося віче в *Сторновей, Саск.*; присутніх було 250 осіб; промовляв о. Улян. 185) Тогож дня — в *Віамін, В. Ва.*; промовляли: Бен, о. Ковальський; надіслано протестні резолюції до 13 місць, зокрема до «Манчестер Гардіян», сенатора Вахмана в В. Вірджинії, до польського прем'єра Світальського. 186) Тогож дня — в *Нантінгтон, Па.*; промовляли о. Грушецький, Д. Галиччи, проф. Герман, Крайківський, І. Бойно; зібрано 359,07 дол. 187) Тогож дня — в *Бюфало, Н. Я.*; промовляв В. Кедровський. 188) 13. XII. відбулося віче в *Іван Ендер, Саск.*; промовляв І. Шур, Я. Леоніський. 189) Тогож дня — в *Сера де Лосіндро і Пасенсія (Бразилія)*; промовляли: М. Височанський, М. Теодорович; зібрано 125 дол. 190) Відбулося віче в *Клівеленд, Огайо*; присутніх було на поході і вічу понад 8.000 людей. 191) Теж в *Вайона, Н. Дж.*; резолюції надіслано до держ. секретаря у Ліги Націй. 192) Теж в *Стражоз, Н. Я.*; промовляв О. Сидорак. 193) Теж в *Вредфорд, Онт.*; промовляли: Ю. Кузьма, о. П. Олексів, о. І. Колдуна, о. Сарматюк; надіслано телеграму до Ліги Націй. 194) Теж в *Антоніо Каміло (Бразилія)*; надіслано протест до Ліги Націй. 195) Теж в *Куритоба*; надіслано протест до Ліги Націй; зібрано 237,89. 196) Теж в *Мелісон, Ілл.*; резолюції надіслано до державного секретаря, департаменту, до Ліги Націй, до Апостольської єпархії. 197) Теж в *Мікіс Рако, Па.*; промовляли: А. Ральчак, ред. М. Хандога, о. М. Волощук; присутніх було біля 2.000 осіб; надіслано прот. телеграми до Ліги Націй, та держ. секретаря Зедві. Держав. 198) Теж в *Гайт, Альберта* (влаштуване залізничниками); зібрано 31 дол. 199) Теж в *Нортгері Велл і Гран Алта.* 200) Теж в *Ріджінг, Саск.*; промовляли: п. Бучковський, Я. Назаревич, пані Ковар, Колдуна (англійці), о. Улян, І. Федорович, М. Кузен, Ю. Стецкиня. Резолюції вміщені в англ. часописах.

Далі відбулися такі віча в Південній Америці: 201) 20. XI. в *Жангарі*; 202) 16. XI. в *С. Пасло*; 203) *Ріо де Жанейро*; 204) 22. XI. в *Трес Варрас*; 205) 23. XI. в *Нера Гваранні*; 206) 30. XI. в *Прудентополіс*; 207) 14. XII. в *Каратіно* і 208) в *Трес Варрас*.

У Канаді відбулися далі такі віча: 209) 28. X. в *Гемптон, Онт.*, на якому промовляли Гуменик та Свистун; 210) 27. X. в *Гемптон, Онт.*, на якому промовляли С. Бмчук, о. П. Олексів, Палва, Сталькевич, та внесенно резолюції, що вислано до Ліги Націй та Оттави; 211) *Ріджайна, Саск.*, на якому промовляли: Бучковський, Я. Назаревич, п-і Е. Козар, Колдуна (раджінг міста), о. Улян, І. Федорович, Я. Отоцішин. 212) 2. XI. у *Ватерфорд, Онт.*, де говорили: Мех, Доллєк, Михалевич, Залуцький, Литвин; 213) *Айгуна, Саск.*; 214) 30. XI. *Врантфорд, Онт.*, де промовляли: Гнідай, о. П. Олексів, о. І. Колдуна, о. Сарматюк, при чому протест вислано до Ліги Націй.

У Сполучених Штатах відбулися далі такі віча: 215) 6. XI. у *Шикаго*, сполучене з листопадним святом, де промовляв Др. Стетар, та внесенно резолюції протесту, що їх заслано до Вашингтону, Ліги Націй, Англії, польського посла в Вашингтоні та «Манчестер Гардіян»; 216) 2. XI. в *Ст. Луїс*, на якому говорив С. Мусячук; 217) 19. X. в *Дітройт*; 218) 16. XI. в *Вреслав, Па.*, яке вислало протест до Стімсона та Ліги

Націй; 219) тогож дня в *Ваш Брок, Н. Дж.*; 220) 8. XI. в *Істон*; 221) 16. XI. в *Вашаго*; 222) *Гамвер, Па.*; 223) 16. XI. в *Востон, Масс.*, на якому говорив Давискіба, п-а Чопік та лютювці Воґошио, 224) 23. XI. в *Вонґстаун*, де говорили о. Даяндович, американець Др. Ван Кірі, та о. Кучер, 225) 2. XII. в *Сайкей, Па.* де говорили: о. Шіларок, ред. М. Халдога, сенатор Райді та американець Гібс, при чому вислали протест до Гувора та Ліги Націй; 226) 7. XII. в *Белестем, Па.*, на якому говорили: о. Рудакевич, Др. Милуга, Ленчук, при чому зібрали 140.— дол. та вислали протест до Ліги Націй та Вашингтону; 227) 21. XII. в *Шікаго*, на якому промовляли: Др. В. Сіменювич, П. Смуз, лютювці Ф. Маставаска, білоруч Воронко, німець Й. Клея, о. І. Коцан, проф. Н. Лосей американець, Др. Тарнавський та М. Січинський; протест вислали до Вашингтону, сенаторів стейту Іліной, Ліги Націй та до правительств тих держав, що підписали відання Галичини Польщі.

5. АНГЛІЙСЬКА ПРЕСА В АНГЛІЇ, АМЕРИЦІ І КАНАДІ.

— *The Manchester Guardian*, Манчестер (Англія) з дня 14. XI. 6. р. оголосило велику статтю п. з. *The Tragedy of the Ukraine. — Repression of Home Rulers. A Polish Terror, Cruelties of «Punitive Expeditions»*. Ця світова часопись у великій статті подає між иншим сльдуюче:

«Польське насильство на Україні набрало тепер більшої сили, ніж щось подібне дось в Європі. Україна стала краєм розпуки і знищення, яка ще більшу увагу звертає на себе тим, що права України заборучил міжнародний трактат, а Ліга Націй глуха на просяби й аргументи і дальший світ нічого про неє та не знає, або не влючочється... У відносинах, які на Україні існують, насильство є по обох сторонах, однак насильство поляків переходить всяку міру. Українська робота виявляється піддалами і нищенням телеграфічних дротів і про це польська преса лише, але про польські звірства, що є плановими і на ширшу міру, не згадує цілком». Тут подані описи карних експедицій, їх звірства, подані назвисла побитих людей, витяг з листів українців, одне слово — великий фактичний матеріал. Далі подано: «Пацифікація України силою тих карних експедицій є правдоподібно найбільш руйнівачий напад, який був коли зроблений на будьяку з національних меншин і найгірше порушення угоди дотично меншин. І спираді, культуру і то високу культуру нищено протамом останніх трьох тисячліт: кооперативи, школи, бібліотеки і інституції, що були побудовані українцями протитом довгих років праці, пожертв і ентузіазму, майже вичлочно за їх власні засоби при величезних труднощах. Вони відчувають втрату тих своїх адобутків майже так само, як свої надлюдські фізичні терпіння. Поляки без сумніву оублікують значачній урядові заперечення. Безпроболоче і безсторонне опільство на місці трагедії, з додатком охорони свідків перед переслідуванням, є нагза конетність».

— *Philadelphia Inquirer*, а 10. X. 6. р. оголосило статтю п. з. *German Interest in Ukraine*.

— *The New York Herald Tribune* а 15. X. 6. р. оголосила велику статтю John-a Elliot-a п. з. *Armed Force loots, flogs and taxes the Peasantry as Incendiarism Is Laid to Nationalist Schema. — Barbarity Kindling Sedition and Splits*. У тій статті автор, який вернув зі Львова та на місці предивлявся польській «пацифікації», лише: «По українських селах Східної Галичини польська хивота та поліція бить брутально священників і селля пайакіями, насилують ганебно жінок, адирють оломалим стріхи з селянських хат, закривають школи, грабують кооперативні крамниці, нищать бібліотеки і руйнують населення реквизиціями харчів». «Пацифікаційна система польських жовнірів полягає на рейдованні сіл, підворіах у тому, що вони були замінані в справу нищення філярків польських землевласників. Передових людей із села — віята, священника, голову кооперативних спілок, протидивів спортивних і просвітних товариств — хлчуть перед команданта польського відділу. Від них жадають, щоби вони дали інформації щодо підшаль і видили всю зброю. Коли їхня відповідь видляється невистарчалною — а так вичайно буває — їм дають по 60 або 90 нагале, яких уживали в Польщі тільки виславники російського царя. Коли жертва вікміє під ударами, її часто приводять до пам'яті, поливаччи колодню водою, і биття починається наново. Польські жовніри не мають ніякої пошани до жінок і в багатьох селах відбувалося такі самі звірські побой жінок». «Коли військо входить до села, жовне реквірує овбіжжа, молоко хліб, яйці, городовину, очевидно без заплати. Городала, до якої прийдуть такі «гости» муочит платити не тільки за харчі й напій, але ще давати на «стопан». Донеі нащасні села були рейдовані військом по 3 і по 4 рази. Українці говорили мені, що страхиття, які вони перебули за останніх 14 днів, перевищють всі лиха, яких вони зазнали підчас світової війни або підчас російсько-польської війни в 1920. р.». «Становиче українців є ще тим некорисне, що хоч вони творять найбільшу національну меншність в Європі, вони не мають нікого, хто боронивби їхніх прав перед Лігою Націй».

Німецька національна меншість, напр., що живе на Штоську або в польських коритарі може рахувати на Німеччину, як захисника своїх справ серед Ліги Націй. Але українські скарги до Ліги Націй постійно попадали до коша, тому що нема нікого в секретаріаті Ліги Націй в Женеві, хто займався б лишеюбудь тими людьми». «Варварська поведінка змовірів під час їхньої «пацифікації» обурює почуття українських селян до такої міри, що в цілій (Східній Галичині) панує небезпечний дух неспокою. В теперішній часі хвиля можез, припинена, за звійком окремих випадків одного-двох воєнів. Але повстаність до польської влади зростає тепер серед українських селян наслідком таких варварських методів до того, що не буде змоги її усунути».

— «*Philadelphia Inquirer*», у Філадельфії, дав такий заголовок статті про польський терор: «Польські терористи бичують селян у цілях «пацифікації», військові полюбляють палити жінок і сиротників, ведучи в той спосіб кампанію проти українських жерг».

— «*The New York Times*» з 19. X. оголосила статтю Едв. Джеймса п. з. «*Poles Draw Criticism*».

— «*The New York Herald Tribune*», Нью-Йорк, 19. X. оголосила статтю М. Родива п. з. «*Polish Rule in Galicia. Charge of Persecuting Ukrainians Under Guise of Suppressing Bolshevism*».

— «*The New York Times*», з 20. X. оголосила статтю п. з. «*Where Poland is punishing a discontented people*» враг із маюво українських земель.

— «*The Grafik*» з 19. X. лише про катування українського населення.

— «*The New York Herald Tribune*» з 21. X. оголосила велику статтю Е-ра Віліяма Борака, оцєнвця краєвих подій, п. з. «*Traveller Tells of Terror Reign in East Galicia. Dr. William Borak Back From Trip, Relates «Pacification» by Polish Troops*».

— «*The Sunday News Tribune*», Providence, 19. — друкувала статтю п. з. «*Massacres to be Protested by Ukrainians*».

— «*Buffalo Courier Express*» з 20. X. оголошує: «*Ukrainian Protest Charge Poles massacred people in their native country*».

— «*Perth Amboy Evening News*», з 20. X. ст. «*Ukrainian Protest Against Polish Brutalities*».

— «*The Woonsocket Call*» з 21. X. ст. п. з. «*Alleged Polish Outrages Scored Ukrainian People Persecuted, Is Claim Made at Mass Meeting in Church Hall Here*».

— «*The New York Herald Tribune*» з 23. X. ст. п. з. «*Canadian Journalist Seized*».

— «*Perth Amboy Evening News*» з 21. X. ст. п. з. «*Protest Made by Ukrainians*».

— «*The New York Times*» з 26. X. ст. п. з. «*Ukrainian Appeal to Stimson for aid. Group Here Asks Him to Intercede With Poland to End Reported Atrocities. «Reign of Terror» charged. Wholesale Killing of Peasants Alleged — League of Nation Accused of Doing Nothing*».

— «*The New York Herald Tribune*» з 26. X. ст. п. з. «*Ukrainians Here Ask U. S. to Aid East Galicia Kin, Appeal to Stimson to Set Up Investigation With Guarantees to the Witnesses. Says League Does Nothing. Charge Terror Campaign by Punitive Polish Expeditions*».

— «*Buffalo Evening News*» з 24. X. ст. п. з. «*Ukrainian Charge Poles Use Violence*».

Автор: *Negley Farson*.

— «*Rochester Democrat and Chronicle*» з 26. X. ст. п. з. «*Stimson Asked To Aid Ukraine By Group Here. — Galicia Intervention Urged by Rochesterians Who Hear Poles Trample Kinstalk*».

— «*The Woonsocket Call*» з 28. X. ст. п. з. «*Ukrainians Ask Stimson to Act. — Protest Alleged Persecution of Fellow Nationals in Galicia. Refr To Recent Atrocities*».

— Часописи «*Post Dispatch*», «*Globe Democrat*» і «*St. Louis Star*», Сент-Луїс, оголошують звіти з протєстаційної акції американських українців.

— «*The Daily Republican*», Phoenixville, Pa. з 27. X. ст. п. з. «*Ukrainians protest Polish atrocities*».

— «*The New York Herald Tribune*» з 26. X. оголошує статтю італійського політика гр. Сфорци п. з. «*The Polish Dictator. Marshal Pilsudski's Accomplishments and Errors in Poland. Where a Reign of Terror is Reported to Have Broken Out in the Province of East Galicia*». У статті автор пише між іншим: «Під насильним наванням польської лєфєнзиви всі українці працюють потайки для здійснення своєї національної мрії. Дехто змагає до певного роду прилучення до єврейської Росії. Але середні й вищі верстви змагають до будучої незалежної України, що сягала б до Чорного Моря, збудованої ознаково на втрату Росії, як і Польщі. Чи це мрія? Може; може. Але так само перед 20 роками видавалося деяким мудрецам мрієз підродження польської держави».

— «*The Nation*», Нью-Йорк, з 5. X. містить статтю М. А. Халларєна п. з. «*The Polish Terror in Galicia*». В статті пишеться між іншим: «Віт 1915. р. Польща пробувала різ-

ними способами приборкати тих бунтівників (українців) наперед силою зброї, потім удаваною політичною ввічливістю, а в повідних часах при допомозі виховання, що ас-товується скрізь по Європі супроти національних меншин. Вислідом тих старель Вар-шави було те, що дого галичій опір українців проти польської крадіжки їх незалеж-ности вибухає у формі теперішнього бунту проти польського панування. Як повідо-мляють телеграми зі Львова, надруковані в польських, німецьких та англійських газе-тах, той бунт проявився підналами. Українські селяне підлавають власність багатих польських поміщиків, що в давніх часах були панами тої провинції. Тепер Цісарські намірися, мабуть, знов хопитися ще раз старої імперіалістичної зброї військового на-паду, щоб втихомирити мешканців. Але це ще покажеться, чи виховання достраком і нагайкою потрапить збільшити любов українців до польського панування. Українці з Східньої Галичини не мають нікого, хто мігби говорити за них перед Лігою Націй. Як кажуть американські кореспонденти, їх петиції і жалоби постіжно мандрували до коша, тому що в секретаріаті Ліги Націй нема нікого, хто дбавби про тих людей. Тому не можна дивуватися, що українці в Галичині вибрали інші, більш безпосередні способи, щоб заговорити про свої кривди».

— «The Manchester Guardian», Менчестер, з 24. X. оголосила статтю п. з. «Polish Repression in Ukraine».

— «The New York Herald Tribune» з 27. X. помістив статтю Д. Еліора п. з. «Польща в політричній заосі».

— «The New Tribune», Providence, з 28. X. містить ст. п. з. «Ukrainians of R. I. Seek Help For Home Land».

— «New Kensington Daily Dispatch» з 28. X. ст. п. з. «Local Ukrainian People Protest acts of Terrors».

— «Paterson Morning Call» з 28. X. ст. п. з. «Ukrainian protest Polish Terrorism».

— «The Evening Telegram», Toronto, з 1. XI. довша стаття п. з. «Suppression of Ukrainians Cause of Unrest in Poland».

— «The Toronto Gazette» з 4. XI. ст. п. з. «Sets out Principal Aim of Movement».

— «The Daily Herald», Passaic, з 5. XI. ст. п. з. «Ukrainian Group protests action of Polish Army».

— «The Binghamton Sun» з 3. XI. ст. п. з. «Murder of Kin Protested By Ukrainians».

— «Elmira Star-Gazette» з 30. X. ст. п. з. «Alleged Atrocities in Galicia Protested by Local Ukrainians».

— «The New York Herald Tribune» з 1. XI. ст. п. з. «Polland Arrest Two Leaders of Ukrainian Party. Prisoners in East Galicia are Accused of Financing Terrorist Sabotage Drive. Account Books Confiscated. Evidence of Fund to Press Campaign Abroad Cited». Автором статті є John Elliot.

— «The Literary Digest» ст. п. з. «The Polish Terror in Ukraine». У статті тія автор пише між иншим: «Крайню розпуки і знищення є тепер Україна під Польщею. Поль-ляків являють за їхню паціфікацію, яку описують як варварську поведінку з тамош-німи українцями». Автор пише докладно про випадки у Сх. Галичині, подаючи на-висок побитих осіб та описуючи різні звірства польських посяпак.

— «Outlook and Independent», 29. X., ст. »Terrorism in Poland».

— «The Manchester Guardian», 22. X., ст. »Polish Outrages in the Ukraine. Robbery & Murderous Beatings. Bishop's Protest».

— «The Bayonne Times», 3. X., »Want Poles To Give Up Galicia. Ukrainians Urge Step as Way to End Alleged Terrorism».

— «The Bayonne Times», Ukrainian Group Voices Protest Against Polish Brutalities».

— «Rochester Democrat», »Stimson Asked to Aid Ukraine by Group Here. — Galicia Intervention Urged by Rochesterians Who Hear Poles Trample Kinsfolk».

— «The Binghamton Sun», »Protest Polish Persecutions. Ukrainian Mass Meeting Sends Resolutions to Secretary of State Stimson».

— «Standart Sentinel», Hazleton, »Ukrainians Hold Protest Program. Adopt Resolutions at Mc Adoo Assembly Against Atrocities Going On in Europe».

— «The Manchester Guardian», 20. XI. »Polish Excesses in Silesia and Galicia».

— «The Bayonne Times», 8. XI., »Ukrainian Plan Week to Mourn Terror Victims».

— «Port Jervis Unions», 27. X., »Ukrainian of City Protest Polish Deeds».

— «Evening Republican», Pottsville, 4. X., »Ukrainian Societes Protest».

— «State Gazette», Trenton, 2. XI. »Ukrainian protest Poland's activities».

— «Toronto Evening Telegram», 1. XI., »Suppression of Ukrainians Cause of Un-
rest in Galicia. President of Ukrainian Self-Reliance League Explains Reign of Terror».

— Says Trouble Will not End Until Ukrainians Granted Autonomy. — Freedom in Russia Awaits Revolution.

— *The Oshawa Daily Times*, 5. XI., Galicia Land of Despair While Reign of Terror is Practiced by Poland. Women Flogged, Peasants Homes Destroyed, and 200.000 Ukrainians Imprisoned by Polish Government is Claim. — League of Nations deaf to Appeals. Although Rights of Ukrainian Minority Guaranteed by Treaty This Has Been Ignored, Says Speaker Just Returned from Galicia.

— *The Manchester Guardian*, 4. X. 30, »Terrorism in the Ukraine. Efforts at Mediation Civil war getting intolerable.

— *The Manchester Guardian*, 14. X., »The Ukrainian Terror.

— *The Manchester Guardian*, 15. X., »The Polish Terror in Ukraine. Post war History of Eastern Galicia. A Conquest. Plan of Self-Determination Foiled.

— *Yongstovon Vindicator*, 4. XI., »Ukrainians Ask Aid; Charge Persecutions.

— *The Sharon, Pa. Herald*, 17. XI., »Ukrainians Protest Against Poland.

— *Pittsburgh Post*, 17. XI., »Pittsburgh, Pa. Press On the Protest Meeting of Ukrainians Against Polish Atrocities. Poles Charged With Cruelty to Ukrainians.

— *Pittsburgh Press*, 17. XI., »2.000 Ukrainians Protest „Attacks“. Assail Poland For Alleged Persecution in Galicia.

— *The Scranton Sun*, 5. XI., »Country Groups of Ukrainians Plan Protest. Churches, Leagues and Clubs To Unite in Asking Nations To Stop Atrocities.

— *The Scranton Times*, 5. XI., »Ukrainians Ask Aid in Stopping Poles Assault.

— *Scranton Republican*, 6. XI., »Enter Protest Against Polish Galician Moves.

— *The Scranton Times*, 10. XI., »Ukrainian Hold Big Protest Meet. Duquesne Professor Pleads For Request of Poles to Discontinue Persecutions.

— *The Scranton Sun*, 10. XI., Protest Made by Ukrainians. More Than 4.000 at Town Hall Mass Meeting Hear of Alleged Polish Atrocities.

— *The Scranton Times*, 11. XI., »Ukrainian Complain in Resolutions About Treatment from Poles.

— *The Manchester Guardian*, Manchester, 18. XI., ст. II. 3, »Electoral Victory by Fraud. Polish „Election“.

— *The New York World*, 30. XI., »Ukrainian and German Protests Against Polish Atrocities to be Considered by League of Nations.

— *Evening Courier Camden*, 2. XI., ст. II. 3, »Camden Ukrainians Protest Cruelty to Kin Poland.

— *State Gazette*, Trenton, 10. XI., ст. »Persecution of Ukraine.

— *Buffalo Evening News*, 15. XI. 30, цитата Negley'a Farson'a про подлі кривди, КККХ оуб астор ОБІДРОМ.

— *The New York Times*, 16. XI. 30, ст. II. 3, »Ukrainian Here Assail Polish Rule. 20.000 March in Protest Parade Wearing-Black Bands and Carrying Placards. Float Depicts Floggings. Pamphlets Call for Guarantee of Protection for Peasants-Speakers Urge America to Aid.

— *The World*, New York, 16. XI., ст. »15.000 Ukrainians March in Rain as Protest To Polish Atrocities.

— *New York Herald Tribune*, 16. XI., ст. »15.000 in Rain Protest Abuse of Ukrainians. 82 Organizations Here March in Demonstration Against Polish Atrocities. Mass Meeting is Held. Editor Reports Homes of His Countrymen Burned.

— *The Scranton Sun*, 5. XI. 30, »Church Folks Moan Fate of Kin in Europe.

— *The Scranton Sun*, 8. XI. 30, »Meeting Called by Ukrainians.

— *The Scranton Times*, 8. XI. 30, »Ukrainian Mass Meet in Town Hall Tomorrow. — Over 5.000 Expected to Attend When Pastoral Letter Will be Read. Olyphant Singers.

— *The Scrantonian*, 9. XI., »Ukrainian Will Protest Against Polish Cruelty.

— *The Scranton Republican*, 10. XI. 30, ст. »Ukrainians Hold Big Protest Meet. — Duquesne Professor Pleads For Request of Polish to Discontinue Persecutions.

— *Allentown Morning Call*, 17. XI., »Ukrainians Protest Treatment Accorded Countrymen by Poles. Telegrams Forwarded Following Dramatic Meeting in Downtown Hall.

— *Boston Traveler*, 15. XI., »Hub Ukrainians Plan To Protest Polish Cruelty.

— *The Boston Herald*, 17. XI., »Ukrainian of Boston Protest Polish Policy in Homeland. Speakers Declare That Troops Oppress Their Countrymen in Eastern Galicia, under 25 Year Mandate.

- *»Detroit Sunday Times*, 16. XI., оголошує знімку з протест. походу в Дітроїті ст. п. з. *»Protest Ukraine Reign of Terror*.
- *»Hudson Daily Stars*, 17. XI. 30, ст. *»Ukrainians Held Protest Meeting Sunday.*
- *Local Body Adopts Resolution Against Polish Outrages in Ukraine.* — Copy Is sent League of Nations Sec.
- *»Cleveland News*, 16. XI., містить знімку з маніфестації в Клівленді та ст. п. з. *»Parade Staged by Ukrainians.* — Thousands Here Protest Against Polish „Reign of Terror“.
- *»Cleveland Plain Dealer*, 16. XI., *»Parade Protests Rule by Poland. Ukrainian Groups Rally to Demonstrate Against Persecutions*.
- *»The Toronto Evening Telegram*, 18. XI., містить довше інтерв'ю з П. Калликю, що як раз вернув із Галиччини, п. з. *»Ukrainians are victims of Terrorism by Poles. 4,000,000 in East Galicia in Condition of Serfs to Polish Govt., Ochava Ukrainians Says — Beaten and Robbed*.
- *»The Troy Record*, 17. XI., *»Ukrainian Church Protest Actions*.
- *»The Pottsville Journal*, 17. XI., *»Minersville Citizens Protest Oppression.*
- *»The Troy Times*, 17. XI., *»Memorial Services*.
- *»The Saint Paul Pioneer Press*, 12. XI., *»Ukrainian Here Assail Alleged Polish Outrages*.
- *»Minneapolis Star*, 17. XI., *»Ukrainians Here Condemn Poland*.
- *»The News-Tribune*, Providence, 17. XI., *»Ukrainians in R. I. Protest Polish Rule*.
- *»The Minneapolis Journal*, 17. XI., *»Ukrainians Here Unite in Protest. Condemn Polish Policy in Worldwide Move.* — Seek Independence.
- *»Cohoes American*, Cohoes, 18. XI., *»Cohoes Ukrainians Protest Alleged Inhumane Acts*.
- *»Holyoke Daily Transcript and Telegram*, 21. XI., *»Ukrainian Groups send Protest to Secretary Stimson*.
- *»The Manchester Guardian*, 21. XI., ст. п. з. *»In the Ukraine U. S. Correspondent's Arrest. A Hush Effort. Treatment of Political Prisoners*.
- *»Buffalo Courier Express*, 24. XI., *»Voice Protest Against Polish Acts in Galicia*.
- *»The Bayonne Times*, 21. XI., *»Ask Baird, Kean Take Steps For Ukrainian Probes*.
- *»The Allentown Morning Call*, 11. XI., *»Ukrainian Protest Polish Indignities.*
- *Northampton Mass Meeting Asks Secretary Stimson To Intervene*.
- *»The Detroit News*, 16. XI., *»Protest Made by Ukrainians*. By Philip A. Adler.
- *»Holyoke Daily Transcript*, 14. XI., *»Ukrainians Protest Alleged Atrocities of Polish Troops*.
- *»Detroit News*, 16. XI., by Negley Farson: *»Brutal Terror Rules Galicia.* — Reporter Arrested for Getting Facts After Invitation. By Envoy to U. S. Статтю цю передрукували: *»Chicago Daily News* і *»Buffalo Evening News*.
- *»Manchester Guardian Weekly*, 28. XI., *»Poland, Germany and England*.
- *»The Scranton Times*, 10. XI., *»Resolutions Adopted At Ukrainian Meeting. Urged United States Government To Investigate Stories Of Persecution in Poland*.
- *»Scranton Republican*, 11. XI., *»Ask Officials To Intercede for Ukraina. Local Ukrainians Charge American Citizens Rights Violated by Polish Soldiers in Eastern Galicia.* — Also Claim Government Suppresses Dispatches.
- *»The Scranton Sun*, 11. XI., *»Ukrainian Ask Safety of Kins*.
- *»The Scranton Republican*, 17. XI. 30, *»Services are conducted in Memory of Ukrainians*.
- *»The Scranton Sun*, 17. XI., *»Church Holds Mourning Day For Ukrainians. Atrocities Protested*.
- *»Minersville Free Press*, 18. XI., *»Ukrainians Hold Protest Meeting*.
- *»The Philadelphia Record*, 1. XII. 30, *»15,000 Phila. Ukrainians Play Polish Rule.* — U. S. Aid Asked in Putting End to Terrorism. Atrocities and Persecution Danounced by Parading Thousands. League Quiz Sought. National Independence Called Only Solution of Probleme.
- *»The Philadelphia Inquirer*, 1. XII., *»Ukrainians in Phila. Assail Polish Rule. Demand Establishment of National State for 7,000,000 Minority*.
- *»Public Ledger*, 1. XII., *»Ukrainians Here Demand Liberty. 3,000 Denounce Reported Cruelty of Poles Under Pilsudski in Their Homeland*.

- »The Manchester Guardian«, 21. XI. »In the Ukraine Peasants Beaten and Killed«.
- »The Manchester Guardian«, 21. XI. »Atrocities in the Ukraine«.
- »Chicago Daily News«, 4. XII. »Women Here Protest Conditions in Poland«.
- »Rochester Democrat and Chronicle«, 17. XI. »Justice Asked by Ukrainians in Resolution«.
- »The Providence Journal«, 17. XI. »4.000 Ukrainians on Parade Here. March in Protest Against Alleged Polish Atrocities Warsaw's Rule Attacked«.
- »Winnipeg-Evening-Tribune«, 22. XI, ст. п. з. »Unrest Blamed on Oppression of Ukrainians«.
- »Free Press Evening Bulletin, Winnipeg, 21. XI. »Swystun Declares Ukrainians Should Have Independence«.
- »The Jewish Standard«, Toronto, 31. X. »A precedent to be set«.
- »The Troy Record«, 1. XII. »Speaker Appeals to Ukrainians to Protest Tortures«.
- »The Lorain Times Herald«, 15. XI. »Ukrainians To Hold Protest Gatherings«.
- »The Boston Globe«, 19. XI, by Negley Farson, »Correspondent, Freed by Police at Gaje, Finds: Soldiers Have Been Allowed to Inflict Brutalities on Innocent Ukrainians«.
- »Bridgeport Post«, Ukrainian Protest Control of Polish«.
- »Manitoba Free Press«, 1. XII. »Swystun Replies to Polish Consul. Quotes Correspondent's Report of Evidence of Oppression of Ukrainian Peasantry«.
- »Toronto Daily Star і »Toronto Weekly Star« з половини листопаду подають кабельограми Negley-a Farson-a з сиралі краєвих подій.
- »Chicago Daily News« з 15., 18. і 19. XI друкує кабельограми N. Farson-a.
- »Milwaukee Sentinel«, 17. XI. »Assail Polish Outrages in East Galicia«.
- »The Manchester Guardian«, 15. XI. »Pilsudski's Tactics«.
- »The Philadelphia Record«, 7. XII. »Poland and the Ukraine«.
- »The Manchester Guardian«, 14. XI, ст. п. з. »Repression in Poland. Eighty Politicians in Prison«.
- »The New York Times«, 11. XII. »Reports of Polish Atrocities in Ukraine confirmed. — Secretary at Women's League For Peace and Freedom Is Convinced After Investigation in the Contry. Will Bring The Matter Before The League's Racial Minorities Committee«.
- »The Manchester Guardian«, 22. XI. »Atrocities in Ukraine. — Evidence of American. Hundreds of Villages Raided«.
- »The Manchester Guardian«, 28. XI. »British Ambassador Reports«.
- »Syracuse American«, 9. XI. »Ukrainian Here Protest Pole „Tyranny“ in Old Country«.
- »The Post-Standard«, Syracuse, 6. XII. »The Ukrainian Situation«.
- »Syracuse Herald«, 25. XI. »Poles Abuse Ukrainians, Priest Holde«.
- »The Manchester Guardian«, 28. XI. »East Galicia and the League«.
- »The Manchester Guardian«, 28. XI. »Polish Terror in the Ukraine. — Mass Protests in U. S.«.
- »Detroit News«, 7. XII. »Ukrainians«.
- »The World«, New York, 14. XII. 30. місяць допис свого кореспондента Albin-a E. Johnson-a з Железі, в якій подає він відомости про укр. скарги в Лізі Націй.
- »The New Republic«, 17. XII, ст. п. з. »Poland, Victim of Oppression Yesterday. A. Worst Oppressor Today«.
- »The Bethlehem Globe Times«, 11. XII. »Editor of Ukrainian Paper Speaks Here«.
- »Times Leader«, 16. XII, ст. »Answers Polish Ambassadors«.
- »The Linden Observer«, 10. XII. »Ukrainians Ask For Action by Nations League. Want Inquiry Into Conditions in Galicia, Is Declaration«.
- »The Literary Digest«, 20. XII, ст. п. з. »A Dig At Polands „New Freedom“«.
- »The Manchester Guardian Weekly«, 19. XII. »Oppression in Poland. British M. P. s. Petition to League. Mr. Henderson Asked to take Action«.
- »The Manchester Guardian«, 29. XII, ст. »Poles and the Ukraine. — The Recent terror. More First-Hand Evidence. — Personal Experiences (from Miss Mary Sheepshanks)«.
- »The Philadelphia Record«, 28. XII. »Charge That Germany Eggs Poland On to Commit Atrocities in the Ukraine Met With Statement That Germany is Too Busy With Troubles at Home to Start Any Abroad«.

- »The Manchester Guardian«, 29. XII, »Eastern Galicia«.
- »Allentown Morning-Calle«, 11. I. 1931, »Father Writes to Daughter Here of Troubles in Native Ukraine«.
- »Bridgepost Sunday Post«, 7. XII, »Ukrainians of City Protest Polish Actions«.
- »Times Leaders«, Wilkes-Barre, 12. XII, »Ukrainian Committee Answers Ambassador on Conditions Abroad«.
- »The New Republic«, 17. XII, »The Scandal of Europe«.
- »Long Island Daily Press«, 8. XII, »Ask Copeland To Urge U. S. Interventions«.
- »The Nation«, 7. I. 1931, by Negley Farson, »Pacification of Ukraine«.
- »The Manchester Guardian«, 17. XII, »Ukrainians in Poland. M. P. s. Petition to League. Mr. Henderson asked to take action. Petition on behalf of the Ukrainian Minority in Poland. Statement on the Polish Elections and the Ukrainian Minorities in Poland«.
- »The New York World«, 14. XII, ст. в справі найближчого засідання Ліги Націй та українських петицій.
- »Free Press«, Winnipeg, 24. XII, містить інтерв'ю з Др. Дей-ом, свідком польської «нацифікації».
- »Engl. Korrespondenz«, No 638, 20. XI, »Poland (Ukrainian Minorities)«.
- »Manchester Guardian«, No 96/30, »Ukrainians on Trial. Alleged Terrorism. Minorities Treaty's Failure«.
- »The Times«, London, 18. XII, »The Ukrainian Conflict. — Reconstruction. In Eastern Galicia«.
- »The Observer«, 21. XII. 1930, »Marshal Pilsudski's Harvest«.
- »The Observer«, 28. XII, »Poland and her Minorities«.
- »The New Statesman«, London, 27. XII, стр. 350, трактат про Сх. Галичину.
- »The Nation and Athenaeum«, 27. XII 30, стр. 425, виклад Miss Sheepsheads про Східну Галичину я «нацифікацію».
- »The Manchester Guardian«, 30. I. 1931, »The cruelties of pacification. Polish evidence. Report submitted to the Sejm. Villages still terrorised the Committee of Three«.
- »The Manchester Guardian«, 28. I. 1931, »Brest prison Brutalities. Inquiry Motion in the Sejm. Ukraine Excesses. Deputies brave. Effor for victims. M. Dubois and the Ukrains. Minister's defence«.

II. ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА.

А) ПРОТЕСТНА АКЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.

- *Відділ ОУН*, Прага, вислав для 7. X. 6. р. протестну телеграму до Ліги Націй, а 14. X. до Бріана та Мек Дональда. На Зборах Відділу 18. X. винесено протестну резолюцію з домаганням вислати міжнародної комісії на ЗУЗ та негайної допомоги від Червоного Хреста. Зібрано 157.— кч. 4 члени входило до складу Управління контактного комітету, а інші члени Відділу виконували в комітеті помічну роботу.
- *Відділ ОУН, Пшибраж*, заініціював 2. X. утворити загальний протестний комітет, до управи якого увійшло 2 члени Відділу. Відділ вислав протестне меморандум до урядів великих європейських держав, Америки, Канади, Міжнародного Червоного Хреста, Ліги Націй та Апостольської Століци в Римі. Рівнож виготовив заклад на соколів. До чеської місцевої преси вислали окремо виготовлені статті про польський погром.
- *Відділ ОУН, Брно*, влаштував 3. X. 6. р. інформативні сходження про події на ЗУЗ, а 8. X. вислав протестні телеграми до Мек Дональда, Курціуса, Бріана і з до Ліги Націй. Від припадків із країн описувано інформації про польський терор та вислали Референтові Пропаганди ПУН. Зібрано 344.— кч. Для поодиноких редакцій чеських опрацьовувано статті про польський терор. Заініціювано створення протестного комітету, до управи якого входять 3 члени Відділу.
- *Відділ ОУН, Полебради*, брав участь в організації протестного віча та в обробці краєвих матеріалів. На Зборах Відділу 3. X. винесено протестні резолюції.
- 5. X. в Празі Тов. «Бамісгь» влаштувало сходження, на яких очевидець інформував присутніх про польську «нацифікацію». Зібрано кодо 400.— кч. на протестну акцію та заініціювано створення контактного комітету для ведення протест. акції. Представники різних організацій постановили негайно вислати протестні телеграми до Ліги Націй та урядів великих держав.

— *Центральний Виконавчий Комітет*, що об'єднував усі протести Комітету в ЧСР, 1) видав 20. X. 1930. апеля до цілого світу на різних мовах; 2) 22. X. улаштував протестне віче в Празі, яке винесло протестні резолюції; 3) видав на чеській, німецькій, французькій й англійській мовах брошури п. з. «Погром українців у Польщі»; 4) вислав до Ліги Націй меморіал, який саразом надрукував на 20 мільйонах вищених українських устатов і добрих людей; 5) зібрав і оголошував у чужині та українській пресі матеріали і звинири про польський терор, 6) видав 2 інформативні бюлетені укр. мовою про польську «паціфікацію», 7) зібрав на ведення протестної акції Кч. 30.000.—; 8) вислав у січні 1931. до Женєви 2 делегати; 9) скликав в Женєві 19. I. 1931. З'їзд представників українських протестних комітетів з 9 держав для взаємних інформацій та для вироблення плану координованої акції.

— *Протестний комітет у Пшибражі* вислав протестне меморандум до Міжнародного Червоного Хреста, Папи, Ліги Націй, урядів великих європейських держав та Америки. Дня 14. X. скликано протестне віче, на якому винесено протестні резолюції. 8. XI. уряджено нападку за жертви польського терору. Вислано листи до анг. політиків «Ротермера та Меловна, а також до подебраловських совоів. Зібрано на акцію 600.— кч.

— *Протестний комітет у Ерні* влаштував 11. X. ширшй інформативні сходили; пляновано на 18. X. протестне віче поліція заборонила. 1. XI. члени Відділу ОУН «Української Громади» та «Укр. Студ. Спілки» толокували цілий день та зішлася від памятником поглигх українських стрільців, віддалили мовчану пошану героям. Протестне меморандум вислано до 14 європейських і американських держав та до Ліги Націй. Крім того, вислано окремі листи різними мовами до Червоного Хреста та його філій у 11 державах.

— За ініціативою *Відділу ОУН у Ліберці* та при співпраці в Допом. Комітетом і Укр. Професійним Союзом відбулося 1. XI. публичне віче, яке винесло протестні резолюції та зібрало 200.— кч.

— Заходами *23 українських товариств у Подебрадзі* відбулося 1. XI. протестне віче, що винесло резолюції проти польського терору, домагався вислати Союзом Народів окремої слідчої комісії на ЗВЗ.

— У *Братиславі* відбулося 1. XI. лютопадове свято, на якому зібрано 250.— кч. на протестну акцію та утворено протестний комітет. Комітет вислав меморандум до Ліги Націй та Ліги оборони прав людини і громадянина.

— *Народна Українська Рада* вислала 5. X. меморандум до Ліги Націй та Ліги оборони прав людини і громадянина.

— *Головний політичний комітет УРСР* вислав 5. X. лист до Міжнародного Бюра соц.-революційних партій та до поодиноких соціалістич.х партій II. Інтернаціоналу.

З ініціативою *групи с. р.* оскувалося в Празі пресоє бюро «Українська кореспонденція», яка від 4. X. почала видавати бюлетені чеською мовою що другого дня, а від 7. X. бюлетені українською мовою, де оголошувало матеріали про польський терор.

— *Товариство письменників і журналістів у Празі* вислало в жовтні меморандум до Ліги Націй, та до Ліги оборони прав людини і громадянина, як рівнож до совоів письменників і журналістів інших народів.

— «Українська часопис в чеській мові *«Україна»* присвятила свої 8. і 9. числа краєвим подіям та протестній акції.

— *Центральний Союз Українського Студентства*, Прага, вислав 6. X. телеграму до Соваа Народів.

— 18. X. відбулася в церкві на Пшибонах, у Празі, нарада за жертви польського терору.

— *Ген. В. Петрів* в імені «Лугу» та «Січовиків» вислав відозву до Спортивного Інтернаціоналу в Ліберці.

— *Пражський відділ УРС* видав відозву до робітників Європи і Америки в справі польських звірат. Відозву передали центральному комітету професійних совоів в ЧСР окрема делегация, яка широко інформувала чужинців про краєві події.

— *Український Пласт у ЧСР* видав відозву чеською, німецькою, французькою і англійською мовами, яку розсилали до різних пластових і спортових організацій світу.

— *Союз українських емігрантських організацій у ЧСР* видав 6. X. меморіал різними мовами про краєві події.

8. XI. Збори «Об'єднання українських студентів-техніків» винесли резолюцію протесту проти польського терору.

— 27. XI. *Управа Українського Академічного Товариства* винесла протестні резолюції.

— «Українська Університетська Група Міжнародної Фелерації для Ліги Націй» пред'являла до протесту Центрального Комітету.

— У *Моравській Острозі* українська колонія влаштувала протестне віче, яке прийшло відповідні резолюції.

— Др. В. Кушнір у Празі видав в англійській мові книжку про «паціфікацію» з кількадесятьма згадками понижених українських установ і побитих людей.

БУ АКЦІЯ ЧУЖИНЦІВ І ІНТЕРВЕНЦІ

— Чехословацька *Жіноча Ліга миру і свободи* видала відозву до чехів із прогосом проти переслідувань українського населення в Східній Галичині. Рівночасно Ліга звернулася до Червоного Хреста в Женеві з домаганням вислати допомогую комісію до Східньої Галичини.

— Польський заступник у Празі протестував перед офіційними чеськими чинниками з приводу протестної акції українців у ЧСР та протипольських виступів чеської преси.

В) ЧЕХОСЛОВАЦЬКА ПРЕСА.

Хоч чеський загальний ніколи не симпатизував із поляками, всеж із огляду на офіційні відносини між чесько-словацькою і польською державами за останні часи, чеська преса була для нас справжньою твердиною, яку треба було щойно здобувати для проти-польської пропаганди з нагоди «паціфікації» Східньої Галичини. Коли, мимо протестів польського амбасадора та наказів «зверху», всеж заговорили про краєві політичні численні чеські часописи, я то навіть органи партій, що беруть участь у владі, то не треба завдавати симпатій чеського загальному до українців, а далі поспійному «штурмуванню» чеських редакцій нашими емігрантами.

1) Довші статті помістили такі часописи:

— «*Národ*», Прага, 15. IX. «*Ohněm i mečem*» *proti polskému panství*.

— «*Pražský Večerník*», 2. X. «*Východní Halčé jediným vojenským táborem. Zprávy z polských pramenů líčí události jednostranně. Vojenské výpravy do ukrajinských vesnic. Patení, zatýkáni a uzavírání škol*».

— «*Rudý Večerník*», 7. X. «*Celá vesnice obyvatel západní Ukrajiny zaplenu! Obyvatelstvo zdělené přechá před trestnou expedicí Pilsudského. Sta Ukrajinců povraženo a stýráno. «Slovanská láska» české buržoazie «spí»!*»

— «*Pražský Večerník*», 7. X. «*Polský Mussolini zatýká ukrajinské kněze, zastávající práva svého lidu*».

— «*Rudé Právo*», 14. X. «*Pod fašistickou knutou Pilsudského*».

— «*Rudý Večerník*», 14. X. «*Vesna? Moskva? Pata krev!*»

— «*Pražský Večerník*», 14. X. «*Slovák a události ve Vých. Halčích*».

— «*Rudý Večerník*», 15. X. «*Polští žoldnéři drancují ukrajinské vesnice*».

— «*Rudý Večerník*», 16. X. «*Něch' tyje Polska!*»

— «*Rudý Večerník*», 17. X. «*Hulání a policejní brigády pacifikují Ukrajince*».

— «*Právo lidu*», 18. X. оголошує велику статтю *Dr. V. Charvát* п. а.: «*Pacifikace východní Halčes*». У статті автор пише між іншим: «У добі розквіту своєї популярності говорив Пилсудскі про потребу угоди з українцями, дійшовши близько до петардичами, осуджував виборки польського шовінізму та марив про створення польсько-української унії, яка простягалася би від Балтики аж до Чорного Моря. Гарні слова перемішувалися з чарівними снами в його політичних комбінаціях, які однак не мали реального бажання спокійного вирішення польсько-українського спору». «Українська парламентарна політика обмежувалася більше протестами та демонстративними політичними та культурними домаганнями. Проте праця громадська була з кожним роком півдніша та успішніша». «Праця тих культурних та господарських інституцій зустрілася з негативною оцінкою польської влади». «Всі домагання за порозуміння з українцями були унеможливлені диктаторським режимом, та українське питання прибрало небезпечного забарвлення для мирного розвитку стосунків у Східній Галичині. У поліційній атмосфері розвивалася підземна терористична українська організація». «Коли в серпні 6. р. почали впливати на галицькій землі поміж панських маєтків та селянських господарств, польська націоналістична преса приписала всі ці поміжі на račun тайної української організації». «До поміж на провінції незабаром прилучилися бомбові атентати та саботажі (зокрема на залізницях), які викликали, де пімсту, атентати польської академічної молоді на українські інституції у Львові. Націоналістична польська преса почала скаженим виступи на українців та клякати владу до найгостріших репресій». «Пилсудскі, засліплений перевагою своєї мажоритарності над польською демократією, зачав «заспокоювати» Східню Галичину на відрець царської влади. Вислав до

Східньої Галичини своїх уланів, щоб «нацифікувати» українське громадянство. Ці карні ескадри поширили хутко кругом міста і відчай. Куди прийшли, всюди однаков плач та парізація. Улани вважали до приватних земель, до канцелярій культурних установ, до кооперативних товариств, шукаючи зброї, вибухових матеріалів, прокламацій та забороненої літератури. Хто одважився протестувати, був збитий або приголомшений колючою рушницею та був раний, що після «переслухання» zostав живий». «Поліційні та уланські відділи оточували українські села, селища заповідорних хліборобів та потім бігли. Кожен заповідорний дістан: од 50 до 100 ударів по голому тілу, прикритому мокрим рядном. Перед тим, як відійти з села, карна ескадриця примушувала громадський уряд зложити писемне зобов'язання, що улани новодлялися гарно та за їхню добре платили (добра українська громада була примушена платити їм контрибуцію). В місяцях, де були ревізії, повиривано дошки з підлоги, побивано стіни, поворено перини, порозбито дзеркала, все кидано найменше на одну купу, щоб найбільше це все знищити та знісувати. Читальні «Пресвіти», канцелярії кооператив та крамниці демольовано, списки та книжки понорозкидано, в складах найменше розкидувано мішки зі збіжжям. В музичних товариствах переглядали музичні інструменти так, що після ревізії вони були цілковито знищені. Людей сотнями арештовано та в'язнено. Усі в'язніччерепоновені, а в барств-литовський твердині сидить ціла низка бувших українських послів. Нема потреби ані підкреслювати, що провідники карних ескадрів вимагали від громадських урядів зобов'язання, що при виборах будуть голосувати цілою громадою за державним списком. Це не була іронія, але до безглузда серйозно. Шовіністична польська преса шалено раділа над «успіхами» карних ескадрів та у своєму засилженні проголошувала, що український нарід треба змусяти до співпраці з поляками. Вогнем та мечем хоче слогодити Пілуудські вимогти діяльності од українців. Не треба більшого доказу укладу державної польської думки за диктатури Пілуудского, як партизанська війна в Східній Галичині. «Нацифікація» того краю в справжньому трагедію. Роздухала глибоко ненависть та неприязність між двома славянськими народами. Втворила атмосферу, в якій буде добре зростати тільки взаємна ворожечка та недовіра, інтриганство, насильство та терор. Ця «нацифікація» кляче до життя підземні організації та підявляє в багатьох українцях віру, що мирне порозуміння а Варшаві є неможливе. Поліційні та уланські відділи укладували внутрішньо-політичні відносини в Польщі. «Пілуудські хотів показати національним меншинам свій ластук. Це правда, що він застраив та стероризував цілу Східню Галичяну, але своїми уланами Польщі не помір. За його рішення більшого українського питання буде Польща покутувати дові алта».

— «Lid», 21. X. «Pod ochranným štítem Pilsudského diktatury. Polská akademická mládež ve Lvově demoluje ukrajinský klášter a sirotčinec. Demonstrace v noci na 15. října ve Lvově, o kterých polský tisk mlčí. Významné ukrajinské budovy ve Lvově demolvány. Noční útok na klášter a sirotčinec».

— «Pražský Večerník», 21. X. «Polská akademická mládež ve Lvově demoluje ukrajinský klášter a sirotčinec».

— «Dělnický Deník», 22. X. «Huláni a policejní brigády pacifikují Ukrajince».

— «Ludová Politika», Bratislava, 22. X. «Polská akademická mládež demoluje ukrajinský klášter a sirotčinec. Významné ukrajinské budovy vo Lvove demolvány. Demonštrácie, o ktorých polská tlač mlčí».

— «Rudý Večerník», 22. X. «Hoří dvory polských a ukrajinských kulaků. Dvojť poslání fašistické UWO. Teroristické akce fašistů. Masové sabotáže. Vzpouora ukrajinských rolníků».

— «Tvorbda», 23. X. «Hubení slovanských štěnic, o němž hejslované nevědí...» (Залучено 5 знимок із «нацифікації»).

— «Slovák», Bratislava, 13. X. «Nepokoje v Haliči a ich využívanie protipolskou propagandou».

— «Pražský Večerník», 23. X. «Pilsudski a zabavený list ukrajinského episkopátu. Proč byl zabaven pastýřský list ukrajinských biskupů. Desítky kněží v žaláři».

— «Rudý Večerník», 24. X. «Rabování vesnic a týrání rolníků pokračuje. Polská vláda si pacifikuje nástupišťe k přepadení sovětského svazu. Huláni agituji k volbám. Cesta hulánů je znamenána mrtvolami».

— «Pražský Večerník», 24. X. «Slovák a udalosti ve východní Haliči».

— «Večerní list», 24. X. «Ukrajinci dovolují se pomocí celého světa».

— «Dělnický deník», 23. X. «Nepůjdeme na Kiev — ale na Varšavu».

— «Cech», 24. X. Josef Obr: «Ukrajinci a jejich boj za svobodu». У статті автор пише між иншим: «Українські події, про які сям там зявляються вісті в чеській

преси, мусіли б, на нашу думку, звертати на себе більше уваги». «Отало лемки, що польський натиск на українців викликав безперечний одпір». «Всі ці явища звернули увагу на українське питання, яке може стати основною проблемою розвитку Східної Європи». Далі автор перекладе бій українців за волю, рішення Антанта, тощо, а далі пише: «Національна свідомість українців розвивалася в таких умовах цілковито, а тому виникли таємні українські організації, метою яких є незалежність і воля України. Ці таємні гурти є в ставім зв'язку з еміграцією, а їх коріння заглибилися не лише в середній Європі, а й у Радянській Росії». «Останніми часами можна спостерігати серед українців великий рух до самостійності, себто, до утворення з окремих частин української землі одного цілого».

— *«Lid», 24. X. «Slovak» a udalosti ve Vých. Haliči».*

— *«A-Zet», 25. X. «Socialistický polský tisk proti trestním expedicím polského vojska do ukrajinských vesnic».* У тій статті між иншим автор пише: «Карні експедиції, що skierовані проти всього населення даної національності або країни, за вчинки, яких допустилися незначні особи, були останніми часами, за часів миру, в Європі незначною річчю. Панувало переконання, що карати колектив за вчинки окремих, це варварство, незгідне з моральними та правовими переконаннями модерної людини».

— *«Lidská práva», Praha, N. Hryhorijiv: «Ukrajinský osud».*

— *«Rudý večerník», 25. X. «Mostěti dělníci protestují proti týraní ukrajinských rolníků».*

— *«Slovák», Bratislava, 26. X. «Ukrajinskí biskupi o situaci v Malopolsce».*

— *«Reforma», 28. X. «Strašné pronásledování Ukrajinců ve Vých. Haliči. Zpráva z brněnského pramene mluví o neuvěřitelných zvrstvech. Vesnice a bezbranné obyvatelstvo jsou přepádaný soldateskou».*

— *«Tvorb», 30. X. подает подробности з «нацификацій» акції.*

— *«Večerník Práva Lidu», 30. X. «Výkřik z Haliče».* Стаття вичиться так: «Шо-винізм владних пол сліпий та глухий, Переміня Східну Галичину в бовинце двох народів, на якому грубе насильство тимчасово перемтає над пасивними, настрашеними рьяніками. Вірост не явеш віри, що те, що діється в Галичії, правда. Але розпачливі крики катованого українського населення розлагають що-раз сильніше її частіше та влючать до сумління культурного людства. Десятькі літ не натрапляє ту моральну страту, яку в польсько-українських відносинах нанесли польські улади».

— *«Duch času», Moravská Ostrava, 1. XI. «Úžasná zvrstva při trestních výpravách proti Ukrajincům ve Východní Haliči. Ukrajinci sdělují hrozná podrobnosti, jak se v Úchodní Haliči počínají Pilsudského potádkáři».*

— *«Cech», 3. XI. «Polská spacificace» ve Východní Haliči».*

— *«Polední list», 4. XI. «Politická perseke v Polsku trvá».*

— *«Lid», 5. XI. Josef Obr: «Ukrajinci, národ domáhající se svých práv».*

— *«Přítomnost», 5. XI. Dr. Franko: «Kam spěje Polsko?»* У статті автор між иншим пише: «В питанні меншин жодна польська влада задержує однагове поступовання: поше внарододовляння всіх меншин, що живуть в Польщі. «Ті «меншини», відірвані від своєї матірньої землі насильно та приріднені до Польщі, видано на погяду польськїя меншин та державному апаратові. Тому не диво, що ті меншини, коли не знаяли заспокоєння своїх господарських, культурних і політичних домагань, тұ-жять чи за алученням їх своєї національного державою (литови), чи за самостійністю (українці, білоруси). Тим способом меншинова проблема є сьогодні не до вирішення. Українське питання є головною точкою тої проблеми».

«Головний напрям, яким їде польська меншинова політика, це знищення і польщення всього публичного українського шкільництва; досі спольщено і замкнено понад три тисячі народних шкіл, так що українськими є нині тільки приватні школи, удержувані культурною організацією «Просвіта» і «Українським Педагогічним Товариством». Середні школи, як що були чисто українськими, є нині загалом уттраквістичні, а коли були уттраквістичними, є нині вже цілковито польські. На львівськїм університеті, що був за австрійських часів уттраквістичним, нема сьогодні для українців ні одного катедри, за виїмком катедри української мови. «Тайний український університет», що його заснували запізнані українські професори та студенти в 1921. р. у Львові і якого студії та іспити узнавали по цілій Європі, зліквідовано в 1925. р. з огляду на неможливість тривалого нелегального існування та переслідування влади». «Для українців і решти меншин від 1920. р. заведено неформальний кюмерс клязує на всіх польських високих школах, а нострафіція заграничних дипломів відбувається на основі політичної міркі». «Земельна реформа, ведена владою в 1923—25 р. р. виключно на українській, білоруській та литовській території, розділяла загарбану землю в дев'ятьдесятьох процентах ad hoc при-

булим польським колоністам і легіонерам без огляду на те, що осіле рільниче населення меншонових країн має 27% безземельних, та 70% малоземельних, а тільки 3% привадає на самостійній господарстві. Між польськими колоністами і українським осілим населенням панує досі воєнний стан. З одного боку нові маєтки озброєних польських колоністів, з другого — бунтівничі хвилі українських селян. Виследи: підпали польських маєтків, знищення колоністів, карні воєнні експедиції проти українців». «Відбір польської влади і оборону перед нею веде від 1921. р. тайна українська військова організація, про існуючі якої часто читало в часописах». «Останнє пірвіччя принесло дальніше загострення відносин. По кількох великих політичних проєсах, що вакінчалися надзвичайно гострими засудами, прибрав на силі відбір українців. Недавнє відрізання Львова від телефонічного й залізничного сполучення зі світом протигом цілої ночі мало метою звернути увагу світа на небезпечну ситуацію». Далі подає автор точний опис карних експедицій.

— «*Slovanský přehled*», за жовтень, ст. Dr. Charvát: «*Ukrajinci v Polsku*».

— «*Hlas východu, Užhorod*, 13. XI. «*Golgota*». В статті автор пише між иншим наступне: «В сусідній Польщі відбуваються події, що мають лише аналогію з часів тридцятилітньої війни, коли чи то шведські жовнири, чи то царські драгуни вимордували цілі краї, наляжи села та прожар на полі, вбиваючи чоловіків і жінок. А про це мовчать. Чому не протестують ті чеські часописи, які зовняють цілі шпальти надтум і порожнім всеподанславізмом; прецінь і тут вбивають славию — українців». «Замість автономії, Польща приправила німні українцям кривавий бенкет, напавши, як це до лица польським кавалерам, озброєними карними військовими експедиціями на «безборонне населення». «Теперішня кривава розправа над українським народом доказує цілому світові не лише, на яких слабих підвалинах стоїть теперішня Польща».

— «*Večerní*», 28. XI. «*Jak se jinde dělájí — volby*. Smutné obrázky z národnostních bojů polsko-ukrajinských». Подсе 2 знимки знищення українських установ при «лацифікації».

2) Короткі нотатки помістили слідуєчі часописи:

— «*Večerní České slovo*», 2. X. «*Zatýkáni ukrajinských revolucionářů pokračuje*». — «*Národní osvobození*», 2. X. «*Polští socialisté proti trestním expedicím v Haliči*». — «*Ukrajinské strany protestují proti opatřením úradů v Haliči*». — «*Polední list*», 2. X. «*Ukrajinský terorista zastřelen na útekx*». — «*Nový večerník*», 3. X. «*Zažení polského vojska proti Ukrajinám bude ještě rozšířeno*». — «*Národní listy*», 3. X. «*Přímový útok na ukrajinský dům ve Lvově*». — «*Rovnost*», 4. X. «*Pilsudský vyvráždí 8 milionů Slovanů v západní Ukrajině*». — «*Národní listy*», 8. X. «*Polsko před volbami*». — «*Rovnost*», 5. X. «*Celě vesnice obyvatel západní Ukrajiny vypáleny*». — «*Polední list*», 10. X. «*Z Prahy do Lvova, kde jej zatklx*». — «*Národní politika*», 19. X. «*Nové srážky polsko-ukrajinské*». — «*Polední list*», Praha. «*Politická persekuce*». — «*Národní politika*», 25. X. «*Ukrajinský protest*». — «*České slovo*», 22. X. «*Hledovka 141. politických vězňů. Zatýkáni bývalých ukrajinských poslanců a senátorů pokračuje*». — «*Právo lidu*», 24. X. «*Anglický novinář zatčen v Polsku*». — «*Večerník Práva lidu*», 24. X. «*Persekuce Ukrajinců v Haliči*». — «*Dělnický deník*», Moravská Ostrava, 24. X. «*Bílý teror nad Ukrajinou*». — «*Rovnost*», 25. X. «*Pilsudský se stará, aby se o trestních expedicích nemluvalo*». — «*Lidové noviny*», 24. X. «*Kanadský žurnalista zatčen v Haliči*». — «*Polední list*», 25. X. «*Ukrajinci dovolávají se pomoci celého světa*». — «*Rovnost*», 26. X. «*Mostečtí dělníci protestují proti týráni ukrajinských rolníků*». — «*Národní politika*», 26. X. «*Provolání metropolitě Septyckého k ukrajinskému obyvatelstvu*». «*Stálé zatýkáni bývalých poslanců*». — «*Čech*», 27. X. «*Provolání metropolitě Septyckého k ukrajinskému lidu*». — «*Národní listy*», 23. X. «*Sensovní zatčení kanadského novináře v Polsku*». — «*Večerník Práva lidu*», 31. X. «*Další zatýkáni v Polsku*». — «*Národní listy*», 30. X. «*Hřichy proti slovanství*». — «*Národní politika*», 20. X. «*Východní Malopolska*». — «*Národní listy*», 30. X. «*Ukrajinský tisk v Polsku*». — «*Reforma*», 4. XI. «*Ukrajinci v Praze proti polskému teroru*». — «*Večerník Práva lidu*», 4. XI. «*Zalátem vítěz Pilsudský nad oposicí*». — «*Národní politika*», «*Celý štáb ukrajinské vojskové organizace na Volgax zatčen*». — «*Venkov*», «*Polský boj na dvě fronty*». — «*Večerník Práva lidu*», 5. XI. «*Zatýkáni Ukrajinců a oposičníků pokračuje*». — «*Neděle*», 8. XI. «*Nedobré věci*». — «*Moravskoslezský deník*», 8. XI. «*Proti polskému teroru*». — «*Národní politika*», 1. XI. «*Ukrajinskí emigranti v Praze protestují*». — «*Dělnický deník*», Mor. Ostrava, 5. XI. «*Na pomoc potlačovaným v Polsku*». — «*Právník večerník*», «*Ukrajinská církev pro národnostní mír v Haliči*». — «*Národní politika*», 14. XI. «*Polsko*». — «*Rozprávi volební*». — «*Čech*», 14. XI. «*Polsko*». — «*Memorandum Ukrajinců Papeži Piu X.*». — «*České slovo*», 15. XI. «*orošomuje procest českou jinocou Jitru mury i snobidli*». — «*Express*», 17. XI. «*Pyrrhovo vítězství Pilsudského*». — «*Národní politika*», 26. XI. «*Ukrajinci a cizina*». — «*Lidové noviny*», 22. XI. «*Anglická vláda si vyžádala zprávu o Ukrajině*».

Організації», 27. *Фрай Прессе* — Лодзь з 9. 1930. «Українці і Союз оборони батьківщини», 28. *Катговіццер Цайтунг* з 1. 9. «Карні експедиції до Львова», 29. *Дер Юнгдойтше* з 2. 9. «День ворогів Німеччини» і «Протукраїнська акція», 30. *Катговіццер Цайтунг* з 2. 9. «Вибора боротьба почалася» або «Удар проти України», 31. *Форвертс-Райхенберг* з 3. 9. «Акція Пінсудського проти України», 32. *Бреслявер Нойесте Нозрихтен* з 4. 9. «Нові неспокій у Львові» і «Національні меншини Польщі в виборчій боротьбі», 33. *Катговіццер Цайтунг* з 4. 9. «Чотири наріжні вежі», довга стаття, 34. *Форвертс-Райхенберг* з 6. 9. «Нові масові арештування на Західній Україні», 35. *Нойесте Вінер Екстраблаг* з 6. 9. «Велика змова в Польщі», 36. *Алленштайн Цайтунг* з 8. 9. «Польсько-український церковний процес», 37. *Дер Фольксдойтше* з 9. 9. «Наших 25 суспільств-народів», стаття, 38. *Дойтше Тагесцайтунг* з 10. 9. (про арешт 70 студентів на замаху на Львів), 39. *Прагер Прессе* з 10. 9. «Нові замаху Українців у Галичині», 40. *Роте Фаме* з 11. 9. «Горять села у Сх. Галичині», 41. *Дойтше Альт. Цайтунг* з 11. 9. (про арешт послів), 42. *Нойесте Вінер Екстраблаг* з 11. 9. «Продовження арештувань», 43. *Дойтше-істеррайхтше Тагесцайтунг* з 11. 9. вістки про арешти, 44. *Прагер Прессе* з 11. 9. «Тверда рука Пінсудського», 45. *Прагер Прессе* з 12. 9. вістки про в'яздичення читальні, 46. *Дойтше Тагесцайтунг* з 13. 9. дальші вістки про перебіг саботажа, 47. *Роте Фаме* з 14. 9. «Польські комуністи в героїській боротьбі з фашистською диктатурою (про галицькі події)», довга стаття, 48. *Черноівцкер Моргенблат* з 19. 9. «Арешти в Польщі тривають», 49. *Фоссіте Цайтунг* з 19. 9. «У Львові боротьба в темноті», 50. *Дойтше Тагесцайтунг* з 20. «Загострена боротьба проти українців», 51. *Катговіццер Цайтунг* з 20. 9. «Санація лояльте душі далі», стаття, 52. *Алленштайн Цайтунг* з 20. 9. «Особлива підготовка Пінсудського до виборів», довга стаття, 53. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 20. 9. «Арешти українських саботажників» і «Збещення державного гербу», 54. *Гафельдмайнес Ехе* з 20. 9. «Мала війна в Галичині», 55. *Дойтше Тагесцайтунг* з 21. 9. «Насилля проти насилля або визвольна боротьба України», довга стаття з малюв України, 56. *Катговіццер Цайтунг* з 22. 9. вістки про арешти, 57. *Дойтше Рундшау* з 22. 9. «Українські священники і польська мова», 58. *Ное Пройшіше Крөбціцайтунг* з 23. 9. «Заворухення в Галичині або польські війська проти українських сіл (модерна драганада)», 59. *Мемелер Дампфбоот* з 23. 9. «Україна бореться», 60. *Дойтше Тагесцайтунг* з 23. 9. «Карні експедиції в Галичині», 61. *Черноівцкер Альт. Цайтунг* з 23. 9. «Події в Польщі», 62. *Людлер Фольксцайтунг* з 24. 9. «Отроти постукування поліції проти українських терористів», коротка стаття, 63. *Катговіццер Цайтунг* з 24. 9. «Успокоєння Галичини», 64. *Тиглізе Рундшау* — Берлін з 24. 9. «Карні експедиції проти України», 65. *Форвертс-Райхенберг* з 24. 9. «Пінсудські проти України», 66. *Ревальше Цайтунг* з 24. 9. «Українці в визвольній боротьбі», стаття, 67. *Дер Юнгдойтше* з 24. 9. «Большевицькі агенти при праці», 68. *Техешверер Фольксблаг* з 24. 9. «Політичні підвали в Польщі», стаття, 69. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 25. 9. «Поліційна експедиція проти України», 70. *Тиглізе Рундшау* — Берлін з 25. 9. «Польські карні експедиції проти України», довга стаття, 71. *Черноівцкер Альт. Цайтунг* з 25. 9. «Саботажі в Галичині», 72. *Катговіццер Цайтунг* з 25. 9. «Бомбова міна у Сх. Галичині. Помімо експедицій нові агентати. Замах на українські домки», 73. *Берлінер Фольксцайтунг* з 26. 9. «Масовий терор у Сх. Галичині», 74. *Людлер Фольксцайтунг* з 26. 9. «Арешт бунного посла», 75. *Катговіццер Цайтунг* з 26. 9. «Неспокійна Східна Галичина», 76. *Ревальше Цайтунг* з 27. 9. «Поліційний похід проти України», 77. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 27. 9. вістки про саботажі, замкнення шкіл, виборчий бляк, бомба в монастирі й т. д. 78. *Мемелер Дампфбоот* з 27. 9. «Бомбами в грататами побороють себе взаімо Поляки й Українці», 79. *Людлер Фольксцайтунг* з 27. 9. «Трагедія Українського Народу», стаття, 80. *Черноівцкер Альт. Цайтунг* з 27. 9. «Нервозність у Польщі», стаття, 81. *Форвертс-Райхенберг* з 27. 9. «Солдатська Пінсудського лютує», 82. *Черноівцкер Моргенблат* з 28. 9. «Домогання України», стаття, 83. *Пестер Ллойд* з 28. 9. «Акція проти українських організацій», 84. *Берлінер Фольксцайтунг* з 28. 9. «Карні експедиції проти України, поліційний похід по Сх. Галичині, масові арештування і ревізії», 85. *Прагер Прессе* з 28. 9. «Пінсудські продовжує арештування», 86. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 28. 9. «Боротьба проти саботажу у Сх. Галичині», 87. *Катговіццер Цайтунг* з 29. 9. «13 тяжко ранених при агентаті у Сх. Галичині», 88. *Тіркше Пост* — Константінопель з 29. 9. «Неспокій у Сх. Галичині», 89. *Алленштайн Цайтунг* з 29. 9. «Утиск меншин у Польщі», стаття, 90. *Фрае Прессе* — Лодзь з 29. 9. «Нові арешти України», 91. *Дер Юнгдойтше* з 30. 9. «Додаток до питання меншин або арештування українців у Польщі», 92. *Тиглізе Рундшау* з 30. 9. «Нові масові арештування у Сх. Галичині», стаття, 93. *Мемелер Дампфбоот* з 30. 9. «Бомбова міна на Україні» або «Цвинтар як побовище», стаття, 94. *Тіркше Пост* з 30. 9. «Польські в Україні», 95. *Прагер Прессе* з 30. 9. «Польські виборчі перспективи», стаття, 96. *Пестер*

*) Подаємо лише головніші часописи

Львів з 30. 9. «Польща», арештування українців — вістки. 97. *Берлінер Фольксцайтунг* з 30. 9. «Поліційний похід у Сх. Галиччині» і «Нові атентати та арештування». 98. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 30. 9. «Зачинювання українських гімназій». 99. *Берлінер Тагеблат* з 30. 9. «Акція проти України». 100. *Черновоїцер Альт. Цайтунг* з 30. 9. про арештування українців. 101. *Черновоїцер Альт. Цайтунг* з жовтня 1930 «Акція в протакції в Польщі». 102. *Ді Отмарк* з жовтня 1930 «Польсько-українське єднання», стаття. 103. *В. Ц. ая Мітта* з 1. 10. «Провідник України застріляв». 104. *Форовертс-Райхенберг* з 1. 10. «До події в Польщі». 105. *Алемштайнер Цайтунг* з 1. 10. «Заборудування українського провідника». 106. *Ревальше Цайтунг* з 1. 10. «Українські саботажі в Польщі». 107. *Катговіццер Цайтунг* з 1. 10. «Мала війна в Польщі». 108. *Черновоїцер Альт. Цайтунг* з 1. 10. «Події в Польщі». 109. *Дер Юнгдойтше* з 1. 10. «Розпачлива боротьба українців». 110. *Нестер Львів* з 1. 10. «Українські неспокої». 111. *Черновоїцер Моргенблат* з 1. 10. «Режим насилля у Сх. Галиччині». 112. *Прагер Прессе* з 2. 10. «Застрилений під час уччі». 113. *Дойтше Тагесцайтунг* з 2. 10. «Вістки про арештування і стріли». 114. *Фрае Прессе* з 2. 10. «Учень, що зтікав, застрілений». 115. *Дойтше Рундшау* з 2. 10. «Вістки про положення і відозву партії». 116. *Лодзер Фольксцайтунг* з 2. 10. «Поліційна акція проти України», стаття. 117. *Моргенблат* — Загреб з 2. 10. «Загострене насильство у Сх. Галиччині». 118. *Нестер Львів* з 2. 10. «Українські неспокої». 119. *Берлінер ая Морген* з 2. 10. «Старим випробованам способом або застрілений під час уччі». 120. *Дойтше Цайтунг* з 2. 10. «Шілуудскі арештує дальше». 121. *Вукарестер Тагеблат* з 3. 10. «З'їтис українців у Польщі». 122. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 3. 10. «Вечнина з Береста Лиготського, довга стаття. 123. *Тиглізе Рундшау* з 3. 10. «3000 українців у польських термах», стаття. 124. *Роте Фане* з 3. 10. «Сх. Галичина в пожежній революції». 125. *Дойтше Рундшау* з 3. 10. «Зачинювання українських гімназій, Шенціцький, у Варшаві». 126. *Черн. Моргенблат* з 3. 10. «Акція проти України» або трагедія Польщі. 127. *Лодзер Фольксцайтунг* з 3. 10. «Акція проти України продовжується», стаття. 128. *Фрае Прессе* з 3. 10. «Поширення саботажів у Сх. Галиччині», селяно стріляють на військові. 129. *Мемелер Дампфбоог* з 3. 10. «На Україні йдуть дальні арештування». 130. *Катговіццер Цайтунг* з 3. 10. «Шенціцький надармо інтервенції». 131. *Нестер Львів* з 3. 10. «Вомбовий атентат на українське кооперативу». 132. *Дойтше Тагесцайтунг* з 3. 10. «Боротьба винищення проти України», стаття. 133. *Берлінер Тагеблат* з 3. 10. «Сх. Галичина в полумі», стаття. 134. *Прагер Прессе* з 4. 10. «Дальні арештування України». 135. *Ауфвертс-Вілебольд* з 4. 10. «Українські жалоби в Варшаві». 136. *Дер Юнгдойтше* — Берлін з 4. 10. «Вомбовий атентат у Львові». 137. *Тиглізе Рундшау* — Берлін з 4. 10. «Польський похід на знищення України у Галиччині», стаття. 138. *Дер Юнгдойтше* з 4. 10. «Диктатура Пілуудского або дальні арештування». 139. *Катговіццер Цайтунг* з 4. 10. «Нова серія арештів». 140. *Моргенблат* — Загреб з 4. 10. «Тяжка польсько-український спір». 141. *Форовертс-Райхенберг* з 4. 10. «Забіяки Пілуудского при роботі». 142. *Фрае Прессе* — Лодзь з 4. 10. «Містечко в полумі». 143. *Лодзер Фольксцайтунг* з 4. 10. «Акція проти України», стаття. 144. *Політіше Вохенсріфт* з 4. 10. «Охорона нац. меншин у правці», стаття. 145. *Дер Юнгдойтше* з 5. 10. «Мала війна в Галиччині», довга стаття. 146. *Фрае Прессе* — Лодзь з 5. 10. «Видух бомби в українській кооперативі у Львові». 147. *Зонтагблат* — Будапешт з 5. 10. «Пожежі в Польщі як політична зброя», стаття. 148. *Франкфуртер Цайтунг* з 5. 10. «Громадська війна у Сх. Галиччині», велика стаття. 149. *Ное Проїнше Крөйццайтунг* з 5. 10. «Польський наступ у Сх. Галиччині». 150. *Лодзер Фольксцайтунг* з 5. 10. «Пожежі походи в Галиччині», стаття. 151. *Дойтше Рундшау* з 5. 10. «Карні експедиції в Сх. Галиччині», стаття. 152. *Катговіццер Цайтунг* з 6. 10. «Посли заарештовані». 153. *Тіркіше Пост* з 6. 10. «Виборча боротьба в Польщі», велика стаття. 154. *Черн. Альт. Цайтунг* з 7. 10. «Даремна інтервенція Шенціцького», стаття. 155. *Берлінер Бірленцайтунг* з 7. 10. «Повстання на Україні», велика стаття. 156. *Фоссіше Цайтунг* з 8. 10. «Галичина — неспокоїний край», велика стаття. 157. *Форовертс* з 8. 10. Берлін — «Винищування народу в нашого сусіда», з фотографіями. 158. *Форовертс* — Райхенберг з 8. 10. «Наслідки фашистського режиму», стаття. 159. *Нестер Львів* з 8. 10. «Соймові вибори». 160. *Черновоїцер Моргенблат* з 8. 10. «Даремна інтервенція Шенціцького і Сомбовий замах у Львові та дальні арештування». 161. *Тиглізе Рундшау* з 8. 10. «Східна Галичина», велика стаття. 162. *Гафельмендіше Его* з 9. 10. «Україна в огні», велика стаття. 163. *Роте Фане* з 9. 10. «Ліше Совіти дадуть свободу західній Україні», стаття. 164. *Берлінер Льякольцанцайгер* з 10. 10. «Чи Польща належить до Європи?», велика стаття. 165. *Дойтше Рундшау* з 9. 10. про нові арештування. 166. *Дер Юнгдойтше* з 11. 10. «Нові арештування». 167. *Дойтше Рундшау* з 11. 10. «Даремна інтервенція Шенціцького». 168. *Катговіццер Цайтунг* з 10. 10. «Нові арештування в підпаля у Сх. Галиччині». 169. *Катговіццер Цайтунг* з 9. 10. «Друга проща Шенціцького до Кавосси». 170. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 10. 10. «Шенціцький у Варшаві, дальні арештування». 171. *Гафельмендіше Его* з жовтня 1930. «Нові арештування на

Україні», 172. *Германія* з 11. 10. «Страстні дні одної мешкини», велика стаття. 173. *Берлінер Тагеблат* з 11. 10. «Сх. Галичина пашифікується», велика стаття. 174. *Берлінер Моргенност* з 12. 10. «Боротьба за Сх. Галичину», велика стаття. 175. *Гамбургер Цайтунгсміттер* з 15. 10. «Повстання на Україні», велика стаття. 176. *Дойтше Цайтунг* — Берлін з 17. 10. «На Західній Україні неспокой», велика стаття. 177. *Роте Фане* з 14. 10. «Інтернаціональна солідарність із Зах. Україною», стаття. 178. *Каттовітцер Цайтунг* з 12. 10. «Застаювання акції супроти України». (У Сх. Галичині панує спокій. Нові підвали і арештування), стаття. 179. *Дойтше Рундшау* — Бромберг з 19. 10. «Арештування трьох гр. мат. священників». 180. *Нестер Львюйд* з 19. 10. «Конфіскація пастирського листа». 181. *Дойтше Тагесцайтунг* з 19. 10. «Польські звірства на Україні». 182. *Черновітцер Альб. Цайтунг* з 15. 10. «Східня Галичина досереда неспокою. Український альяс до Союзу Народів», великі статті. 183. *Тіркіше Пост* — Стамбул з 7. 10. «Боротьба Українців» і «З польсько-українського фронту», великі статті. 184. *Алленштайнер Цайтунг* з 17. 10. «Переслідування українців у Польщі». 185. *Людлер Фольксцайтунг* з 9. 10. «Все ще ревізії й арештування в Галичині, Шенглицький у Варшаві і нові саботажі». 186. *Черновітцер Моргенблат* з 18. 10. «Польські студенти демонструють проти України». 187. *Германія* з 10. 10. «Пастирський лист сконфіскацій». 188. *Людлер Фольксцайтунг* з 9. 10. про дальші арештування. 189. *Фрае Прессе* — Лодзь з 9. 10. про дальші арештування. 190. *Каттовітцер Цайтунг* з 20. 10. «Пастирський лист Шенглицького, щодня цензуруваний і сконфіскацій. Нові загострення культурної боротьби». 191. *Фрае Прессе* з 16. 10. про ревізії і арештування. 192. *Дойтше Рундшау* з 18. 10. арештування. 193. *Фрае Прессе* з 15. 10. про скаргу українців до Союзу Народів і про пастирський лист. 194. *Дер Рінг* — Берлін з 19. 10. «Пашифікація України», стаття. 195. *Дамітцер Фольксцітунг* з 10. 10. «Винищення народу в сусідньому краю», велика стаття. 196. *Форвертс-Райхенберг* з 15. 10. «Криваві оргії на Зах. Україні», стаття. 197. *Черновітцер Моргенблат* з 14. 10. «Україні до Союзу Народів». 198. *Фрае Прессе* з 10. 10. «Пашифікація Малопольщі». 199. *Ревальше Цайтунг* з 3. 10. «Усмирювання України». 200. *Дас Ное Дорф* з Харкова, 4. 10. про терор. 201. *Фрае Прессе* з 12. 10. «Ревізії в українських організаціях». 202. *Форвертс-Райхенберг* з 6. 10. «Масові процеси на повелініні Зах. Україні». 203. *Бухарестер Тагеблат* з 10. 10. «Трагедія України під польським ярмом», велика стаття. 204. *Бухарестер Тагеблат* з 27. 9. «Викриття контрреволюційної організації в Союзах», велика стаття. 205. *Дас Ное Дорф* — Харків з 14. 10. «Терор польського фашизму», висміває всі опіси або карні експедиції на Західній Україні, велика стаття. 206. *Політніше Вахеншріфт* з 4. 10. «Охорона мешкини на практиці», стаття. 207. *Берлінер Моргенност* з 2. 10. «Жерело неспокою на Сході», стаття. 208. *Дер Насе Остен* з 15. 10. «Війна в Європі», стаття. 209. *Бухарестер Тагеблат* з 10. 10. «Трагедія України під польським пануванням», стаття. 210. *Нестер Львюйд* з 11. 10. «Назва Русь заборонена». 211. *Дойтше Тагесцайтунг* з 20. 10. «Українська ланахда в Берліні». Вістки про виборки польських студентів у Львові. 212. *Дойтше Тагесцайтунг* з 11. 10. «Жорстоке панування Польщі на Україні», 213. *Дойтше Рундшау* з 12. 10. «Новий командант УВО заарештований». «Замкнення українського товариства». Вістки про арештування священників. 214. *Фрае Прессе* з 11. 10. Вістки про арештування. 215. *Нестер Львюйд* з 10. 10. «Дальші заворушення в Сх. Галичині». 216. *Дойтше Цайтунг* — Берлін з 10. 10. «Даремні благання про панування українськ.І мешкини». 217. *Мехелер Дамфвоот* з 11. 10. «Нові підвали і арештування на Україні». 218. *Моргенблат* — Загреб з 12. 10. «Польський уряд про український опір». 219. *Іліше Рундшау* з жонтия «Положення Жидів у Галичині», стаття. 220. *Бухарестер Тагеблат* з 8. 9. «Большевизм в Україні», стаття. 221. *Дойтше Тагесцайтунг* з жонтия «Образок польського поліціанта». 222. *Людлер Фольксцайтунг* з 9. 10. «Сконфіскацій пастирський лист». 223. *Каттовітцер Цайтунг* з 13. 10. «Варшавські докази проти Німеччини». 224. *Ревальше Цайтунг* з 14. 10. «Війна в Європі», стаття. 225. *Дер Нордвестен-Віннігер* 15. 10. «Україні проти Плуудського». 226. *Людлер Фольксцайтунг* з 17. 10. «Арешт Козака». 227. *Фрае Прессе* — Лодзь з 18. 10. «Пашифікація Сх. Галичини». 228. *Тілізіше Рундшау* — Берлін з 19. 10. «Жалоби мешкини», стаття. 229. *Берлінер Тагеблат* з 20. 10. «Польська пенхса». 230. *Нестер Львюйд* з 20. 10. «Сконфіскацій пастирський лист». 231. *Дас Ное Дорф* — Харків з 20. 10. «Тільки соніти дадуть волю Зах. Україні», стаття. 232. *Каттовітцер Цайтунг* з 21. 10. вістка про замах на центросоюз. 233. *Берлінер Тагеблат* з 21. 10. вістки про голодівку в'язнів. 234. *Тіркіше Пост* — Стамбул з 21. 10. вістки про заколоти у Львові. 235. *Нестер Львюйд* з 21. 10. вістка про голодівку в'язнів. 236. *Ное Ціріхер Цайтунг* з 21. 10. «Польща перед вибором», стаття. 237. *Ревальше Цайтунг* з 22. 10. «Конфіскація пастирського листа». 238. *Форвертс-Райхенберг* з 22. 10. «Вибори Плуудського». 239. *Людлер Фольксцайтунг* з 22. 10. вістки про арешти і ревізії. 240. *Дойтше Цайтунг* з 22. 10. «Замкнена опозиція Плуудського», вістки. 241. *Бухарестер Тагеблат* з 22. 10. вістки про голодовні штрайк. 242. *Черн. Альгемайне Цайтунг* з 23. 10. «Протест українського студентства». 243. *Дойтше Рундшау* з 23. 10. «Не-

безвечний пастирський лист» і «Фотографія Шентницького спалена», 244. *Фрас Прессе* з 23. 10. «Нові арештування», 245. *Дойтше Цайтунг* з 23. 10. «Небезвечний пастирський лист» і «Фотографія Шентницького спалена», 244. *Фрас Прессе* з 23. 10. «Нові арештування», 245. *Дойтше Цайтунг* з 23. 10. «Пастирський лист скопійовано», 246. *Штот Лікер Анвайгер* з 23. 10. «Видування акшу на Україні», стаття. 247. *Катгоціє Цайтунг* з 24. 10. вістка про арешт Жука! 248. *Германія* з 24. 10. «Виборах праця з революційою» 249. *Тіркїше Пост* з 24. 10. «Серіозна польська воєнна загроза», 250. *Дойтше Тагесцайтунг* з 24. 10. вістка про арештування, 251. *Вільдїше Цайтунг* з 24. 10. «Як Польщі утискає Українців», велика стаття, 252. *Фрас Прессе* з 24. 10. вістка про арештування, 253. *Остланд* з 24. 10. стаття про українську трагедію, 254. *Черн. Альг. Цайтунг* з 25. 10. вістки про голодівку в'язнів, 255. *Фораргеме* — Райхенберг з 24. 10. вістки про голодівку і арештування, 256. *Дойтше Рундшау* з 24. 10. вістки про арештування Я по голодіку, 257. *Дойтше Рундшау* з 25. 10. про арешти послів, 258. *Фрас Прессе* з 25. 10 про протести Америки проти Польщі, 259. *Дойтше Тагесцайтунг* з 25. 10. «Протес Наук, Тов. ім. Шевченка», 260. *Людзер Фольксцайтунг* з 25. 10. вістки про арештування, 261. *Дас Фрас Дойтшлянд* з 25. 10. «Українська жінчина в Польщі», стаття, 262. *Алленштайнер Цайтунг* з 25. 10. вістки про арештування, 263. *Черн. Альг. Цайтунг* з 25. 10. «Події в Галичині», 264. *Мекелер Дампфбоот* з 25. 10. вістки про голодіку, 265. *Дер Юнддойтше* з 25. 10. «Невисте євужини Польщі», 265. *Фрас Прессе* з 26. 10. про спалення фотографії Шентницького, 267. *Черн. Альг. Цайтунг* з 26. 10. про події в Галичині, 268. *Дойтше Тагесцайтунг* з 26. 10. «Польські провокатори в Галичині», стаття, 269. *Тонгаблят* — *Будавент* з 26. 10. про конфіскацію пастирського листа, 270. *Дойтше Цайтунг* з 26. 10. про арешт канадійців, 271. *Тиглізе Рундшау* з 27. 10. «Поєнання в Галичині», стаття, 272. *Людзер Фольксцайтунг* з 27. 10. про арешт послів, 273. *Дойтше Рундшау* з 28. 10. про уневажнення виборчих списків, 274. *Тіркїше Пост* з 23. 10. «Мала пізна в Польщі», велика стаття, 275. *Дойтше Рундшау* з 28. 10. про дальні арештування, 276. *Роте Фоме* з 29. 10. про війну польського парламентаріату з фашизмом, 277. *Дойтше Альгемейне Цайтунг* з 29. 10. «Польський терор в Галичині», велика стаття, 278. *Дойтше Тагесцайтунг* з 29. 10. «Польські виборчі методи», стаття, 279. *Людзер Фольксцайтунг* з 29. 10. про вісних 300 мандатів, 280. *Фрас Прессе* про уневажнення виборчих списків з 29. 10. 281. *Германія* з 29. 10. про українську католицьку партію, 282. *Черновіцер Морвенблят* з 29. 10. про протест українців, 283. *Мемелер Дампфбоот* з 30. 10. «Обрешкування шаблякою над Іселою», 284. *Фрас Прессе* з 30. 10. про пастирський лист Діонізія і про нову партію, 285. *Фрас Прессе* з 30. 10. «Статт нісенька», стаття, 286. *Дер Юнддойтше* з 30. 10. вістки про події, 287. *Дойтше Рундшау* з 30. 10. про відлякування Американиці, 288. *Людзер Фольксцайтунг* з 30. 10. про арештування, 289. *Катгоціє Цайтунг* з 30. 10. про нову партію Шентницького, 290. *Тіркїше Пост* з 31. 10. про карні ексцедиві в Галичині, 291. *Черн. Альг. Цайтунг* з 31. 10. про події в Галичині, 292. *Мекелер Дампфбоот* з 1. 11. «Музи України», статт 293. *Дер Юнддойтше* з 2. 11. про вибори, 294. *Фрас Прессе* з 1. 11. про арештування, 295. *Тиглізе Рундшау* з 2. 11. про протестні міче українців в Берліні, 296. *Дойтше Рундшау* з 4. 11. про арештування, 297. *Дер Юнддойтше* з 4. 11. про нові арештування, 298. *Пестер Люйд* з 1. 11. про нові арештування, 299. *Дер Юнддойтше* з 5. 11. про український протест в Берліні, стаття, 300. *Берлінер Бірзецайтунг* з 1. 11. «Пекло і земля!» стаття, 301. *Дойтше Тагесцайтунг* з 1. 11. «Нові польські наслідства», 302. *Дер Юнддойтше* з 1. 11. про арештування, 303. *Мілітарагенблят* з 4. 11. про УВО, 304. *Дойтше Тагесцайтунг* з 2. 11. про протестні збори в Берліні, 305. *Гафельманнісс В.* з 1. 11. про церкву і терор на Україні, Арештування, 306. *Дойтше Тагесцайтунг* з 1. 11. Образи з погромів в Галичині, Головинський, Центросоюз — дві фотографії, 307. *Берлінер Люквальмцайгер* з 1. 11. про арештування, 308. *Дер Таг* з 2. 11. про арештування, 309. *Дойтше Тагесцайтунг* з 2. 11. про арештування, 310. *Тиглізе Рундшау* з 1. 11. ці арештування, 311. *Фрас Прессе* з 8. 8. вістки про саботажі, 312. *Фрас Прессе* з 11. 11. вістки про арешти послів, 313. *Дойтше Рундшау* з 12. 9. довша стаття про арешти опозиції, 314. *Журналь де Женев* з 12. 9. Лист до Бріана в укр. справі, 315. *Катгоціє Цайтунг* з 12. 9. про побут послів в Бересті в тормі, 316. *Дойтше Рундшау* з 13. 9. стаття про арештування, 317. *Людзер Фольксцайтунг* з 20. 9. «Бересті і Мадлебург», статт 318. *Людзер Фольксцайтунг* з 21. 9. вістки про атентат, 319. *Фрас Прессе* з 22. 9. про атентат на шкодо у Львові, 320. *Людзер Фольксцайтунг* з 22. 9. про протест Українців Відні, 321. *Людзер Фольксцайтунг* з 22. 9. про арештування і атентат, 322. *Катгоціє Цайтунг* з 23. 9. «Удар проти України», 323. *Людзер Фольксцайтунг* з 30. 9. «Акції проти України», стаття, 324. *Дед Гайматліст*, «Нові вибори і національна боротьба. Польщі», стаття, 325. *Тиглізе Рундшау* — Берлін з 1. 10. «Польська терористична організація проти Німців», стаття, 326. *Дойтше Альг. Цайтунг* — Берлін з 12. 10. «Український акція до Союзу Народів», 327. *Фрас Прессе* з 19. 10. вістки про арештування і про лист Шентницького, 328. *Тіркїше Пост* з 20. 10. «Боротьба Анції проти Польщі

виступи про заходи в Англії в обороні українського населення в Польщі. 329. *Германія* з 23. 10. «Польсько-українська негода», друга стаття. 330. *Лодзер Фольксцайтунг* з 24. 10. «Акція проти України», стаття. 331. *Берлін ам Морген* з 22, 24, 25. X. «По-знавай пожеж з Сх. Галичини», назва статей про відносини в Галичині від спеціального кореспондента, виланого до Галичини. 332. *Дойтше Рундшау* з 26. 10. про арештованих у Берестю. 333. *Черноцінер Моргенблат* з 23. 10. «Черніці і люди в Польщі»; про протестні збори і демонстрацію та про арешт американського журналіста в Польщі. 334. *Райн унд Рур-Цайтунг* з 23. 10. «Тверда рука Польщі на Україні», велика стаття. 335. *Револьше Цайтунг* з 29. 10. про арешти священників. 336. *Аллемштайнер Цайтунг* з 30. 10. «Німичька відборність», стаття, де звертається увагу Німці на союзників українців. 337. *Берлінер Ляколь-Амцайгер* з 30. 10. «Подорож по Весперабії», стаття. 338. *Дойтше Альб. Цайтунг* з 31. 10. вістка про арешт прем'єра Угдо. 339. *Каттовіцкер Цайтунг* з 31. 10. «Новий удар проти України». 340. *Фрає Прессе* з 31. 10. вістки про арешт Левницького. 341. *Аллемштайнер Цайтунг* з 31. 10. вістки про арешт Левницького. 342. *Ді Остмарк* з листопада «Польські страховища на Україні» і «Німці на Волині», дві статті. 343. *Лодзер Фольксцайтунг* з 1. 11. вістки про вибори і арештування. 344. *Берлінер Бірзенцайтунг* з 1. 11. «Пекло на землях» або «Кров і слюзи на Україні», велика стаття. 345. *Фолькцінер Беобахтер* з 1. 11. вістка про конфіскацію пастирського листа. 346. *Дойтше Фронг* — Гамбург з 1. 11. «Повстання на Україні», стаття. 347. *Дер Штудент* — Берлін з 1. 11. «Нацифікація Сх. Галичини», стаття. 348. *Лодзер Фольксцайтунг* з 1. 11. вістки про арештування. 349. *Германія* — Берлін, з 2. 11. вістки про вибори та Укр. Вісьєк. Організацію. 350. *Каттовіцкер Цайтунг* з 3. 11. вістки про масові арешти на Україні. 351. *Револьше Цайтунг* з 3. 11. «Маршал перед виборами», велика стаття. 352. *Черн. Моренблат* з 3. 11. про арешт прем'єра Угдо. 353. *Фрає Прессе* з 4. 11. про нацифікацію Сх. Галичини. 354. *Телегр. Агенція Інвектор* з 4. 11. матриці з образів негромад в Галичині, які розсилаються до преси цілого світу. 355. *Тіркіше Пост* з 4. 11. «Народний гнет злиде України», стаття. 356. *Черн. Альб. Цайтунг* з 4. 11. вістки про арештування. 357. *Прагер Прессе* з 4. 11. «Отричана виборча боротьба в Польщі», стаття. 358. *Лодзер Фольксцайтунг* з 4. 11. вістки про арештування. 359. *Мемелер Дампфбоот* з 5. 11. вістки про тероризм України. 360. *Фрає Прессе* з 5. 11. вістки про арештування. 361. *Ді Роте Фане* з 5. 11. зв'яз з комуністичного з'їзду в Польщі. 362. *Дойтше Рундшау* з 5. 11. вістки про арештування. 363. *Лодзер Фольксцайтунг* з 5. 11. вістка про зачнення укр. гімназії. 364. *Берлінер Тагблат* з 5. 11. «Що є в Польщі?», про влітч Дубровича в Берліні про нацивисті події в Польщі. 365. *Дойтше Цайтунг* — Берлін з 5. 11. «Польські звірства на Україні», стаття. 366. *Берлінер Тагблат* з 5. 11. «Позірні вибори в Польщі», стаття. 367. *Пестер Ляльойд* з 5. 11. «Автономія Піншарпатта», стаття. 368. *Tatizze Рундшау* — Берлін з 6. 11. «Кнебельовання польської опозиції». 369. *Остекспрес* з 6. 11. вістка про протест української колонії в Берліні проти польських звірств. 370. *Каттовіцкер Цайтунг* з 6. 11. про польські звірства. 371. *Фрає Прессе* з 6. 11. вістки про арештування. 372. *Берлінер Тагблат* з 6. 11. вістка про протест українців у Берліні. 373. *Дойтше Рундшау* з 6. 11. вістки про арештування. 374. *Черно, Альб. Цайтунг* з 7. 11. вістки про інтервенцію в укр. справи Ліги оборони прав людини. 375. *Осгланя* з 7. 11. велика стаття про польську політику. 376. *Дойтше Альб. Цайтунг* з 7. 11. про польські вибори. 377. *Роте Фане* з 7. 11. стаття про господарські успіхи України. 378. *Мемелер Дампфбоот* з 7. 11. вістка про автономію Закарпаття. 379. *Штальсельхкорреспондент* з 7. 11. про польські варварства. 380. *Аллемштайнер Цайтунг* з 6. 11. про протест Наук. Тов. ім. Шевченка. 381. *Тіркіше Пост* з 6. 11. вістки про польську протукраїнську акцію та про заборону Угдо. 382. *Католіше Корреспондент* з 8. 11. «Похід польського значення проти України», велика стаття. 383. *Фрає Прессе* з 9. 11. вістки про вибори. 384. *Дойтше Рундшау* з 9. 11. вістки про організацію і відборону Білорусії. 385. *Дойтше Рундшау* з 9. 11. вістки про вибори. 386. *Дойтше Рундшау* з 11. 11. зіставлення арештованих. 387. *Дойтше Тагсцайтунг* з 11. 11. вістки про арештування. 388. *Аллемштайнер Цайтунг* з 11. 11. вістка про протест укр. берлінської колонії проти польських варварств. 389. *Ное Цайтунг* — Мінхен з 11. 11. Фотографія знищеного Сільського Господаря у Львові. 390. *Зейдлітше Арбайтер-Цайтунг* — Штутгарт з 11. 11. містить фотографію знищеного Сільського Господаря у Львові. 391. *Дойтше Рундшау* з 11. 11. подає вістку про український протест до папи римського проти польських знущань. 392. *Дер Рінг* з 11. 11. містить замітку під заголовком «Польща як права лержава». 393. *Каттовіцкер Цайтунг* з 11. 11. подає запит в українській справі в англійському парламенті. 394. *Германія* — Берлін з 11. 11. «Польська судова комедія», стаття. 395. *Аллемштайнер Цайтунг* з 11. 11. повідомлення з українського протесту в Берліні. 396. *Дойтше Рундшау* з 12. 11. вістка про засуди коєлів. 397. *Фрає Прессе* з 12. 11. вістка про польські виступи у Львові. 398. *Фолькскомсерватіве Гошунльбріфе* — Гамбург з 12. 11. «Українська проблема», велика стаття. 399. *Прагер Прессе* з 13. 11. про нові арештування і вибори. 400. *Боллер Форвергс* з

13. 11. «Польський похід на звільнення України», велика стаття. Фотографія знищеного Центросоюза. 401. *Frage Presse* з 13. 11. вістки про засуд послів. 402. *Александр Цайтунг* з 13. 11. «Український протест», стаття. 403. *Черн. Дзв. Цайтунг* з 14. 11. «Спокій у Сх. Галичині», 404. *Дойтше Рундschau* з 14. 11. стаття в віднось на польську статтю зрети Німців. 405. *Берлінер Льюкальнцайгер* з 15. 11. стаття про вибори в терором Польщі. 406. *Берлінер Льюкальнцайгер* з 15. 11. «Народ без сили», стаття. 407. *Дойтше Рундschau* з 15. 11. вістки про арешт послів. 408. *Дойтше Тагесцйтунг* з 15. 11. подає вістку та зміст статті Р. Мартели в Листувос Лядао про польський терор. 409. *Форверге* — Райхенберг з 16. 11. вістки про арештованих. 410. *Берлінер Нагтарсубе* з 17. 11. віста про шкідл вислід виборів. 411. *Дер Контар* з 17. 11. подає зіставлення вислїду виборів у Польщі. 412. *Дер Таг* з 17. 11. подає дошні вістки про вислїд виборів. 413. *Дер Таг* з 18. 11. подає вісти про шкідл виборів та про обставини, при яких відбувалися вибори.

В) ВІСТІ ПІСІ З НІМЕЦЬКОЇ ПРЕСИ.

Треба замачити, що різні німецькі часописи вислали до Галичини чи взагалі до Польщі спеціальних кореспондентів, що якимсь способом ухитрилися поза цензурю подавати редакційні повідомлення про стан справи в нашій вітчизні.

Майже вся преса з 1. 10. 30 подала вістку про смерть Головіцького, одні часописи в рідним чином коментарили, другі лише сухий факт. «*Deutsche Tageszeitung*» з 2. 10. 30 пише, що Головіцького застрїлили поляки нахвилює, спираючись на відомостях і. Подвійні від своїх кореспондентів. «*Berlin am Morgen*» з 2. 10. 30 пише, що пояснення відомства Головіцького зробили поляками за старим звичаєм, як це було в Росії. Коли чоловік їм був непізнаний, то його заарештовували і били, а відтак казали, що він втікав і його мусїли бити.

— «*Berliner Tagblatt*» з 3. 10. 30 пише в статті «Східна Галичина в огні» так: «Ві Східній Галичині приходить тринадцяте вісти. Здається, що події понаму переходять в загально громадську війну. Раз-у-раз доносять про нові пожежі»... Далше пишуть про німецьких польських колонїстів, що, мовляв, при їх допом. хоче Польща надати Україні польського характеру: про безсилля польської поліції супроти українського руху в т. д.

— «*Der Jungdeutsches*» з 3. 10. 30 пише у статті: «Мала війна в Східній Галичині» або «Починає війна українців», так: «Треба спертити, що ці максималї, без углядзавлення свого часу проліминального права самопишарення, були зроблені без відома українців. По десятих літах приходить ствердити, що Польща не зробила нічого в напрямі звикнення наших на себе інтернаціональних побовязань щодо українців. Не мерефедено в життя ці автономї, ці не дозволено українському університету, сотнями значить українські школи, в націоналізм стремлінням українців роблять перешкоди в кожній царині. Різночасно з акцією денационалізацій українців зачатю відьською колонїзацій і тим способом одібрано сотні тисяч гектарів української землі українському населенню». Далі йде відома справа з затриманням українських есарє у Союзі Народів і про карні експедиції та про їх чини серед українського населення. ...Кого не впливає, що такі методи виключають лише ненависть? Сьогоднішні польські проповіді, що мають за собою революційну діяльність, повинні собі давати справу в того, що масу населення в 7 мільїонів, як це є з українцями в Польщі, не дається відразу денационалізувати, та що в тому народі, крім історичної традиції та остальної пильної боротьби, є свідомість того, чого в нашій часи має право жалати нація».

— «*Frankfurter Zeitung*» з 3. 10. 30 в статті «Громадська війна в Польщі» або «Боротьба України проти польського населення» пише: «Нїхто з нас не захщає війни. Алеж одповідальною журналітові не можна закрити вісток для гарних очей. Шож не навіть може не оголошувати вісток? Чи від того діла не будуть діятися, про які говорять ці денесенці? Сєб тепер предкладає нам телеграфіст рано — а це вже дається від досить довгого часу — донесення такого змісту: в пресолому інтервю залязле польський міністер освіти, що в численних українських школах позаводилися противержанні агітації. Вою міністерство приказе замкнути кожну школу, де проповідать боротьбу проти польської держави або проти польського населення... або так: на вістку про наблизження поліції населення в школицях Львова потїкало в дїєв. Ці вістки публікуємо знаючи, що симпатії, які має Польща в світі, тим не збільшуться; навпаки, ці вістки могли викликати неспокій і обурення, котліб вони були викомані. На жаль, вони правділі. В Галичині снова вибухла війна між поляками і тамашнім спокійничим населенням українським». Далі подано там коротко нашу історію новїцх часів, про закони, які мала Польща видати для українців, і про те, що самі поляки признають, що в Галичині є українська більшість, про українське шкільництво, про просвітну роботу, про економічний стан, про утиски, що їх українці терпіли від поляків, і не могли розвинути, і про урожайність та багатства нашої землі, над якими

через це захопила зананувати Польща. «Були в нас свого часу моменти, коли українським питанням інтересувалися. В польських книжках ще й нині говориться про те, що Берлін є осідлом українського неаалежницького руху. В дійсності річ мається трошки инакше, ніж це собі уявляють у своїх головах польські шовіністи, і коли ми розглядаємо українське питання, то причиною цього є події у Східній Галичині, а не якийсь симпатії чи антапатії проти Польщі».

— «*Neue Preussische Kreuzzig.*» з 5. 10. у статті п. з. «Польський похід на Східню Галичину», подає між иншим таке: «Самотажому акцію в ХХ ст. не можна поборвати еседецидіними кольтонами, лише судовими процесами та прятятненням українства до відповідальности за долю держави»...

— «*Berliner Börsenzeitung*» з 7. 10. 30 в доносї сього кореспондента зі Львова п. з. «Повстання на Україні» пише: «Частина народу в 6 мільіонів веде розпачливу боротьбу проти деаоналізаційі з боку поляків, боротьбу, що останніми місяцями через неадієність Союза Народів привела до відвертого повстання». Далі подаю нашу нову історію і згадаю засоби польської боротьби проти нас у 1918. році. «...Рука в руку з систематичною пропагандою брехні в чужині, яка представляла українській національно-визвольний рух перед західними державами як большевський революцій, старавсь польська дипломатія перетранспортувати до дому організовані і добре озброєні леїони генерала Галера для боротьби проти України». Далі пишеться про польонізаційну політику на наших землях, про шкільництво, університет, провіту, инавалів, економічний стан, про українські округи до Союза Народів, які там впрот викрадали. «...В дійсности творяться, як це показують події у Східній Галичині, огнища небезпек, наслідки яких можуть вийти далеко поза границі поодиноких держав». «Отуканий у своїх правах народ хопився за самооборону. Вова мала апочатку демонстраційний характер, щоб звернути увагу світу на невирішене питання українське. Протягом цілої ночі було головне місто Львів відтате від світа, а на провінційі були такі самі акти. Міри польського уряду не звернені лише проти тайної німецької організації, що ці акти виконало, вони звернені проти непричетних українських культурних та господарських організації до містак, як рівнож проти українських селан на провінційі». Далі подає факти про арешти, карні еседеційі, уиовства, терор проти сільського населення, про стан облоги, маневри, атенанти на українські установи й т. д. Кінчиться стаття так: «Так у дійсности виглядає атмосфера охорони чужих націй, яку так завзято боронив у Женеві пан Залеський, вважачи її вистарочною при живанні тих західів. Недавно був той час, що польський народ сам борюва ще за свою неаалежність. Він чисельно заслабав, щоб аміт просто проковтнути таке тіло, як українці. Наміть найкільніші насильства нічого на далі не змінять. Шо-раз більше напруження привело до того, що публична опінія світа пригляньється ближче до положення на близькому Сході, що його створено одновічними повоевними договорами, а це тому, що можливі наслідки такого положення діткнуть не лише польську державу, а й інших».

— «*Vorwärts*» з 8. 10. у статті «Виянчування Нації в нашого сісуда», подаючи факти звірецького катування українського населення, прівзича поодиноких людей і сіл, виконування завдань еседеційами, пише: «Ще деякі коротечні вправки з епопейі потопу, що тепер затопив Східню Галичину. Це все діється тоді, коли міністер Залескі в Женеві говорять про права людини та про гуманне трактування національних меншин. Все це діється під доглядом Союза Народів. Тим способом поширює Польща, що має відвагу звати себе «Місією народів», свою культуру серед повіреної її відповідальности частини українського народу!».

— «*Tägliche Rundschau*», 8. 10. в ст. п. з. «Східня Галичина» пише: «Але як погодити стремління Франції та Польщі зі стремліннями народів до самостійности... на підставі якого те права опочиває кийнші європейська система, і що його Франція ніколи не заперечала?»... «Доля української меншини в польській Східній Галичині починає прийти до свідомости цілої Європи, що питання національних меншин не будуть так довго розв'язані, доки побачаши за французькою допомогою світло денне, нові держави не закінуть свої ідеї... гегемонії в цілій Європі, що противлятьсь цілям європейського громадянства».

— «*Germania*» з 11. 10. 30 в статті «Страшні дні одної меншини» або «Отрашні факти з польської війни проти України» пише: «Понад два місяці триває вже акція, що її поляки повели проти України і яка дістала кийнчу назву «націфікація». Отрашні довгі таїні мусять терпіти безборонна меншина під бичем державою організованих і урядово затверджених карних еседецій, розбещеного воїцтва і беаоглядній поліції. Чужина про це нічого не знає і не сміє знати, про це вже подбає польський уряд». «Чужина не сміє нічого знати про це, що польська пиха використовує нагоду і постановила винищити весь меншинний народ... так було давніше...

коли Захід нічого не знає про боротьбу українців, а знає лише про війну польсько-більшовицьку». «Що знає Захід про це, що в Польщі на Сході діється жахливі і неймовірно трагічні речі, які діяться може лише за найгірших воєнних часів, Польща велика, а Союз Народів далеко», так думають у Польщі за старини, московським звичаєм. А волиб навіть іноді і дісталось за границю, що відповіді за те не треба довго шукати, бо вона вже готова, а це, що вони борються з більшовизмом.

— «*Stahlhelmkorrespondenz*», 7. 11. в ст. п. з. «Об'єд Польща» пише: «У Сх. Галичині та на Волині українці пишуть більшовицькими методами». Польща панує силою над 10 мільйонами українців та пізнає тм способом, що його можна нормалізувати лише хіба з московським. Тоді, коли існує культурний світ стоїть одним фронтом проти більшовицькому червоній Москві, жадний голос не піднімається проти жорстоких метод маршавського польонізму. Треба б привусти, що в відносіальних чинників Антанти заговорить сумління, бо якраз вони були тими, що видали на пошту Ляхам 7 мільйонів українців. Але які думки про це! Слово атомане-аналогія до вступного зламання пережмири. Щоб це теж обходити Антанту, що там діється з українцями? Що це обходить нани в Лондоні, Паризу і Вашингтоні, що діється в Польщі з мільйонами німців? Вони знаходять все в порядку! — балакають собі спокійно про мир між народами, про волю та про демократію!».

IV. ФРАНЦІЯ.

а) Протести українських організацій.

— Заходами *Відділу ОУН*, «*Студенської Громади*» та «*Української Громади*» улаштувало в *Парижі* віче, де промовляли ген. Капустянський та Др. Студинський. Виснесено протестну резолюцію, яку вислано до Ліги Націй, та переведено збірку на політичних п'янів. Виславо принят проф. Мартелені за його прихильне становище до українців у його книзі.

— *Відділ ОУН в Омекурі* вислав телеграфічний протест до Ліги Націй.

— Заходами *Відділу ОУН в Омекурі* відбулося 17. X. 1930. віче української колонії, від імені якого виславо протестного листа до Ліги Націй наступного змісту:

«Важливі збори української колонії в Омекурі з дня 17. Жовтня 1930. р. в кількості 77 чоловік; ознайомилися з останніми подіями на теренах ЗУЗ та ухвалили наступну постанову-протест:

1. Польський уряд під закидом українському населенню протидержавної зради наводив терени ЗУЗ вариними ексцедіями з війська й поліції для тероризування мирного, безбронного українського населення. Ці варні загопи ведуть езекуцію в найжорстокіший спосіб, катують нарід, який спвсаються від знущань примушеної кткати для переходива до місів і болот, инацьє весь народний скарб, накладають контрибуції на населення у формі харчового та фуражного податку для харчування військ.

2. Заарештоване все свідоме українське громадянство, як то свідомі селяни, кооператори, вчителі, духовні особи, судді, адвокати, професори та навіть представники народу — росли парламенту. Забито кооперативного діяча Головинського і учня 7 кл. гімназії Михайла Боднара. Замкнено редакції українських часописів «Просвіта», народні та середні школи із конфіскованням майна, а також викинено зі всіх шкіл українських дітей. Розігнано та знищено українські спортивні товариства як «Луг», «Плаот» і т. д. Взірвано вдуховними матеріалами школу ім. Лваа у Львові та кооперативу, спалено читальню «Просвіта» і кооперативу у Воютичах та Мікуличині, висаджено в повітря читальню в Минаєві та Данилівцях. Знищено дитячий притулок, школу і кооперативу в Замаретині, зірвано будинок кооператив «Центросоюз» у Львові і багато інших закладів. Крім того спалено багато приватних господарств українського населення. Замкнено гімназії в Рогатині, Тернополі, Дрогобичі і Чорткові.

3. Посилаємося на Вільсонівський пакт, в якому зазначено самоопреділення нації влючно до відокремлення і на Версальській договір, який забезпечує свободу розвитку кожної нації, а також на Паризьку Конференцію від 15 грудня 1923 року, по якій віддано Сх. Галичину Польщі зі збереженням розвитку всіх національних, культурних і духовних надбавь місцевого населення. Між тим Польща від початку не лише не виконує своїх зобов'язань, але весь час провалить політику нищення всіх пролів: національного життя на ЗУЗ.

Звертаємося до П. Н. як міжнародної організації, яка стоїть на становищі миру та охорони меншостей з протестом проти вадальничого гноблення українського населення в Сх. Галичині та просимо взяти його під захист свого високого авторитету.

Українська колонія в Омекурі хоче вірити що зойня катованих українських гро-

мадян з боку польської влади, нарешті знайдуть собі відгомін в Лізі Націй, яка вживе відповідних заходів в справі оборони українців на ЗУЗ.

В імені протестаційного віча: Ілж. Заварицький, голова; Підгородецький, секретар».

Слід зазначити, що цей лист-меморіал Ліга Націй прийняла як такий, що відповідає всім постановам регуляміну Л. Н., а рівнож на цей лист-меморіал прийшла перша відповідь поляків у січні 6. р.

— *Відлік ОУН*, у *Кюотанжі* вислав 19. X. телеграму до Ліги Націй. Крім того, вислав меморіал, підписаний 44 особами.

— Заходами *відліку ОУН* у *Кресо* відбулося віче, яке вислало протестну телеграму до Ліги Націй.

«Українська Громада» в Парижі вислала 20. XI. 6. р. протест до Ліги Націй.

— *Др. Панейко*, в Парижі, вислав 28. X. 6. р. телеграми до Ліги Націй, Міжнародного Червоного Хреста, Мех-Донелда, Ватсона, англ. публіциста Стіла, до редакцій «Times», «Daily Herald» і «Observer», В. Мартіна та *Др. Faucher*-а.

— «Снілка *бує, військових Української Армії*» в *Омекурі* вислала в половині жовтня протест до Ліги Націй.

— 3 ініціативи *Відліку ОУН* в *Еш* (Люксембург) скликано віче української колонії, яке вислало телеграми до Союзу Народів.

— 2. XI. *Українська Громада в Корбею* (деп. Сен-Еуз, у Франції) вислала протест до Ліги Націй.

— 11. XI. такий самий протест внесли ширші сходни української колонії в *Корбею*.

б) Акція чужинців та інтересців.

— *Центральний Комітет Ліги прав людини та громадянина* в Парижі 30. X. обговорював справу польського терору та постановив вислати з Франції, Німеччини та ЧСР свої комісії до Сх. Галичини для розсліду подій.

— Французький посол у Варшаві зробив кілька демаршів перед польськими урядовими колами у справі «нацифікації» Східної Галичини; демарші зробили гетьже враження на ляхів, які не думали, що французький уряд так пильно слідкує та так добре поінформований про східно-галицьку справу.

— В жовтні жовтня інтервеніював французький амбасадор *Ле Рок* у Варшаві у справі подій у Сх. Галичині. Той самий амбасадор приїхав потім до Парижа злати особисто звіт про українсько-польські відносини.

— Проф. *Сорбони Р. Маргел* вголосив у Франції низку відчуттів про польсько-українські відносини, при чому дуже негативно ставився до поляків.

в) Французька преса.

— «*Le courrier de петорль*», орган французьких нафтовиків, які, як відомо, контролюють галицьку нафту, в числі з 14. вересня обговорив широко становище в Польщі й пише: «Треба нам пильно присягдатися, що саме робиться в Галичині, щоб там не повстало нове Мехіко. Ми надто зацікавлені в спокою того краю».

— «*Avenir*» (орган великих капіталістів) з 18. жовтня приносить статтю про Польщу, де пише м. ин. таке: «Будь розумно, якби наші друзі поляки волагодили становище українців, бо останні через свою терористичну організацію роблять велику шкоду при наладивванні внутрішнього поряд-у».

— «*La Krwa*», орган паризького архієпископа пише в числі з 6. листопаду під заголовком «Заколоті в Сх. Галичині»: «Револьційні заколоті у Сх. Галичині набірають нечуваних розмірів. Особорні напади збільшуються, змови по-раз одважніші готуються в самостійницьких організаціях. Терор збільшується з кожним днем, хоч польський уряд і вісильне репресії й арештує українських послів». «Через надмірну прихильність до нашого союзника наша велика преса не каже ні слова про ці події, які, одначе, не можуть залишити нас байдужими». «Багато поляків уперто думає, що ці заколоті є штучними, підтримуваними жменькою плачених агітаторів. Однак, справжнє причина лежить де инде. На терені Сх. Галичині поляки становлять більшість по містах а українці по селах. По світовій війні цей край мав повну незалежність протятюм кількох місяців, потім армія ген. Галера його завоювала, а мирові договори включили цей край до Польщі. Але українські патріоти ніколи не визнали своєї поразки і зпочатку почали пасивний спротив... потім спротив зробився активним». «Далеко від того, щоб заколоті покінчилися. Численні симптоми вказують якраз, що ми напередодні погіршення становища. Якщо Польща має право карати атентатчиків, то вона має також обовязок виявити більше мудрости й толеранції супроти українців».

— «*Progre Cioik*», великий тижневик, приніс з 25. X. статтю під заголовком — «Що діється в Сх. Галиччині». У ній читаємо: «В частині України, що має назву Сх. Галиччини, відбуваються нечувані сцени дикунства й жорстокості, а між тим людині із європейських урядів неворушиться». Згадавши про прикми саботажів, автор статті пише: «що уряд Пілуздського поставив себе поза законами людства, коли він робить відповідальним за деякі саботажі населення цілого краю без ріжничі віку та пола». Далі йдуть цитати з денника «Манчестер Гарден» про події у Сх. Галиччині. Цю статтю передрукували «*Kotition*» і «*Depesh de Тулуза*».

— Часопис «*Републіка*» з 27. листопаду пише про вибори в Польщі і про останні події таке: «Ми добре знаємо, що це таке «нацифікація», тобто, знищення українських гімназій, бібліотек, читальні, кооператив і т. д. А що казати про галицьку проблему? Уряд Пілуздського веде до розпаду українців».

— «*Volonte*» з 23. листопаду принесла передовицю під заголовком «Польща і Ми», в якій по кількох замках про книжку проф. Сорбоні Рене Мартеля пише про події в Сх. Галиччині Віктор Баш, проф. Сорбоні й голова французької ліги прав людини таке: «Найбільш глибоко відбувається тепер у Галиччині. Я маю перед своїми очима протоколи складені мешканцями Сх. Галиччини, «нацифікованої» методами Пілуздського. Знищені села, змасакровані мешканці, яких бито до смерті, при чому дуже часто примушувано селам бити себе взаїмно, жінки й учні, «оброблені» руйніцями й нагайками. Назви сіл і жертв указані в неопитних документах, що їх мені переслали. Це воскресіння чорної сотні, це новий розквіт погрому, цим разом скермований не проти жидів, а проти українців».

— «*La Crux*», 5 листоп. 1930 р. ч. 14621, містить передову статтю з приводу заворушень в Східній Галиччині, в якій є: «Кравий сойм не існує, чисельні школи — гордість України — скасовано, або знято. Українські університет замкнено. Та найбільшим лихом є аграрна політика, яка систематично провадиться десять років. У Галиччині мають польські магнати великі посілости, аграрна реформа переведена в користь польських колоністів. Заселення українських земель викликає велике незадоволення серед українських селян. Не можемо оминути і той факт, що поляки римо-католики ставляться в погордою до українців — унітів чи православних».

— «*La Republika*», 20 лист. 1930. р., ч. 529, містить статтю Жака Кемера під назвою «Загроза Миру». Наводимо уступ: «Нацифікувати сильвою рукою... Ми знаємо, що це має значити. Воно вже довело до замкнення українських шкіл, дозволенях за Австрії, ушкодження бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка, нищення українських кооператив».

— «*Как де Дрой де Л'юм*», 30 лист. 1930 р. ч. 40, подає відповідь президента ЦК Ліги Прав людини на промови д-ра Панейка і д-ра Борцака, виступаючих на засіданні ЦК Ліги: «Ліга зробить все для об'язання французького суспільства про це. Міжнародна Ліга застановиться над можливістю вислання до Галиччини окремої місії, зможеної з відпоручників Ліги Французької, Німецької і Чеської, яка оголосить свої спостереження і зробить все можливе щоб трагічне положення в Галиччині було відоме».

— «*Le Monde Sлав*», ч. 3, вересень 1930 р., містить статтю з описом польсько-українських відносин під Польщею. Між иншим пишуть: «З острахом занепаємо, що станеться на випадок мобілізації польської армії. Коли 300 тис. українців дістануть до своїх рук зброю».

— «*Le Travail*», Geneve, 12. XI, ст. п. з. «Après les massacres en Ukraine. — Un document intéressant».

— «*Journal de Genève*», 23. X. «Sur les routes de Pologne».

— «*Journal de Genève*», 12. IX. «Ceux qui n'ont pas le droit de parler à l'Assemblée».

— «*L'Humanite*», Paris, 4. XI. «Le monde en armes. La Pologne, camp retranché ou Paris et Londres commandent»

— «*La Volonte*», 23. XI. «Comment on a voté en Pologne».

— «*La Republique*», 20. XI. «Menace pour la paix. Le fascisme polonais». Ст. Jacques Kauger-a.

— «*Les Cahiers des Droits d'Homme*», Paris, 10. I. 31., ст. Jean Loquin-a, «La dictature de Pilsudski».

— «*Foreign Affairs*», I. 31. «U. D. C. Activities».

— «*Le Monde Sлав*», парижський місячник містить цілу низку статей в українській справі проф. Рене Мартеля і Ілька Борцака.

— «*Journal de Genève*», 24. I. 31. «En Ukraine Polonaise. Une enquête de la Ligue internationale des femmes pour la paix et la liberte».

У. БЕЛЬГІЯ.

а) Українські організації.

— «Українська Національна Рада» в Брюсселі, що об'єднує всі українські організації в Бельгії, вислала телеграми до Союзу Народів та до міністрів Гендерсона, Бріана, Муооліні і Піманса (бельгійський) такого змісту: «На Зах. Українських Землях шаліє польський терор, який виворює небезпеку для ладу і миру в цілій Європі. Інтервенція зовні є konieczna».

Подібні телеграми вислано також окремими громадами та особами.

— Заходами Секретаріату ОУН у Бельгії скликано протестне віче в Льежі 4. X. б. р., на яке прибули українці з Льежу, Сорента та околиць. Ухвалено протестні резолюції, які вислано до Ліги Націй, губернатора Льежу, през. Льежу, архієпископа льєзьського, чотирьох місцевих часописів, ректора університету, союзу професійних бельгійських спілок, міністерства закорд. справ Бельгії, Франції, Англії та Італії.

— У Брюсселі Українське Пресове Бюро, ведене Політичним Референтом ОУН, видавало бюлетені французькою мовою та подавало чужим редакціям і вилатним особам політичного, наукового й артистичного світу відомості про Україну. Згодом воно поширило свою діяльність і на Францію, Італію, Швейцарію і навіть Данцію. Звичайно, останні події знайшли в його комунікатах належне освітлення. До них час од часу долучалися особні додатки на окремих аркушах, у яких подано переклади листів самовидців, зізнання жертв і інші документи. Бюро поробило спеціальні заходи по редакціях, щоб проторувати шлях для комунікатів.

б) Акція чужинців.

— У Брюсселі відбулися 14—16 лютого 1931. р. Збори «Міжнародної Ліги для Союзу Націй», на яких окреме засідання було присвячене українській справі в Польщі. Дискусія на тому засіданні, під головуванням лорда Діксона, трвала кілька годин. Слово забрала п-ї Баккер Фан Боссе, проф. Фан Оберке, польські делегати Стронські та Лавенгурі. Я вив. Проф. Оберке поставив внесення на виборання міжнародної комісії для розгляду української справи. Принято резолюцію, в якій комісія звертається з покликком до поляків та українців, щоб вони діяли по доброму до пологий конфлікту, як рівнож пропонує утворити окремий комітет для точнішого об'яснення з української проблемою.

в) Бельгійська преса.

— «La Libre Belgique» (Лібр Бельжін), католицький часопис подав на початку жовтня допис свого кореспондента, який щойно вернув із Галичини. В тім дописі під заголовком «Гоміж бурі в Польщі» говоряться про український іридентизм, про можливість війни, революції, про саботажі й підпали, про стан тривоги і невпевності. «Галичина, земля українська, прилучена до Польщі поміж її волі, не тратьте нідної години, щоб не підносити свої вимоги... чоловіки, жінки, діти, всі там надхненні змаганням до самостійності».

— Цей самий часопис у числі з 22. листопада подав докладний опис подій за комунікатом «Укр. Пресобора» в Бельгії, а рівно такі примітки від себе: «чи Поляки, які так терпіли від чужинських урядів, мають також стати знобителями? Заворушення, про які ми писали давніше, мали причину надумантя урядових агентів і наслідком збільшення цих останніх». Автор статті оповідає про відділи кавалерії та жандармерії, які під покривкою нацифікації, систематично дустошають Галичину і чинять терор та розбій скрізь, де лише зявляються. На останку автор ставить запит: «чи ми в більшешій, чи може в часах генерала фон-Бейнга (німецький губернатор Бельгії під час окупації. Прим. наша). Ба ні, це діється в Польщі, і то в імя порядку!»

— «Le Peuple» (Ле Пель) користав із повідомлень «Укр. Пресобора» при своїх міжкорозових виступах щодо уряду Пілсудского, називаючи його всхопатом.

Далі цей часопис видруковав «Заявлю до цивілізованого світу», виданий Комітетом укр. організацій у Празі.

24. листопаду вмістив той таки часопис довшу статтю про «Погроми українців», заподіяні в Польщі, та про «режим насильства і безправства, що нічим не різняється від чорного терору, від якого саме Польща хвалиться врятувати цілу Європу». «Галицький оєд» — лише газета — відідав на поталу солдатески та жандармерії, а далі передруковує дослівно повідомлення, подані «Укр. Пресобором».

Крім вище поданих виступів, були ще дрібніші по провінціальних часописах, як «Валон» в Лєжі.

VI. ІТАЛІЯ.

а) Акція українців.

— 27. X. 1930. вислали українці в Римі, за підписом Б. Опацького, таку телеграму до Ватикану:

«Українці, що живуть в Римі, без різниці віри, католики й православні, звертаються уявіно до Святишого Отця з гарячим проханням інтервенувати своєю Апостольською Владою для спинення нелюдських переслідувань українського греко-католицького населення Східної Галичини. Не лише цивільне населення всіх клас, але й багато священників терплять нечувані муки. Досить пригадати о. Мандзяк та о. Блюзовського. Населення позбавляють не лише всіх прав, гарантованих трактатами інтернаціональними, але й невеличезніших людських прав. К ультурні й економічні українські інституції — єдине багатство українського населення та його єдиний захист у боротьбі проти пролетаризування й злиднями селянської маси — руйнують найбрутальнішим способом. Большевицька пропаганда з того користає, представляючи російський большевизм — цього найлютішого ворога європейської цивілізації й християнської віри — єдиним оборонцем українського притіченого населення Східної Галичини. Інтервенція Вашої Святості покляла б кінець польських жорстокостей і большевицьким брехням».

б) Офіційні інтервенції.

— Польський амбасадор у Римі інтервенував у справі виступів італійської преси проти польського терору у Східній Галичині.

— Як подає преса, Папа Пії XI. призначив слідство у справі краєвих подій, при чому апробував пастирський лист українського єпископа у справі польського терору. Та сама преса подає, що становить польського амбасадора при Ватикані Смишляка запитане у зв'язку з подіями в Галичині, та що він зажадав від уряду відкликання.

в) Італійська преса.

Перші вістки про події в Східній Галичині почали приходити до італійської преси з польських агенцій, які говорили про українські саботажі, підпали та відповідну «реакцію» польського населення та польської влади. Вістки ці, дуже тенденційні та брехливі, були спростовані поволи вістками з інших джерел, що почали з'являтися в італійських часописах, особливо провідціальних.

— «*Popolo di Brescia*» з 9. X. 1930. містить статтю п. з. «*Gravi torbidi nella Galizia Orientale*».

— «*Il Mattino di Napoli*» та багато інших часописів вислали про українську справу та про події в Галичині.

«*Il Lavoro Fascista*» 9. X. містить велику статтю п. з. «Зразки польської політики у Східній Галичині». Автор, навівши довгий список українських установ, які впади жертвою ніби-то — як твердять поляки — «українського тероризму», — вказує на цілковите безглуздя польської пропаганди, що українці, мовляв, віддалися... культу «самознищення», і звертає особливу увагу на ту війну, яку повели поляки проти українських кооперативів, як підстави економічної витривалості і відпорності національних українських інституцій. «Мусимо ствердити, що ми дуже добре пам'ятаємо, як Польша отримала Східню Галичину, зобов'язавшись перед цілим світом організувати автономний устрій країни й відкрити український університет у Львові. Поводи, поводи забула вона не лише про університет, але тепер ось нищать вже й останні гімназії. Ось вам доля міжнародних зобов'язань!» Змалювавши «паціфікаційні» методи, автор закінчує: «На думку всіх політичних діячів, така поведінка польської поліції, замість «паціфікувати» країну, може мати лише один наслідок: може випусти маси українського населення, в порні розпаду, в об'їми російського большевизму. І така перспектива, з огляду на загальну ситуацію на Сході Європи, не є в суті речі бажана».

— Стаття ця з'явилася і в «*Il Popolo di Trieste*», Trieste, 8. X., та в «*Ora*», Palermo, 11. X. 1930.

Ефект тих статей був такий великий, що польська амбасала інтервенувала в міністерстві зах. справ. Наслідком тої інтервенції цілковито зникли будьякі вістки про Галичину в італійських часописах, бо як — з одного боку — італійські часописи не вважали більш можливим для себе містити статті, що компромітували би «дружній» польський уряд, так з другого боку, перестали цілковито звертати увагу на брехливу пропаганду польських агенцій. Тому, при оцінці польських виборів до сойму, ціла італійська преса — правда — вельми коротко, але ясно, визначила своє відношення до галицьких подій, зазначивши, що «в кожному разі, не вважаючи на перемогу урядо-

внх евангелістів на східних землях, ми не можемо повірити, що піст українське населення так враг побудило своїх антипольських і націоналістичних почувань...»

— «*Il Corriere*», Roma, всеж умістив довшу статтю, де читаємо так: «Що до урядової більшості, то вона змогла уконституватися лише завдяки типовим способом найбільш ванепадливого парламентарізму — завдяки масовим арештам паталіків опозиції та застрашенню виборців. Візгод, що про його ошвидцать, мовляв, цілі містечка з великою візкою Явля на вибори з музикою, підкрітими списками до голосування, хоча може і адятьають мальовничий, але є також знавдто симптоматичний і зисолує за багатов річеш... Переміг уряд зі своїм силтовим апаучим, не маршал Пласуджні зі своєю великою програмою морального відродження нації. Маємо на увазі особанно підкреслити цей пункт, бо знавдто часто останніми часами в певних органах зкордонної преси чуємо про «фашистівські методи Маршала». Зовсім певно, ані історія його партії, ані його методи урядування не мають нічого спільного ні з історією, ні зі стилем справжнього фашизму...»

Зі своєї здержливості щодо подій у Сх. Галичині вийшла новію італійська преса тоді, коли українська колонія в Римі подала протестний меморіал Папі. Цю нагоду використав, щоб широко писати про польську нацифікацію. А писали про це такі часописи:

— «*Gazzetta di Venezia*», 12. XII. 1930., містить статтю п. з. «Memorandum ucraino al Papa contra le persecuzioni polacche».

— «*La Corrispondenza*», Roma, 11. XII., ст. п. з. «Gli Ucraini al Papa».

— «*Giornale d'Italia*», Roma, 12. XII., «Un memoriale degli Ucraini al Pontefice».

— «*Vedetta Fascista*», Vicenza, 12. XII., стаття п. з. «Gli Ucraini al Papa. — Le spedizioni punitive militari polacche. L'ombro e staffile. Case, chiese e monumenti distrutti. Migliala di ferite e arresti in massa».

— «*Ora*», Palermo, 13. XII., — «Un memoriale degli Ucraini, al Pontefice».

— «*Popolo di Trieste*», Trieste, 12. XII., стаття п. з. «Note Vaticano. Gli Ucraini al Papa».

— «*Corriera Adriatico*», Ancona, 17. XII., «Gli Ucraini al Papa».

— «*Corriere*», Roma, 14. XII., «Un Appello degli Ucraini al Pontefice».

— «*Secolo*», Genova, 12. XII., стаття п. з. «Dalla Città del Vaticano. — Un «memorandum» della colonia ucraina sul terrorismo poliziesco nella loro Patria».

— «*Nuovo Giornale*», Firenze, 12. XII., стаття п. з. «Gli Ucraini al Papa».

— «*Gazzetta*», Messina, 13. XII., «Dalla Città del Vaticano».

— «*di Bergamo*», — 12. XII., «Gli Ucraini al Santo Padre».

— «*Provincia di Dolzano*», Dolzano, 12. XII., стаття п. з. «Il terrorismo polacco in Ucraina».

— «*Gazzetta del Mezzogiorno*», Bari, 12. XII., ст. п. з. «Le violenze polacche in Ucraina».

— «*Coriere della Sera*», Milano, з кінцем грудня оголошує статтю свого данцігського кореспондента про національні меншини в Польщі. Той самий часопис з 9. II. дає відповідь полякам на їхню полеміку з першою статтею.

VII. ДАЦІГ.

а) Акція українців.

— 30. IX. 1930. р. відбулося в Данцігу ніче, яке винисло протестні резолюції, та у французькій, англійській та німецькій мовах розіслано їх до місцевого уряду, різних владних організацій та до всіх чужоземних амбасад.

— 1. XI. віділянувало українське студентство листопадкові роковини; на святі піднесено ключ створити окремі фонд для підбудови краю та для помочи побитому населенню; рішчаво на ту цілі вложено 60 гуляв.

— 16. XI. уладжено збірними заходами цілої української пользонії листопадового свята, яке попередила Служба Йова та нападиха з окремою молитвою за полягалих та померлих при «нацифікації»; промова на академії торкалася останніх подій у краю.

— 20. XI. корпорація «*Зарево*» уладила святочний концерт, присвячений пам'яті сотн. Ю. Голубинського; на концерт запрошено представників усіх інших корпорацій.

— Українське студентство оснувало *Українське Пресове Бюро*, що приступило до видавання бюлетенів німецькою мовою з освітленням останніх подій у краю. Це Бюро інформувало також про краєні події чужу пресу, доставляючи їй матеріали, які надходили з краю, а також поданало інформації до української преси в Америкі. Побч того, воно кольторувало всі видання у справі «нацифікації», що зиялися по янших осередках української еміграції.

б) Акція чужинців.

В Дамцігу відбувся 13—15 жовтня 1930. р. Конгрес Міжнародної Федерації Прихильників Союзу Народів, у якому взяли участь видавці пресових підприємств 22-ох світових держав. Із цілого ряду комісій присвячувало велику увагу нарадам комісії для справ національних меншин. В останньому дні конгресу відбула вона для своїх найважливіших засідань тієї проводив англійський делегат Елорд Дікінсон. На популяційному засіданні цієї комісії піднесла голландська делегатка м-і Банкер ван Боссе справу останніх подій на українських землях під Польщею та звернула увагу присутніх делегатів на незвичайно жорстоку репресію польського уряду, про що розповідається останніми часами ціла європейська преса. По відповіді польського делегата проф. Дембінського, вирішено утворити спеціальну підкомісію, яка має зібрати конкретні факти з паціфікованих наших земель і передати з цього звіту на найближчому конгресі Федерації, що намічений на весну наступного року. Підчас дебати над справою протиукраїнських репресій польського уряду були присутні делегати 20 різних держав.

VIII. ЛИТВА.

а) Акція «Литовсько-українського Товариства».

— 21. X. 1930. р. влаштувало «Литовсько-українське Товариство» в Каунас сходина, на якій запрошено визначніших литовських редакторів та журналістів. Збори відкрив голова Т-ва проф. Біржінша, який зясував присутнім теперішні положення на українських землях під Польщею. Далі слідували реферати Чучман (українською мовою), д-ра Пуриціса, проф. Вайльоніса та Давджвардаса (литовською мовою). Всі промови підносили варварства ляхів у зв'язку з останніми подіями на Західній Україні. У дискусії, що потім розвинулася, інформовано про стремління українського народу. Присутні журналісти постановили познайомити ширше громадянство з галицькими подіями через пресу.

— 28. X. 1930. влаштовано для ширшого литовського громадянства доклад про останні події в Сх. Галичині. Промовляли: Давджвардас та Чучман.

— 31. X. 1930. відбулося в Каунас українське листопадове свято. На початку відіграв оркестра литовських інвалідів литовський та український національні гимни. Потім промовляли проф. Біржінша (литовською мовою), Чучман (українською) і Давджвардас (литовською). Всі промови казали про останні події на Західній Україні. Поміж рефератами були українські й литовські сольо-співні (м-і Штамкевічяйтис і м. Вручкус), українські та литовські декламації, українські пісні, виконані лучковим терцетом, на фортепіані й хором «Союзу Литовських Стрільців».

— 1. XI. 1930. в 10 год. рано відслужено в костелі Вітовта жалібну паныхиду за поляків та закатованих борців за волю України. Паныхиду читав кн. Томас, що у проповіді понавчав присутніх із тими жорстокостями, що їх зазнають українці під Польщею. Опер. артист м. Матуляйтис та хор державної опери відповіли українські церковні пісні.

— 1. XI. 1930. в 12 год. шол. о. Корчявський відправив паныхиду у православній церкві; на паныхиді було багато литовців та білорусів. О. Корчявський понавчав присутніх зі станом у Сх. Галичині, влаштовуючи на жертви, які доводяться класти українській нації в боротьбі за свою незалежність. Церковний хор відповів низку церковних пісень.

— «Литовсько-українське Товариство» в Каунас вислало до Ліги Націй протестну телеграму, а до всіх державних і політичних установ і представництв чужих держав меморіали та брошури у справі «паціфікації».

б) Радіо.

— 1. XI. 1930. передавало радіом цілу програму листопадового свята в Каунас. Того самого дня в 9.30 год. веч. відбулися окремі відчити про «паціфікацію» та про значіння 1. листопада. Відчити вголослено англійською, французькою, німецькою, литовською, есперантською та польською мовами.

— 14. X., 14. XI. та 14. XII. 1930. передавало радіом протести проти польських звіров, інформовано про варварства ляхів та про стремління українського народу. Промовляли: проф. Біржінша, д-р Пуриціс та П. Давджвардас литовською мовою, Бартович українською, Авіетенайтис англійською, інж. Станкевічюс французькою, Амонес німецькою, Рандоманас польською мовою.

— Що-дня подавано в литовським політичним огляді інформації про події на Західній Україні (литовською мовою).

Не було литовської часописи, яка б не подавала докладних інформацій про події у країні та не об'єктивно висловлювала безпристрасно та насильством польської влади. Крім того, всі вони мистичні доки статті про українську справу взагалі. Вистачить згадати, що офіційно «*Litovos Aidas*», окрім щоденних вісток про граничні події, подані тільки тельбур. агенцією «М.Т.А.», вмістив інформації про нашу справу в таких числах: 121 (1921), 151, 196, 198, 218, 223 (1904), 233, 241, 242, 245, 249, 256, 257, 259, 269, 276, 284, 287 (1908).

Далі мистичні статті про «индифікацію» та українську справу такі часописи: «*Sveikas*», «*Trimitas*», «*Musa Rytajus*», «*Nekromantis*», «*Musa Vilniaus*», «*Karys*», «*Rytas*», «*Litovos Zinios*» та ін.

З принципу політики соці. Д. Головинського майже всі часописи вмістили довгі статті з оглядом політики, подаючи при тім переважно думки «соці. Головинського».

— «*Litovos Aidas*» із 7. X. 1939, містить статтю французького проф. Сорбонн Р. Даргеля в. з. «Східна Галичина в Європі», в якій автор пише так:

«Італія Східної Галичини обговорювалась оце недавно в Женеві на Конгресі національних меншин. Не дивлячись на всі труднощі при порушенні того питання на міжнародному форумі наслідком польського міжнародного положення вимагає, як різницю і наслідком того, що українці не мають своїх представників у меншинній секції, українцям так само вдалося витягнути цю проблему на свій день. Безмірна енергія українських провідників і їх віра у краще майбутнє свого народу зробили на всіх великий вплив. Чи не найбільший вплив мали на англієць велика свідомість українців, мимо їх нещастя та невдоволення».

В тойже самий час українські послы до сейму й до сенату внесли енергійний протест проти польської тирanii. Протест цей був сильний і багато важка. Його підтримавши фактами. Кожен слово протесту мало своє певне значіння, і в них відчувалась сильна воля народу, готового вірнати нападений на його кута. Протест цей — це заклика до всього цивілізованого світу в імені Східної Галичини і всіх українців що перебувають у польській неволі. Українці пригадують обидки союзних держав і певно невинен. Заразом по воскресенні Польщі вона стала тюрмою народів. Вона ані не мала адміністративну автономію Східної Галичини, не вистривала українські школи зачала переслідувати і православних, і уніятів, і вимагала заплата у злидні краї, які ніким не захищала.

По закінченні Конгресу національних меншин положення у Східній Галичині ^{було} більше загострилося. Діяльність таких терористичних організацій здешують карні ^{єди} педичії. В 1939. році ми бачимо ті самі методи, що й за царизма. З Польщі приходять відділи кавалерії в вішати українські села. Чоловіків б'ють, жінок і дітчат ^{вбивають} кладуть накладати воєнні контрибуції. Зі Східної Галичини ми одержуємо листи, що в них новістю описано ці гідні, нечувані факти. В одному селі, яке пограбував був 14. український польський полк, полковник після нічної орції, приказав жінкам і дітятам з того села одягнути на себе святий олім і з великим прокляттям покла в село. В житогу вилдаку рознесено українську кооперативу лише за те, що там не одолблено портрет Пилсудського.

Всі ті факти Франції не такі вже невідомі, якби цього собі бажали поляки. В Парижі поляки зачали офензиву мовчання, французька преса повинна мовчати про всі ті жорстокості, що відбуваються у Східній Галичині. Де редакції рясно плавають чеки. Зпочатку опубліковано кілька телеграм, у яких українських терористів поставлено нарівні з комуністами. Означе, заклика Женеві і насамперед німецькій пресі, правда така вийшла на верх.

Ми радіємо, й то дуже радіємо, бо можемо тепер констатувати все більшу і більшу еволюцію французьких одвічальних політиків. Вони починають вже розуміти, що союз Франції з Польщею — це смертний гріх, який може Францію привести до згиби. Вони ще не знають, як вийти з того положення. Вони дуже хотіли б знати який вихід, але його ще не бачать. Але великим поступом у цій справі в той факт, що відповідальні політики признають вже своєю похибкою.

Переслідвання у Східній Галичині мають ще й інші наслідки. Вони відкривають очі республ. ще й досі засліплених французів. Французька демократія не стерпить жорстокостей проти безборонного народу. Польща є союзницею Франції. На жаль, це так! Але хай Польща не забуває, що той союз дає французам право контролю, від якої вони ніколи не відмовляться. Французи не бачать у Польщі різних народів, панів і рабів; французам бачать тільки рівних перед законом, вільних громадян. Тих громадян треба поважати, а ними треба поводитися як із людьми. Якщо Польща того не розуміє, то французькі політики пригадують їй, як треба поводитися з людьми.

Процес завчася. Ми будемо його боронити».

IX. АВСТРИЯ.

а) Акція українців.

— У Відні основою для ведення протестної акції окремий «Комітет Української Національної Пропаганди». Комітет готував інформаційні статті для віденської преси, розміщував та поширював знімки побитих людей, брошури про «нацифікацію», видав пропагандистну листовку, брав участь у підготовці протестного віча — тощо.

— Листонадано списки в Відні було получено з протестним вічем, на яким вислано протест проти польського терору; протест розіслав до представників міжнародних гуманітарних установ, Ліги Націй, Червоного Хреста, Ліги прав людини та громадянина та до різних редакцій.

— 6. XII. 1930. відбулися в Відні величезне протестне віче українського, німецького та литовського студентства в найбільшій салі віденського університету. Від професорської колегії промовляв проф. д-р Мух, від німецького студентства Еріх Шінер, по ім делегат українського студентства, а на чинці Вальде-Аугустайтс од литовців. У висловній резолюції сказано між иншим: «Протягом останніх тижнів подіє преса всіх країв та політичних напрямків про таке глобесним національних меншостей в Польщі, якого історія неслухня у цілому світі, хоч і яка вона багата на приклади моральних і фізичних страждань, подібного собі не має». «Польща виключає себе в ряду культурних і фізичних націй, досадуючи браку прийоми своїх провідників і всього народу взагалі. Ось до нацифікаційної акції, переданої поляками в українських областях із печуваном жорстокостю, дозуується пагілка на німці у західних смугах польської держави за згодою, а ви більше з допомогою польського уряду». «Німецьке студентство віденських німців акція звертається разом із українським та литовським студентством у Відні до німецького уряду а проханням вчинити певні кроки а цілєю здобути для українців і літвицьких виживати на заводіні ім поляками кривди та забезпечити всі людські та політичні праця в Польщі на будуче». Між присутніми розкинено листовки зі знімками побитих людей при «нацифікації».

б) Общественні інтересні та акція чужинців.

— Польський ноома в Австрії, К. Вадер, подав протест мін. заворд. справ Шоберові проти демонстрації, яку влаштували українські, німецькі та польські студенти проти польських звірств. Шобер одповів Вадерові, що він не може втручатися в університетські справи, хоч обіцяв перенести судство. Однак ректор університету, Ібергербер, на інтерв'юванні Шобера зазначив, що колиб він був присутнім на протестному вічу, то навівби не гостривих салі проти Польщі, ніж це зробили студенти.

— На Конференції «Соціалістичного Спортового Інтернаціоналу», що відбулася в Грудні в Відні, зачитано звітження українських властових організацій про польські репресії. Ті інформації Інтернаціонал видрукував 4 мовами та розіслав місцевим спортовим організаціям.

X. ШВАЙЦАРІЯ.

а) Акція українців.

— 25. X. 1930. р. відбулися в Женеві Збори «Українського Клубу», які висловили протестні резолюції проти польського терору. Протест писавно до Секретаріату Ліги Націй та до всіх членів Комісії Національних Меншин. Крім того, рішено звернутися до Міжнародного Червоного Хреста з проханням дати негайну поміч релігам українців, яких польські швайцарські установи відмовляють будильної опіки. Так само рішено звернутися до Міжнародної Унії опіки над дітьми, щоб вона дала поміч дітям, раненкам од побиття. Паренті рішено звернутися до Жіночої Ліги Миру а Свободя, щоб вона своїм виступом в обороні українського населення звернула увагу міжнародних державних чинників на останній події на наших землях.

— 17. I. 1931. відбувся в Женеві Зїзд *представників українських протестних комітетів* проти польського терору, що існують в Чехословащині, Німеччині, Данції, Литві, Франції, Польщі, Італії та Швайцарії. Рішено утворити по всіх європейських державках постійні комітети пропанди й охорони прав українського народу, як різном намічено основні засади пропанди нашої справи закордоном.

— У Женеві засновано в листонаді українське *пресове бюро*, яке видає французькою мовою місячний *болетень* п. з. Bulletin d'Informations Ukrainiennes.

— У Люзані видано в січні книжку про «нацифікацію» п. з. La Plus Sombre Region. Le Rempart contre l'Europe.

б) Акція чужинців.

— 19. I. 1931. р. «Жіноча Інтернаціональна Ліга Миру й Свободи» влаштувала в Женеві приватну конференцію у справі галицьких подій. Викалад про ті події мала місс Шіншінке, яка підчас «паціфікації» відвідала Сх. Галичину за доручення Ліги. Слово зробили: польський журналіст Смогоржевскі, проф. Русова, імж. Андриєвський, секретар Конгресу національних меншин Амєнде, пос. Рудницька та Е. Овацький.

— II. Інтернаціонал в Ціріху 21. II. 1931. прийняв резолюцію з осудом кривавих актів терору польського уряду.

— Німецький міністер закордонних справ Курціус у своїй промові під час асамблеї Ліги Націй у січні 6. р. звернув також увагу на українську справу у Сх. Галичині, говорячи: «Коли правдою є те, що подають про і справді вартє уваги поступовання польського уряду супроти українського населення, то й цієї справов мусить зайнятися Рада Союзу Народів».

— Із всіх петицій, які подали українці до Ліги Націй, були формально прийняті підчас січневої сесії Ліги Націй 6: 1) української колонії в Озекур (Франція), 2) «Народньої Української Ради» у Празі, 3—5) петиції д-ра Панелья в Парижі, і 6) петицію англійських послів. Крім них, постунали ще такі петиції, які правдоподібно, будуть прийняті: 1) українських послів і сенаторів, 2) пос. Рудницьких про «паціфікацію» та 3) той самої посолка у справі українських послів, ув'язнених у Бересті. Щодо часленних інших петицій, то їх формально не прийнято тому, що а) або подавали вони ті самі факти, що і вже прийняті петиції, б) або було в них домагання відлучення українських земель од Польщі, або в) були писані невідповідним тоном.

— Рада Ліги Націй розглядала українську справу під січневої сесії на таємному засіданні, при чому для розгляду петицій та ареферования справи на наступному засіданні Ради Ліги Націй у травні 6. р. призначено т. зв. *Комітет трьох* із представників: Англії (мін. закорд. справ Гендерсон), Італії (Шільоті) і Норвегії (Мовікель). Особливий склад комітету може змінитися тому, що він складений на принципі представництва держав, які можуть вислати різних осіб. Цей Комітет має зійтися у Лондоні та підготувати реферат у справі українських петицій на траншеє засідання Ліги Націй. Рада рішуть тоді про дальший хід справи.

XI. РІКНЕ.

а) Акція українців.

— «Провід Українських Націоналістів» вислав до 27 міністерств закордонних справ: а) ноту про положення українців під Польщею, б) меморандум про східно-європейську проблему та в) супровідного листа разом із ріжними матеріалами у справі «паціфікації». Нота висловлює застереження щодо значиня міжнародних актів, які стосуються України та які введено без згоди та проти волі українського народу, і домагається: номінувати міжнародну комісію для розсліду польських звірств, дати відшкодування українському населенню за причинені йому шкоди і перенести корінь зміну політичного статуту Західньої України. Знову ж у меморандумі вказано, що однією розв'язкою східно-європейської проблеми є створення сильної Української Держави, за яку бореться український народ, та що Польща, утруднюючи боротьбу українського народу за незалежність, тим самим стоїть на перешкоді усуненню більшовицької влади на Сході Європи.

— Команда «Української Військової Організації» видала відозву до цілого культурного світу англійською, французькою, італійською та німецькою мовами, в якій стверджує, що Західні Землі України дісталися під польську владу проти волі українського народу, що великі держави, які віддали українські землі Польщі, несуть відповідальність за грізне становище, втворене Польщею на тих теренах, та що розв'язка східно-європейської проблеми без узгодження національних змагань українців стріне завжди чинний спротив українського народу, а зокрема українських активістів, що будуть боротися до останньої краплі крови за самостійність і соборність України.

— 31. XII. 1930. 17 українських послів і сенаторів із Західньої України вислали до Ліги Націй петицію, в якій зясовують положення Східної Галичини в міжнародній праві, вказують на порушення міжнародних зобов'язань Польщею, а зокрема зааркуются на справі «паціфікації» та жадають розглянути справу та видати розпорядки, щоб Польща виконала свої зобов'язання.

— Пос. М. Рудницька вислава в січні до Ліги Націй 2 петиції: одну у справі «паціфікації», другу у справі українських послів, ув'язнених у Бересті.

— Митрополит А. Шептицький вислава до Папи Пія XI. окремого листа у справі «паціфікації», а зокрема у справі поведінки польської влади в українськими священиками.

— 24. X. 1930. р. відбулася в *Чернівцях (Буковина)* Служба Воля за жертви польської «нацифікації».

— 28. X. 1930. відбулося в *Чернівцях* протестне віче під проводом Дутчака; реферат про краєді події мав Ю. Сербинок. Рішено відіестися до Ліги Націй у справі лікарської допомоги, підшкодовання за спричинені українському населенні шкоди та припинення дальших переслідувань.

— Українське студентство в Румунії, згуртоване в «*Союзі Українських Студентських Організацій*» (СУСОР) видало протест проти варшавських вчинків Польщі.

— *Українська Секція «Інтернаціональної Жіночої Ліги Миру й Свободи»* у *Львові* видала заклик до жінок цілого світу з протестом проти польських погромів.

— 30. XI. 1930. відбулися в *Софії (Болгарія)* збори українського колонії з приводу терору польської влади над українським населенням. Доклад виступив лікар *Верещинський*; промовляли також *Орив і Колієниченко*. Віче винесло протестні резолюції.

б) Акція чужинців.

— *«Інтернаціональна Жіноча Ліга Миру й Свободи»* вислала до Сх. Галичини свого ген. секретарку міс *Шіншінє* для перевірки положення на місці. Міс *Шіншінє* по повероті з Галичини за кордоном здала звіт своїй центральній управі, далі розіслала його всім національним секціям жіночої Ліги, крім того, поінформувала меншинну комісію Ліги Націй, та англійських послів, як рівнож інформувала про польські звірства ширше громадянство в чужині окремими рефератами.

— *Д-р В. Дей*, канадійський лікар, що його заарештували поляки від час його об'їзду українських сіл підчас «нацифікації», по виїзді за кордон зложив звіт про положення в Галичині в меншинній комісії Ліги Націй, та дав низку інтерв'ю представникам закордонної, зокрема канадійської, преси.

У зв'язку з людськими звірствами виїшла книжка п. з.

LA PLUS SOMBRE POLOGNE **LE REMPART DE LA BARBARIE CONTRE L'EUROPE**

Lausanne, 1931.

Стор. 28. вел. 4° 17 знимок.

Центральний Виконавчий Комітет Представників Українських
Організацій в ЧСР.

видав про польську „пацифікацію“ такі книжки:

1. **LE POGROM DES UKRAINIENS EN POLOGNE.**
2. **AUSROTTUNG DER UKRAINER IN POLEN.**
3. **EXTIRPATION OF UKRAINIANS IN POLAND.**
4. **POGROM PROTI UKRAJINCOM V POLSKU.**
5. **МЕМОРІАЛ ДО ЛІГИ НАЦІЙ ІЗ 20 ЗНИМКАМИ.**

Допоручайте чужинцям

BULLETIN **D'INFORMATIONS UKRAINIENNES**

9, rue d'Italie — Genève — Tel. 47.062

Виходить кожного місяця.

Polish Atrocities **in the West Ukraine**

by V. J. Kushnir Ph. D. with a preface by Cecil Malone M. P.

VIENNA 1931.

КНИЖКА ПРО ПОЛЬСЬКУ ПАЦИФІКАЦІЮ.

Накладом «Українсько-Литовського Товариства» в Ковні
вийшла книжка

UKRAINA SVETIMOJ VALDŽIOJ

Kaunas, 1930.

Стор. 40, 8°.

Замовляти в адміністрації «Розбудови Нації».

Eugenio Onatsky

RUSSIA E UCRAINA

(Estratto dalla Rivista l' «Europa Orientale» N. 5—6, 1929).

Roma, 1929.

Стор. 40, 8°.

THE UKRAINIAN QUESTION

GENEVA 1928 **A Peace Problem** ЦІНА КЄ 5.—

Видання Проводу Українських Націоналістів.

Замовляти в адміністрації Розбудови Нації

Die Ukraine unter Fremdherrschaft

Herausgegeben von der Preßstelle ukrainischer Nationalisten.

1928

Der Junge Osten

Schriftenreihe des „Nahen Ostens“

Union Nationale des Associations d'Etudiants d'Ukraine
(CESUS)

LA TERREUR ROUGE ET L'UKRAINE SOVIETIQUE

APPEL DES ETUDIANTS UKRAINIENS
AU MONDE CIVILISE.

Geneve.—Prague, 1930.

Стор. 20, вел. 8

Книжка має й англійський та німецький переклад.

Замовляти: CESUS, Prague, Hlavní pošta, příhrádka 411.

Друкарня «Legiografie», Praha-XIII. 665.